

MODERNISMEN PÅ GOTLAND

ALLMÄNNYTTAN

2026-03-30

HANDLINGEN HAR UPPRÄTTATS AV GOTLANDS
MUSEUM 2026-03-30

Lisa Johansson, byggnadsantikvarie
Hanna Hörnsten, byggnadsantikvarie
Carl Ragnerstam, byggnadsantikvarie

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4	OTHEM OTHELLO 2	42	VISBY INNERSTAD	137
BAKGRUND	4	CONCORDIA 2	46	VISBY ÖSTERTULL 6	139
OM DENNA HANDLING	4	OTHEM CONCORDIA 4	50	VISBY PRIORN 1	143
OM DEN KULTURHISTORISKA VÄRDEBESKRIVNINGEN	4	CONCORDIA 6	53	VISBY PRIORN 3	147
HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	4	OTHEM RAPPHÖNAN 2	58	VISBY FREGATTEN 2 I	149
KORT OM SAMHÄLLSUTVECKLINGEN UNDER 1930–1975	4	OTHEM RAPPHÖNAN 3	60	ROMAKLOSTER	151
BOSTADSPOLITIK OCH STADSPLANERING	4	OTHEM RAPPHÖNAN 4	62	KORT OM PLATSENS 1900-TALSHISTORIA	151
EFTERKRIGSTIDENS BEBYGGELSE	5	OTHEM SPECULATIONEN 8	65	ROMA KLOSTER 1:41	152
ALLMÄNNYTAN	6	STÅNGA	68	ROMA KLOSTER 1:22 OCH 1:49	155
DEFINITION	6	KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	68	ROMA KLOSTER 1:194	158
HISTORIK	7	STÅNGA HÄRVIDE 1:25	69	ROMA KLOSTER 1:202	163
AKTÖRER	8	VISBY	71	HEMSE	165
FÄRÖSUND	9	KORT OM VISBYS MODERNA HISTORIA	71	KORT OM ORTENS 1900-TALSHISTORIA	165
KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	9	VISBY CASTOR 1	72	HEMSE TALGOXEN 8	166
BUNGE STUCKS 1:224	10	VISBY VÄDUREN 7	75	HEMSE TJÄDERN 8 OCH 9	170
BUNGE STUCKS 1:280	14	VISBY LAKEN 1	76	KLINTEHAMN	173
BUNGE STUCKS 1:296	16	VISBY STRÖMMINGEN 5	79	KORT OM ORTENS 1900-TALSHISTORIA	173
BUNGE STUCKS 1:320	18	VISBY STRÖMMINGEN 6	83	KLINTE STRANDS 1:147	174
BUNGE STUCKS 1:321	21	VISBY TAPTOT 1	86	KLINTE ROBBJÄNS 1:4	178
LÄRBRO	23	VISBY TAPTOT 2	98	KLINTE ROBBJÄNS 1:5	182
KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	23	VISBY AKACIAN 1	102	KLINTE SICKLINGS 1:119	184
LÄRBRO PRÄSTGÅRDEN 1:10	24	VISBY AKACIAN 2	104	KLINTE SICKLINGS 1:120	187
PRÄSTGÅRDEN 1:34	27	VISBY SKALBAGGEN 1	107	KLINTE SICKLINGS 5	190
PRÄSTGÅRDEN 1:46	31	VISBY PANNCENTRALEN 1	111	KLINTE SICKLINGS 5:13	190
SLITE	34	VISBY PENNSKRINET 20 OCH RÄKNEBOKEN 1 I	113	KLINTE SICKLINGS 5:2-5:4	192
KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	34	VISBY VARGEN 18	117	KÄLLOR	195
OTHEM BOFINKEN 1	36	BINGEBYOMRÅDET I VISBY	121	OTRYCKTA KÄLLOR	195
OTHEM OTHELLO 1	39	VISBY VITKÅLEN 1	122	TRYCKTA KÄLLOR	195
		VISBY HÖKEN 1	129		
		VISBY DILLEN 1	133		

INLEDNING

BAKGRUND

Under 2023 inledde Gotlands Museum projektet *Modernismen på Gotland*. Projektet syftar till att kartlägga, inventera, kategorisera och kulturhistoriskt värdera Gotlands moderna bebyggelse, vilket i detta sammanhang avser det som uppförts och anlagts under åren 1930–1975. Arbetet inleddes med ett pilotprojekt i norra Visby. Pilotprojektet tydliggjorde vikten av att dela upp den aktuella tidsperioden i olika teman. Som första tema valdes Allmännyttan, en bebyggelsekategori som på Gotland är utsatt för hårt förändringstryck då de allmännyttiga bolagen behöver förhålla sig till många olika krav och lagstiftningar.

Projektet är finansierat av länsstyrelsen, och avsnittet om allmännyttan inleddes 2024 och avslutas under 2026.

OM DENNA HANDLING

Denna handling utgör slutrapport för projektområdet allmännyttan. Rapportens inledande kapitel behandlar projektets förutsättningar och genomförande. Därefter följer en historisk bakgrundsbeskrivning som översiktligt redogör för samhällsutvecklingen, den modernistiska arkitekturen och bostadspolitikerna ur vilken allmännyttan skapas. Nästa kapitel beskriver allmännyttan, dess uppdrag och ramverk samt en översyn av det allmännyttiga bostadsbeståndet på Gotland idag. Resterande rapport behandlar samtliga bostadskvarter som ingick i GotlandsHems byggnadsbestånd när arbetet inleddes under 2024. Kapitlen är indelade efter socken (eller tätort) och för varje bostadsområde finns en orienteringskarta, historisk bakgrundsbeskrivning, en nulägesbeskrivning samt en översiktlig kulturhistorisk karaktärs- och värdebeskrivning.

Arbetet med handlingen har genomförts av en projektgrupp bestående av byggnadsantikvarier på Gotlands Museum. Arbetet har utgjorts av arkiv- och litteraturstudier, inventering i fält samt analys av det insamlade materialet och rapportskrivning.

OM DEN KULTURHISTORISKA VÄRDEBESKRIVNINGEN

I slutet på respektive fastighetsavsnitt finns en kulturhistorisk värdebeskrivning. Denna syftar till att ringa in och belysa fastigheternas respektive karaktärsdrag och värden, men gör inte anspråk på att vara helt komplett. Vidare hanteras värden och karaktärsdrag kopplade till tidsperioden 1930–1975. I handlingen förekommande bebyggelse äldre än 1930 är belägen i Visby innerstad och omfattas redan av beskrivningar och bedömningar gjorda i andra dokument, hanteras således inte i denna handling.

*Lekplats vid Norrområdet.
Källa: VisbyHems arkiv,
Regionarkivet.*

HISTORISK BAKGRUNDS- BESKRIVNING

KORT OM SAMHÄLLSUTVECKLINGEN UNDER 1930–1975

Perioden 1930–1975 kännetecknas av stora förändringar i hela landet och det är under dessa decennier som det demokratiska samhälle vi tar för givet idag skapas. Många flyttade från landsbygden in till städer och tätorter, till nya arbeten och moderna bostäder nära service, skola, vård- och omsorg. Jordbruket rationaliserades och gårdarna gick från självhushållning och mångsyssleri, till att bli företag specialiserade på en eller ett par grödor eller djurslag. Maskin- och teknikutvecklingen ersatte mänsklig arbetskraft på flera områden inom både industri och jordbruk, och parallellt växte en tjänstemannasektor fram. Industriernas omfattning ökade och tilläts också ta mer plats i stadsrummet, vilket ledde till flera arkitektoniska anpassningar för att tillmötesgå både funktion och anpassning till platsens förutsättningar. Anläggningarnas utformning blev också estetiskt relevant för fler människor,

och tidigt blev de både genom arkitektoniska grepp och skyltning ett sätt att manifesteras och marknadsföra sitt företag.

Demokratiseringen av samhället medförde också en förändrad syn på bland annat bostadsbyggandet. En gång för alla ville man komma från de usla bostadsförhållanden som rådde vid seklets början, med Stockholmsutställningen 1930 lanserades en helt ny arkitektur och ett nytt förhållningssätt till planläggning och bostadsbyggande. Staten tog ansvar för medborgarnas levnadsvillkor och från 1950-talet fick kommunerna en allt större roll i detta, ofta bildades allmännyttiga bostadsföretag i syfte att uppföra och förvalta flerbostadshus. Efterkrigstiden innebar högkonjunktur, som egentligen inte dalade förrän under 1970-talets energikris.

På Gotland resulterade perioden i många spännande miljöer, från allmännyttan till parker, försvarsanläggningar och offentligt byggande.

BOSTADSPOLITIK OCH STADSPLANERING

Under 1900-talets första hälft skedde stora förändringar som demokratisering och ett statligt ansvar för medborgarna som exempelvis manifesterades i nya

Kvinna i andningsmask diskar i kök. Hemmens forskningsinstitut 1944. Källa: Atelje Hernried/Nordiska museet via digitalmuseum.se.

Stockholmsutställningen 1930. Villa 43, Egna hem typ XII, arkitekt Ture Rydberg. Källa: ArkDes via digitalmuseum.se.

samhällsfunktioner som vårdcentraler, förskolor och idrottsanläggningar. Ny teknik och nya material möjliggjorde också att en gång för alla höja boendestandarden nationellt, i det utvecklades även forskningsbaserad standardisering av såväl byggnadsmaterial som bostädernas utformning.

Stockholmsutställningen 1930 brukar betraktas som startskottet för den nya tidens moderna arkitektur i Sverige. Det stora bostadsbehovet i landet användes som argument för att på effektivaste sätt utnyttja resurserna och framställa bostadstyper som var både billiga att uppföra och rationellt konstruerade. Stockholmsutställningens största fokus låg vid bostadsbebyggelse, och det stora bostadsbehovet i landet kom att användas som argument för att på effektivaste sätt utnyttja resurserna och framställa bostadstyper som var både billiga att uppföra och rationellt konstruerade.

Den bostadssociala utredningen, vilken tillsattes 1933 av den dåvarande socialministern Gustav Möller, kom till flera slutsatser. Utredningen visade att bostadspolitik och befolkningspolitik hörde samman, och för att öka antalet barnafödslar fastslogs att sunda och rymliga bostäder var nödvändigt. Den innehåll också förslag på lån och årliga stadsbidrag för mindre bemedlade bostadsförsörjning. Alva och Gunnar Myrdahls bok *Kris i befolkningsfrågan* fick stor betydelse och lyfte bland annat vikten av en rad samhällsreformer som fria skolmåltider, subventionerade bostäder och daghem. Inriktningen mot just barnfamiljer var startskottet för det allmännyttiga byggandet, som från början inriktade sig mot just denna kategori med byggande av barnrikehus. Staten tillsatte 10 miljoner i en lånefond för uppförande av barnrikehus. Med denna satsning fastslogs principen om samhället som huvudansvarstagare för befolkningens bostadsförsörjning.

När den bostadssociala utredningen ett drygt decennium senare, år 1945, lade fram ett nytt huvudbetänkande om ”allmänna riktlinjer för den framtida

bostadspolitiken” hade de omarbetats. Det som var utmärkande denna gång var skrivningen ”goda bostäder åt alla”. Bostadsbyggandet skulle således inte längre rikta in sig på en viss samhällsgrupp, utan vända sig mot hela befolkningen. Därför kom till exempel barnrikehusen som kategoribyggnad att avvecklas.

1946–1948 beslutades av riksdagen om Sveriges första egentliga bostadsprogram, vilket i linje med bostadssociala utredningen fastslog att staten fördelade ut ansvaret för bostadsförsörjningens planering och förverkligande på kommunerna. Kommunerna fick därigenom ansvaret för bostadsbyggnadsprogram. Därigenom kom också särskilda för ändamålet allmännyttiga bostadsföretag att bildas för uppförande och förvaltning av bostadsbeståndet.

Under efterkrigstiden kom grannskapsenheten att slå igenom och blev den dominerande planeringsprincipen i nya bostadsområden. Idéerna till detta kom från amerikansk stadsplanering med rötter i tidigt 1900-tal genom sociologen och stadsplaneraren Clarence Perry.

I grannskapsenheten skulle bostadsbebyggelsen delas in i mindre enheter kring ett eget centrum som kunde bestå av butiker, skolor, kyrka och samhällsservice. Parker och kulturella utbud ansågs också vara viktiga inslag i den familjeorienterade grannskapsenheten. Kringbyggda gårdar med lumliga och generöst tilltagna grönytor var vanligt. Även barnens perspektiv och livskvalitet fick för första gången ta plats i planeringen av och utformningen av bostadsområdena. Lekplatser blev ett inslag i utemiljöerna, och skolor, förskolor deras utformning och placering i förhållande till exempelvis bilvägar och industrier hanterades och reglerades. Terrängen utnyttjades på så sätt att träd, klippor och andra naturinslag togs till vara, områdena planerades medvetet med grönskande inslag. Parallellt kom trafiken att få ta en allt större plats i staden. Parkeringsplatser, garage och infrastruktur blev allt

viktigare komponenter i planläggningen för både nya och gamla områden. Bostäder försågs med parkeringsplatser och till kataloghusbebyggelsen hörde ofta ett garage, carport eller en iordningställd parkeringsplats. I takt med den ständigt ökande bilismen började man dock snart med trafikseparering i anläggandet av bostads- och centrummiljöer så att bil- och gångtrafik skulle ha skilda vägsystem.

EFTERKRIGSTIDENS BEBYGGELSE

Arkitektoniskt utmärktes efterkrigstidens decennier kring 1940- och 50-talet av ett mer robust och lekfullt uttryck än 1930-talsarkitekturens mer luftiga och renodlat avskalade karaktär.

Materialverkan blev tydligare och det fanns en viss lekfullhet med färg och form i både färgsättning och byggnadsdetaljer. Tradition och provinsialism kom åter igen att bli gångbara begrepp inom arkitekturen. Till fasaderna användes bland annat grovkornig spritputs eller ädelputs men det blev också allt vanligare med oputsade tegelfasader.

Under 1950-talet började prefabricerade element användas alltmer i bostadsbyggnandet. Detta krävde ett mer enhetligt modulsystem och vissa standardmått liksom industrins kapacitet och maskinernas utrymmesbehov vid montering var faktorer som inverkade på bostadsområdenas volymer och i viss mån även den arkitektoniska utformningen. Övergången från hantverksmässiga byggmetoder till ökad standardisering och effektivisering ledde in till 1960-talets mer storskaliga byggprojekt.

Konstverket Tjelvars fåglar i kvarteret Höken i Visby, konstnär Björn Nordlöv.

Trafikseparering i Rågsved centrum, källa Stockholms stadsmuseum, fotograf Mattias Ek.

MILJONPROGRAMMET 1965–1975

År 1965 beslutade Sveriges riksdag att en miljon nya bostäder skulle byggas i Sverige under kommande tio år. Syftet var att en gång för alla bygga bort bostadsbristen, med moderna bostäder till rimliga priser. Bostaden skulle inte kosta mer än en viss del av inkomsten, exempelvis skulle inte en tvårumslägenhet vara dyrare än en femtedel av en industriarbetares lön. För att uppnå det krävdes ett rationellt byggande, med många standardiseringar. Större områden utarbetades i stadsplaner och till områdena hörde flera servicefunktioner som matbutik, daghem, skolor och kyrka. Områdena gjordes också trafikseparerad, så att gång- och cykeltrafikanter aldrig behövde korsa en bilväg. Områdena kringgärdades ofta av grönytor, och flerbostadsbebyggelsen placerades kring öppna, gemensamma gårdar. Standardiseringen medförde att bebyggelsen fick ett enhetligt och många gånger repetitivt utseende. Det var dock vanligt att de prefabricerade byggelementen doldes genom exempelvis putsade fasader, medan de andra gånger framhölls som ett medvetet gestaltungs-grepp. För att underlätta orienteringen i området kunde trapphusen färgsättas i olika kulörer eller ges andra tydliga markörer.

Miljonprogrammet förknippas ofta med stora bostadsområden med flerfamiljshus, men det uppfördes också mindre enheter som radhus och enfamiljshus.

ENPROCENTREGELN OCH OFFENTLIG KONST

Gotlands kommun var först i Sverige med att införa den så kallade enprocentsregeln på kommunal nivå år 1957. Regeln är egentligen en princip att avsätta en procent av den totala byggbudgeten för konstnärlig gestaltning, från början vid nybyggnad men på senare år även tillämpad vid om- och tillbyggnad. Under 1960-talet kunde bostadsbolag få fördelaktiga lån om de integrerade offentlig konst med arkitektur i nybyggda områden. Med anledning av det valde många kommuner att årligen avsätta pengar för konst vid nybyggnad.

ALLMÄNNYTTAN

DEFINITION

Allmännyttan är landets kommunala bostadsbolag. I lagen om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag (laga kraft 2011) avses ett aktiebolag som en eller flera kommuner har "det bestämmande inflytandet över" och som i allmännyttigt syfte i huvudsak förvaltar fastigheter med hyresrätter, främjar bostadsförsörjningen och erbjuder hyresgästerna boinflytande vara allmännyttan.

Sveriges allmännyttan, branschorganisationen för Sveriges alla allmännyttiga bolag, beskriver sig själva som:

Allmännyttan är kommunala bostadsbolag över hela Sverige med uppgift att erbjuda goda hyresbostäder för alla – oavsett inkomst, ursprung, ålder och hushållstyp. Bostadsföretagen ska ta ett aktivt samhällsansvar och samtidigt bedriva verksamheten enligt affärsmässiga principer.

Enligt allmännyttans egen branschorganisation ska de kommunala bostadsbolagen bedrivas med det huvudsakliga allmännyttiga syftet att främja kommunens bostadsförsörjning. Bostadsbeståndet ska vara varierat och av god kvalitet. Olika typer av bostadsbehov ska tillgodoses, inte endast för de grupper som har särskilda behov eller svag ställning på bostadsmarknaden. Branschorganisationen uttrycker också att det i det allmännyttiga syftet ingår att ta ett aktivt samhällsansvar, ur exempelvis etiska och miljömässiga perspektiv. Bostäderna ska både vara tillgängliga för alla, oavsett ekonomisk, social, etnisk eller annan bakgrund och också attrahera olika typer av människor.

Prefabricerade betongelement lyfts på plats med kranar i Tensta, 1969. Källa: Stockholms stadsmuseum.

Gemensam tvättstuga i ett av GotlandsHems bostadsområden. Källa: GotlandsHems hemsida, www.gotlandshem.se

LAGSTIFTNING OCH KRAV FÖR ALLMÄNNYTTAN

Allmännyttan verkar under ett antal olika lagstiftningar, och har sedan 2011 en helt egen lagstiftning, *Allbolagen (Lag (2010:879) om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag)*, som drevs igenom av regeringen Reinfeldt.

Lagen vilar på tre grundpelare:

- Affärsmässiga principer – Bolagen ska inte av sina ägare ges några särskilda fördelar som gynnar dem i förhållande till privata konkurrenter. Bolagen ska också alltid utgå från vad som är långsiktigt bäst för bolaget, eftersom bostadsförvaltning är en långsiktig verksamhet.
- Bolaget ska verka med samhällsansvar.
- Hyresgästerna ska ha boinflytande, liksom inflytande i bolaget.

ENERGIRENOVERINGSKRAV

Branschorganisationen Sveriges allmännytta driver *Klimatinitiativet*, ett gemensamt uppdrag för att minska utsläppen av växthusgaser med mål om fossilfrihet och 30 % minskad energianvändning till 2030.

HISTORIK

ALLMÄNNYTTANS TILLKOMSTHISTORIK PÅ GOTLAND

Vid införandet av 1862 års kommunreform bildades i ett stort antal landskommuner i hela Sverige, på Gotland ungefär motsvarande antalet socknar. För Visby stad bildades en stadskommun, som 1936 slogs samman med Visby stad. Samma år gjordes en ombildning av Othems landskommun till Slite köping. År 1952 genomfördes ytterligare en reform, då de tidigare landskommunerna slogs samman till 12 storkommuner – Dalhem, Färösund, Havdhem, Hemse, Hoburg, Klintehamn, Ljugarn, Lärbro, Romakloster, Stenkumla, Stånga och Tingstäde. Boge landskommun uppgick samtidigt i Slite köping, Visby stad bibehölls oförändrad och Hemse municipalsamhälle upplöstes 1958. År 1971 genomfördes nästa kommunreform, då slogs alla de 12 storkommunerna tillsammans med Visby stad och Slite köping samman till Gotlands kommun. Idag kallas Gotlands kommun Region Gotland, då kommunen sedan 2011 även har ansvar för frågor och uppgifter som normalt hanteras på regional nivå. De olika kommunindelningarna har betydelse för allmännyttans utbredning och tillkomstkontext. På Gotland började ett antal olika stiftelser att uppföra de första allmännyttiga husen. Bland de tidigaste var barnrikehusen i Visby som uppfördes av stiftelsen Solgårdar 1936. De allmännyttiga områdena uppfördes ofta med anledning av olika arbetseta-

bleringar, exempelvis fångvårdsanstalten i Lärbro, kustartilleriet i Färösund eller LM Ericssons kabelsyningsfabrik i norra Visby, vilka genererade arbetstillfällen och därmed motiverade bostadsbyggande. 1957 bildades VisbyHem, alltså Visby stads allmännytta. Vid kommunsammanslagningen 1972, då Gotland blev en enda kommun, gick samtliga av de mindre bolagen och stiftelserna upp i ett gemensamt allmännyttigt bolag - GotlandsHem.

Idag är GotlandsHem fortfarande Gotlands enda allmännyttiga bostadsbolag, helägt av Region Gotland. GotlandsHem förvaltar 4458 hyresbostäder och 143 kommersiella lokaler över hela Gotland.

AKTÖRER

Vid genomgång av arkivmaterialet som handlar om uppförandet av de bostadsområden som idag ingår i GotlandsHems bestånd, är det tydligt att ett antal aktörer återkommer vad gäller såväl gestaltning som genomförande. Nedan följer en kort presentation av några av dem:

BPA Byggnadsproduktion

År 1922 grundade de lokala byggfacken i Stockholm ett eget produktionsbolag (byggnadsgille) FBP. Konceptet att industrin skulle förvaltas av arbetarna själva kom delvis ur en gren inom den tidiga socialismen, gilessocialismen. När Riksbyggen grundades år 1947 kom FBP att samarbeta tätt med dem och deras centrala byggproduktionsbolag Riksbyggens Produktions AB. 1956 bytte man namn till Byggfackens Produktions AB, BPA. 1967 bildades en landsomfattande koncern innefattande 18 företag, varav 12 var lokala byggnadsgillan. Ett antal LO-förbund samt Kooperativa förbundet var delägare. Finansskrisen på 1990-talet drabbade byggnadsbranschen hårt, LO-förbunden gick in med 1,6 miljarder för att rädda BPA. Det slutade ändå med försäljning till bröderna Paulssons bolag Tre Byggare och den nya konstellationen fick namnet PEAB. De kvarvarande resterna av BPA inriktade sig mot VVS, ventilation och el men gick vid millennieskiftet ihop med Telenor och bildade Bravida.

Svenska riksbyggens arkitektbyrå

Riksbyggen kan också sägas springa ur gilessocialismen men bildades senare, 1940, som fackligt kooperativ. Byggnadsträförbundet och Murarförbundet gick in med pengar som användes för att köpa upp tomtmark och uppföra billiga lägenheter. Parollen löd ”Låt facket bli byggherrar!”. Riksbyggen hade egen byggverksamhet, men också en egen arkitektavdelning. På Gotland var arkitekten Eino Talomaa, född 1919, verksam och han ritade ett antal områden i Slite under 1960-talet, som nu ingår i GotlandsHems bestånd.

Bertil Ahlqvist

Bertil Ahlqvist är arkitekten bakom flera av GotlandsHems bostadsområden. Tillsammans med konstnären Harry Boström tog han fram färgsättningen på husen inom kvarteret Huggaren 5.

Jange Blomqvist

Föddes 1915 på Lidingö i Stockholm och var son till trädgårdsarkitekten Carl Blomqvist. Jange Blomqvist gick i sin pappas fotspår och utbildade sig till trädgårdsarkitekt först vid Experimentsfältets trädgårdsskola 1939 och

därefter vidareutbildade han sig i Berlin 1943. Han studerade även i Italien, Danmark och Schweiz. Han började sin yrkesmässiga karriär som anställd i pappans företag på Lidingö 1942, åtta år senare började han arbeta på parkförvaltningen i Västerås och han bedrev också egen verksamhet från 1951.

Per-Erik Nilsson

Föddes i Åtvidaberg år 1926. Han utbildade sig till arkitekt i Linköping och under 1950–60-talen arbetade han vid Paul Hedqvists arkitektkontor. Per Erik Nilsson flyttade till Gotland 1963, då han arbetade med kvarteret Vargen. Han har ritat mängder med bebyggelse på Gotland, bland annat katolska kyrkan, Visborgskyrkan i Visby och delar av Ingemar Bergmans hus på Färö.

Alvar Hallgren AB

Alvar Hallgren Bygg startade år 1944, och under efterkrigstidens högkonjunktur växte företaget från 8 anställda till 19.

Gotlandsbyggen

År 1947 startade byggmästaren Erik Nilsson ett företag i föräldrahemmets trädgård. Byggföretaget inriktade sig initialt på snickeriverksamhet på södra Gotland. Företaget växte och slogs samman med byggmästare KG Pettersson under namnet Pettersson & Nilsson med lokaler på Hemse. Under 1950-talet växte företaget ur lokalerna och flyttade lager och snickerifabrik till Färgerigatan under 1960-talets första år. Med tiden köpte Nilsson ut Petterson ur företaget och 1964 registrerade han Gotlandsbyggen E G Nilsson AB. Företaget växte till att ha 165 anställda under 1960-talet. Gotlandsbyggen uppförde bland annat Visby lasarett, LM Ericssons fabrik och hela bostadsområden.

Yngve Östborn

Var en svensk arkitekt född 1919 i Österslöv i Kristianstad. Han utbildade sig vid Chalmers och fick därefter arbete vid Landsbygdens Byggnadsförening i Lund. 1948 blev han stadsarkitekt i Lund och två år senare i Visby och 1953 i Katrineholm. Från 1959 bedrev han egen arkitektverksamhet.

Ulla Campbell

Var en svensk arkitekt, född i Göteborg 1925. Hon utbildade sig vid Kungliga tekniska högskolan 1947–1951 och möbelkonst vid Konstfack i Stockholm. Efter praktik hos såväl Byggnadstyrelsen som Ivar Tengbom arbetade hon ett par år vid flera olika arkitekter som Nils Islinger, Nils Rissén och Hans Neumüller. Hon var även några år vid stadsarkitektkontoret i Uppsala, vid Svensk byggtjänst i slutet av 1950-talet och två år vid länsarkitektkonto-

ret i Uppsala. Hon bedrev egen verksamhet 1955–1972 och från 1987.

Olle Karth

Var en svensk arkitekt född 1905 och utbildad vid Kungliga tekniska högskolan och Kungliga konsthögskolan. Från 1930 bedrev han egen verksamhet. 1938 blev han stadsarkitekt för Visby stad 1938–1941 och han arbetade som länsarkitekt på Gotland 1945–1961.

Gabriel Winge

Föddes 1913 i Uppsala och utbildade sig vid Kungliga tekniska högskolan 1937 och Kungliga konsthögskolan 1943. Han arbetade bland annat hos länsarkitekten i Härnösand, hos Ernst Grönwall, Backström & Reinius, vid Flygförvaltningens byggnadsavdelning och Krigsmatrielverket i Stockholm. Under några år på 1940-talet bedrev han egen verksamhet i Stockholm och Kristianstad men blev senare stadsarkitekt i nordöstra Skåne för att därefter bli generalplanarkitekt, stadsarkitekt och slutligen stadsplanechef i Malmö. Sina sista yrkesverksamma år arbetade han i egen regi.

Nybergs entreprenad

Företaget grundades år 1930-tal av Einar Nyberg, initialt som renodlat åkeriföretag för att under 1950-talet utvecklas till ett entreprenadföretag. Under 1960-talet bytte man namn till Nybergs åkeri- och schaktaktiebolag. Under samma decennium köptes också ett asfaltverk in och företaget började också att genomföra arbeten på fastlandet. Under 1980-talet arbetade företaget med såväl nya bostadsområden i Visby som utbyggnaden av Visby hamn. På 1990-talet slöts ett avtal med vägverket att sköta drift- och underhåll av det statliga vägnätet på södra Gotland, ett avtal som senare utökades till att innefatta även norra ön.

Översiktskarta Fårösund

Flygfoto över Fårösund daterat 1936. Källa: www.lindebilder.se, besökt 20241030.

FÅRÖSUND

KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fårösund är Gotlands nordligaste tätort, och ligger precis vid det smala sund som skiljer den gotländska storön från Fårö. Fårösunds historia präglas sedan 1700-talet av militär närvaro och har utgjort garnisonsort. År 1712 uppfördes ett batteri i sundets södra del och under 1880-talet tillkom Fårösunds fästning som en följd av Krimkriget. Fårösund har också fungerat som örlogshamn. Under 1900-talets första decennier fanns en del av Vaxholm kustartilleriregemente förlagt till Fårösund som men år 1937 etablerades Gotlands kustartilleriförsvaret (KA3) och orten expanderade med bland annat ett eget skeppsvarv. Vid KA3 uppfördes nya kaserner i slutet av 1930-talet och ett hundratal militära tjänstebostäder uppfördes av staten. År 1938 anlades fick kustartilleriet också ett eget flygfält.

Vid mitten av 1900-talet hade åtminstone hälften av de bofasta i Fårösunds samhälle sin inkomst från KA3, både militärer och civilanställda. Övriga arbetsplatser var olika industriverksamheter, Snickerifabriken A Westerberg & Son som tillverkade byggnadsdelar m.m. med sex arbetare, A.B. Lammpåls med 10 anställda, Stengårds charkuterifabrik och Säiners båtbyggeri. Ett hundratal färöbor arbetade i Fårösund, och på Fårö fanns en del hantverkare som bland annat tillverkade träskor. I Fårösunds samhälle fanns flera servicefunktioner som speceriaffärer, bokhandel, skobutik, bageri samt bil- och båtverkstad. Stenindustrin var viktig och man ägnade sig i huvudsak åt brytning och utskeppning av råsten. Tillverkning av gasbetong vid Rute cementfabrik (Valleviken) pågick fram till 1946 och vid Furillens fd. kalkverk tillverkades bland annat karbid. Furillen ägdes då av Stockholms superfosfatsfabrik AB som också låtit uppföra ett antal arbetarbostäder i anslutning till fabriken.

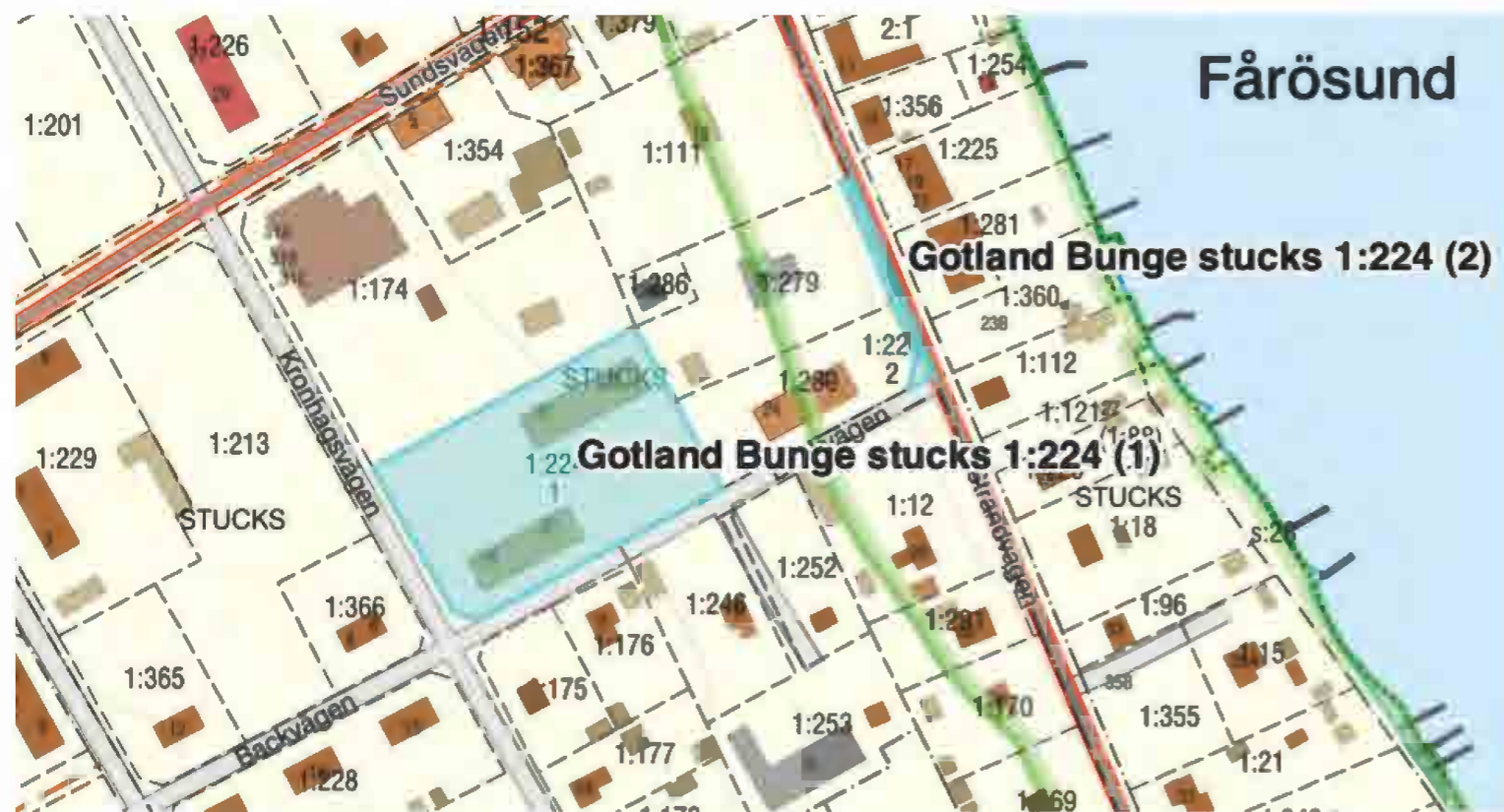
År 1942 anlades en ny idrottsplats mellan kyrkan och hamnen, och 1952 uppfördes ett ålderdomshem. Skolan vid kyrkan byggdes om till förlossningshem och barnvårdscentral, men en ny centralskola för Bunge byggdes 1945 och folkskolor fanns i Rute, Fleringe, samt två på Fårö. 1953, ett år efter kommunreformen, invigdes också det helt nya kommunhuset och ett antal bostadslägenheter planerades att uppföras i kommunal regi. Utöver detta fanns också ett antal samlingslokaler runt om i kommunen i form av Folkets hus och församlingshem.

Vid 1952 års kommunreform sammanslogs socknarna Bunge, Rute, Fleringe och Fårö till Fårösunds kommun. Till kommunen räknades också Gotska Sandön.

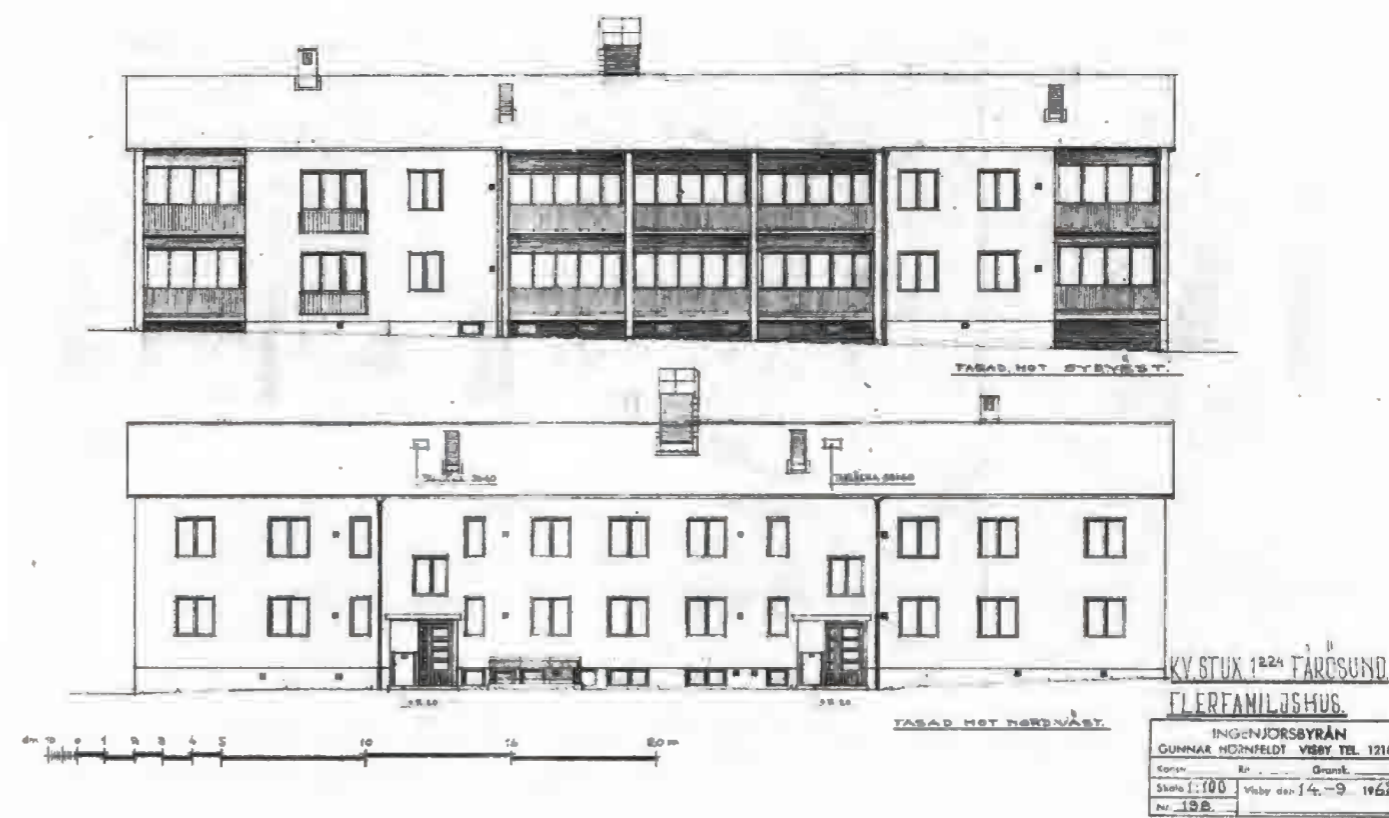
1953 bildades ett allmännyttigt bostadsföretag i Fårösunds kommun i form av en stiftelse kallad Stiftelsen Sundsgården för uppförande och förvaltning av hyresbostäder i flerfamiljshus.

Befolkningsutvecklingen kom att vara negativ de kommande decennierna: 1952 hade kommunen 3559 invånare. 1970 hade befolkningen sjunkit till 2515 invånare. Trots detta var efterfrågan nya bostäder stor i centralorten där befolkningsantalet också ökade fram till 1970-talet.

År 1969 förvaltade Stiftelsen Sundsgården 49 bostäder och 3 garage. Företaget hade då ingen pågående produktion men planerade igångsättning av 16 lägenheter 1970 och 10 lägenheter per år under 1971–73. Företaget gick upp i det nybildade GotlandsHem 1971.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1962 signerad Gunnar Hörnfeldts Ingenjörbyrå. Källa: Regionarkivet Gotland, Fårösunds byggnadsnämnds arkiv.

BUNGE STUCKS 1:224

ORIENTERING

Fastigheten är belägen i korsningen Kronhagsvägen/Backvägen i Fårösunds centrala del och bebyggelsen utgörs av två huskroppar placerade med gavel-sidorna mot vattnet. Till fastigheten hör också en låg stödmur längs med Strandvägen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten uppfördes i två etapper, 1962 och 1966, efter ritningar av Gunnar Hörnfeldts Ingenjörbyrå, Visby. Byggherre var Stiftelsen Sundsgården och byggmästare Gösta Säiner, Fårösund. När bebyggelsen stod färdig utgjordes den av två lamellhus, uppförda i två våningsplan. Fastighetens topografi är lätt kuperad och bebyggelsen är anpassad till lutningen. Kring huskropparna anlades stora grönytor där ett antal träd placerades ut. Huset närmast korsningen Kronhagsvägen/Backvägen var det som uppfördes i den första etappen 1962.

Fasaderna utfördes med slätputs med sockel i stänkputs. Utvändiga entrédörrar utfördes av teak. Sadeltaken täcktes med svarta rektangelplattor av asbestcement. Mot söder bröts fasaderna upp av balkonger med fronter av sinus-

korrugerad plåt. Balkongernas golvbeläggning utgjordes av klinkerplattor av Höganäs fabrikat. Franska balkonger med räcke av smide. Sadeltaken täcktes med svarta rektangelplattor av asbestcement.

Interiört utfördes golven i entré- och vilplan av kalkstensplattor. Trappor och vilplan belades med grå kalksten. I entréplanet var kalkstensplattorna till ytskiktet narvhuggen. Golven i lägenheterna belades med linoleummattor av typen Forshaga Marmoleum samt med lamellträgolv med slitryta av ek. Fönsterbänkar utgjordes av grå, polerad kalksten. I köken fick vissa av arbetsbänkarna i trä ett ytskikt av plastlaminat i form av "tilaplattan". Lägenhetsstorleka varierade mellan 1 och 3 rum och kök.

1991 uppfördes två mindre byggnader i trä avsedda att användas som sopför-råd.

NULÄGESBESKRIVNING

Båda huskropparna har en enhetlig gestaltning med putsade fasader avfärgade i en blå respektive grön kulör. Socklarna är putsade och i liv med fasaden i övrigt. Fönstren är utbytta pivothängda med vita aluminiumprofiler. Balkongfronterna är utbytta. Trapphusen har fått bibehålla många ursprungliga byggnadsdelar, exempelvis trapploppens och vilplanens beläggning med kalkstensskivor, trappräcken i smide med överliggare i krympplast samt de väggfasta handledarna, också utförda i smide och krympplast.

Fastigheten har fått bibehålla sina stora grönytor och piskställningen står kvar. Norr om huskroppen vid Kronhagsvägen/Backvägen finns en kulle som delvis är asfalterad.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens exploateringsgrad är oförändrad sedan uppförandetiden förutom sop- och förrådsbyggnaderna som uppfördes i början av 1990-talet, och byggnaderna har därför fått behålla en öppen och luftig placering omgivna av grönytor.

De två byggnadskropparna har en rationell karaktär både i sin ursprungliga gestaltning och hur senare renoveringar har genomförts. Tilläggsisolering och fönsterbyten gör dock att byggnadernas nuvarande gestaltning upplevs som klumpigare än det ursprungliga, mer modesta uttrycket. De bevarade byggnadsdetaljerna, som skärmtak, terrasseringsmurar, ut- och invändiga räcken och handledare samt portar vittnar om sin samtids generella omsorg om detaljer och materialval. Därför tillskrivs dessa detaljer ett visst kulturhistoriskt värde.

Entréfasaden och den södra gaveln på byggnadskroppen uppförd 1962 närmast korsningen Kronhagsvägen/Backvägen. Entréfasaden vetter mot väster.

Fasaden mot Backvägen, till höger skymtar piskställningen. Huskroppen ligger lite indragen på fastigheten, med en bred remsa gräsmatta som buffertzonen mot vägen.

Lägenheterna mot Backvägen har generösa balkonger. Samtliga fönster och dörrpartier är utbytta.

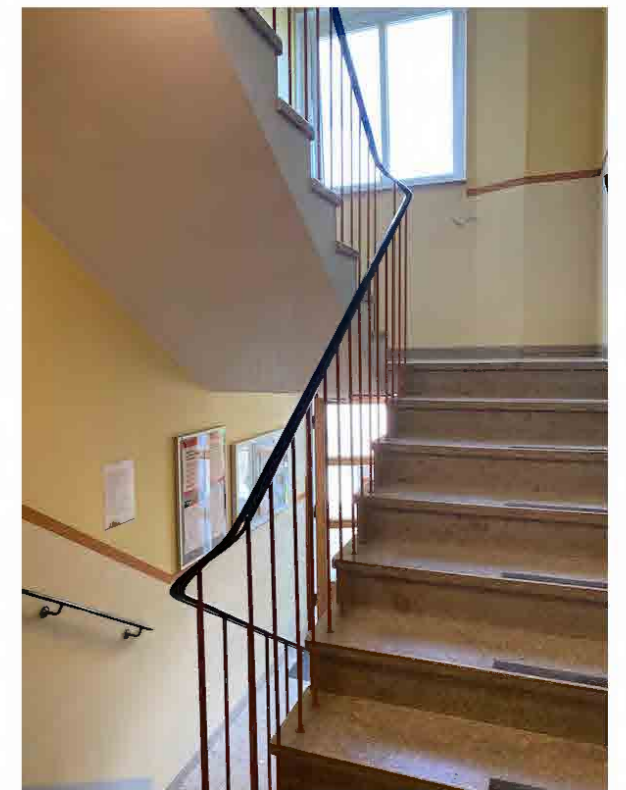
Entréfasaden vetter in mot fastigheten. De ursprungliga entréportarna har bibehållits, liksom de äldre smidesräckena till källartrappan.

En av de ursprungliga portarna. Trappsteget framför porten har ett nedfällt skrapgaller i framkant.

Ursprunglig port sedd från insidan. Strax innanför porten finns en matta nedfälld i kalkstensgolvet.

Trapphusen har fått bibehålla flera ursprungliga detaljer, som smidesräcken och kalkstensgolvet.

Samtliga fönster är utbytta till pivothängda aluminiumfönster.

På de generösa gräsytor som kringgärdar bebyggelsen finns piskställningarna kvar.

Fastigheten sedd från dess nordöstra hörn, med huskroppen uppförd 1962 till vänster i bild och den uppförd 1966 till höger.

Vy mot huskroppen som uppfördes 1966 med den delvis asfalterade kullen norr om huset från 1962 i förgrunden.

Huset som uppfördes 1966 har putsade fasader avfärgade i en grön kulör. Sockeln är också putsad och i liv med fasaden i övrigt och entréfasaden vetter mot väster.

Ursprungligt räcke längs med nedfarten till husets garage, med spåren av gjutformen som dekorativt element i betongen.

Husets fasad mot öster. Byggnadskroppen är anpassad till fastighetens sluttande topografi genom att den norra hälften av byggnaden ligger något lägre än den södra.

Till stödmuren mellan den högre respektive den lägre belägna huskroppen har samma typ av gjutform som vid garagedriften använts.

Entré till ett av trapphusen, med ursprunglig port och entrétrappa.

Skärmtaket har en gjuten skära längs underkanten.

Ett av trapphusen innanför entréporten, med postboxar i aluminiumfärgad plåt.

Trapphus med enkla svängda smidesräcken med handledare klädda med krympplast.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fotografi på huset innan renovering. Källa: GotlandsHems arkiv.

BUNGE STUCKS 1:280

ORIENTERING

Fastigheten utgörs av en rektangulär tomt i hörnet Strandvägen/Backvägen, bebyggd med ett lamellhus i tre våningar.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1954 efter ritningar av Gunnar Hörnfeldts Ingenjörbyrå, Visby och byggherre Stiftelsen Sundsgården. Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1, 2 och 3 rum och kök. Några nybyggnadsritningar, förutom i form av planritningar, har inte återfunnits inom ramen för arbetet med den här rapporten.

Däremot finns viss information om byggnadens tillkomstkontext beskriven i Gotlands folkblad. Där framkommer att byggnaden uppfördes vid en tidpunkt då samhället expanderade och det rådde allmän brist på bostäder. 1954 fanns det 26 bostadssökande familjer i Fårösund. En stor del av dessa var försvarsanställda på KA3. Beslut om att uppföra ett bostadshus med 12 lägenheter fattades i kommunalfullmäktige i februari samma år. Då verksamheten vid KA3 expanderade fanns önskemål från regementschefen att kommunen skulle förse de anställda med lägenheter. Kommunen beslutade att vissa av lägenheterna kunde förmedlas till kustartilleriets personal under villkor att

Fortifikationsförvaltningen betalade en del av tilläggslånet för bostadshuset, samt ansvarade för eventuella hyresförluster.

NULÄGESBESKRIVNING

Huskroppen om två våningsplan och inredd vind har anpassats efter markens lutning ned mot vattnet genom att uppföras i två sammanhängande men något förskjutna volymer. Fasaden har tilläggsisolerats, och utgörs av plattor i mineraliskt material som stänkputsats i ljusgul kulör. Två trapphus mot gårdssida markeras genom något indragna fasadpartier, mot gatusidan finns balkonger i mörkröd sinuskorrugerad plåt. I gaveln mot sjösidan finns garageportar. Garagenedfarten kantas av en stödmur i kalksten. Fönster har bytts till vitlackade pivotohängda i lättmetall, med en respektive två rutor. Entréportarna har bytts till standardmodell i aluminium. Källardörr och garageportar har också ersatts av sentida, för Gotlandshem standardmodeller. På gaveln finns en lägenhet med separat entré med avvikande skärmtak och entrédörr, och en avskärmd uteplats med ett tätt lågt träplank och träramp.

Trapphusen bevarar äldre smide och handledare i trä, kalkstensgolv och fane-rande ytterdörrar, men ytskikt, trapphusregister, port och trapphusfönster är av senare datum.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse hade ursprungligen en enkel karaktär, med tidstypiska drag och till viss del lokala material. Garageportarnas placering liksom den hårdgjorda ytan mot norr vittnar om privatbilismens intåg i samhällsplaneringen. Takkuporna är också en tidsmarkör, då iordningställande av bostäder i vindsvåningen var en företeelse som blev mer vanlig i mitten av 1900-talet. I utemiljön finns vissa bevarade karaktärsdrag som torkställning och stödmur i kalksten.

Byggnadskroppen är oförändrad i volym, men huset har fått flera mindre väl anpassade tillägg i form av tilläggsisolering av hela fasaden samt skärmtak i plast, träramp, staket och vind-/insynsskydd på den södra gaveln. Vidare är både fönster och portar utbytta till enkla standardmodeller i lättmetall, medan de utbytta balkongfronterna har fått en viss tidstypisk anpassning med småsinuskorrugerad plåt.

Fastighetens kulturhistoriska värden bedöms i huvudsak utgöras av dess tillkomstkontext, tidsmarkörerna i form av garagens placering samt takkuporna samt de bevarade ursprungliga byggnadsdelarna.

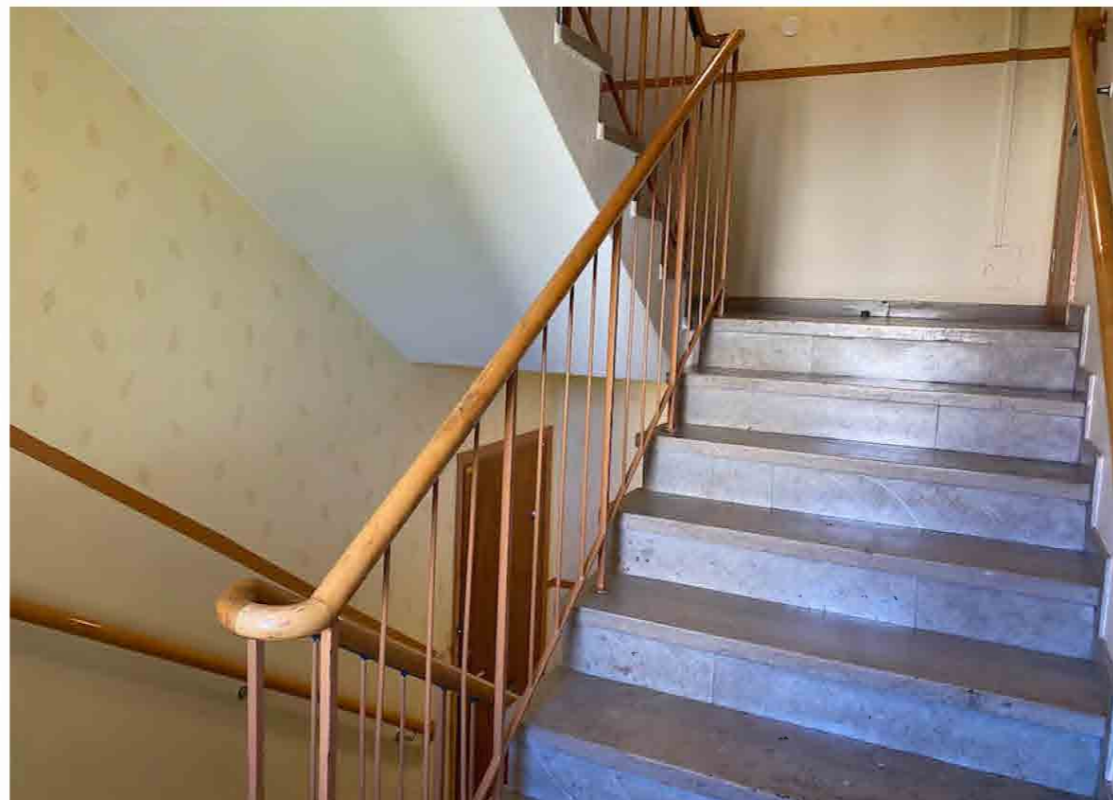
Fasaden mot Backvägen och gavelfasaden åt söder med garageportar.

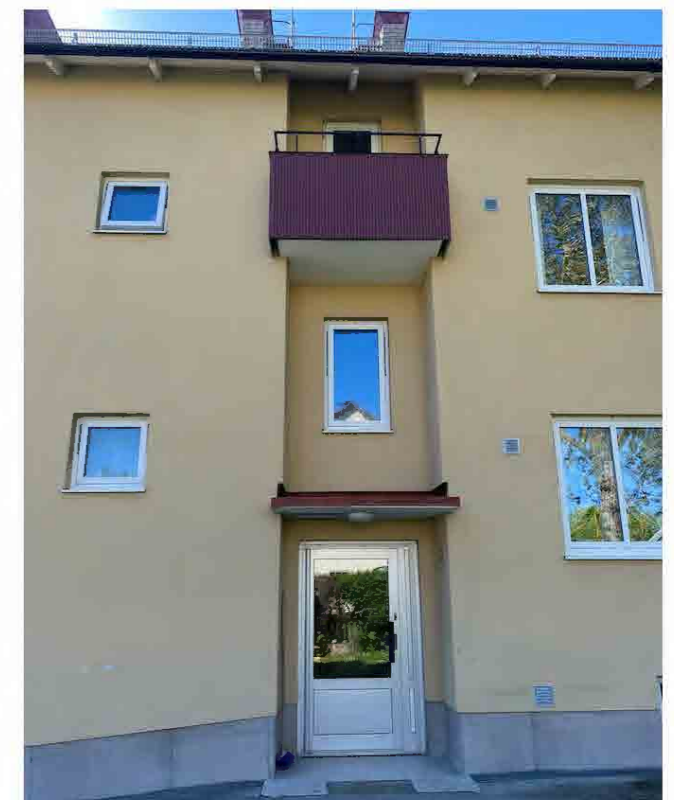
Gavelfasaden åt norr.

Trapphusentréerna ligger inåt fastigheten och är markerade med indrag från fasadliv.

Trapplopp med plan- och sättsteg i kalksten, täckmålade smidesräcken och överliggare i trä.

Portarna är utbytta till aluminiumportar, men skärmta-kens utformning är ursprunglig.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2025-11-26.

Flygfoto över fastigheten ca 1975. Foto via lantmäteriets karttjänst minkarta.

BUNGE STUCKS 1:296

ORIENTERING

Fastigheten är belägen längs med Kommunalvägen, mitt emot Fårösundsskolan. Flerbostadshuset utgörs av två sammanbyggda huskroppar, placerade lätt förskjutna i förhållande till varandra.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Arkivmaterialet för huset är mycket begränsat. Huset uppfördes kring 1966, ritningarna för vatten och avloppsanläggning är daterade till det året. Arkitekten bakom ritningarna är okänd, men som byggherre stod Stiftelsen Sundsgården, Fårösund. Byggnadsingenjör var Gilbert Hansson AB, alternativt Kristianssons rör, Hemse. 1985 uppfördes en tillbyggnad med tvättstuga.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse består av två sammanbyggda huskroppar, placerade något förskjutna till varandra. De ligger längs med Kommunalvägen och är uppförda i ett plan. Norr respektive söder om byggnaden finns parkeringar, bakom huset ett mindre grönområde. Till varje lägenhet finns en mindre uthus, förlagt till baksidan. Den sluttande tomten har mot norr försetts med stödmurar i kallmurad kalksten respektive prefabricerade betongelement vid parkeringen.

Varje lägenhet har en egen ingång och en uteplats kringgårdad av ett lågt staket mot gatan. Husen har putsade gavelfasader avfärgade i en vit kulör, medan långsidornas fasader är klädda med liggande förvandringspanel målade i en ljus sandfärgad kulör. Plåtarbeten, hängrännor och stuprör är svarta, medan vindskivor, fönster och dörrar är vita. Fönstren är pivohängda och ytterdörrarna har ett glasat ljusinsläpp.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnadernas anpassning till topografi och viss inbördes förskjutning av byggnadsvolymer skapar en uppbruten småhuskaraktär. Tidsmarkörer som förvandringspanel och putsade gavelpartier berättar om tillkomsttiden, även då fönster- och dörrpartier bytts ut, och färgsättning moderniserats.

Byggnaderna har behållit ursprunglig volym och enhetlig inbördes gestaltning, vilket utgör ett visst värde kopplat till tillkomsttid och kontinuerlig ägandeform.

Lägenheterna utgör separata enheter, med liten trädgård och egen entré mot kommunalvägen.

Fastigheten är bebyggd med ett kedjehus med entréer mot Kommunalvägen.

Respektive lägenhet avskiljs från vägen med ett lågt trästaket.

Fasaderna är klädda med förändringspanel, fönstren är utbytta till moderna, pivothängda i lättmetall.

Asfalterad parkeringsplats i anslutning till bostäderna, med stödmurar i gjuten betong.

Varje lägenhet har en egen trädgård med förrådsbod på husets baksida.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2025-11-26.

Fotografi från området, omkring 1980-tal. Källa: GotlandsHems

BUNGE STUCKS 1:320

ORIENTERING

Fastigheten är belägen öster om Fårövågen, relativt centralt i Fårösund. Bebyggelsen består av två byggnadskroppar, placerade parallellt i nordvästlig/sydostlig riktning. Mot nordväst ligger två, i förhållande till bostadshusen tvärställda carportanläggningar.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Arkivmaterialet för fastigheten är mycket begränsat. Det har inte gått att fastställa byggår, arkitekt, entreprenör eller tillkomsthistorik inom ramen för projektet.

1991 – Fuktsanering med dränering, tilläggsisolering (50 mm.) och ny panel. Rivning av befintlig fasad, byte av sex stycken dörr- och fönsterpartier, Ny färgsättning. I samband med arbetet iordningställdes också grönytor med nyplantering och lekplatser.

NULÄGESBESKRIVNING

De två bostadshusen är av radhustyp och uppförda i ett plan med enskilda entréer till lägenheterna. Ytorna närmast husens fram och baksidor har privat karaktär, kopplad till respektive lägenhet, flera är inhägnade med staket/buskar medan en del är mer öppna. Varje lägenhet har också en förrådsbyggnad

vid husens framsidor. De gemensamma ytorna utgörs av gräsmattor, med asfalterade gångvägar där stora stenar utgör trafik hinder.

Huskropparna är klädda med liggande, gulmålad panel med vita knutar. Fönstren är vita men har blå fönsteromfattningar. De flacka sadeltaken är belagda med papp, hänggrannor och stuprör är vita. Förrådsbyggnaderna är klädda med liggande panel, målad i en ljus blå kulör med röda knutar. Staket är utförda i tryckimpregnerat trä, utan täckmålning. Entrédörrarna ligger djupt indragna från fasad, och är vita med glasade sidoljus.

Carportlängorna är en öppen stolpkonstruktion under flacka sadeltak belagda med plåt. Gavelröstena är klädda med tät, stående gulmålad panel. Fasaderna är annars klädda med gles, stående panel, målad i en ljus blå kulör. Stolparna är rödmålade. I den norra längans norra ände finns två garage, med garageportar täckmålade i en brun kulör.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse bedöms ha begränsade kulturhistoriska värden. Det är emellertid svårt att göra en fullständig kulturhistorisk bedömning utifrån det begränsade arkivmaterial som framkommit.

Lägenheterna har egna entréer, och egen trädgårdsyta med förrådsbod framför huset.

Vy över ett av bostadshusens baksida. Uteplatserna ligger indragna i fasad.

Huskropparnas gavelsidor mot gångstråk med grönyta.

Fastighetens bostadsbebyggelse utgörs av låga enplanshus med fasader klädda med gulmålad panel under flacka sadeltak klädda med svart plåt.

*Varje lägenhet har en privat trädgårdsyta på husets baksida, med gräsmattor och upp-
vuxna träd.*

*I anslutning till bostadshuset finns en carportlänga med glesmonterad panel åt tre väder-
streck. Taket bärs av en fackverkskonstruktion i metall.*

Området är trafikseparerat och genom det löper en asfalterad gångväg från vilken respektive lägenhet nås.

Lägenheterna har en relativt privat karaktär, då husen ligger indraget från entréläget vid den gemensamma gångvägen.

Huskropparna omges av grönytor.

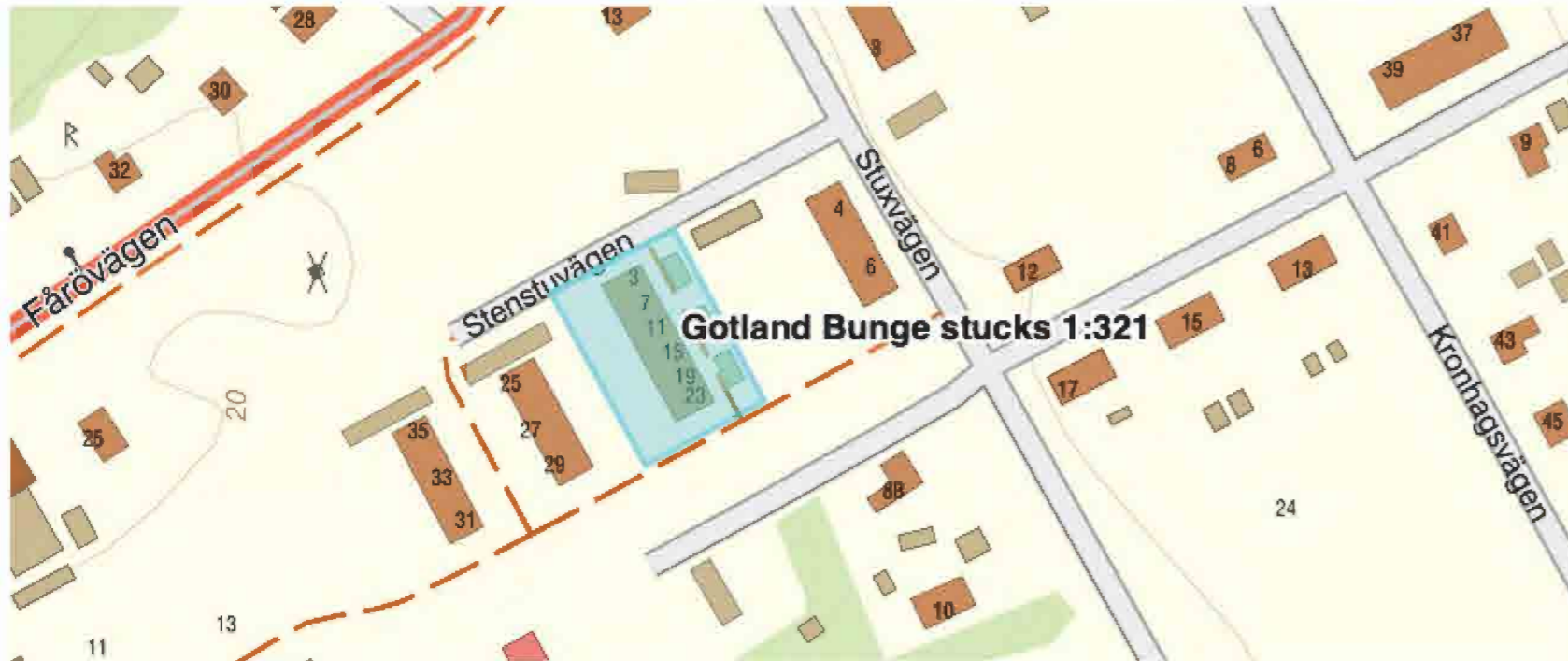
Lägenheternas privata trädgårdsytor avgränsas med staket eller buskar. Ett fåtal saknar helt fysisk avgränsning.

Varje bostadslägenhet har en egen förrådsbyggnad vid entrén. Fasaderna är panelklädda och täckmålade gult, blått och rött.

Carportlänga under plåtklätt, flackt, sadeltak.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2025-11-26.

Fotografi från området, omkring 1980-tal. Källa: GotlandsHems

BUNGE STUCKS 1:321

ORIENTERING

Fastigheten är belägen i centrala Fårösund, strax söder om länsväg 148. I väster gränsar fastigheten till Bunge Stucks 1:320 med låga radhuskroppar med tillhörande carportlängor. I öster ligger ett flerbostadshus med en stor öppen gård. Mot norr avgränsas fastigheten av Stenstuvägen, och i söder av Audungsvägen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Arkivmaterialet för fastigheten är mycket begränsat. Det har inte gått att fastställa byggår, arkitekt, entreprenör eller tillkomsthistorik inom ramen för projektet.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med ett flerbostadshus om två våningar under ett flackt sadeltak. Fasaderna är klädda med träpanel i ljus gul kulör, och med kontrasterande ljusgrå detaljer. Varje lägenhet är försedd med egen entré, vilka är samlade under tre skärmtak i den östra fasaden. I anslutning till entréerna finns fristående lägre förrådsbyggnader. Mot väster vetter balkonger och uteplatser med vind- och insynsskydd i glesmonterad och gråmålad panel. Balkongfronterna är rödmålade. Fönster utgörs av pivothängda lättmetallbågar, och ytterdörrarna är moderna standarddörrar med spårfrästa profiler och ”spröjsade” ljusinsläpp.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse bedöms ha begränsade kulturhistoriska värden. Det är emellertid svårt att göra en fullständig kulturhistorisk bedömning utifrån det begränsade arkivmaterial som framkommit.

Bostadshusen är uppförda i två våningsplan, fasaderna klädda med gulmålad panel under ett flackt sadeltak.

Balkonger och uteplats med vind- och insynsskydd i glesmonterad och blåmålad panel. Balkongfronterna är rödmålade. Pannskorsten murad i rödtegel.

Entréerna nås från den asfalterade gångvägen som löper över fastigheten som är trafikseparerad.

Lägenheterna har separata entréer, och entrélägena är samlade i fasad under skärmtak.

På fastigheten finns också förrådsbyggnader med fasader klädda i grå förvandringspanel. Foder och dörrblad är rödmålade.

Bostadshusens fasader är klädda med gulmålad locklistpanel. Foder är täckmålade ljus blå och dörrbladen är vita.

Översiktskarta Lärbro. Min karta.se

Äldre fotografi över vägskälet vid Korsby. Fotografiet är odaterat. Källa: www.lindebilder.se

LÄRBRO

KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Som den sista utbyggnadsetappen av järnvägen på Gotland invigdes sträckan Tingstäde-Lärbro år 1921 och vid kommunsammanslagningen 1952 var detta en anledning till att Lärbro, Hellvi, Hangvar och Hall samlades till en kommun, med centrum vid kyrkbyn i Lärbro som vid tiden utgjorde ett mindre stationsområde. Lärbro kommun utgjorde som helhet en av de mindre på Gotland med spridd och gles bebyggelse med undantag för några få knutpunkter.

Lärbro betraktades under 1900-talet inte som jordbruksdistrikt, då det endast fanns ett fåtal större gårdar. Inom kommunen fördelades sysselsättningen i stället mellan hantverk, handel och industri där den sistnämnda i huvudsak bestod av stenbrytning. Vid Smöjen och Storugns fanns de två mer betydande stenbrotten, men även Klinthagen och Vangebrottet användes. Stenen skeppades i allmänhet till Norrland, med Smöjen som utskeppningshamn.

Vid stationsområdet Lärbro fanns handelsträdgård, banker, järnhandel och en större bilverkstad (Wennerdahl) och Lärbro gamla skola nyttjades som kommunalkontor. 1952 uppfördes en ny folkskola och därpå fem lärarbostäder, och under andra hälften av 1950-talet planerades även för ett ålderdomshem. Som samlingslokaler fungerade folkets hus lokaler i Kappelshamn och Hellvi, liksom nykterhetsrörelsens lokaler och bygdegården i Lärbro.

I samband med andra världskrigets utbrott anlades ett militärsjukhus på orten. Anläggningen kom under beredskapsåren att bli den största och modernaste i sitt slag i Sverige, med kapacitet att omhänderta både militär och civil befolkning. Sommaren 1945 började man även skeppa befriade koncentrationslägerfångar från bland annat Bergen-Belsen och Auschwitz till sjukhuset i Lärbro. Sammantaget behandlades omkring 450 flyktingar från koncentrationslägren på sjukhuset.

Då sjukhusverksamheten avvecklades efter krigsslutet omvandlades anläggningen istället till fängvårdsanstalt, och fungerade som sådan under perioden 1957–1995. Första året utgjordes personalstyrkan av 116 personer, och under

det följande decenniet tog man årligen in 500 interner. De intagna sysselsattes bland annat i anstaltens tvätteri, i en konfektionsverkstad med tillverkning av postväskor och militärtält, och senare även i en pärmverkstad. Då anläggningen slutligen avvecklades 1995 bestod personalstyrkan av ett trettiotal anställda.

Vid 1900-talets mitt kom den kommunala bostadsstiftelsen Korsby att fokusera på att bygga för de anställda på fängvårdsanstalten. Byggnadsbeståndet bestod av både fler- och enfamiljshus som uppfördes för uthyrning, men senare kom att förvärfvas av hyresgästerna. I kommunboken Lärbro kommun: Minnesskrift över kommunens verksamhet 1952–1970 uttalar sig en kommunal politiker på följande sätt:

Vi har en lång bostadskö men inte tillräckligt med bostäder att bjuda på. Det är där jag tycker att vi kommunalmän i Lärbro har syndat mest. Här går tex dagligen en buss med folk från Visby till industrin vid Storugns. Det skulle kanske inte behövas om vi kunde anvisa bostäder här i Lärbro.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2025-11-26.

LÄRBRO PRÄSTGÅRDEN 1:10

ORIENTERING

Fastigheten är belägen centralt i Lärbro tätort, norr om Korsbyvägen och sydväst om kyrkan. Bebyggelsen består av fem sammanlänkade byggnadskroppar, placerade i vinkel eller något förskjutna i förhållande till varandra. I mitten av fastigheten finns en fristående mindre fastighet bestående av en kejdhuslänga med tre sammanlänkade och något förskjutna byggnadskroppar (Lärbro Prästgården 1:46, se nedan). Bebyggelsen inom de två fastigheterna omgärdar en öppen gård med uteplatser, uppvuxna träd, ett miljöhus och en öppen gräsyta. I fastighetens södra del finns en större öppen gräsyta med kantad av uppvuxna träd, och i norr en asfalterad parkeringsyta med infart från Kappelshamnsvägen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Husen uppfördes 1965 efter ritningar av Mats Linnman och som en del av det större projektet att skapa ett kommunalt centrum i Lärbro. Byggherre var stiftelsen Korsby. Av nybyggnadsritningarna framgår att bebyggelsen planerades innefatta barnvårdscentral med läkarmottagning, sköterskerum och mödrarum m.m. Det planerades också för lokaler åt Försäkringskassan, med funktioner som mörkrum, arkiv och pentry.

Bostadslägenheterna utgjordes av 10 olika typer samt olika servicefunktioner som tvättstuga med mangel- och torkrum, gemensamt pannrum, förråd, radio och tv-anläggning med telefon. I anslutning till tvättstugan fanns barnlektrum.

Genomförda förändringar

1984 – Byte av dörrar, troligtvis ytterdörrarna.

1986 – I två etapper genomfördes en tilläggsisolering och renovering av bebyggelsen på både Prästgården 1:10 och 1:46. Tilläggsisoleringen gjordes med mineralull (rockwool). Beställare var AB GotlandsHem och entreprenör vid den första etappen var Granath o Pettersson Bygg, Visby. Vid den andra etappen genomförs diverse renoveringsarbeten, som ventilationsåtgärder i kök (nya flätkåpor, kryddhyllor etc) montering av friskluftsventiler, arbeten med vattenavrinning och takarbeten. Det installeras också kanalfläktar på vindarna samt genomfördes ombyggnationer av gemensamma lokaler.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen består av fem sammanlänkade byggnadskroppar, placerade i vinkel eller något förskjutna i förhållande till varandra. De två byggnadskroppar som ligger längst i norr har mer karaktär av drifts- och funktionslokaler,

medan den södra delen av bebyggelsen har en tydligare bostadskaraktär med enskilda entréer till respektive lägenhet. Den byggnadskropp som följer Kappelshamnsvägen i väster kantas av lummiga inhägnade privata trädgårdar mot vägen, och takfallen är försedda med flera takkupor åt både väster och öster.

Byggnaderna är uppförda i ett plan under tegelklädda sadeltak. Fasaderna är tilläggsisolerade, och försedda med stänksputs i en ljusgul kulör, med vita slätputsade omfattningar kring fönster- och dörröppningar. Mot gården i öster finns vidbyggda förrådsutrymmen i anslutning till entréer. Dessa är klädda med slät panel målade med röd slamfärg.

Dörrar utgörs huvudsakligen av vitlackerade enkeldörrar, med spårfräst profiler och två stående ljusinsläpp. Mot parkeringsytan i den norra delen av anläggningen finns en lackad trädörr med speglar, försedd med sidoljus på var sida dörrbladet, och på några ställen finns även enklare aluminiumdörrar med glasad överdel. Fönstren utgörs huvudsakligen av vitlackerade metallbågar utan spröjsindelning.

På den delvis omgärdade gården i sydöst finns en kvadratisk förrådsbyggnad, och ett oktagonalt miljöhus, båda klädda med stående slät panel målade i röd slamfärg. Gården utgörs huvudsakligen av klippt gräsyta, med flera uppvuxna träd, och med en enklare lekplats med däckgungor.

En av entréerna, djupt indragen från fasad i vinkeln mellan två huskroppar. Fasaderna är tilläggsisolerade och på bilden syns också ett av de utbytta fönstren.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnadernas exteriöra gestaltning har genomgått en konsekvent rationalisering och modernisering i senare tid. Vissa gestaltningsmässiga kvaliteter har emellertid bevarats, exempelvis smidesräcken och lertegeltak. Byggnadernas kulturhistoriska värde är främst kopplat till fastigheten som en del av en större byggnadsmiljö, och den historiska användningen som en liten centrumanläggning vilket fortfarande är avläsbart i dörr- och fönstersättning. Omgivande park tillskrivs också ett högt kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

Gården utgörs av en klippt gräsyta med uppvuxna träd.

Invid bostadshusens entréer finns vidbyggda förråd i rödmålad panel med pappklädda, branta pulpeltak. Tilläggsisoleringen har medfört att såväl entrédörrar som fönster ligger indragna från fasad.

Husen är uppförda i ett plan under tegelklädda sadeltak.

Takfall med takkupor.

Bostadshusen kringgärdar klippta, gemensamma gräsytor.

Portik genom huskropp.

Panelklädda gavelrösten och gulmålat undertak i portik.

Tilläggsisolerade fasader med från fasadliv indragna fönster med bågar och karm i lättmetall. Ursprungligt dörrparti i trä och sidoljus. Lokalen har ursprungligen rymt en publik funktion, vilket fortfarande är tydligt avläsbart i dörr- och fönstersättning, men rymmer idag en privat bostad.

I området finns en del bevarade ursprungliga byggnadsdetaljer, som tidstypiska räcken i smide.

Gemensam gård med lekplats.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Prästgården 1:34 år 1974. Detalj av byggnaden som bland annat innehöll postkontor och pressbyråkiosk. Källa: Postmuseum

PRÄSTGÅRDEN 1:34

ORIENTERING

Fastigheten ligger centralt i Lärbro samhälle, strax norr om länsväg 148 mot Färösund. Fastigheten är bebyggd med fyra huskroppar och omges av de mindre gatorna Barrgränd och Lindvägen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse uppfördes 1961–1963 efter ritningar av byggnadsingenjör Nils Lindström i Visby.

Byggherre var Stiftelsen Korsby och byggmästare Byggnadsproduktion i Visby AB. Några bevarade nybyggnadsritningar har inte påträffats under arbetet med denna handling men i entreprenadhandlingar från 1961 kallades projektet för "Lärbro Centrum".

Bebyggelsen i form av fyra huskroppar - tre radhuslängor med totalt 13 lägenheter samt en byggnad innehållande butiks- och kontorslokaler - förlades centralt i samhället kring en gemensam öppen grönyta. Platsen för bebyggelsen utgjordes av det tidigare spårområdet. En av radhuslängorna innehöll en för kvarteret gemensam panncentral och tvättstuga. Butiks- och kontorslokaler avsågs hyras ut till posten, pressbyrån och SJ.

En del av de lägenheterna i de nyuppförda radhusen avsågs hyras ut till fängsvårdstjänstemän.

Byggnadernas fasader, undantaget gavlarna, var till större delen klädda med skivmaterial (eternit). Gavlarna var putsade och till sin form präglade av ett asymmetriskt sadeltak. Pannskorstenen utfördes i gult lertegel.

Radhusens entréer försågs med dubbeldörrar av furu. Invändigt utfördes fönsterbänkarna i polerad marmor och på golven lades slittåliga jaspémönstrade linoleummattor.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 3, 2, och 1 rum och kök.

Butiks- och kontorslokalerna fick entrépartier utförda i ek. Butiksfönstren fick horisontellt och vertikalt förskjutet spröjs. Entrépartiernas golv utgjordes av slipade kalkstensplattor.

1982–83 skedde en större om- och tillbyggnad av fastigheten efter ritningar av Visby Arkitektgrupp AB. Byggherre var AB Gotlandshem och generalentreprenör Granath & Pettersson AB, Visby.

Arbetet omfattade tilläggsisolering av samtliga byggnader med ny fasadbeklädnad. I samband med detta utbyttes fasadplattorna i eternit till mot spritputs med släta omfattningar kring fönster.

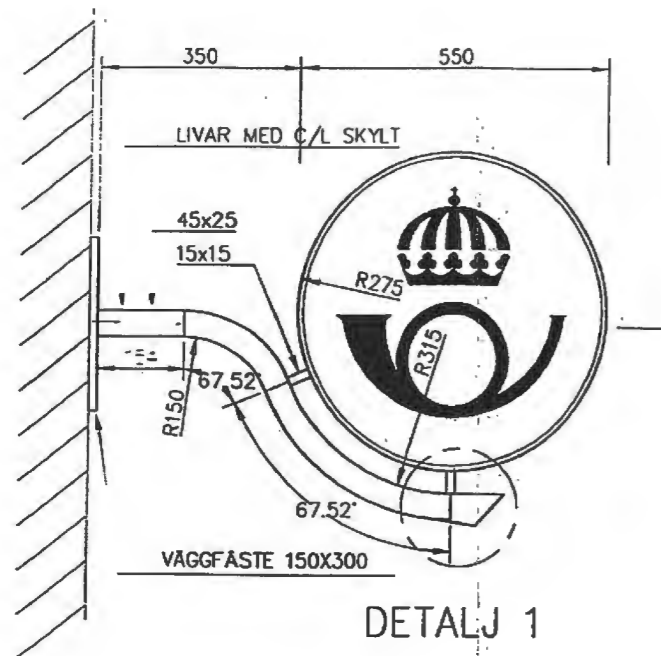
Byggnaden innehållande butiks- och kontorslokaler tillbyggdes i öster för att även inrymma lokaler till Föreningssparbanken. Flera av skyltarna byttes ut och moderniserades.

2009 skedde en ombyggnad av byggnadskroppen med affärslokalerna till pelletseldad panncentral. Ritningarna utfördes av Å Hedlunds VVS-Byrå AB.

Ombyggnaden innebar exteriöra förändringar genom tillkomst av en plåtklädd röd pannskorsten på östra gaveln och att samtliga fönster igensattes med plåtskivor. Interiört förstärktes golv och väggar för att bereda plats två pelletspannor och en oljeeldad reservpanna.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse utgörs av fyra låga byggnadskroppar placerade kring en gemensam, öppen gård. Tre av längorna utgör radhus med separata entréer längs ena sidan av huskroppen, och privata trädgårdar längs den andra. Den sydöstra längan har ursprungligen rymt centrumfunktioner och har en hög, fristående och plåtklädd skorsten placerad intill den östra gaveln samt en låg lastkaj under ett utskjutande skärmtak längs den norra fasaden. Motstående bostadslänga rymmer även pannrum och tvättstuga för området, och har en skorsten i ljust lertegel placerad i mitten av den fasad som vetter mot innergården.

Ur detaljritning för postens skyltning. Källa: Region Gotlands bygglovarkiv.

Taket på samtliga byggnader utgörs av flacka sadeltak med asymmetriskt förskjuten nock, belagt med svartlackerad trapetskorrugerad plåt. Fasaderna är tilläggsisolerade och klädda med en ljusgul stänkputs. Släta vita omfattningar omger dörr- och fönsteröppningar. Fönstren utgörs av en- respektive tvåluftsfönster i vitmålat trä, utan spröjsning. I några lokaler har äldre fönster ersatts med fönsterpartier i vitlackerad lättmetall och pivothägning. Centrumbebyggelsens fönster har delvis ersatts med träpanel. Bostadsbebyggelsen dörrar utgörs av släta vita enkeldörrar med fönster utan spröjs i övre del av dörrblad. Dörrblad till lokaler utgörs av släta, vita panelimiterande alternativt av slät plåt.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Hela området har genomgått en konsekvent omgestaltning under 1980-talet, vilket idag helt präglar byggnaderna exteriört. Även om vissa ursprungliga gestaltningsmässiga drag finns bevarade, som den asymmetriska takvinkeln och pannskorstenen i gultegel, genomsyras området helt av det postmoderna uttrycket.

Entreprenadhandlingarna vittnar om att det gjordes en satsning på att skapa ett centrum i Lärbro på platsen för den gamla järnvägsstationen. Av den satsningen finns det i området kvar vissa delar som vittnar om detta som den lilla centrumbyggnaden, och några inslag i utemiljön som grönytor med uppväxta träd. Idag upplevs dock området som helhet mer anonymt, trots sitt centrala läge på grund av framförallt dess placering och orientering i förhållande till nuvarande centrumfunktioner.

Urklipp från artikel om det nya radhusområdet.
 Källa: Gotlands Allehandan 30/8 1962.

Nya bostäder växer upp på järnvägsområdet

På järnvägens gamla upplagsområde reser sig nu väggarna till ett nytt bostadsområde med 13 lägenheter, poststation m. m. I februari skall det vara klart.

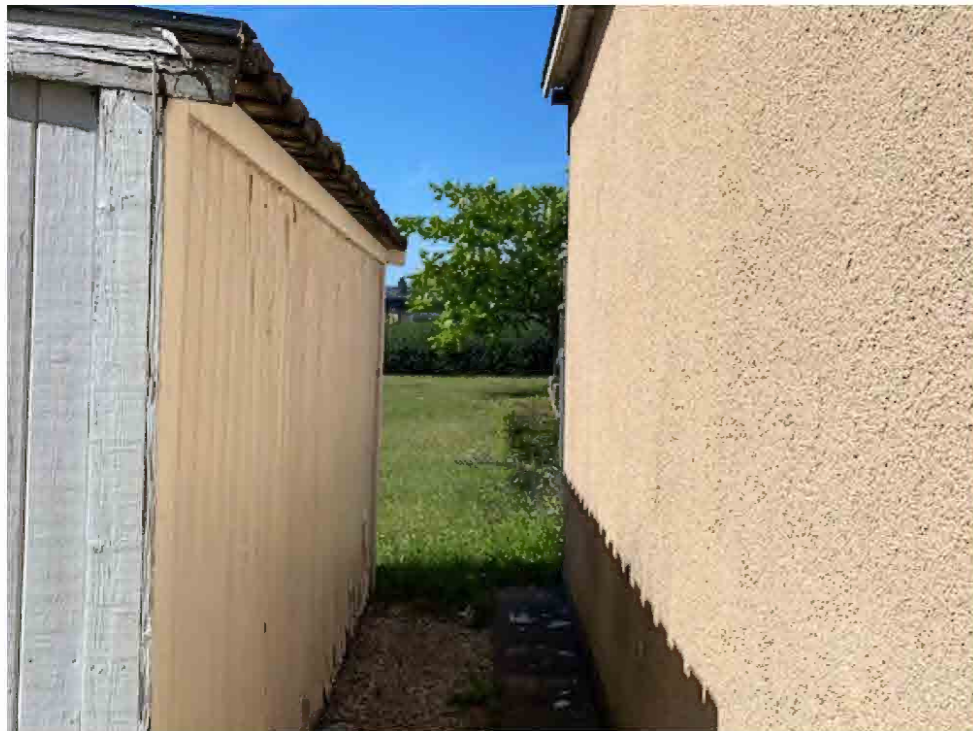
Fastigheten ligger i anslutning till nuvarande centrumbebyggelse i Lärbro och gränsar bland annat till gångvägar och parkering.

Bostadshuset utgörs av längor i ett plan under sadeltak med förskjuten nock.

Lägenheterna har en privat trädgårdsyta framför entrén.

Till vänster förrådsbyggnad klädd med täckmålning. Till höger gavelfasad till bostadshus med tilläggsisolering med stänkruts.

Huset har en ovanlig utformning där sadeltakets nock är förskjuten.

Anslutande, mindre parkeringsyta. Längre bort i bild syns privata trädgårdsytor i anslutning till lägenheterna, kringgårdade av låga häckar.

Genom det trafikseparerade området löper asfalterade gångstråk. Varje lägenhet har en egen grönyta som separeras från den gemensamma gården med klippta häckar.

Skorsten murad i gultegel tillhörande den ursprungliga, gemensamma panncentralen.

Pannskorsten i rödmålad plåt vid vad som ursprungligen var centrumhuset.

Centrumhuset utformades också med det för området karaktäristiska sadeltaket med förskjutennock.

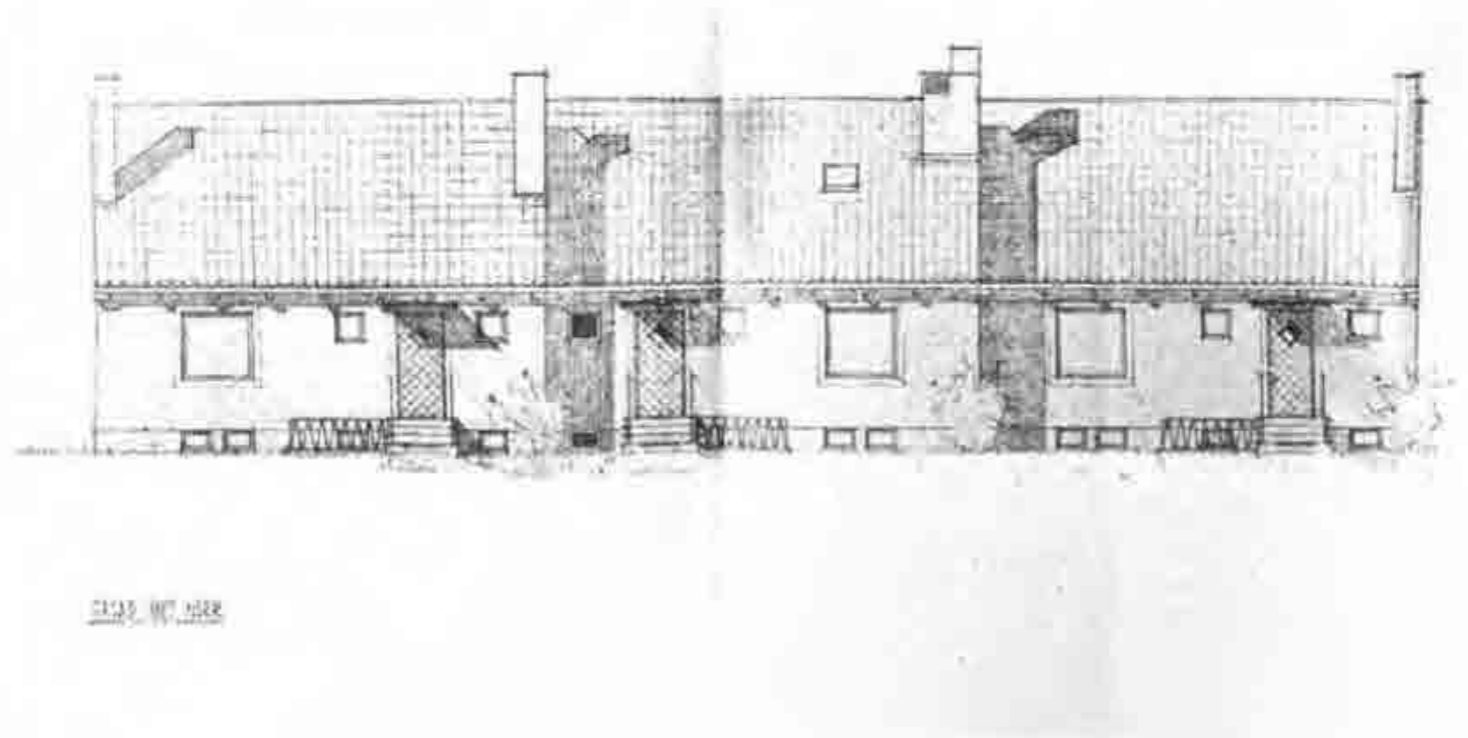
Centrumhusets ursprungliga fönsterytor har delvis ersatts med vitmålad träpanel.

Centrumhuset kringgärdas närmast av asfalterade- eller plattklädda ytor.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1952 signerad Mats Linnman. Källa: GotlandsHems arkiv.

PRÄSTGÅRDEN 1:46

ORIENTERING

Fastigheten, vilken utgörs av en byggnadskropp med tre radhus, ligger centralt i Lärbro strax öster om Kappelhamnsvägen vid Kyrkvägens södra ände. Fastighetens bebyggelse ansluter till intilliggande Prästgården 1:10.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1953 efter ritningar av Mats Linnman, arkitekt SAR, Stockholm. Byggherre var Skolestyrelsen i Lärbro skoldistrikt. Byggmästare var Byggnadsfirman Pettersson & Nilsson, Hemse.

Byggnadskroppen fick en plan där varje radhusdel blev förskjutet mot den andres gavel. Fasaderna utfördes i spritputs med släta fönster- och dörrömfattningar. Det tegelklädda sadeltaket fick plåttäckta takkupor i en trekantig form. Radhusen nåddes via entréer från norr med ytterdörrar utförda i rombiska ekskivor. Entréerna fick plåttäckta skärmtak vars undersida kläddes med liggande karosseripanel av fernissad ek. Trappor och planer samt socklar vid entréerna utfördes i gotlandskalksten med sågad yta och trappräckena utfördes i smide med handledare av ek.

Utmed byggnadens södra fasad förlades uteplatser med terrasser försänkta in i fasadlivet. Terrassgolven utfördes i kalkstensflis. Intill placerades fönster med bröstningar av stående karosseripanel.

Innanför entréerna fanns ett vindfång vars golv utfördes med skivor av slipad kalksten. I kök, hall och tvätttrum inlades golv av Holmsunds vinylamell. Fönsterbänkar utfördes i polerad gotlandsmarmor. Vardagsrum och matrum, vilka förbands genom glasade dubbeldörrar i trä, fick golv av lamellparkett. I vardagsrummet fanns en öppen spis i gult eldfast tegel, rött fasadtegel och håll av Gotlandsmarmor. Spismuren utfördes i filtad puts. I spisens yttre hörn placerades en dekorativt vriden stolpe i fyrkantsjärn vars nederdel av järnplåt utformades som ett kronblad.

Badrummen fick golv sintrade Ifö-mosaikplattor i vitt och svart lagda i ett schackrutigt mönster. Trapporna till bostädernas övre plan utfördes i furu med trappsteg belagd med ekfanér. På övervåningen fanns sovrum och tvätttrum. I källaren fanns bland annat matkällare, förråd, pannrum, bränslerum, gemensam tvättstuga med tork- och strykrum. Lägenhetsstorlekarna var 4 rum och kök med matplats.

Radhusen avsågs enligt entreprenadkontraktet från 1953 att användas som "lärbostäder" i vad som planerades bli den första etappen i ett nytt "kommunalt centrum" i Lärbro. De andra etapperna avsåg en byggnad med läkarmottagning och bostäder samt ett kombinerat kommunal- och medborgarhus. Planerna innefattade också ålderdomshem beläget något längre norr ut. Endast lärbostäderna och ålderdomshemmet kom att uppföras enligt de ursprungliga ritningarna.

1985–87 genomfördes en omfattande renovering efter ritningar av AB Geoplan. Entreprenör var Byggnads AB Granath och Pettersson, Visby. Arbetet innefattade tilläggsisolering, utbyte av samtliga fönster, ny ventilation, renovering av badrum och kök och golv.

NULÄGESBESKRIVNING

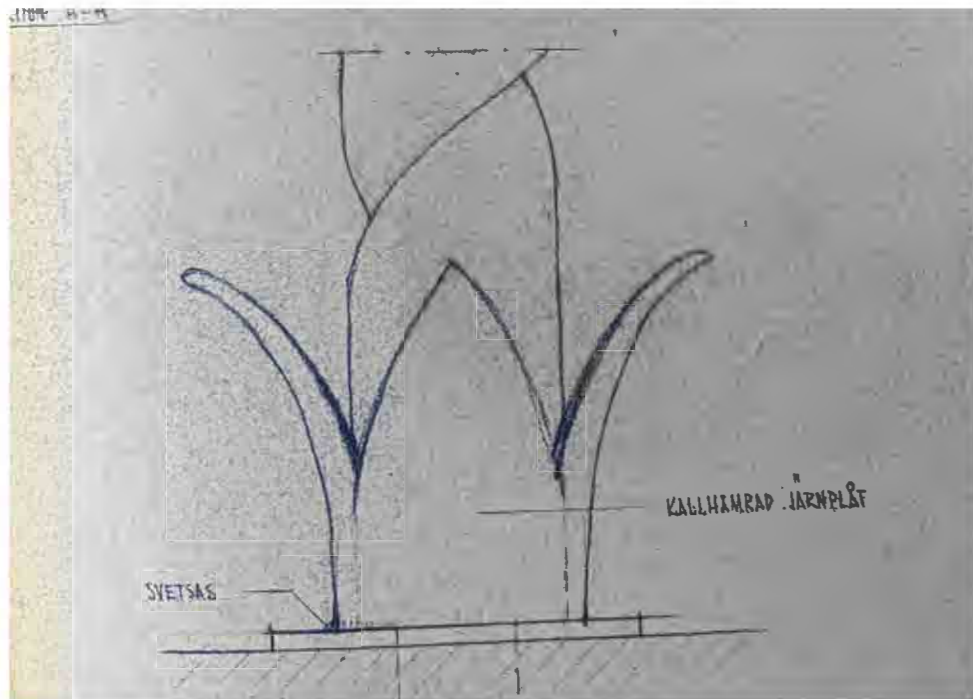
Fastighetens bebyggelse, bestående av en byggnadskropp med tre inbördes förskjutna delar. Varje del utgörs av ett radhus med egen entré från norr vars uteplatser vetter mot söder. Byggnaden ligger i ett öppet, parkliknande landskap där området närmast utgörs av trädgårdar med uteplatser.

Fasaderna är spritputsade i en gul kulör med släta vita fönster- och dörrömfattningar och grå sockel. Taket är klätt med rött enkupigt taktegel och är försett med skorstenar vilka har klätts med svartlackerad plåt sekundärt. Entréerna har trappor i kalksten, räcken i smide med vitmålad handledare i trä. Ovanför entréerna finns ett plåttäckt skärmtak vars undersida är målat i en vit kulör. Entrédörrarna är ursprungliga, i omålat trä med rombiskt mönster.

Fönstren har ersatts av moderna i lackerad lättmetall. Uteplatserna mot söder har idag sekundära och individuellt utformade tillägg som trädäck och insynskydd i form av höga staket.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnaden är uppförd med en hög gestaltningsmässig ambitionsnivå, och vars kvaliteter finns bevarade trots ett antal ovarsamma, sekundära tillägg. Trots sin relativt enkla karaktär är det tydligt att stor omsorg lagts vid utförandet, såväl gestaltning som materialval och det hantverksmässiga utförandet. Gestaltningen är tidstypiskt lekfull, med asymmetrisk placering av entrélägena, spetsiga takkupor och indragna terrasser i hörnen med stram men dekorativ öppning i gavelfasad.

Ritning för smidestetalj till öppenspis. Källa: GotlandsHems arkiv. .

I gestaltningen återkommer den diagonala riktningen i de inbördes förskjutna byggnadskropparna vilket också ger en upplevelse av småskalighet, men den diagonala formen tas också upp i såväl entrédörrarnas rombiska mönster som i takkupornas form och smidesräckenas mönster. Husen har exteriört fått bibehålla ett antal ursprungliga byggnadsdetaljer som:

- Dörrblad med rombiskt mönster
- Entréernas och källartrappornas tidstypiska smäckra smidesräcken
- Nätta skärmtak
- Små spetsiga takkupor med branta fall

Renoveringen som genomfördes i slutet av 1980-talet innebar en ovarsam tilläggsisolering samt att fönstren byttes till moderna i lättmetall med grova dimensioner. Sekundärt har det även gjorts oanpassade plåtarbeten på skorstenarna.

Trots detta håller byggnaden hög arkitektonisk kvalitet, då den ursprungliga gestaltningen fortfarande är tongivande. Byggnaden uppfördes ursprungligen som lärarbostäder som en första etapp i ambitionen att skapa ett nytt centrum i Lärbro redan året efter kommunreformen. Byggnadens tillkomstkontext är ett uttryck för den då nybildade kommunens vision och framtidsanda. Sammantaget bedöms byggnaden inneha betydande kulturhistoriska värden.

Lärbro bygger

Nya lärarebostäder har uppförts i Lärbro under det senaste året

Ur tidningsartikel från 1954 om de nya lärarbostäderna. Källa: Gotlands folkblad 16/9 1954.

Bostadshuset utgörs av tre sammanbyggda, och i förhållande till varandra förskjutna, enheter under sadeltak klätt med enkupigt tegel.

Kedjehusets ena gavel. Fasaden är tilläggsisolerad och putsad. Fönstret i gavelröset är utbytt och har båg och karm i lättmetall.

Uterum indraget i fasad, med insynsskyddande spalje.

De tre bostadsenheterna har, trots ovarsamt byte av fönster och tilläggsisolering, fått bibehålla sin ursprungliga karaktär.

Insynsskyddande spalje med klematis.

Varje bostadsenhet har en egen trädgårdsyta på husets baksida, som från bostaden nås via en dörr djupt indragen i fasad. På bilden syns också de karaktäristiska takkuporna.

Översiktskarta Lärbro. Min karta.se

SLITE

KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Slite har sedan flera hundra år varit en ort präglad av kalkstenbrytning och kalkbränning. Vid sekelskiftet 1900 dominerades Slite såväl politiskt som ekonomiskt av kalkpatronen, grosshandlaren och skeppsredaren Ferdinand Nyström. Nyströms rörelse i Slite bestod av kalkbränning, jordbruk, sågverk, en omfattande rederiverksamhet med skeppsvarv samt en badanläggning med varm- och kallbadhus.

1917 bildades Slite Cement och Kalk AB i syfte att uppföra en cementfabrik på orten. Fabriken togs i drift 1919. För fabriken drift uppfördes samtidigt ett kraftverk. Cementfabriken blev snart den mest betydelsefulla komponenten i Slite som samhälle. De bostadsområden som inledningsvis kom att uppföras i och med den tunga industrins intåg i Slite bestod i hög grad av egnahemsvillor: mindre enkla villor för arbetare och lägre tjänstemän.

Sven Markelius utformade år 1932 en bygnadsplan som möjliggjorde en utbyggnad av samhället. Byggnadsplanen gällde ursprungligen endast södra delen av samhället. I mitten av 1930-talet hade en utbyggnad av samhället norr om fabriken på allvar börjat planeras.

I samband med att samhället växte uppstod också ett behov av att ta itu med olika saker som annars hörde staden till. Detta gällde bland annat fastighetsavstyckningar, planbestämmelser, väg- och gatusträckningar, hamnfrågor och inte minst möjligheter till statsbidrag. Det ledde att Othems kommun 1936 ombildades till Slite köping. Därmed upphöjdes byggnadsplanen för samhället till stadsplan.

1931 övertogs aktiemajoriteten i Slite Cement och Kalk AB av fastlandskonkurrenten Skånska Cement AB. Ledningen vid fabriken byttes snart ut och till Slite kom Arendt de Joune (1900–1972), vilken närmast varit disponent vid Visby cementfabrik. de Joune, som även engagerade sig kommunalpolitiskt i Slite, kom som disponent att under flera decennier påverka utvecklingen på orten. Detta gäller inte minst utformningen av bostadsbebyggelse: under 1930- och 40-talet uppfördes ett stort antal bostadshus avsedda för fabriken anställda.

Vid andra världskrigets slutskede hade också andra investeringar gjorts i samhället från cementbolaget håll, satsningar som inte bara var till gagn för de anställda. Till dessa hörde initiativet till stiftelsen Slitegården 1943. Syftet

med stiftelsen var att tillsammans med AB Gotlands Kraftverk och Slite köping att uppföra ett medborgarhus med biograf vid Torget. Projektet kom flera gånger att omarbetas och försenas. Biograf- och teaterbyggnaden (Sliteatern) stod slutligen klar 1954.

År 1950 markerade ny tid Slite vad gäller bostadsbebyggelse. Cementbolaget uppförde detta år två större flerbostadshus i kvarteret Ejdern intill Storgatan. Slite köping bildade samma år bostadsstiftelsen Strandridaregården och uppförde två bostadshus i kvarteret Concordia, något längre norrut på samma gata. Stiftelsen uppförde flera bostadshus under 1950- och 60-talet, i huvudsak på mark centralt i samhället som frigjorts då järnvägen lades ned 1953. Samtidigt som nya bostadsområden tillkom försvann mycket av den äldre bebyggelsen, i synnerhet den som låg närmast söder om cementfabriken.

Signifikant för den kommunala bygnadsverksamheten i Slite under framför allt 1940-talen är de många bygnadsprojekt som inte blev av eller sköts på framtiden. Bland dessa kan nämnas varmbadhus, medborgarhus, gymnastikhus och kommunalhus. Vad gäller det sistnämnda hade planerna kommit så pass långt 1946 att bygglovsritningar upprättade av länsarkitekt Olle Karth godkända av byggnadsnämnden. Enligt planerna skulle kommunalhuset uppföras vid Torget på samma plats där det nuvarande (på 1980-talet uppförda) kommunhuset står.

Vy över Slite med cementfabriken i fonden. Fotografiet är taget kring 1960. Källa: www.digitalmuseum.se

Av de kommunala byggnationerna kan nytt ålderdomshem (1950) och vattentorn (1955) nämnas. Det senare utformades av arkitekt Ulla Campbell, som också bland annat ligger bakom ett bostadshus med pensionärsbostäder i kvarteret Rapphönan 4 (1959).

1957 beslutades att Stiftelsen Strandridaregården skulle uppföra ett flerbostadshus i kvarteret Othello. Det följdes 1961 av ytterligare ett flerbostadshus i samma kvarter utmed den då nyligen anlagda Järnvägsgatan. Detta kom också att bli det första av flera bostadshus som kommunen uppförde efter ritningar av Svenska Riksbyggens arkitektkontor. De följande kom att uppföras i kvarteren Concordia (1964) och Rapphönan (1967). Inför kommun-sammanslagningen 1970 förvaltade Stiftelsen Strandridaregården sammanlagt 190 bostäder samt en del affärslokaler, bland annat Konsum, DBV sparbank, poliskontoret, brandstation och andra lokaler. Det sista nybyggnationen 1970 i kvarteren Rapphönan och Bofinken var två stora bostadsbyggen med sammanlagt 24 lägenheter. Panncentral för stiftelsens samtliga fastigheter uppfördes samtidigt. Vid den tidpunkten var ett nytt bostadsområde även planerat att byggas på den så kallade "Myrstens åker". Enligt den fastställda planen skulle där uppföras 108 lägenheter i skilda etapper, två hus vartannat år med cirka 25 lägenheter.

*Slite järnvägsstation rivs år 1964.
Källa: Digitalt museum.*

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över fastigheten innan full utbyggnad, ca 1975. Foto via lantmäteriets digitala karttjänst minkarta.

OTHEM BOFINKEN 1

ORIENTERING

Bofinken utgör ett stort kvarter, i Slites östra del och gränsar till Östervallagatan och kvarteret Näktergalen, Stationsgatan och Fähræus väg. Kvarteret består idag av åtta bostadshus, en carportlänga och ett par miljöhus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Processen att bebygga kvarteret Bofinken pågick under så gott som hela 1970-talet. Dessförinnan var marken obebyggd och utgjorde att döma av flygbilder från 1960-talet en lantbruksgård, med bostadshus och ekonomibyggnader i sydväst och en körväg till bebyggelsen från den närmast anslutande vägen i nordväst. Den nuvarande bebyggelsen på fastigheten började uppföras 1970 efter ritningar av Eino Talomaa, arkitekt vid Riksbyggen. Utemiljöerna gestaltades av trädgårdsarkitekt FSTL Peter Sörensen i Hägersten. Byggherren var initialt Stiftelsen Strandridaregården men övergick, troligtvis under byggprocessen, till GotlandsHem. Byggentreprenör var AB Skånska Cementgjuteriet med huvudsäte i Kalmar.

Byggnadsprojektet på fastigheten genomfördes i två etapper. Först ut var flerbostadshusen och panncentralen i kvarterets sydvästra del, i följande etapper byggdes kvarteret ut med fler bostadshus och när det stod färdigt fanns även förskola och kvarterslokal. I kvarteret projekterades också för ett vårdboen-

de med tillgänglighetsanpassning och nattpersonal. Bebyggelsen i de senare etapperna har uppförts efter 1975, och hanteras därför inte mer djupgående i denna rapport.

Enligt entreprenadkontraktet uppfördes bostadshusen med yttre grundmurar i betong och invändig isolering med träullsskivor. Ytterväggarnas gavlar liksom balkongernas sidoväggar kläddes med kalksandsten isolerad med mineralullsskivor. Långfasaderna uppfördes med lättbetongplattor. Utfackningspartier uppfördes med asbestcementskivor och internitskivor, isolerade med mineralull och invändigt klädda med plastfolierade gipsskivor. Bärande innerväggar utfördes i murtegel. Liggande fjällpanel på väggytor över vindsbjälklag, vid indragna balkonger. Socklar av obehandlad betong, gjuten mot form av råspont. Undertak utfördes i plåt, försänkta undertak i entréer av aluminiumpanel. I kyllda matkällare var undertaket av asbestcement. Entrépartierna bestod av furu med teakfaner, tillgängliga entréer kompletterades med metallplåtsinlägg. Portomfattningarna utfördes i fasadtegel. Tamburdörrarna kläddes med mahognyfaner och överfalsades. Dörrblad till övriga utrymmen, som källare och förråd, levererades fabriksmålade och ofalsade.

Utvändiga trappor göts i brädriven betong, entrétrappor av sågad granit och invändiga trappor (raka halvlöpstrappor) liksom vilplanen göts på plats och belades med marmor med golvsocklar i plast. Ledstänger utfördes i stål, med handledare i plast. Utvändigt i varmförzinkat stål. Balkongräcken i brännlackerad aluminiumplåt på aluminiumstomme.

Bland arkivhandlingarna som förvaras hos GotlandsHem finns en färgsättning, daterad 1976 från Riksbyggen: *Rött tegeltak, väggar: huggen kalksandsten, fogar av naturfärgat bruk, fönster, fönsterbågar, karmar Trävärn mörkbrun, Trädörr hus ett moduldörr: Fabrikantens blåa standardlasyr, Hus 2 fabrikantens gröna standardlasyr.*

Lägenheternas golv utfördes i eklamell eller belades med linoleum- eller plastmattor. Socklarna i fabriksmålade furu. Lägenhetsväggarna tapetserades med betongplasttapeter, och snickerierna målades med hel- eller halvsvetstetisk alkydlackfärg. Ett mindre antal av lägenheterna tillgänglighetsanpassades från start.

Gården försågs med funktioner som vädringsbord, piskstall och cykelställ, det sistnämnda från cykelställsfabriken i Motala. Gården försågs också lekplats med slänggungor, sandlådor gungbåt, klättertält, klättrervolt, toppstuga, gärvmaskin och fotbollsplan. Det fanns också ett nedgjutet bordtennisbord, samt parkmöbler.

En av huskropparna, med fasader i kalksandsten. Entréfasaden vänder sig in mot gården och åt samma håll finns också lägenheternas balkonger och uteplatser.

Trapphusentréerna ligger djupt indragna från fasad, markerade med väggar av rödtegel. Portarna i glas och trä, med sparkskydd av räfflat gummi är ursprungliga. Teglet återkommer också under badrumsfönstren, varav ett syns i bild.

Genomförda förändringar

1995 – Gruppbestad, ombyggnad med anledning av statligt beslut om bidragsmedel.

2000 – Ombyggnad av befintliga etagelägenheter till äldreboende. 8 etagelägenheter ombyggdes till 16 lägenheter, tillbyggnad med loftgång samt fasadändring.

2001 – Bygglov rörande byte av panel och ommålning med slamfärg. Handlingar framtagna av NCC Teknik.

NULÄGESBESKRIVNING

Kvarterets bebyggelse utgörs idag av ett för tidsperioden ganska varierat bestånd, de äldsta byggnaderna klädda med kalksandsten samt en grupp yngre bebyggelse i varierande höjder om en- eller två plan, klädda med stående träpanel. De äldre byggnaderna har fått bibehålla sina ursprungliga portar, och har detaljer i rödtegel vid entréer och vissa fönster. Invändigt är trapphusens golv, vilplan och trapploppens plan- och sättsteg i kalksten, räcken och handledare i smide samt lägenhetsdörrarna är också ursprungliga. Dessa hus är mycket lika de som återfinns på grannfastigheterna, ritade av samma arkitekt.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Området är uppfört i två byggnadsetapper med skilda arkitektoniska uttryck. Den första etappens bebyggelse är förhållandevis oförändrad sedan uppförandetiden, bortsett från fönsterbyten, och har en tydlig visuell gestaltningsmässig koppling till kvarteren Rapphönan 2 och 3 som ritats av samma arkitekt. Gestaltningsmässiga bevarade kvalitéer utgörs av entrépartier med indragna teakfanerade träportar med sparkskydd av gummi, och rödtegelklädda nischer, smidesräcken, fanerade lägenhetsdörrar och bevarade vådringsfönster i trapphus. Fasadtegel i huggen kalksandsten och trapphusens golvbeläggning med kalksten har en lokalhistorisk koppling till orten. Hela kvarterets trafikseparerade och husomgärdade innergård med planteringar och gemensamhetsytor utgör också ett värde.

Husets baksida saknar entréer, men några av lägenheterna har en fransk balkong. Fönstren är utbytta och har idag bågar och karmar i aluminiumfärgad lättmetall.

Vy över gården som kringgärdas av bostadshusen. Bottenvåningens lägenheter har uteplats i markplan med staket och insynsskydd.

Trapphus med ursprunglig entréport. Golv samt trappornas plan- och sättsteg i kalksten, innanför entrén finns ett nedsänkt skrapjärn.

Ursprunglig takarmatur "osten".

Bostadshus i två våningsplan, klädd med stående, gulmålad panel.

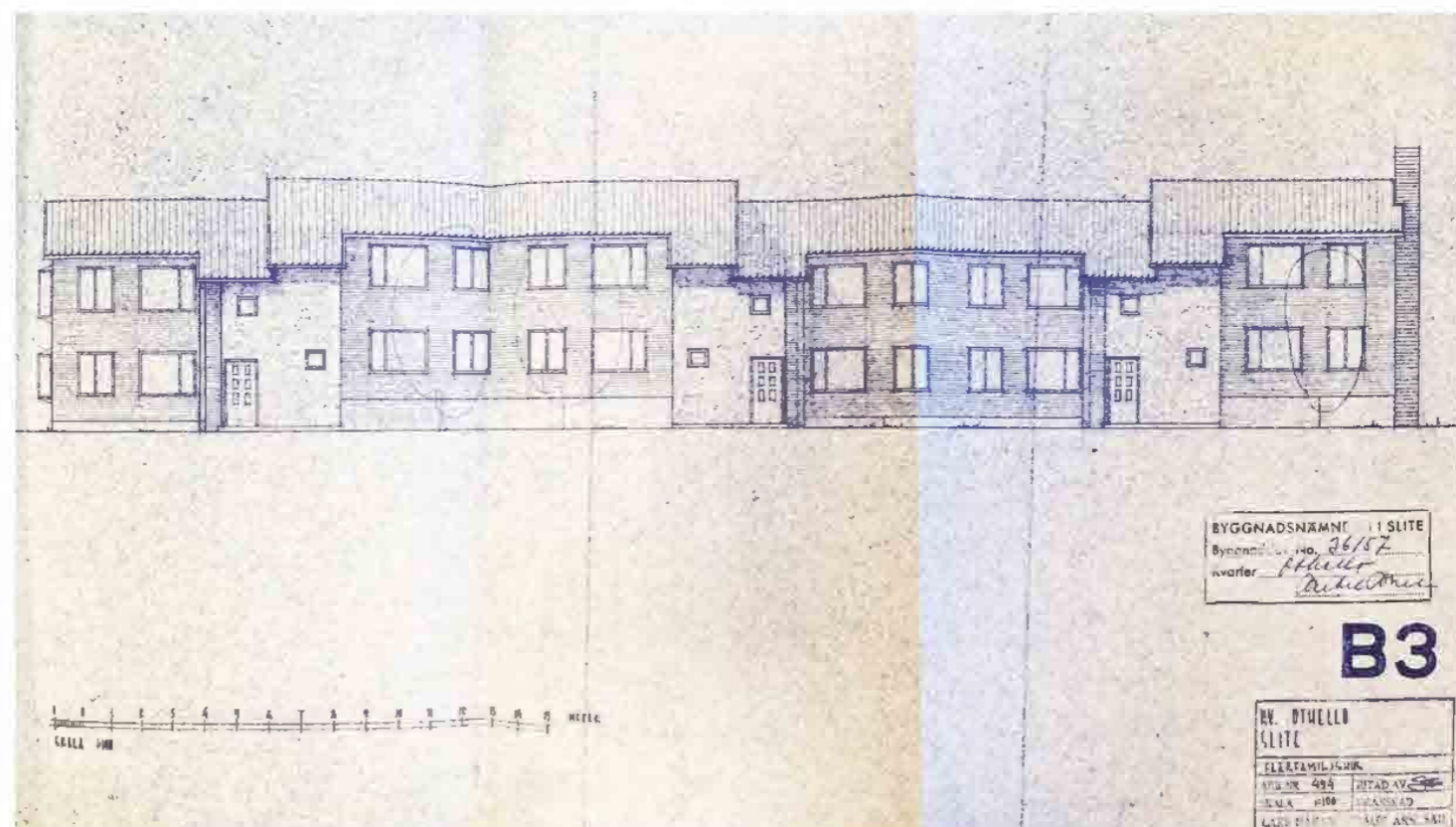
Bostadshusen har varierande höjder och färgsättningar.

I området finns olika entrélösningar, varav några med tillgänglighetsanpassning.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1957 signerad Lars Håkan Stråge. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

OTHEM OTHELLO 1

ORIENTERING

Fastigheten utgör den nordöstra delen av kvarteret Othello, och bebyggelsen utgörs av en byggnadskropp uppförd i två våningsplan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten bebyggelse uppfördes 1957 efter ritningar av Lars Håkan Stråge SAR, Visby. Byggherre var Stiftelsen Strandridaregården. Byggmästare var Byggnadsfirman Pettersson & Nilsson, Hemse.

Byggnaden, ett flerbostadshus i två våningar, fick fasader i Havdhems-glittertegel och cementsockel. Taket belades med enkupigt rött taktegel. Entrépartier med trapphus markerades tydligt den nordöstra fasaden genom att vara placerat utdraget från fasadlivet och utfördes med terrasitputs. Ovanför entréerna fanns belysningsarmaturer med siffror. Entréportar utfördes av ek. Framför entréerna fanns trappavsatser i krysshämrad kalksten. Fasaden mot sydväst försågs med balkonger vilka fick fronter i smide och golv av Höganäsklinkers.

Trapphuset fick innerväggar i fasadtegel och trapplopp av monteringsbar modell enligt typ Bröderna Forsell med räcke av rundstång och handledare i

plast. Golv och vilplan belades med kalkstensplattor. Enligt entreprenadhandlingarna från 1957 skulle golvbeläggnigen varit i cementmosaik och trapp-räckets handledare utförd i polerad björk. Fönsterbänkar utfördes i blankpolerad kalksten. Golvbeläggning i lägenheter bestod av linoleum utförd med jaspémönster.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med två vid gavlarna sammanlänkade byggnadskroppar om två våningar, placerad i nord-sydlig riktning. Norr om bostadshuset finns även en låg friliggande garagelänga i öst-västlig riktning.

Byggnaderna har i stor utsträckning bevarat ursprunglig gestaltning. Bostadshusets fasader är klädda med rödtegel, trapphusen med entréportar är markerade genom utdragna fasadpartier putsade i varmgrå terrasitputs. Taket är ett flackt sadeltak belagt med enkupigt rött lertegel.

Entréportarna utgörs av enkeldörrar klädda med smal, liggande panel i ett lackat ljust träslag. I dörrbladen finns två på varandra stående glaspartier med råglas, ett rundat draghandtag i rostfritt stål med trägrepp, och i nedkant en rostfri sparkplåt. Byggnaden har bevarat ursprungliga vitmålade fönsterbågar i trä, med centrerad respektive förskjuten mittpost (hos större fönsterpartier). Trapphusen är försedda med små kvadratiska fönster, och på gavlar-

na finns trekantiga burspråk. Lägenheterna är försedda med balkonger mot gårdssidan. Dessa är delvis indragna med fronter i vinröd småsinuskorrugerad plåt och överliggare i svart smide. Mot gårdssidan finns flera trädgårdsytor av mer privat karaktär, med lummig grönska och uppvuxna träd och buskar.

Garagelängan norr om byggnaden är klädd med gult tegel, och försedd med ljusröda portar i panelimiterande plåt.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastigheten tillmäts mycket höga kulturhistoriska värden, kopplade till ursprunglig gestaltning, hög bevarandegrad, anpassning av senare tillägg, kringliggande utemiljö och användning av lokalproducerade byggmaterial.

Exteriören är ovanligt välbevarad med ursprungliga (om än plåtbeklädda) fönster, arkitektritade portar, fasadbeklädnad med lokala material i form av både tegel och terrasitputs, ursprungliga balkongfronter med eternitskivor och burspråk på gavlar. Sammantaget är exteriör och gårdsmiljö mycket känsliga för förändring och ytterligare tillägg.

Bostadshusets fasad utmed Genvägen.

Även om vissa förändringar gjorts är bostadshusets ursprungliga gestaltning väl bibehållen.

Fasader murade i rödtegel med motbyggd pannskorsten.

Fastighetens innergård utgörs av en klippt gräsyta yta med uppvuxen växtlighet. Balkongerna ligger indragna från fasadliv och något omlott i höjd.

Trapphuset med bevarade ursprungliga detaljer som räcken och handledare, luckor för sopnedkast och golv- och vilplanens beläggning i kalksten.

Bortsett gården kringgärdas bostadshuset av asfalterade ytor.

Ursprunglig entréport med sparkplåt och lekfullt gestaltat draghandtag.

Husets tegelfasader är fogade med kontrasterande, ljus fogbruk. Trapploppen skjuter ut framför fasad, med putsade ytterväggar.

Ursprungligt trappräcke. Smidet är idag täckmålrat vitt och överliggaren utgörs av grön krympplast.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över fastigheten, ca 1975. Notera den större andelen hårdgjorda ytor på gården. Foto via lantmäteriets digitala karttjänst minkarta.

OTHEM OTHELLO 2

ORIENTERING

Fastigheten sträcker sig över hela den södra och västra delen av kvarteret Othello, och är bebyggd med ett flerbostadshus i två våningsplan längs med Järnvägsgatan samt två, låga och långsträckta garagelängor i fastighetens västra del.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1960–62 efter ritningar av Manfred Mannert vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor, Stockholm. Byggherre var Stiftelsen Strandridaregården. Byggmästare var Fackföreningarnas Byggnadsproduktion, Visby.

Bebyggelsen, i form av ett flerbostadshus i två våningar, uppfördes utmed den då nyanlagda Järnvägsgatan centralt i samhället. En garagebyggnad skulle enligt nybyggnadshandlingarna också uppföras. Troligtvis uppfördes de nu stående garagelängorna vid samma tidpunkt.

Byggnaden fick fasader i rött fasadtegel under enkupigt tegeltäckt sadeltak. Socklar putsades med cementspritsputs. Entréer och trapphus markerades i fasadlivet genom att vara infällda. Entréportar utfördes i teak och portom-

fattningarna i grå kalksten. Husnummerbelysning av Bröderna Engströms fabrikat placerades i portomfattningens övre vänstra hörn. Denna var utförd i stomme av grågrönlackerad lättmetall med vita rutor i akrylplast och svarta pålimmade siffror.

Gavelfasaderna och den södra fasaden, vilken vändes mot en med Othello 1 gemensam gård, fick balkonger. Balkongfronterna utfördes 10 mm hårdpressade asbestcementskivor och balkongräckena i målat smidesjärn.

Burspråk placerades i anslutning till balkongerna. Dessa utfördes av lättbetongblock vilka putsades med terrasitputs i en grov, uppruggad yta. Mellan balkongerna tillkom avskiljande sidoskärmar av betong. Dessa utfördes med slät yta.

Trapphuset utfördes av fabriksstillverkade sektioner enligt typ "Herrljunga". Vilplan och trappsteg belades med normalslipade skivor av kalksten av fabrikat Stenindustri AB Värmbol. Takarmaturerna från ASEA med opalöverfång i glas tillverkade vid Fågslavviks glasbruk. Lägenhetsdörrarna utfördes med dörrblad av gabon. Fönsterbänkarna utfördes i polerad kalksten av fabrikat Stenindustri AB Värmbol.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 3, 2 och 1 rum och kök/kokvrå och på golven lades linoleum av Forshagas fabrikat, av typ Marmoleum samt lamelltrögolv av ek i rutmönster. Badrummen försågs med inmurningsbadkar.

Varje lägenhet hade en egen frysbox i källaren. Där fanns också utrymme för kontorslokaler för Stiftelsen Strandridaregården samt fritidslokaler avsedda till hyresgästerna.

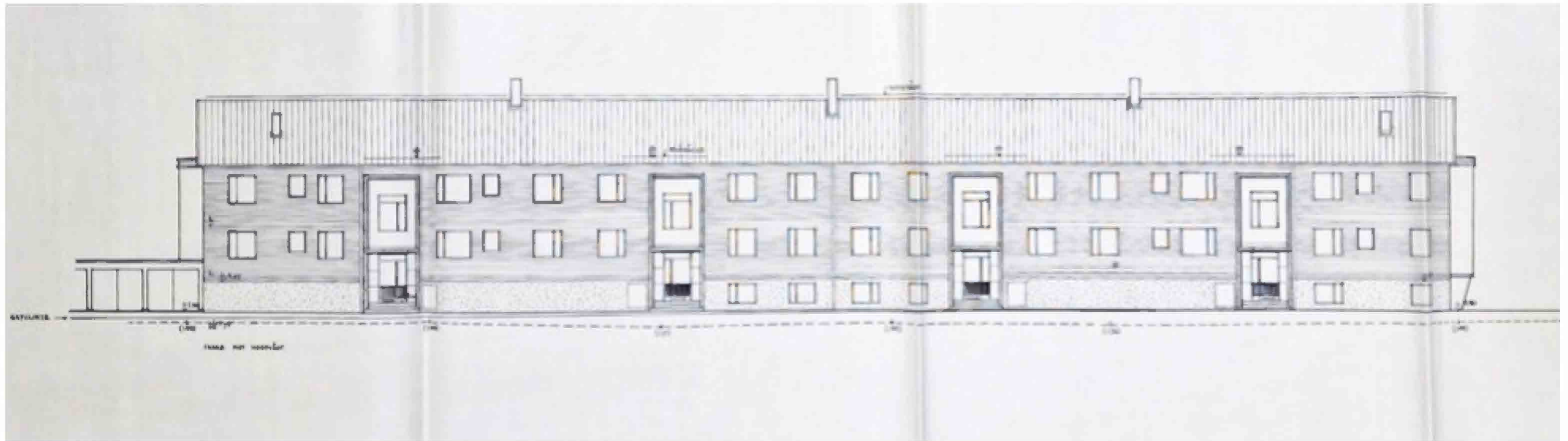
En garagelänga med plats för 24 bilar uppfördes vid byggnadens västra gavel.

Gården utformades med stora grönytor, gångvägar och hårdgjorda ytor med bland annat lekplats.

NULÄGESBESKRIVNING

På fastigheten finns ett bostadshus om två våningar placerad i sydvästlig-nordöstlig riktning längs Stationsgatan. Sydväst om detta ligger två parallellt placerade garagelängor, och nordöst ytterligare en garagelänga. Bostadshusets fasader är klädda med rödtegel, och mot gårdssidan och gatan finns även putsade burspråk i mörkröd kulör i anslutning till balkonger. Byggnaden är försedd med tre trapphus, med entréläge från stationsgatan. Trapphusen är markerade genom kraftigt indragna fasadpartier omgärdade av en enkel tegelomfattning, och portarna omges av vindfång/omfattningar klädda med ljusa kalkstensskivor, och med flacka koppertak.

Bostadshuset har bevarat såväl ursprungliga portar som fönsterpartier. Entréportarna utgörs av glasade halvpardörrar med överljus, i lackad teak.

Fasadritning från 1961 signerad Manfred Mannert vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

Byggnadens fönster utgörs av vitmålade inåtgående träbågar i något varierad storlek – något mindre enluftsfönster intill större tvåluftsfönster med förskjutna mittpost. I trapphusen finns treluftsfönster med förskjutna mittpost och en liggande övre luft.

Byggnadens balkonger är vända mot gårdssidan och mot gavlarna. Delvis indragna balkonger är placerade intill utskjutande burspråk. Balkongerna är huvudsakligen arrangerade parvis med skiljeväggar i vitmålade betongelement. Balkongfronterna utgörs av vitmålade eternitplattor, och en överliggare i vitmålat platt smide.

Byggnaden delar gård med det vinkelställda grannhuset Othello 1. På gården finns gräsytor, anlagda gångstråk, uppvuxna lövträd, lågt klippta häckar och en enklare lekplats.

De tre garagelängorna är uppförda i gult tegel, med flacka pappklädda pulpettak. Garageportarna är klädda med ljusröd panelimiterande plåt.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastigheten tillmäts höga kulturhistoriska värden, kopplade till ursprunglig gestaltning, hög bevarandegrad, anpassning av senare tillägg, kringliggande utemiljö och användning av lokalproducerade byggmaterial. Tillsammans med grannfastigheten Othello 1 utgör anläggningen ett mycket välbevarat och tidstypiskt inslag i stadsbilden. Fasad med ursprungliga fönster, portar och balkongfronter är känslig för förändring och tillägg. Mängden och placeringen av garageplatser inom fastigheten tillmäts också ett visst kulturhistoriskt värde, med koppling till tidens bilpositivism. Den skyddade innergårdens parkkaraktär med formklippta häckar, lekplats och uppvuxna träd har också ett högt värde.

Entréfasaden i röttegel. Trapphusen är markerade med indrag från fasadliv.

Fasad mot gården med balkonger och burspråk.

Gavelfasad med balkonger och burspråk.

Portomfattning klädd i kalksten. Ursprunglig port i trä och glas.

Skärmtak ovanför entréer beklätt med skivtäckt kopparplåt.

Vy mot entrén från trapploppet.

Vy över gården, med klippta gräsytor och lekplats kringgärdad av en låg häck. På gården finns upp vuxna träd och smala, asfalterade gångstigar.

Trapplopp med ursprungliga lägenhetsdörrar, golv och täckmålade smidesräcken med överliggare i krympplast.

Garagelängor med gavlar i gultegel.

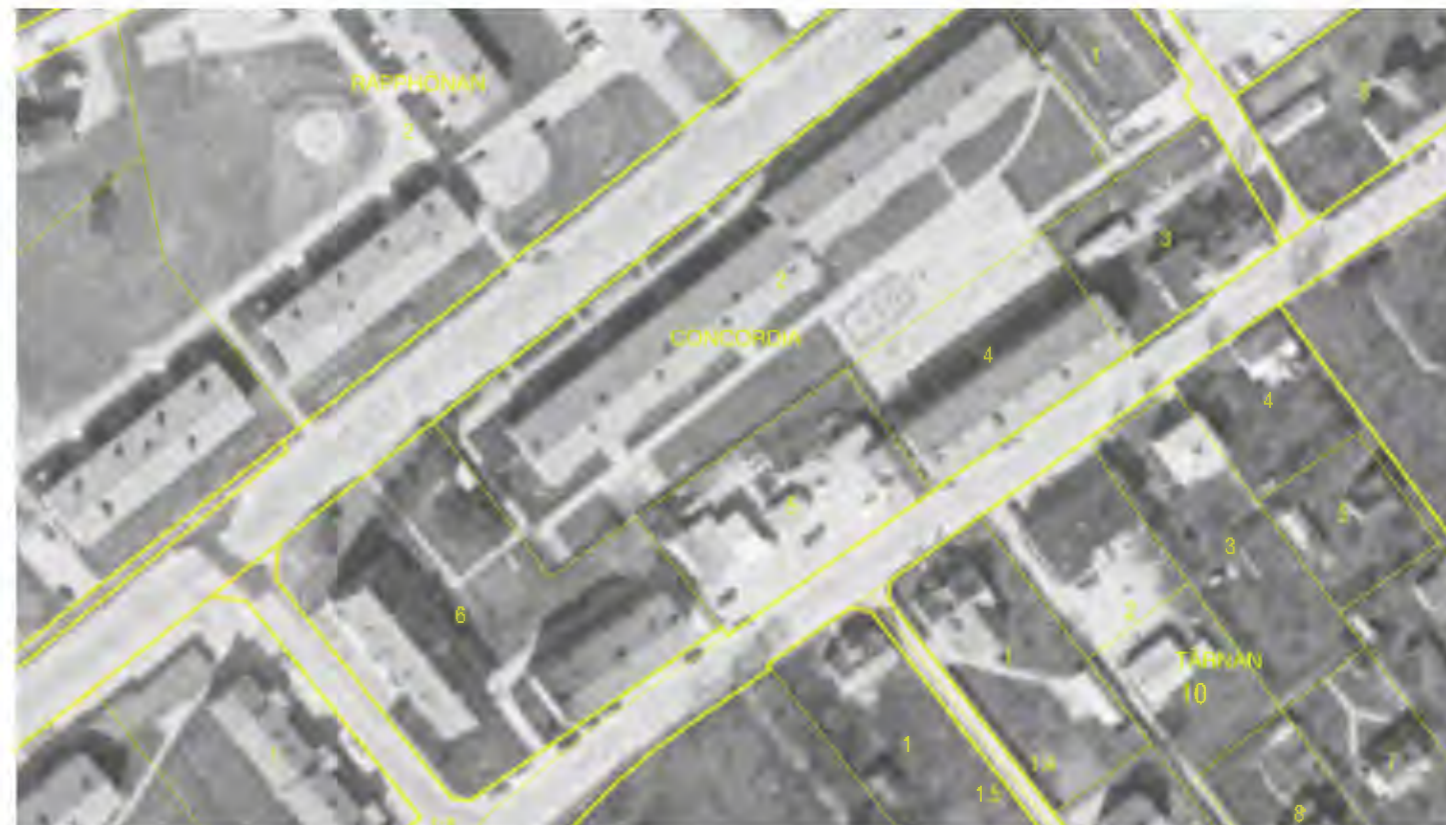
Trapplopp med ursprungligt fönster och lucka för sopnedkast.

Ursprunglig entréport.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över fastigheten, ca 1975. Foto via lantmäteriets digitala karttjänst minkarta.

CONCORDIA 2

ORIENTERING

Fastigheten är belägen i kvarteret Concordias norra del och utgörs av två sammanlänkade lamellhus som ligger längs med Stationsgatan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1963–65 efter ritningar av Eino Talomaa vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor, Stockholm och byggherre var Stiftelsen Strandridaregården. Entreprenör var Byggnadsfirma Pettersson & Nilsson, Hemse. Trädgårdsarkitekt var Peter Sörensen, Farsta

Bebyggelsen, i form av två sammanlänkade flerbostadshus i tre våningar, uppfördes utmed den då nyanlagda Järnvägsgatan centralt i samhället.

Enligt de ursprungliga entreprenadhandlingarna från 1963 ingick i fastigheten, förutom de två bostadshusen, även affärshuset i nuvarande Concordia 1. Detta har senare avstyckats till en egen fastighet.

Byggnaderna fick fasader i rött fasadtegel under enkupigt tegeltäckt sadeltak. Socklarna putsades med cementspritsputs. Entréer och trapphus markerades exteriört genom att de drogs in en aning från fasadlivet. Trapphusens fasader putsades med skrapad ädelputs (Terrasit) som gav en grov uppruggad yta.

Entréportarna utfördes i teak på furukärna och portomfattningarna kläddes i 3 cm skivor av normalslipad Värmbolsmarmor. Husnummerbelysning av Bröderna Engströms fabrikat placerades i portomfattningens övre vänstra hörn. Denna var utförd i stomme av grågrönlackerad lättmetall med vita rutor i akrylplast och svarta pålimmade siffror.

Den södra fasaden fick balkonger vars fronter utfördes i 8 mm hårdpressade asbestcementskivor, typ massiv. Dessa monterades på en stomme av varmförzinkat stål. Utfackningspartier bekläddes med 8 mm vita asbestcementskivor. Fönster och balkongdörrar utfördes enligt Riksbyggens standardritningar för 2-glasfönster.

Trapphusen utfördes i monteringsfärdiga sektioner enligt Bröderna Forsells konstruktion. Trappor och vilplan bekläddes med skivor av normalslipad Värmbolsmarmor. Räcken i trapphusen försågs med överliggare av plast. Takarmaturer från ASEA med opalöverfång i glas tillverkade vid Fågloviks glasbruk och lägenhetsdörrarna utfördes med dörrblad av gabon. Fönsterbänkarna utfördes i polerad Värmbolsmarmor.

I lägenheterna lades golv av linoleum av Forshagas fabrikat, typ Marmoleum samt lamelltrögolv av ek.

Gården utformades med stora grönytor, gångvägar och hårdgjorda ytor med bland annat lekplatser.

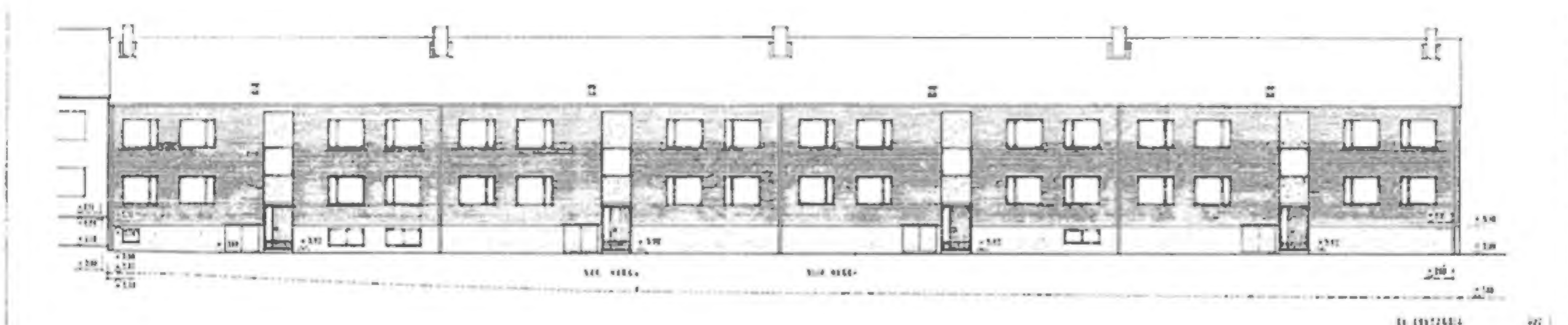
NULÄGESBESKRIVNING

På fastigheten finns ett flerbostadshus som utgörs av två vid gavlarna sammanlänkade byggnadskroppar, placerad i sydvästlig-nordöstlig riktning. Byggnaden är uppförd i suterräng, med två våningar mot Stationsgatan, och tre mot gårdssidan.

Fasaderna är klädda med rödtegel. Byggnaden är försedd med åtta trapphus med entréer som vetter mot Stationsgatan. Trapphusen är markerade genom indragna fasadpartier klädda med grå terrasitputs, och portarna omges av omfattningar klädda med ljus Värmbolsmarmor och flacka koppartak.

Såväl portar som fönsterpartier är ursprungliga. Entréportarna utgörs av enkeldörrar i lackad teak, klädda i stående panel och med ett sidoljus intill. Fönstren utgörs av tvåluftsfönster med förskjuten mittpost/mindre vädringsbåge där karmen målats i en mörkblå kulör och båge i en ljusare gråblå. I gavlarna, i trapphus och mot gårdssidan finns även något mindre enluftsfönster.

Byggnadens balkonger är vända mot gårdssidan. Balkongfronterna är klädda med småsinusplåt i vinröd kulör, med en mindre öppning med smidesspjälor, och har en överliggare i svartmålat smide. Balkongerna är huvudsakligen arrangerade parvis med sido- och skiljeväggar i ljus silikat eller betongsten.

Fasadritning från 1963 signerad Eino Talomaa vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens byggnadsvolymer är tidstypiskt robusta och förhållandevis anspråkslösa, men har tydliga kvalitéer kopplade till både lokalhistoriskt producerat byggmaterial, gestaltningsmässig omsorg om detaljer som entrépartier, och hög bevarandegrad med ursprungliga portar och fönster. Byggnaden är känslig för exteriör förändring, på grund av den lågmälda gestaltningen är materialitet och hantverksmässighet hos samtliga byggnadselement viktig.

Vy av gårdsmiljön 1970. Källa: Slite kommun – minnesskrift över kommunens verksamhet 1952–1970.

Flerbostadshuset uppfört i två våningsplan med källare.

Balkonger med sidoväggar i kalksandsten/silikattegel.

Vy längs med entréfasaden.

Entrépartier och trapphus är markerade genom att vara något indragna från fasad.

Entrénisch med väggar klädda i kalkstensskivor.

Ursprungligt fönster.

Balkonger med skiljeväggar i kalksandsten, fronter i plåt i rött och svart.

Gavelfasad mot vilken marken är ordnad med en stödmur i tegel.

Ursprungliga fönsterpartier.

Entréportar klädda med sparkskydd i räfflat gummi.

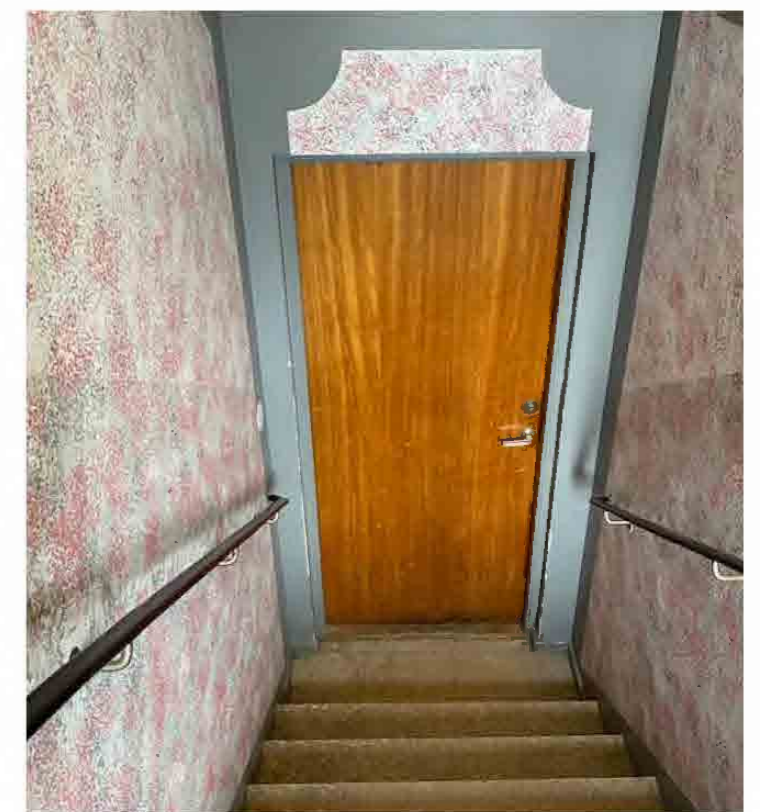
Bevarad lucka till sopnedkast.

Trapplopp med golv, plan och sättsteg i värmolsmarmor från Katrineholm.

Högst upp i trapphuset finns en taklucka som nås via en steg infälld i väggsåpet strax intill.

Ursprunglig källardörr.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1964 signerad Eino Talmaa vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

OTHEM CONCORDIA 4

ORIENTERING

Concordia 4 utgörs av en rektangulär fastighet i den södra delen av kvarteret Concordia. Fastigheten är bebyggd med en byggnadskropp, placerad längs med Storgatan den del av fastigheten som vetter inåt kvarteret utgörs av gröna gemensamhetsytor med lekplats och sandlåda.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1964 efter ritningar av Eino Talmaa vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor, Stockholm och byggherre var Stiftelsen Strandridaregården. Entreprenör var Byggnadsfirma Pettersson & Nilsson, Hemse. Trädgårdsarkitekt var Peter Sörensen, Farsta.

Fasaderna utfördes i gult tegel. Den södra fasaden mot Storgatan försågs med entréer och balkonger. Entréerna var försänkta i fasadlivet med ljusinsläpp i glasbetong och sidostycken av marmorskivor. Entrédörrarna utfördes med stående teakpanel och ett vertikalt placerat glas. Sparkskydd utvändigt av svart gummimatta, modell Trelleborg. Insidan av dörren var klädd med teakfanér. Balkongfronter utfördes av eternitskivor monterade på ett ramverk av stålbalakar med räcke av plattjärn.

Trapphusen hade fabriksstillverkade enlöpstrappor med marmorbeklädnad.

Källaren var disponerad för lägenhetsförråd, barnvagnförråd, rum med kylld matkällare, hobbyrum och skyddsrum för 66 personer. På källarplanet fanns även en affärslokal som nåddes från Storgatan via egen trappa med entré. I nybyggnadsritningarna var denna avsedd att användas som provisorisk fiskafär.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 2 och 3 rum och kök.

Fastigheten fick en innergård vilken delades med Concordia 2. Gårdsmiljön utformades med grönytor närmast byggnaderna med en större hårdgjord yta i mitten med lekplatser och planterade träd.

NULÄGESBESKRIVNING

Byggnadskroppen är uppförd i tre våningsplan med fasader klädda i gultegel. Entréportarna liksom balkongerna är indragna i fasad och placerade på långsidan som vetter mot Storgatan. Mellan huskroppen och gatan finns gräsytor av ängskaraktär, kringgårdade av låga stenmurar. Entrépartierna har fått bibehålla de ursprungliga ljusinsläppen i glasbetong, medan portarna liksom byggnadens samtliga fönster är utbytta till moderna i lättmetall. Balkongfronterna är utbytta. Taket är beklätt med tegel medan plåtarbeten och stuprör är svarta.

Trapphusens ursprungliga gestaltning finns delvis bevarad med golv, trappor och vilplan klädda med marmor, svarta smidesräcken med överliggerare i svart krympplast och lägenheternas dörrblad och snickerier. Trapphuset har dock målats om sekundärt. Fastigheten som helhet har fått bibehålla sin ursprungliga utformning, och har inte förtätats eller tillförts nya förrådsutrymmen.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastigheten bedöms ha vissa kulturhistoriska värden, kopplade till ursprunglig gestaltning avseende glasbetong i entréer, fasadtegel, trapphusens utformning, golvbeläggning och detaljer som räcken och ursprungliga lägenhetsdörrar. Byggnadens angoring mot den intilliggande storgatan har utformats med omsorg, med indraget läge, upphöjda grönytor med stödmurar i kalksten och en enklare verksamhetslokal med skyltläge i källarplan.

Concordia 4 1991. Vy från sydväst. Här syns de ursprungliga balkongfronterna i eternit. Källa: Roger Öhrman, Gotlands Museum.

Balkongerna och husets entréer ligger indragna i fasad.

Fasaden mot Storgatan.

Huskroppens gavlar är helt täta, putsade och avfärgade i en gul kulör. Framför gaveln syns en piskställning

På bostadshusets baksida finns gemensamhetsytor, lekplats och sandlåda.

Planteringsyta mellan huskroppen och Storgatan. Räcket till lokalen i källarplan är ursprungligt liksom fönsterpartierna.

Entrépartiernas gestaltning är ursprungliga förutom porten som bytts ut till en i lättmetall.

Möte mellan glasbetong och entrénischens stenskivor.

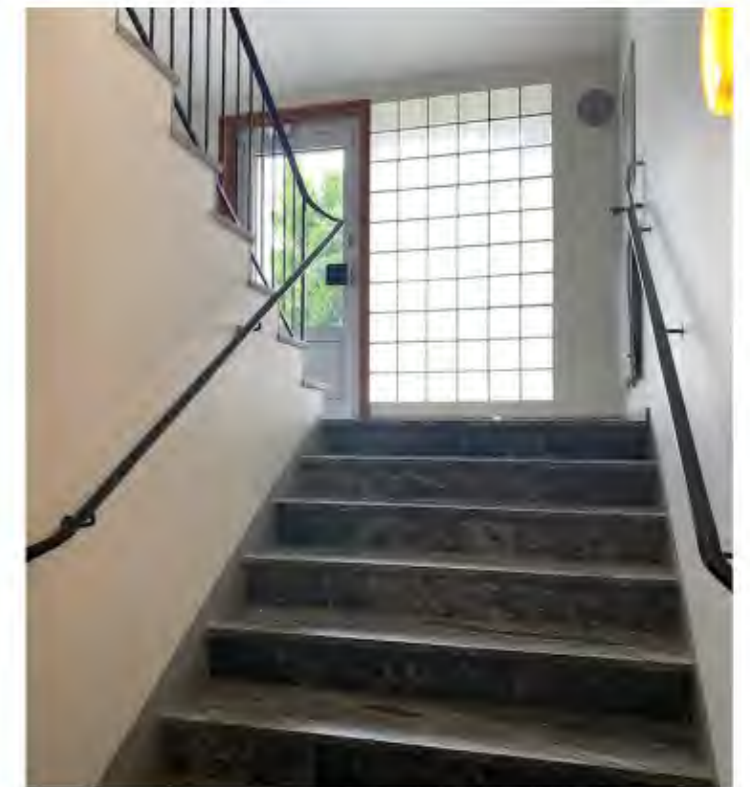
Ett av bostadshusets trapplopp.

Husets fönster är utbytta till moderna i lättmetall.

Ljusinsläpp, murat med gultegel.

Ett av entrépartierna sett inifrån trapploppet ner till källarplan.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1950 signerad Arne Pettersson. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

CONCORDIA 6

ORIENTERING

Fastigheten Concordia 6 är bebyggd med två flerbostadshus och ligger i kvarteret Concordias sydvästra del i centrala Slite. Fastigheten gränsar till Storgatan i söder, Genvägen i väster, Järnvägsgatan i norr och fastigheten Concordia 2 i öster.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes i två etapper, 1950–51 och 1952, efter ritningar av Arne Pettersson, Visby och byggherre var Stiftelsen Strandridaregården. Byggmästare var Byggnadsfirman Pettersson & Nilsson, Hemse.

De två flerbostadshus planerades enligt byggnadslov från 1950 att uppfördes i två etapper. Den första etappen avsåg enligt plan- och fasadritningar ett bostadshus med affärslokaler i fastighetens södra del närmast Storgatan. Den andra etappen 1952 utgjordes av ett bostadshus i fastighetens västra del närmast Genvägen.

Byggnaderna var de första i Slite som uppfördes av den kommunalägda bostadsstiftelsen Strandridaregården, vilken bildats 1950.

Affärslokalen mot Storgatan skulle enligt planen blivit Konsumbutik, men företaget kom aldrig dit. Istället uppläts lokalen för kommunalkontoret. Detta avsågs vara ett provisorium i väntan på att ett nytt kommunalhus skulle uppföras i samhället.

Kommunalhuset kunde av olika anledningar inte uppföras och kommunalkontoret blev kvar i affärslokalerna till kommunsammanslagningen 1970/71. Byggnaderna, vilka förlades kring en gemensam gård med grönytor, uppfördes i tre våningar. Fasaderna putsades med ädelputs som fick ett utförande med riven yta i cirkelformade rörelser.

Byggnaderna fick sadeltak klädda med högrött enkupigt taktegel. Byggnadskroppen mot Genvägen fick ett brantare takfall och inredd vind med takkupor.

Portomfattningar samt affärslokalen/kommunkontorets fasad utfördes av fogplattor i Gotlandsmarmor. Entrédörrar av ek. Affärslokalens fasad försågs med två större skyltfönster vilka var förskjutna ut från fasadlivet.

Balkonger skulle enligt nybyggnadsritningarna utföras med fronter smide. Detta utförande kom dock bara att gälla trapphusens balkonger medan de övriga balkongerna fick fronter i sinuskorrugerad plåt i en rödaktig kulör med ränna av smide.

Entré, trapphus med vilplan fick golvbeläggning av Gotlandsmarmor. Trappränna av smidesjärn utfördes med slipstrykning av syntetisk lack och handeldare av fernissat ädelträ. Fönsterbänkar utfördes i finslipad Gotlandsmarmor.

Affärslokalen fick golv av klinkers av Höganäs fabrikat.

1982 utfördes renovering av balkongerna vars fronter då utbyttes till nuvarande.

1990 anslöts fastigheten till det kommunala VA-ledningsnätet.

1999 genomfördes en fasadförändring av byggnadskroppen närmast Storgatan. Affärslokalens två stora fönsterpartier ersattes av fyra mindre. Fasaden runt fönsterpartiet, som var utförd med kalkstensskivor, putsades samtidigt med spritputs.

2022 genomfördes renovering byggnaderna som inkluderade fasadförändring genom tilläggsisolering och utbyte av samtliga fönster. Tilläggsisolering, fönsterbyten. Vid renoveringen bevarades de ursprungliga portarna av trä samt trapphusens balkongränna av smide.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse består av två vinkelställda huskroppar kring en gemensam gård med gångvägar och uppvuxna träd. Murar med terrasser och grindstolpar i kalksten.

Husen har tegeltäckta sadeltak och tilläggsisolerade putsade fasader i en ljus gulgrå kulör vilken tillkom vid en renovering 2022–23. Byggnadskroppen mot Genvägen är försedd med takkupor. Entréer från gården med portomfattningar i kalksten och entrédörrar i trä. Ovanför entréerna finns balkonger med räcke i smide. Vid den tidigare affärslokalen mot Storgatan finns trappor utförd i cement och kalksten med räcken i smidesjärn.

Båda husen är försedda med balkonger vända mot gatumiljön. Balkongfronterna är utförda i lättmetall i en rödbrun kulör. Vitmålade tvåluftsfönster och balkongdörrar i lättmetall. Byggnadskroppen mot Genvägen är försedd med vita garageportar i lättmetall.

Trapphus med ljusmålade väggar utförd med svampning och bård i lila eller beige kulör. Trappsteg och vilplan utförd i rödaktig kalksten. Räcke och handledare i smide samt ledstång utmed väggar utförd i trä. Lägenhetsdörrarna har i huvudsak fått bevara en ursprunglig karaktär. I källaren finns äldre fyllningsdörrar målade i en ljus kulör. Sopnedkassen är plomberade.

Concordia 6 omkring 1967. Vy från väster. Källa: Othem-Boge hembygdsförening.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastighetens byggnader bevarar, trots utbytta fönster och tilläggsisolering, vissa kulturhistoriskt värdefulla kvalitéer i form av den mer publika karaktären hos fasaden mot Storgatan med kalkstensmurar och trappor, samt entrélägen för verksamhetslokaler och mer tilltagna fönsterpartier, och gårdsmiljöernas gestaltning med uppvuxna träd och låga murpartier. Lokaliseringen av garageplatser i källarplan utgör ett tidstypiskt inslag. Höga kulturhistoriska värden tillskrivs individuellt gestaltade ursprungliga portar med portomfattningar i kalksten, indragna trapphus med vädringsbalkonger och bevarade smidesräcken, tak med lertegel och nätta takkupor samt trapphusens golvbeläggning i kalksten.

Del av Concordia 6 i november 2022, innan renoveringen.

Närbild på ursprungliga putsytor i november 2022, innan renoveringen.

Närbild på ursprungliga putsytor i november 2022, innan renoveringen.

Närbild på ursprungliga putsytor i november 2022, innan renoveringen.

Bostadshusets entréfasad.

Vy över fasaden åt väster.

Fasaden mot söder, med garage och balkonger.

Balkongerna ligger indragna från fasad, med utbytta fronter.

Entréparti till lokal i bottenvåningen. Mot gatan finns en låg mur i kalksten.

Källaren med spegeldörrar.

Entréparti med ursprunglig port med ovanförliggande piskbalkong. Huset har tilläggsisolerats.

Portomfattning klädd med kalksten.

Ursprunglig port.

Ursprungligt räcke i täckmålat smide.

Gavelfasad med entré.

Ursprunglig port med ovanförliggande piskbalkong. Nedfällt skrapgaller framför porten.

Ursprungligt räcke, sekundärt täckmålat i en lila kulör.

Fönsterparti, delvis inklätt i aluminiumplåt.

Trappa på gaveln med ursprungligt, tidstypiskt räcke.

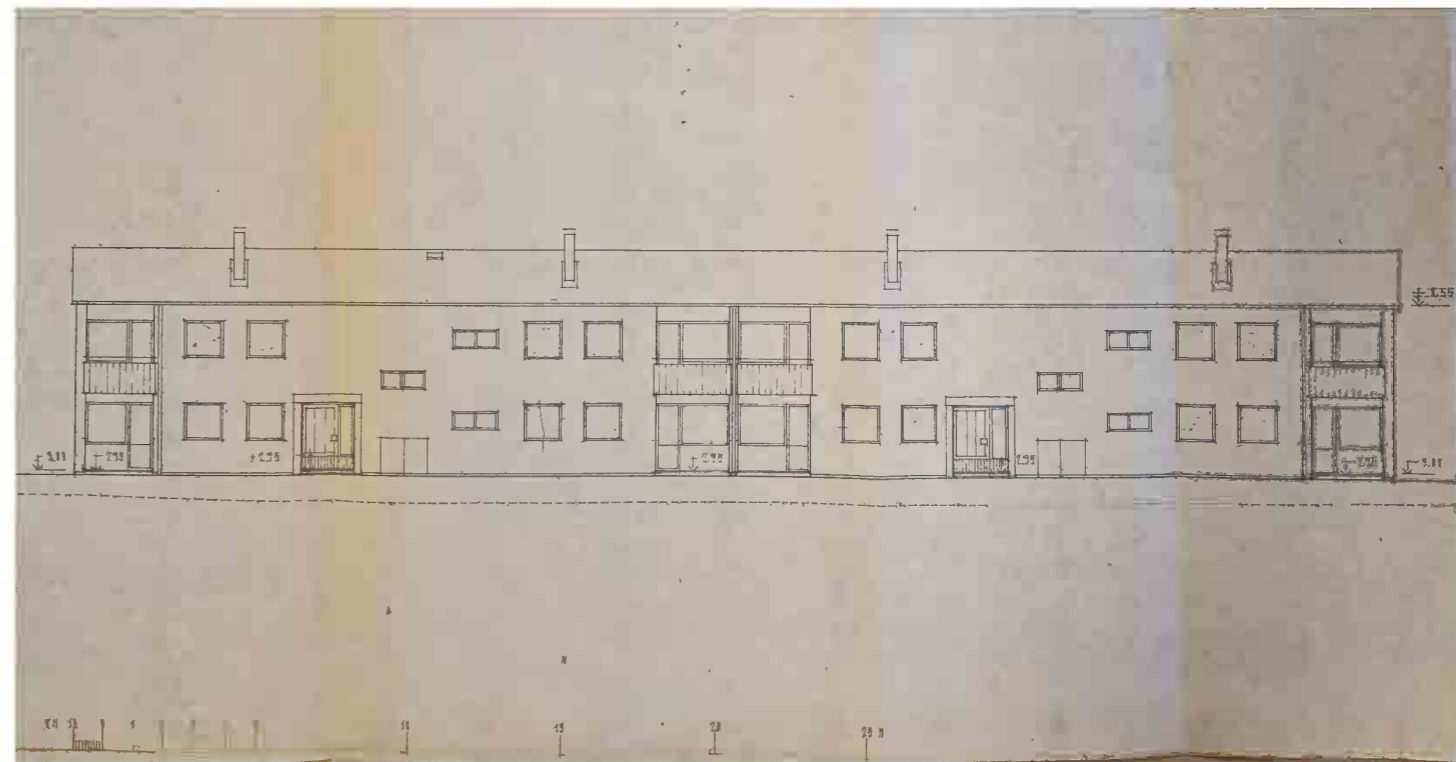
Fasad mot gården. Trapploppen är markerade genom indrag från fasadliv.

Huskropparna har nyligen renoverats och tilläggsisolerats.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Nybyggnadsritning, upprättad av Eino Talomaa daterad 1967. Källa: Regionarkivet, Slite.

OTHEM RAPPHÖNAN 2

ORIENTERING

Fastigheten ligger i centrala Slites västra delar, och i mitten av det större kvarteret Rapphönan. Fastigheten är bebyggd med två flerbostadshus placerade i vinkel samt en carportlänga.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten uppfördes på uppdrag av Stiftelsen Strandridaregården kring 1966, då entreprenadkontraktet är signerat. Byggnaderna uppfördes efter ritningar av Eino Talomaa, arkitekt vid Svenska Riksbyggens avdelning för bostadsprojektering. Utemiljöerna gestaltades av trädgårdsarkitekt FST Peter Svensson, Farsta. VVS entreprenör var BPA Byggproduktion AB Visby, och troligtvis stod de även för resterande byggproduktion. Riksbyggen projekterade också elen, med ASEAs kontor i Visby som utförande entreprenör.

Områdets panncentral samt VVS-anläggning projekterades för 12 huskroppar om 160 lägenheter. Byggnader och anläggningar på fastigheterna Othello och Concordia skulle också anslutas. Panncentralen uppfördes 1970 efter ritningar av Eino Talomaa. Byggnaden utgjorde del av det större VVS-projektet i kvarteret Rapphönan och fungerade som värmeldnings-, ventilations- och sanitetsanläggning. VVS-anläggningen projekterades för 12 huskroppar om

160 lägenheter, byggnader och anläggningar på fastigheterna Othello och Concordia skulle också anslutas.

Bostadsbebyggelsen på fastigheten uppfördes som två lamellhus, i Gotlands-Hems arkiv finns detaljerade beskrivningar kring materialval mm. Utförandet är mycket likt de äldsta husen i kvarteret Bofinken och Rapphönan 3 ritat av samma arkitekt, med fasader i kalksandsten. Av arkivmaterialet framgår att färgsättningen interiört skulle genomföras i enlighet med av Riksbyggens upprättad färgsättningsplan, vilken föreskrev två färgtoner för snickerier i kök målade med halv- eller helsyntetisk alkydlackfärg. Köksluckor helsyntetisk alkydlackfärg. Målningsarbetet var rationaliserat då köksluckor och andra luckor i bostäderna levererades färdigmålade från fabrik. Väggarna tapetsades med plasttapeter ur kollektion Jurytapeter.

Utvändiga snickerier målades med Kinolit eller Amarol och för tätninglister föreskrevs yllemospunnen plast. Bland arkivmaterialet finns också standardritningar för Riksbyggens tak-, vägg- och stolparmaturer.

Till området byggdes också skyddsrum med utrustning som torrtoaletter, gästätt dörr, ventiler och filter, fläktar samt luftfördelningsrör.

Utemiljöerna försågs med lekplats med slänggunga (bildäck), rutschkana, signalröda papperskorgar, vippgunga och sandlåda. Det placerades också ut andra funktioner som parksoffan "eminent", piskstället "mobilen", samt cykelställ och stoppbom.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten utgörs av två lamellhus med fasader i kalksandsten, portomfattningar i rödtegel och entréportar i lackad furu, glas och sparkskydd i räfflat gummi. Fönstren är utbytta från ursprungliga till aluminiumfärgade bågar och karmar i lättmetall. Trapphusens ursprungliga kalkstensgolv på vilplan och trappornas plan- och sättsteg är bevarat, skrapmattor finns nedfällda i golvet. Även trapploppens ursprungliga smidesräcken och handledare är bevarade.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnaderna är förhållandevis oförändrade sedan uppförandetiden, bortsett från fönsterbyten, och har en tydlig visuell gestaltningsmässig koppling till kvarteren Rapphönan 3 och Bofinken 1 som ritats av samma arkitekt. Gestaltningsmässiga bevarade kvalitéer utgörs av entrépartier med indragna teakfanerade träportar med sparkskydd av gummi, och rödtegelklädda nischer, smidesräcken, fanerade lägenhetsdörrar och bevarade vädringsfönster i trapphus. Fasadtegel i huggen kalksandsten och trapphusens golvbeläggning med kalksten har en lokalhistorisk koppling till orten. Kvarterets öppna och luftiga innergård med planteringar och gemensamhetsytor utgör också ett värde.

Bostadshus med källarnedgång på gaveln. Ursprungligt räcke och handledare.

Bostadshuset i två våningsplan.

Entréfasaden.

Entrélägena har väggar murade i, mot fasaden i övrigt, kontrasterande rödtegel. Ursprunglig port i trä och glas, med sparkskydd i räfflat gummi.

Nedgång till källarplanet vid gaveln.

Bottenvåningen och trapplopp med ursprunglig golvbeläggning och räcken.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Historiskt flygfoto, ca 1975. Hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-09.

OTHEM RAPPHÖNAN 3

ORIENTERING

Fastigheten ligger i det sydvästra hörnet av det större kvarteret Rapphönan och är bebyggd med två flerbostadshus som ligger längs med stationsgatan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten uppfördes i slutet av 1960-talet, beställningsskrivelsen är daterad 1968, men det finns en del ritningsmaterial daterat redan 1966. Vid uppförandetiden hette kvarteret Lärkan. Byggherre var Stiftelsen Strandridaregården och innan husen uppfördes var marken oexploaterad, åtminstone av tidigare bebyggelse. I GotlandsHems arkiv finns sparsamt med arkivmaterial som beskriver nybyggnationen, endast en pärm märkt med "El-Värme. Entreprenad". Av innehållet framgår dock att ritningarna togs fram av Riksbyggens arkitekt Eino Talomaa, entreprenör var BPA Byggproduktion AB Visby, (VVS) och programhandlingar upprättades av Svenska Riksbyggen VVS. Riksbyggen projekterade även elen, med ASEA Visby som utförande entreprenör. Utförandet är mycket likt husen på grannfastigheten Rapphönan 2.

Av markplaneringsplanen framgår hur utemiljön planerades, med såväl beskrivning för kantstenar (dubbelstucken grå kalksten och råkantsten i granit)

och rabatter som lekplatsernas utbredning och innehåll med vippungor, rutschkanor, volträcke, slänggungor och gunghäst m.m. Standardfunktioner som piskstall med avlastningsbord och cykelstall fanns också inplanerat. Till markplaneringsplanen hör också en växtförteckning över träd, buskar, låga rosor och klätterväxter.

I arkivmaterialet finns en förteckning över materiel som kan inköpas genom Byggfackens Produktionsaktiebolag (exempelvis badrumsskåp, fönsterbeslagning, hatthyllor, hissar och ädelputs.)

Inga genomförda förändringar finns dokumenterade hos GotlandsHem eller i Regionens bygglovsarkiv.

NULÄGESBESKRIVNING

De två flerbostadshusen ligger öppet på fastigheten, kringgårdade av gräsmattor med nyplanterade träd. Två av lägenheterna i markplan har en anordnad, privat uteplats. Husen är uppförda i två plan, och fasaderna har kvar sin ursprungliga beklädnad med kalksandsten. På de flacka sadeltaken ligger tegel och vindskivor, hängrännor och stuprör är utförda i svart plåt. Fönstren är utbytta till bågar i lättmetall medan entréportarna är ursprungliga i lackad furu och glas med sparkskydd i svart, räfflad gummi. Trapphusen har kvar grunddragen i sin ursprungliga gestaltning med golv i kalksten med nedfällda

skrapmattor. Även trappornas plan och sättsteg samt vilplanen är av kalksten. Smidesräcken och handledare är vitmålade med handledare överdragna med krympplast. Ursprungliga lägenhetsdörrar i trä med brevinkast.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnaderna är förhållandevis oförändrade sedan uppförandetiden, bortsett från fönsterbyten, och har en tydlig visuell gestaltningsmässig koppling till kvarteren Rapphönan 2 och Bofinken 1 som ritats av samma arkitekt. Gestaltningsmässiga bevarade kvalitéer utgörs av entrépartier med indragna teakfanerade träportar med sparkskydd av gummi, och rödtegelklädda nischer, smidesräcken, fanerade lägenhetsdörrar och bevarade vädringsfönster i trapphus. Fasadtegel i huggen kalksandsten och trapphusens golvbeläggning med kalksten har en lokalhistorisk koppling till orten. Kvarterets öppna och luftiga innergård med planteringar och gemensamhetsytor utgör också ett värde.

Vy mot bostadshusen.

Entréfasaden murad i kalksandsten.

Bostadshusen är uppförda i två våningsplan, med balkong respektive uteplats i markplan.

Gavelfasad med nytt entréparti i lättmetall.

Ett av trapphusens bottenplan, med ursprunglig lägenhetsdörr. I golvet innanför entrén finns en nedfälld skrapmatta.

Entrélägena är markerade i fasad med väggar murade i kontrasterande rödtegel.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Rapphönan 4 1970. Källa: Slite kommun – minnesskrift över kommunens verksamhet 1952–1970.

OTHEM RAPPHÖNAN 4

ORIENTERING

Fastigheten, som är bebyggd med bostadshus i två våningar, är belägen i västra delen av Slite söder om Tullhagsvägen. Den gränsar i söder till Rapphönan 3 och i öster till Rapphönan 2.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse uppfördes 1957–1959, efter ritningar av Ulla Campbell SAR, Uppsala. Byggherre var Slite köping, byggnadskommittén för nytt pensionärshem. Byggmästare Einar Lindahl, Gothem.

Byggnaden uppfördes som ett flerbostadshus med pensionärslägenheter i två våningar. Fasader utfördes i rött tegel och gavelpartier i ljus slätputs. Sadeltak klätt med korrugerad eternit. Lägenhetsstorlekarna var 1 rum med sovalkov, kokvrå eller kök.

Balkonger och entréer mot söder med räcke av smide.

NULÄGESBESKRIVNING

Huset ligger öppet i den östra delen av fastigheten som i övrigt utgörs av stora gräsmattor med låga träd och buskar åt söder. Ytan är trafikseparerad, och gränsar närmast åt bebyggelsen i kvarteret Rapphönan västra respektive norra del. Huskroppen ligger längs med Tullhagsvägen och består av ett antal sammanlänkade, mindre huskroppar inbördes förskjutna/trappade mot varandra. Långsidornas fasader är utförda i rött tegel medan teglet på gavlarna är slammat, på entrésidorna i olika kulörer. Ursprungliga entrédörrar i på husets västra sida i lackat trä med långa draghandtag och sparkskydd i plåt, vilplan med nedfällt skrapgaller. Äldre utomhusarmaturer.

Utbytta fönster till moderna med bågar och karmar i vit lättmetall. Takavvattning med skarpvinkel på stuprör.

Trapphus med golv och trappor belagd med ljus terrazzo, trappans fundament i rött tegel. Ursprungliga räcken och handledare i smide med överliggare i röd krympplast. Ursprungliga lägenhetsdörrar.

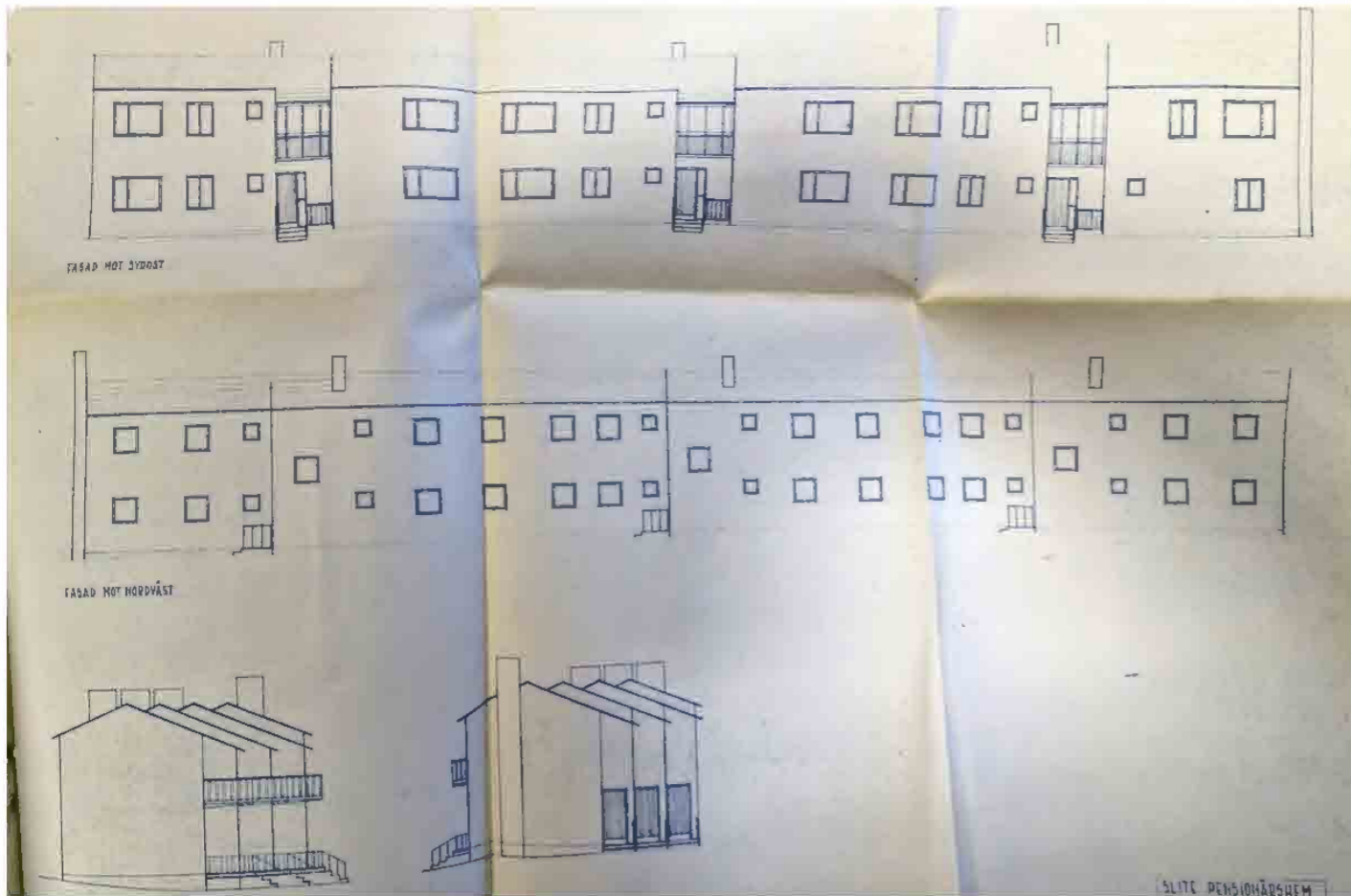
KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Trots ovarsamma byten av fönster och södra entrépartiernas dörrar och balkongräcken tillmäts fastigheten mycket höga kulturhistoriska värden, kopplade till ursprunglig gestaltning, hög bevarandegrad, och användning av tidstypiska gedigna byggmaterial. Att byggnaden är ritad av en kvinnlig arkitekt vid tiden utgör också ett kulturhistoriskt värde.

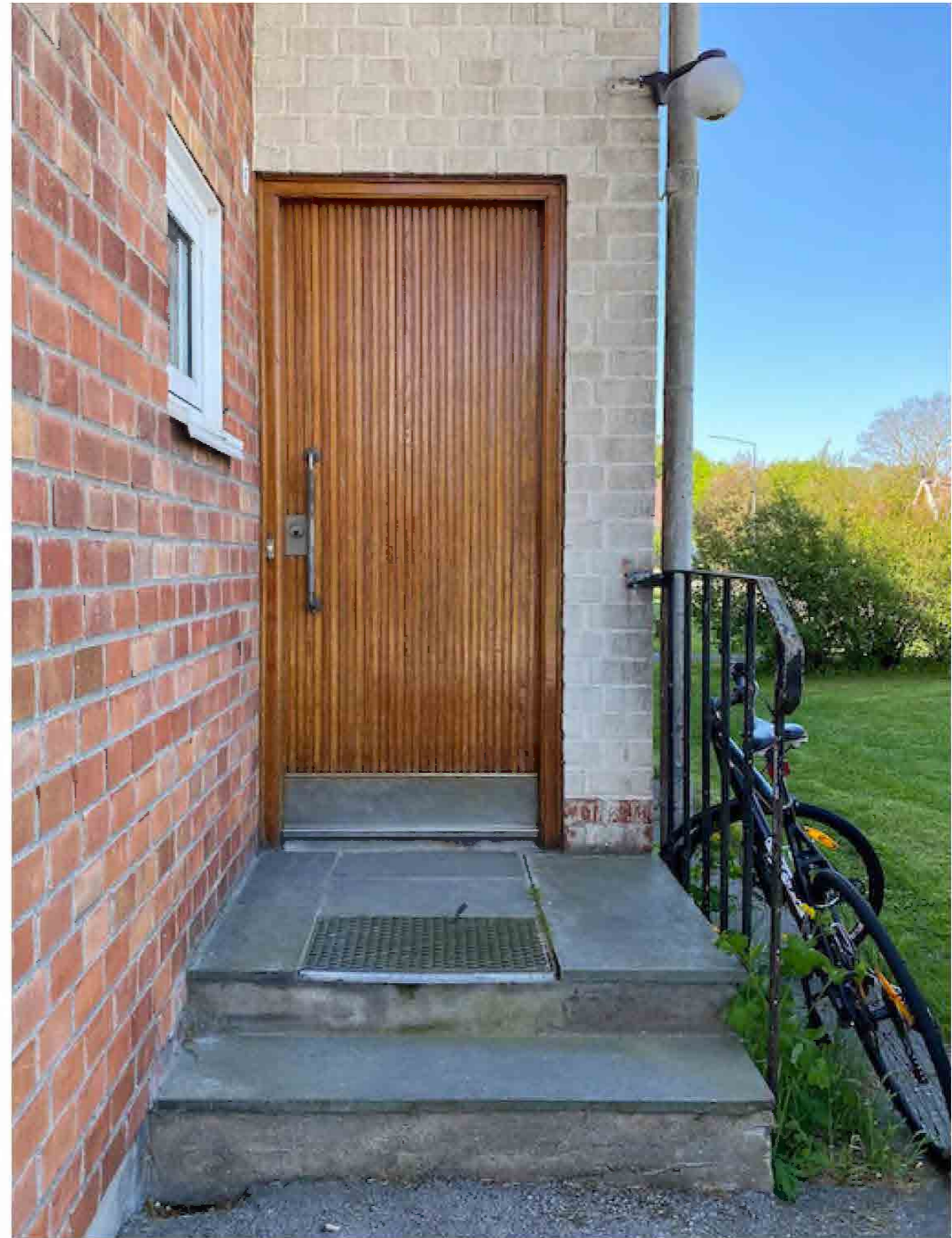
Exteriören är välbevarad med ursprungliga entrépartier (med portar, räcken och belysningsarmaturer) mot norr, fasadbeklädnad med tidstypiska material och tekniker i form av rött tegel och slamning, och bevarad ursprunglig lekfull färgsättning. Sammantaget är exteriören mycket känslig för förändring och ytterligare tillägg.

Huskropparna är placerade lätt förskjutna till varandra, med slammade gavlar i blå respektive ljus sandfärgad kulör.

Fasadritningar från 1956 signerad Ulla Campbell. Källa: Byggnadsnämnden i Slite köpings arkiv, Regionarkivet, Gotland.

Ursprunglig entré.

Slammad gavel.

På entrésidorna är gavlarna slammade i omväxlande blått och sandfärgat. Pannskorsten murad i rödtegel.

Ett av trapploppens övre våningsplan. Ursprungliga lägenhetsdörrar och smidesräcke med överliggare i röd krympplast.

Gemensam balkong och uteplats som nås från trapphus.

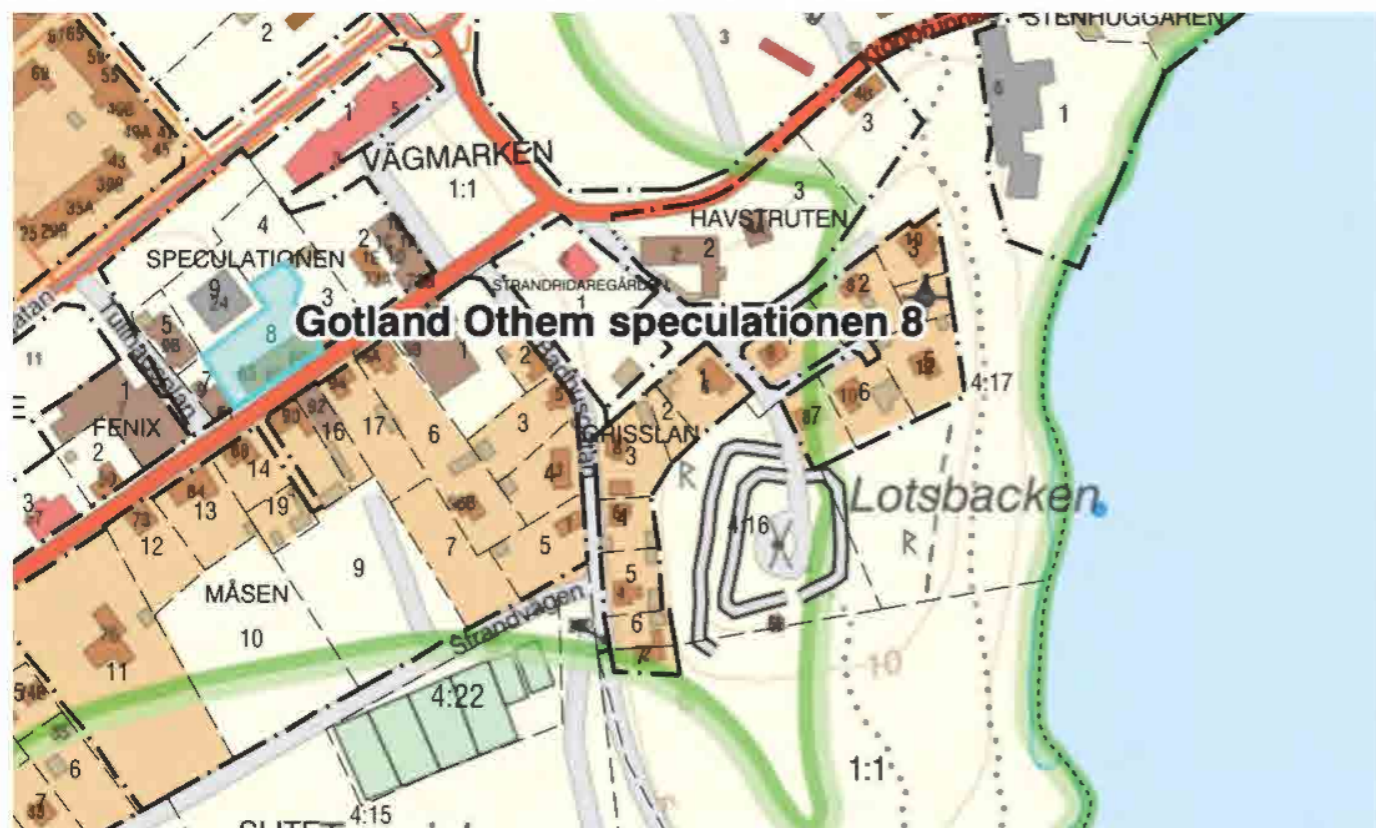
Ursprungligt räcke upp till entré.

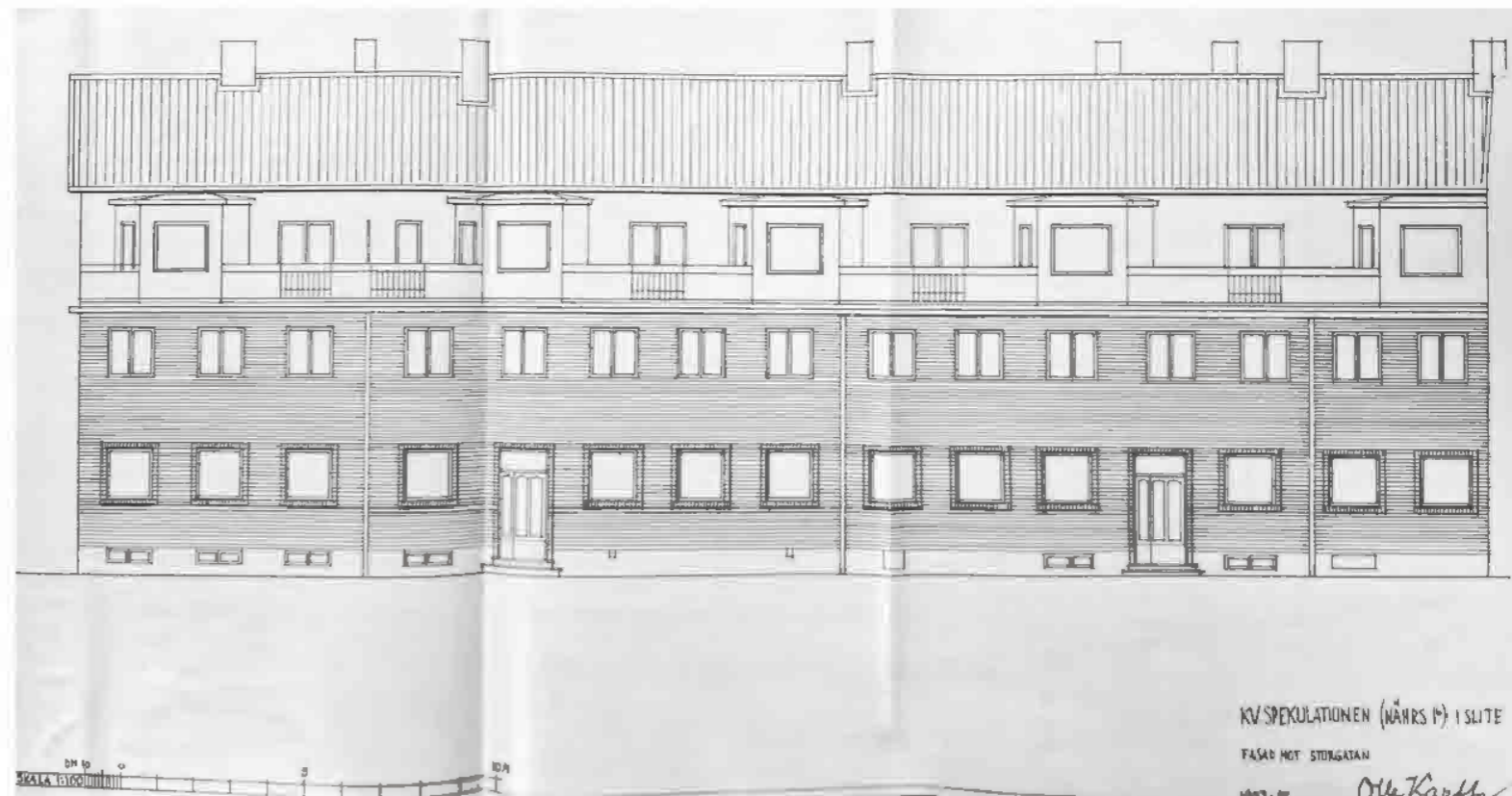
Vy över trapplopp.

Trapphusets golv, plan- och sättsteg är belagda med terrazzo-plattor.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1956 signerad länsarkitekt Olle Karth. Källa: Regionarkivet Gotland, Slite köpings byggnadsnämnds arkiv.

OTHEM SPECULATIONEN 8

ORIENTERING

Speculationen 8 utgörs av en oregelbundet formad fastighet utmed Storgatan, i den sydöstra delen av kvarteret Specualtionen i centrala Slite. Fastigheten är bebyggd med en huskropp, placerad längs med Storgatan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1954–1957 efter ritningar av länsarkitekt Olle Karth. Byggherre var Slite köpings kommunalnämnd.

Byggnaden uppfördes i tre våningar delvis med putsade fasader och delvis med fasader i gult tegel. Fasaden mot Storgatan var i huvudsak i tegel, undantaget tredje våningen. Denna var utförd i puts och delvis indragen från fasadlivet genom burspråk och balkonger, vars fronter var utförd i sinuskorrugerad plåt och smide.

Byggnaden uppfördes som ett kombinerat bostadshus och kommunalt förvaltningshus. Det inrymde lägenheter, poliskontor, landsfiskalkontor, folkbibliotek, tandläkarmottagning och banklokaler. Lägenheterna förlades till andra och tredje våningen. Bottenvåningens lokaler markerades i fasaden genom perspektivfönster. Entrédörrarna mot Storgatan utfördes i trä med portomfattningar i tegel.

Gårdsfasaden putsades, liksom delar av gavelfasaderna. Portomfattningar till gårdsentréerna utfördes i kalksten.

Förändringskronologi:

1971–72 skedde ombyggnad av tandklinik.

1982 utfördes renovering av balkongerna.

1985 ombyggdes lokalerna som tidigare fungerat som bankkontor till lägenheter.

1987 ombyggdes även de tidigare bibliotekslokalerna till lägenheter.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten ligger i centrala Slite med bostadshuset placerad längs Storgatan. Gatufasaden är utförd i gultegel med mönstermurade omfattningar kring bottenvåningens portöppningar och fönster, den översta våningen samt sockeln är putsad och avfärgade i röda kulörer. Fasadteglet går över gavelhörnen och resterande fasader är putsade och avfärgade i en sandfärgad kulör. Husets skorstenar är murade med gultegel. Husets entréer nås från Storgatan, med portar i trä med generösa överljus. Trapphusen löper genom huskroppen och kan också nås från baksidan via två portar, även de ursprungliga och i trä, med portomfattningar i kalksten och litet skärmtak. Ytan på husets baksida är

asfalterad och centrerat finns nedfart till fyra garage. Från trapphusets förstuga några trappsteg upp till första vilplanet från vilket trapploppet, som ligger vid husets baksida nås. Handledarna från förstugan är sekundära, i furu. Trapploppet har räcken i smide med överliggare i trä och på väggen finns en rund handledare i trä. I trapploppen finns luckorna till sopnedkasterna bevarade och på vilplan samt sätt- och plansteg ligger kalksten.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Välbevarad exteriör helhet, trots ovarsamt bytta fönster och portar av senare datum. Tidstypisk lekfullhet med kungsbalkong med burspråk och fasadmaterial och färgsättning i omväxlande utförande. Byggnaden förmedlar en viss stadsmässighet genom fasad i gatuliv, och rationellt asfalterad bakgård med nedfarter till garage i källarplan. Läsbarheten kring ursprunglig användning med mer publika funktioner har idag försvagats. Att byggnaden ritats av Olle Karth, som haft en betydande roll för byggandet i Visby och på Gotland genom sin roll som stads- och länsarkitekt, utgör också ett värde.

Arkivbild.

Fasad mot Storgatan.

Gårdsfasad med trapphusentréer och garage.

Ursprunglig port.

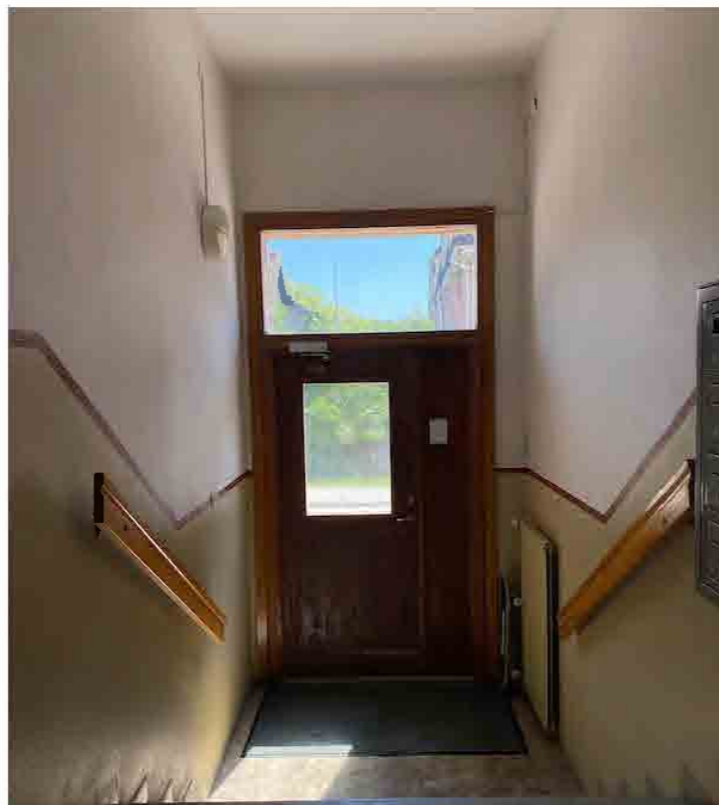
Entréport från gården.

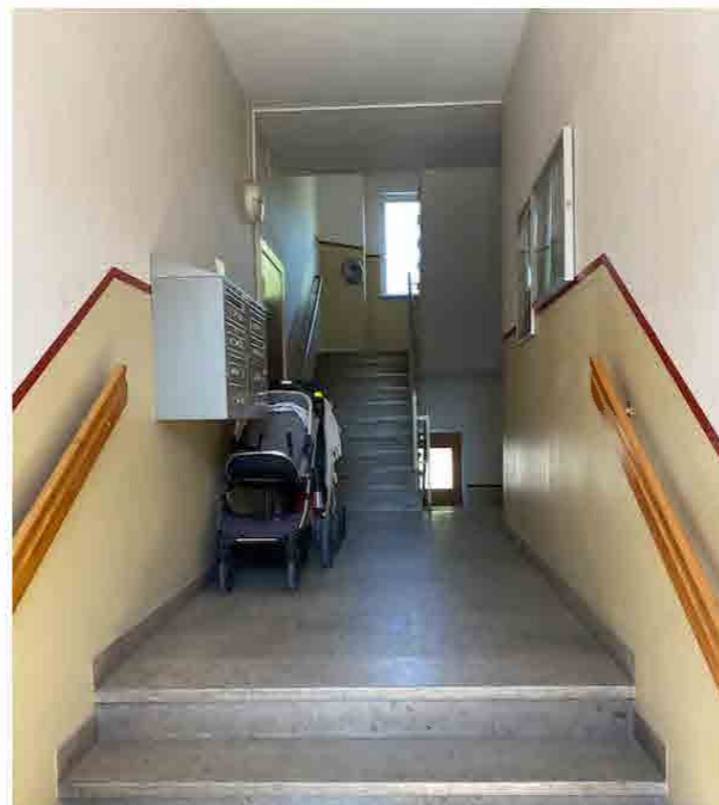
Ursprungliga fönster och bevarad lucka till sopnedkast.

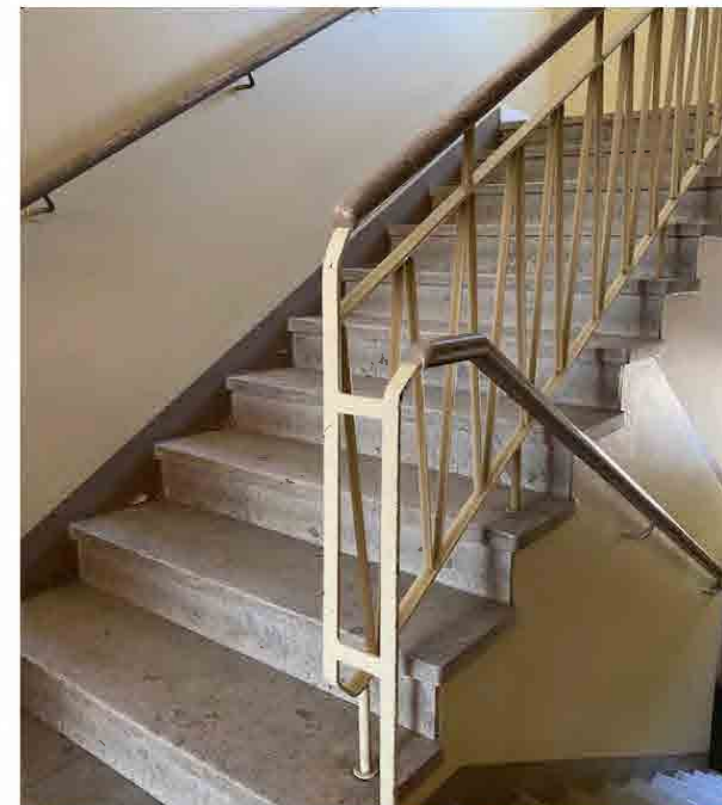
Gatufasaden med fönsteromfattningar i tegel.

Vy mot entréporten genom trapphusets förstuga.

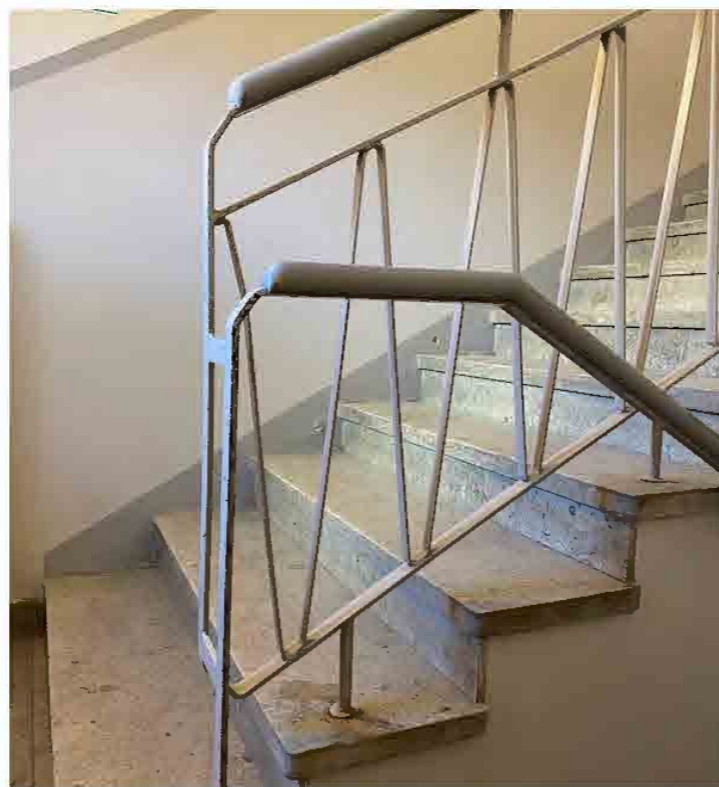
Trapphuset löper genom hela huskroppen, med trapploppet förlagt till gårdssidan.

Trapplopp med plan- och sättsteg i kalksten och ursprungligt räcke med överliggare i trä.

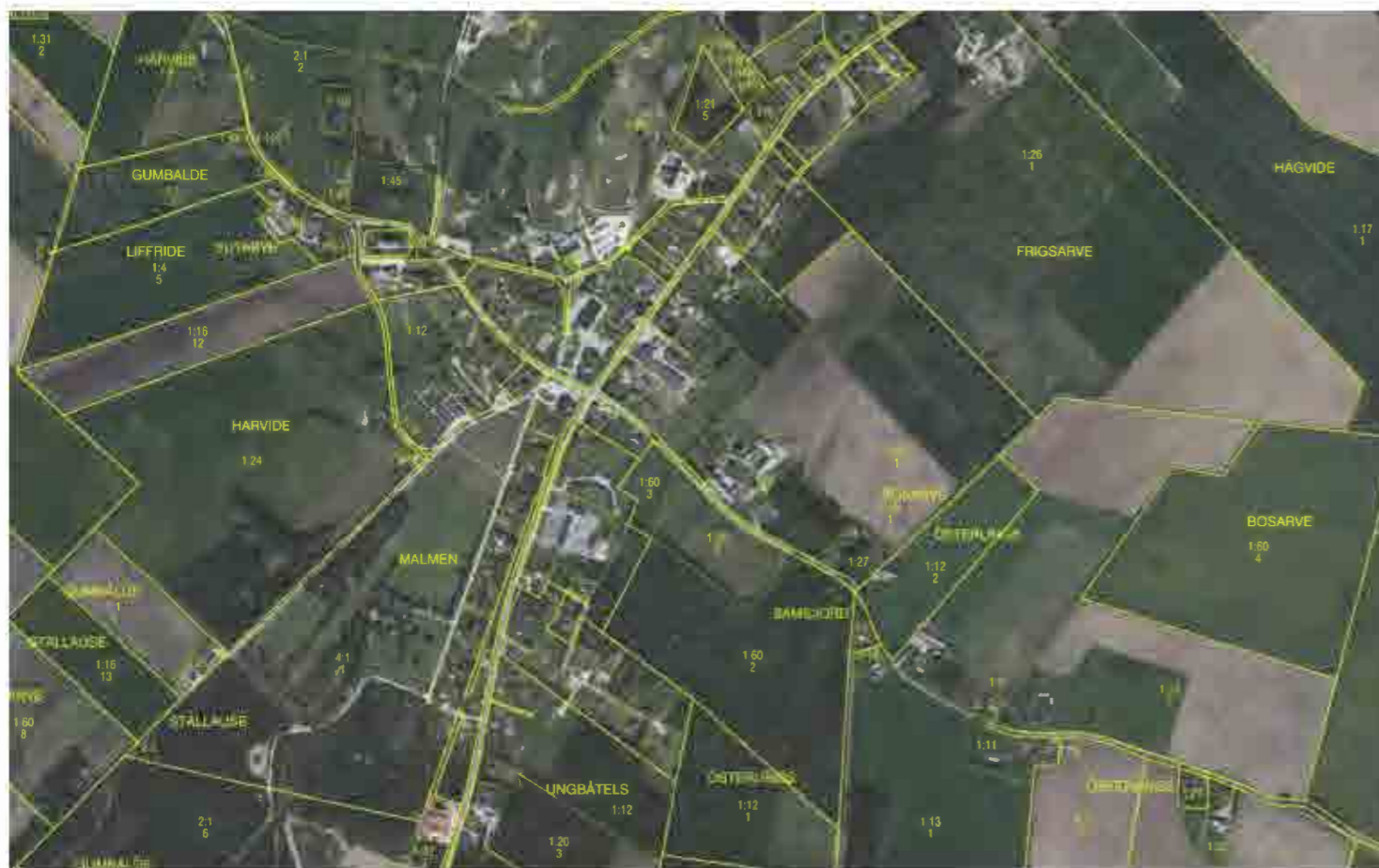
Trapplopp mellan förstuga och trapphus, med sekundärt tillkommen handledare i furu.

Tidstypiskt lekfullt utformat smidesräcke.

Golv och trappor belagda med lokal kalksten.

Översiktskarta Stånga

Vy över mejeriet i Stånga, 1958. Källa: Arkiv Digital

STÅNGA

KORT HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Stånga ligger på södra Gotland, en mil norr om Hemse. Vid kommunreformen 1862 bildades Stånga landskommun. 1952 utökades landskommunen för att sedan uppgå i Gotlands kommun vid kommunsammanslagningen 1971. Stånga har haft och bibehåller fortfarande en del centralortsfunktioner som låg- och mellanstadieskola, matbutik, idrottsplats, busstation och en del väletablerade småföretag.

Kring sekelskiftet 1900 startade mejeriet i Stånga. År 1937-1938 uppfördes en ny anläggning av Mellersta Gotlands andelsmejeriförening efter ritningar från Svenska mejeriernas riksförenings arkitektkontor. Det nyuppförda smör- och ostmejeriet syftade till att på ett rationellt sätt kunna hantera de mjölmängder som producerades, och hade också en egen källare för lagring av ost vilket möjliggjorde för en mer omfattande gotländsk ostproduktion.

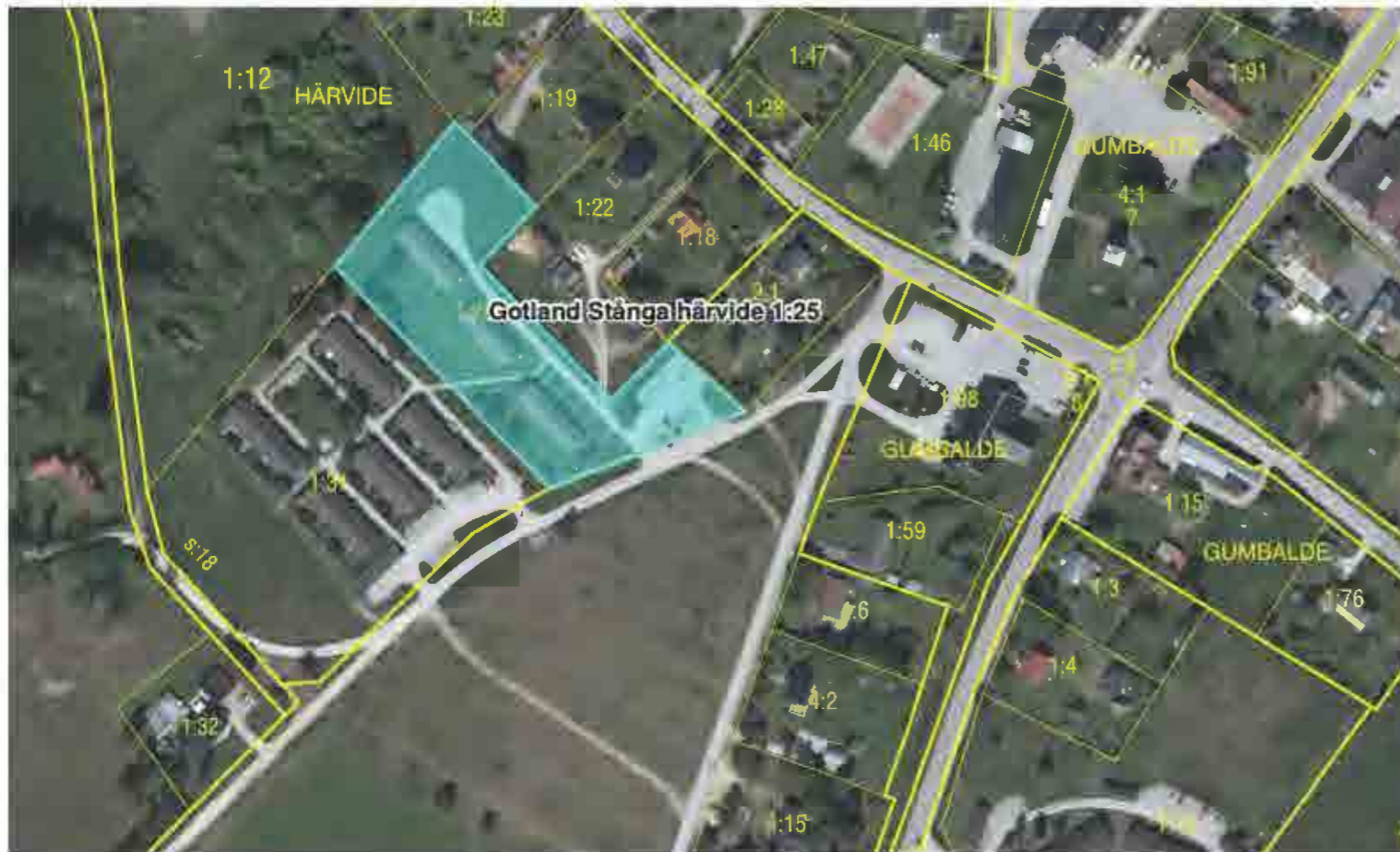
Från 1955 fungerade mejeriet i Stånga som ett renodlat ostmejeri. 1968 tog Mjölcentralen, Arlas föregångare, över alla mejerier och inledde en centralisering. Verksamheten vid mejeriet i Stånga fortsatte och år 1993 lanserades osten "Blå Gotland". Mejeriet lades ner 2004.

Järnvägen gick genom Stånga fram till nedläggningen 1960. 1966 revs stationshuset men ersattes året efter med en busshållplats med väntsal, vilken fortfarande står kvar.

År 1912 bildades FGI, Föreningen Gotländsk idrott, och 1924 arrangerades den första omgången av Stångaspelen, även om det skulle dröja fram till 1933 innan de kom att kallas just det. Spelen hölls på Gumbalde äng men efter en konflikt med markägaren, som slutade med att denne plöjde upp marken, fick man se sig om efter en ny plats. Dåvarande Stånga kommun upplät den gamla exercisplatsen centralt i socknen, och området stod färdigt för tävling år 1956 under namnet Stangmalmen. Området anses fortfarande vara Sveriges till ytan största, inhägnade fest- och idrottsplats.

Bild från Stångaspelen 1933. Källa: Aftonbladet, 2019.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Historiskt flygfoto, ca 1975, hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-09.

STÅNGA HÄRVIDE 1:25

ORIENTERING

Fastigheten ligger centralt i Stånga, sydväst om matbutiken. Fastigheten är bebyggd med tre radhus i ett plan, en garagebyggnad och ett fristående pannrum.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

1984–1986 – Garagebyggnad (eventuellt endast tillbyggnad av?), Hjukströms arkitektkontor, Visby,

2009 – Ny panncentral, pelletsförråd, askcontainer och skorsten

NULÄGESBESKRIVNING

De tre radhusen är uppförda i ett plan under tegelklädda sadeltak, och placerade lätt trappade mot varandra med gavlarna i öst-västlig riktning. Fasaderna är klädda med grönmålad locklistpanel, medan gavlarna är spritputsade och

avfärgade i samma kulör. Majoriteten av fönstren är utbytta till pivotohängda i lättmetall. Husens entréer har bevarade entrédörrar i trä och glas och nås via den urtsprungliga trappan med räcken i smide.

Garagebyggnaden har putsade fasader under sadeltak med asymmetriskt förskjuten nock, belagt med tegel. Det fristående pannrummet har panelklädda fasader i samma kulör som bostadshuset, under ett flackt sadeltak klätt med svart plåt. Pannrummet har två höga, smala skorstenar i rostfritt stål med stabiliserande stag monterade i taket.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Välbevarad exteriör helhet, trots utbytta fönster och något förändrad färgsättning. Den för de tre radhusen sammanhållna och för tillkomsttiden typiska gestaltningen utgör ett visst kulturhistoriskt värde. Den enkla garagebyggnaden har också gestaltningsmässiga kvalitéer trots de utbytta portarna, i form av takvinkel, bevarad färgsättning, ursprungliga fönster och takavvattning med smäckra stuprör.

Vy över bostadsområdet.

Bostadshusen i form av radhus med bostäder i ett plan.

Baksidan där varje lägenhet har en egen liten trädgårdsyta.

Detaljbild på fasadputs.

Garagelänga med karaktäristiskt sadeltak med förskjuten nock.

Garageportarna vetter mot en asfalterad yta.

Ursprungligt fönsterparti.

Översiktskarta Visby.

Flygfoto över det då framväxande Gråboområdet i Visbys sydöstra del, ca 1975. Hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-09.

VISBY

KORT OM VISBYS MODERNA HISTORIA

1910 upprättades en ny stadsplan för Visby av stadsingenjör Anders Serboni och arkitekt Per Olof Hallman. Stadsplanen är tidstypiskt småskalig med organiskt framväxta vägnät och kvarter, präglad av sin samtids motstånd mot det föregående seklets fyrkantiga rutnätsplaner. Även om planen inte blev genomförd så kom den ändå att påverka Visby utanför murarna med dess villaområden, öppna platser och parker med slingrande gångstråk och vägar anpassade till topografen. För bostäder var fokus mindre egnahemsvillor med egen trädgård,

År 1934 antogs en ny stadsplan över Visby ytterstad utarbetad av arkitekt Sven Markelius. Denna kom att bli den första som fullt ut skulle få större genomslagskraft över stadsområdet utanför murarna. Markelius, som var en uttalad modernist, avsåg att skapa en stad med mer luftig karaktär där bebyggelsen skulle delas i grupper. Samtidigt strävade den nya stadsplanen att vara underställd den befintliga medeltida stadens bebyggelse varför också större markområden närmast stadsmuren skulle lämnas obebyggt. Ytterstadens bebyggelse skulle inte stå i konkurrens till den medeltida innerstaden varför man valde att bygga lågt och öppet.

Inflyttningen till staden från landsbygden var en stor bidragande faktor när de första moderna flerbostadshusen i Visby ytterstad uppfördes i slutet av 1930-talet. Byggherrarna var inledningsvis bostadsrättsföreningar. Hyreshus uppfördes också, men inledningsvis främst i enskild regi. Visby stad uppförde en del bostadshus, men främst riktade till enskilda grupper såsom barnrika familjer eller pensionärer. Först i början av 1950-talet började staden själv uppföra flerbostadshus. 1955 lämnades en motion om inrättandet av ett kommunalt bostadsbolag. 1957 bildades AB Visbyhem, ett helkommunalt bostadsbolag med uppdrag att ”i staden bygga och förvalta bostadshus med tillhörande affärlägenheter och kollektiva anordningar och att detta bolag får i uppdrag att även förvalta stadens egna byggnadsbestånd.” De första åren förvaltade bolaget dryga 400 lägenheter i kvarter som Akacian, Bösspipan, Nunnan, Uttern och Taptot.

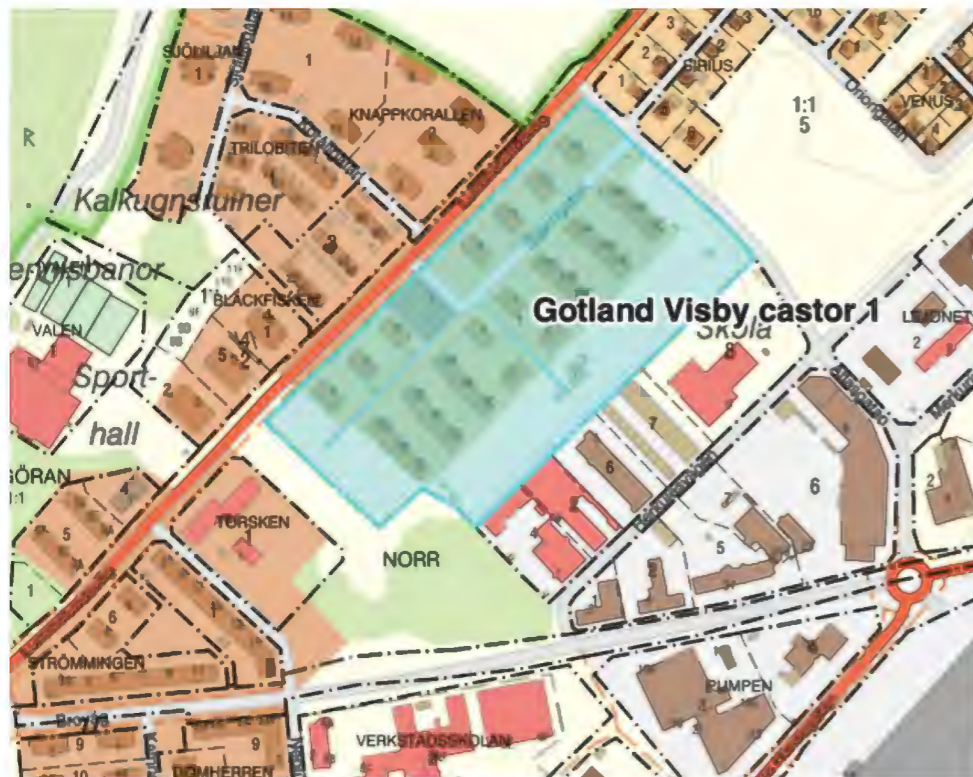
Under 1960-talet satsade telekommunikationsföretaget LM Ericsson på etablering av nya fabriker i glesbygdsområden runt om i landet. En ny kabelsyningsfabrik startades därför 1961 i Visby innerstad, men verksamheten växte snabbt ur lokalerna. En ny fabrik anlades öster om Visby innerstad, och invigdes sommaren 1963. Verksamheten blev därefter på kort tid Gotlands största industri och arbetsplats med som mest 1300 anställda. Etableringen, som har ansetts vara en av de viktigaste händelserna i öns moderna historia, föranledde att kommunen beräknade en större befolkningsökning. Man började därför redan 1962 projektera för omkring 1000 nya lägenheter.

De ökade arbetstillfällena fick också landsbygdsborna att vallfärda till Visby. Inflyttningen till staden ökade kraftigt och 1962 infördes busspendlarlinjer med dagliga turer till Visby från den norra halvan av ön. Det var då som nu svårt att få helårskontrakt i Visby, och man var ofta tvungen att flytta ut under turistsäsongen. Tillfälliga lösningar med baracker för den bostadslösa arbetskraften sattes upp i anslutning till fabriken.

Hösten 1962 anställde LM Ericsson ungefär en ny person om dagen, men anställningstakten kunde ha varit den dubbla. Bostadsbristen var ett uttalat hinder för den fortsatta rekryteringen, och LM tryckte på för att få fart på bostadsbyggandet. Som ett direkt resultat av detta växte nya bostadsområden som Vitkålen, Höken, Gurkan, Dillen och senare Gråbo fram. I direkt anslutning till LM:s nya fabrik växte en storskalig sammanhängande flerbostadsbebyggelse fram - Bingebyområdet.

Fabriken och verksamheten var så viktig att även det kommunalägda bolaget VisbyHem satsade på att bygga både boende och daghem i anslutning till själva fabriken, där Ericsson sedan själva fick en del lägenheter att fördela till de anställda.

Det ökade behovet av bostäder innebar också ett uppsving för lokala företag. Gotlandsbyggen startade och ökade snabbt från 10 till 165 anställda.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY CASTOR 1

ORIENTERING

Kvarteret Castor är ett bostadsområde i norra Visby, placerat längs med Lummelundsväg. Ursprungligen bestod kvarteret av flera fastigheter, men dessa har slagit samman till en, Castor 1. På fastigheten finns 17 flerbostadshus, en matvarubutik och fristående funktionsbyggnader i kvarterets östra del.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

I den nya utvidgade stadsplanen för Norrområdet 1947 fastslogs att de dåvarande fyra kvarteren Delfinen, Draken, Castor och Lyran strax söder Lummelundsväg skulle bebyggas med flerbostadshus. Visby stads drätselkammare stod som byggherre för de totalt 18 nya bostadshusen i tre eller fyra våningar, vilka uppfördes mellan åren 1951–1955.

Först att byggas var kvarteret Delfinen och Draken 1951–1952 efter ritningar av Bertil Ahlqvist vid ingenjörfirman Ahlqvist & Lindström i Visby. Bostadshusen i två och tre våningar planerades i enlighet med stadsplanen med väl tilltagna gårdsmiljöer. Fasaderna fick en omväxlande och delvis individuell utformning vad gäller detaljer och färgsättningen utfördes i tidstypiska, kraftfulla kulörer. Trapphusens placering markerades vertikalt genom avvikande

puts eller fasadtegel. Lägenheterna i dessa bostadshus planerades som ett, två eller tre rum och kök. Den då rådande bostadssituationen med många sökande medförde att det första huset i kvarteret Delfinen (Stjärngatan 6) fick så kallade kombinationslägenheter. Detta avsåg att en lägenhet om två rum och kök samt ett rum och kokvrå vid förändrat läge på bostadsmarknaden skulle kunna slås samman till en fyrrummare.

Kvarteren Castor och Lyran, som var den sista delen av projektet, började projekteras under 1953. Åtta bostadshus i tre våningar uppfördes fram till 1955. Ritningarna utfördes av Yngve Östborn, vilken mellan 1950–53 även var stadsarkitekt i Visby.

Bostadshusen fick högresta gavlar vilka vändes mot Lummelundsväg och Stjärngatan. Fasadputs och snickerier avsågs få en färgskala som traditionellt förekommit i Visby. Balkongerna fick delvis individuell utformning, bland annat med smäckert svängda smidesjärn på gavlarna mot Lummelundsväg. Lägenhetsstorlekarna varierade från ett till fyra rum och kök. I ett av husen planerades i bottenvåningen inreddes för en livsmedelsbutik.

1965 ombyggdes fastighetens panncentral. Arbetet innebar utbyte av fyra äldre smidda koleldade pannor till tre nya gjutna för oljeeldning. Arbetet innebar också ett nytt personalrum med dusch och WC. Programhandlingarna för arbetet upprättades av Ingenjörfirman Gilbert Hansson, Visby.

En större omfattande upprustning av bebyggelsen inom fastigheten (då fortfarande bestående av kvarteren Delfinen, Draken, Castor och Lyran) inleddes 1972 med omdaning av gårdsmiljön. Ritningar och arbetsbeskrivning för denna del utfördes av Lennart Lisjö AB Trädgårdsarkitektkontor. Entreprenör var AB Skånska Cementgjuteriet Vägavdelningen. Arbetet innebar bland annat underhåll av befintliga gångvägar, nya parksoffor, papperskorgar, belysningsstolpar, och renovering av lekplatser med delvis ny utrustning.

1974–1977 renoverades och ombyggdes bebyggelsen både ut- och invändigt. Ansvarig arkitekt var BJ-Konsult AB i Visby. Arbetet genomfördes i följande ordningsföljd: 1 Delfinen, 2 Draken, 3 Castor, 4 Lyran.

Arbetet innebar att fasaderna tilläggsisolerades med tjocka eternitplattor. Balkongerna renoverades med befintlig platta med nya standardiserade fronter i lättmetall. Portarna byttes ut mot dito i lättmetall. De ursprungliga fönstersnickerierna behölls till större delen vid denna renovering. Yttertaget omlades på samtliga byggnader varvid de flesta skorstenarna revs. Interiört skedde

också omfattande renoveringar. Trapphusen fick nya ytskikt med Alcotapet i olika utföranden med tidstypiska blommotiv. I flertalet lägenheterna utfördes utbyte av golvbeläggning, även i badrummen.

Den befintliga livsmedelsbutiken vid Lummelundsväg renoverades och utbyggdes också.

Utbyte av takfönster skedde 1982 och samma år anslöts samma år anslöts fastigheterna till Gotlands Energiverk AB:s fjärrvärmeverk. Entreprenör var Lars Eriksson Rörsystem AB

1993–95 uppfördes en fristående byggnad avsedd som tvättstuga efter ritningar av Visby Arkitektgrupp AB. Byggnaden placerades i fastighetens östra intill Väduren 7.

2015 renoverades samtliga fasader i kvarteret vilka då återfick putsade ytor. Fasadkulörerna är varierande såsom de från början varit, men överensstämmer inte med det ursprungliga färgschemat. I samband med renoveringen fick samtliga balkonger nya sinuskorrugerade fronter. De ursprungliga fönstren utbyttes mot nya pivåhängda och husen fick nya, exteriöra plåtarbeten. Nya ytterportar i trä med viss inspiration av de ursprungliga tillkom samtidigt.

NULÄGESBESKRIVNING

Kvarteret Castor utgörs idag av 17 bostadshus, diverse funktionsbyggnader samt en mataffär. Flerbostadshusen har putsade fasader, inte likt de ursprungliga men färgsättningen är inspirerad av 1950-talet.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret Castor var bland de första allmännyttiga bostadshusen i staden, vars planering och uppförande skedde i en tid då kommunerna fick allt större ansvar över bostadsfrågan. Bebyggelsens tillkomst finns också beskriven i planarbetet, där det framgår att ytterstadens bebyggelse inte skulle upplevas konkurrera med innerstaden.

Trots olika förändringar vad gäller fasadernas utformning är den ursprungliga arkitekturen ännu avläsbar. Den lokala förankringen i arkitekturen är framför allt synlig i gavelhusen utmed Lummelundsväg i nuvarande kvarteret Castor.

Del av nuvarande kvarteret Castor när det var relativt nyuppfört. Källa: AB VisbyHems arkiv, Regionarkivet.

Flygbild över området där två av husen i nuvarande kvarteret Castor syns. Fotot är taget i början av 1970-talet och visar hur fasaderna ursprungligen såg ut. Av bilderna kan man utläsa att de högre byggnadskropparna med gavlar mot Lummelundsväg hade enhetligt ljusst gula eller sandfärgade putsfasader och balkonger med blomläda infällda i räcket. Fönster och balkongdörrarnas snickerier är lekfullt färgsatta i vitt med en kontrastfärg (på bilden syns blått till de gula husen och brunt eller kanske mörkt gult till det mer ljusst sandfärgade. Av det lilla som skimtar av de lägre husen innanför så syns en enhetligt roströd fasad med vita snickerier med grå eller grågröna plåtarbeten. Fotot är taget 1971. Källa: Svenska Aero-Bilder AB

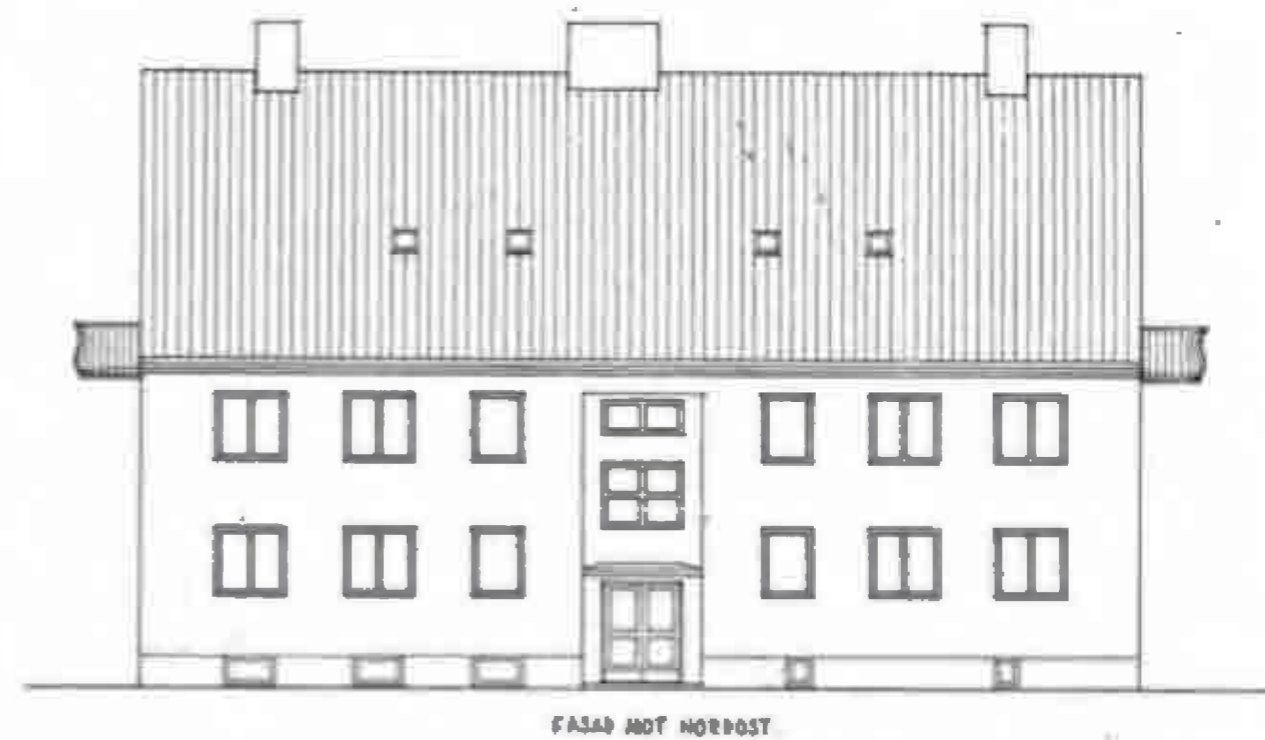
Husen längs Lummelundsväg. Fotografiet är odaterat men är taget när husen var relativt nyuppförda. Källa AB VisbyHems arkiv, Regionarkivet.

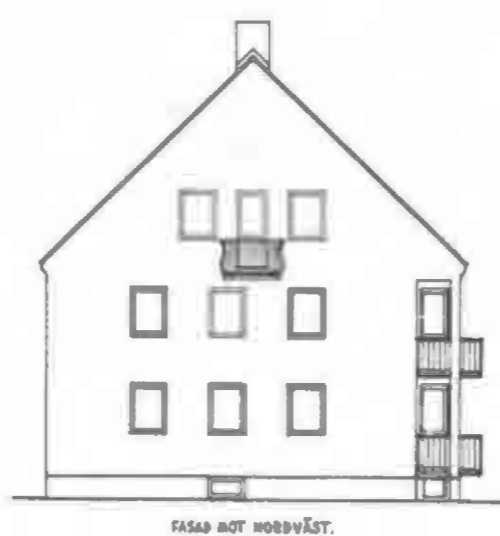
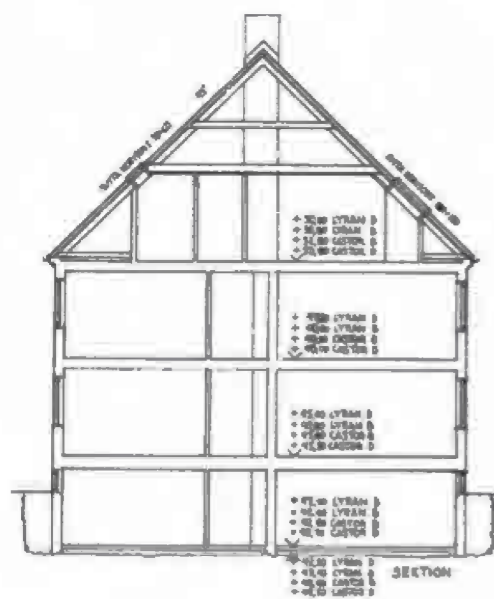
Flygbild över området där två av husen i nuvarande kvarteret Castor som ligger med gavlarna mot Lummelundsväg syns. Fotot är taget 1971. Källa: Svenska Aero-Bilder AB

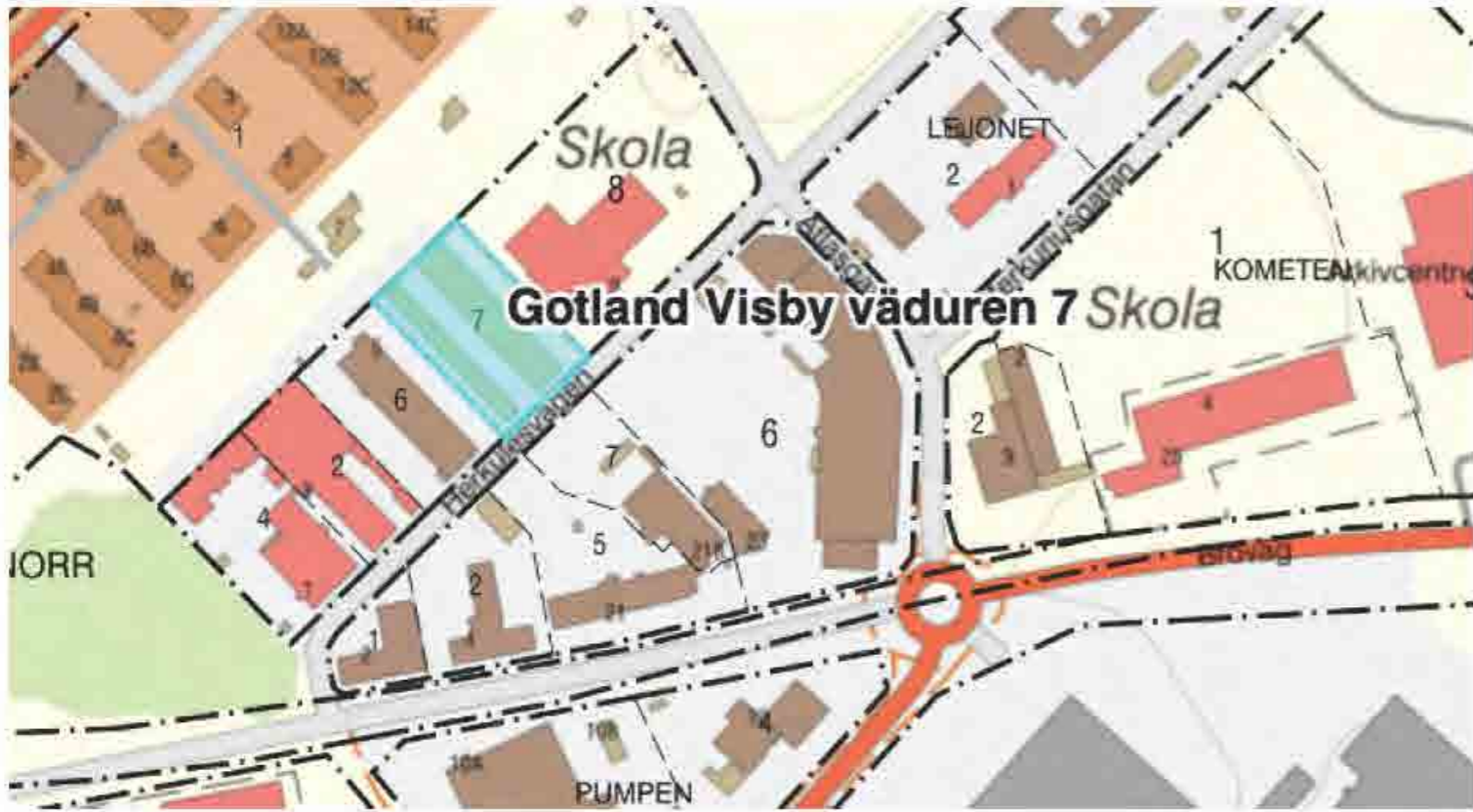

Husen i kvarteret Castor har nyligen genomgått en omfattande renovering, de har bland annat fått nya fönster, nya putsade fasader och ny färgsättning. Till vänster: En del av husen har fått en färgsättning där trapphuset markeras i fasad med en avvikande kulör. Till höger: På några av husen i kvarteret har trapphusen en tegelklädd fasad medan resterande är putsad och avfärgad i kraftfulla kulörer. Foton tagna i november 2023.

Fasad och sektioner för några av husen i kvarteren Castor och Lyrän.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY VÄDUREN 7

ORIENTERING

Fastigheten Väduren 7 ligger öster om bostadsområdet Castor och är bebyggd med två garagelängor.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

I kvarteret Väduren nordöst om kvarteret Delfinen och Draken (nuvarande Castor) uppfördes 1955 genom Visby stads drätselråd två garagelängor med i silikattegel med putsade fasader efter ritningar av fastighetsingenjör Nils Vernersson. En tredje garagelänga uppfördes 1961 med i stort sett samma utförande som de tidigare två. Ansvarig arkitekt var Egon Jonasson.

NULÄGESBESKRIVNING

Garagebyggnaderna ligger parallellt med varandra och utgörs av två långa längor med putsade, fönsterlösa fasader med garageportar i rad. Taken är av pulpettyp, den norra längan består av två byggnadskroppar som dockats mot varandra så att taken bildar ett flackt V.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

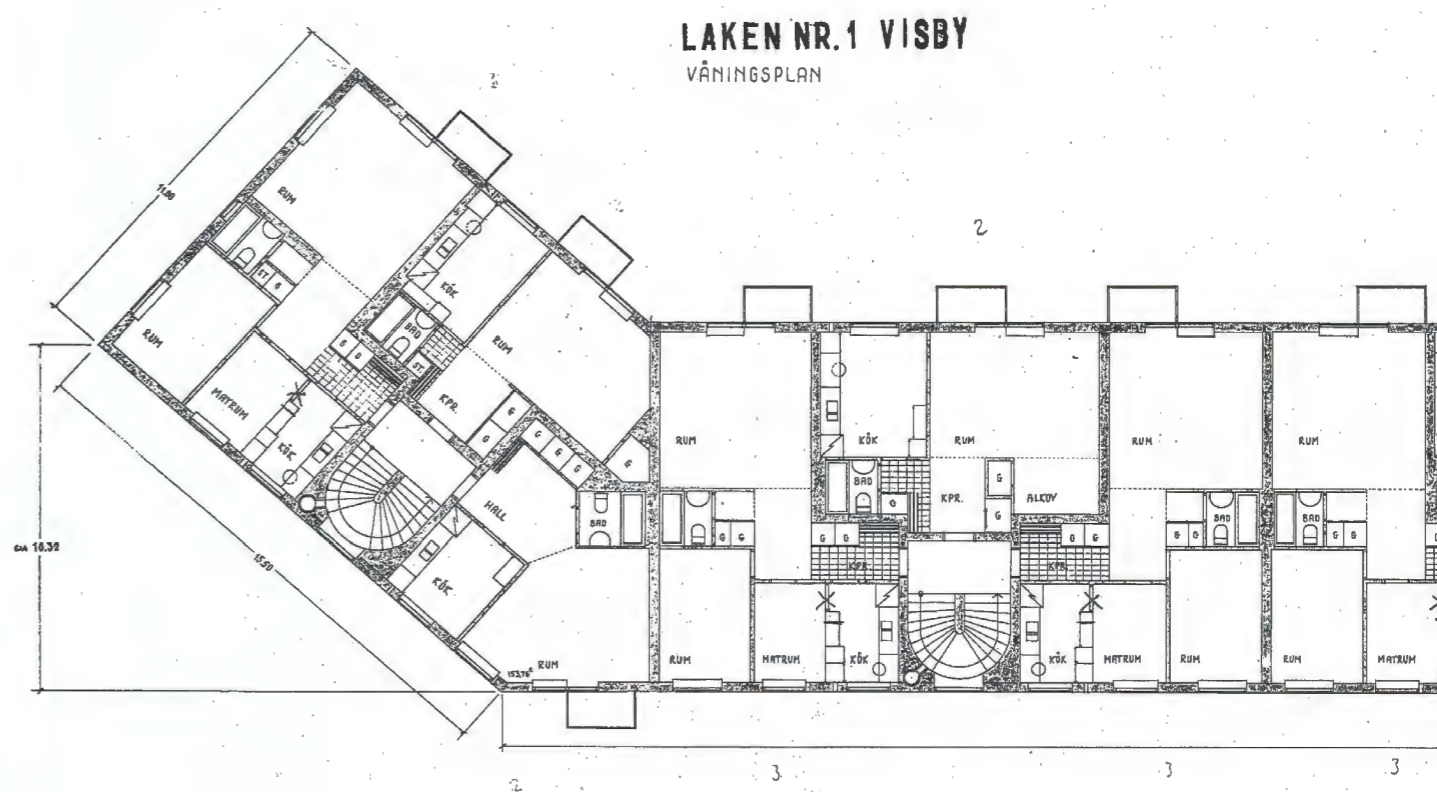
Hög ursprunglighet, sett till både funktion och utformning. Enkel, anspråkslös och tydligt funktionsinriktad gestaltning med tunn slammad ofärgad puts, och mötande pulpettak med takavvattning i mitten. Omfattningen och placeringen av garageutrymmen i anslutning till kvarteret Castor berättar om tidens bilpositivism och den tydliga trafiksepareringen i tidens bostads- och områdesplanering.

Garagelängorna i november 2023.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Utsnitt ur planritning för lägenheter i Laken 1. Carl Ekeman, 1945. Region Gotlands arkiv. Bilden är beskuren.

VISBY LAKEN 1

ORIENTERING

Fastigheten är belägen norr om Visby innerstad, i kilen mellan Lummelväg och Broväg, och Neptungatan i öster. Fastigheten är bebyggd med lång huskropp, i nordvästlig-sydöstlig riktning, och gränsar i väster till bostadsbebyggelsen i kvarteren Strömmingen 5 och 6, och i öster till barnpsykiatriens byggnader i kvarteret Torsken 1. I väster ansluter även grönområdet Torslund.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bostadshuset i Laken 1 uppfördes 1945–1947 efter ritningar av Carl Ekeman. Byggherre var byggmästare Eric Nyberg vilken även uppförde bostadshuset i det angränsande kvarteret Strömmingen. Tillsammans ansågs de nya husen av sin samtid påkostade och moderna där varje lägenhet fick badrum, kök utrustade med elspis och kylskåp. Även till sin stora skala kom bebyggelsen att utmärka sig i Visby.

Fasaderna fick tidstypisk slätputs och avfärgades i ljusa kulörer. Entréerna, vilka förlades mot Neptungatan, fick portomfattningar i kalksten. Balkongerna placerades i huvudsak mot gården, vilken kom att delas med kvarteret Strömmingen.

Genomförda förändringar

Bebyggelsen i kvarteren Laken och Strömmingen renoverades i mitten av 1990-talet med ny fasadputs. Samtliga ytterportar utbyttes då med nuvarande i lättmetall och man genomförde också en tilläggsisolering av fasaderna då, vilket är mest i synligt i Laken 1.

I samband med renoveringen på 1990-talet renoverades eller ersattes också majoriteten av balkongerna. De nya balkongerna med sinuskorrugerade har likheter med de ursprungliga, men med ett enklare detaljutförande.

Samtliga fönstersnickerier inom kvarteren Laken och Strömmingen har bytts ut eller inplåtats.

NULÄGESBESKRIVNING

Laken 1 utgörs av en lång smalkropp, som söder avslutas genom en kort sektion, vinkelställd i ca 140 grader. Fasaderna är tilläggsisolerade och stänkputsade i sandfärgade kulörer, med viss nyansvariation för att bryta upp den långa byggnadskroppen fasad. Taket utgörs av ett flackt sadeltak, klätt med enkupigt lertegel. Fönster utgörs av plätinklädda inåtgående tvåluftsfönster, och är utplacerade rytmiskt i fasaden. Trapphusen, som vetter om gatusidan, markeras av trekantiga burspråksfönster i lättmetall. Portarna utgörs av enkelportar med öppningsbart sidoljus av postmodernt snitt, i blågrön metall

med liggande glassektioner och sparkskydd i räfflat gummi. Portarna omgärdas av omfattningar i polerad kalksten. Mot gårdssidan, och i anslutning till vinkeln mot gatan, finns små utanpåliggande balkonger med front i rödmålad småsinuskorrugerad plåt, med svartmålade överliggare i smide. I den norra gaveln finns en butiks-/verksamhetslokal (cykelverkstad), och mot gårdssidan finns nedgångar till källaren. I anslutning till vinkeln finns en rad garageportar mot gårdssidan, samt ytterligare en verksamhetslokal i anslutning till den södra gaveln, men av mindre publik karaktär. På gårdens södra del finns en asfalterad parkeringsyta. Gården består i övrigt av gräsmatta med några få uppvuxna träd. Det finns också två miljöstationer för sopsortering.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Bostadshuset i kvarteren Strömmingen och Laken utgör tillsammans ett exempel på 1940-talets enkla och rationellt utförda flerfamiljshus med rötterna i 1930-talets funktionalism. Trots vissa förändringar är husen fortfarande välbevarade. Detta förstärks genom publika lokaler i bottenplan, idag i form av konditori Norrgatt som legat i fastigheten sedan den uppfördes, liksom cykelverkstaden i kvarteret Laken. Tillsammans berättar de om en tid då denna typ av bebyggelse ofta hade många olika typer av servicefunktioner i gatuplan.

Den vinkelställda sektionen i kvarterets södra del.

Fasad mot Neptungatan. Notera hur kulörerna varierar något längs fasaden.

Gavelparti mot nordväst.

Gavelparti mot söder.

Västra fasaden med balkonger mot gårdssidan.

I anslutning till vinkeln i kvarterets södra del finns garageportar mot gårdssidan.

Trapphusentré i postmodernistiskt utförande.

Cykelverkstad i källarplanet i anslutning till den nordvästra gaveln och entréläge mot Lummelundsväg.

Ramp ned till cykelverkstad.

Verksamhetslokal i anslutning till södra gaveln, med entrétrappa mot Broväg.

Källarlokal mot gårdssidan, med sekundärt skärmtak.

Källarlokal med skyddsrum mot gårdssidan.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY STRÖMMINGEN 5

ORIENTERING

Fastigheten är belägen norr om Visby innerstad, i kilen mellan Lummelundsväg och Broväg, och är bebyggd med en lång huskropp som sträcker sig från Norrgatrandellen längs Broväg i väst-östlig riktning. I nordväst gränsar fastigheten också till Lummelundsväg, från vilken det finns en infart till en asfalterad parkeringsyta. I norr gränsar fastigheten till Strömmingen 6, och i öster till Laken 1. De tre fastigheterna omger en gemensam triangulär gård.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bostads- och affärshuset i Strömmingen 5 uppfördes 1946–1948 efter ritningar av Carl Ekeman. Byggherre var Eric Nyberg. Lägenheterna var på ett eller två rum och kök. Undantaget var två femrumslägenheter. I bottenvåningen mot Broväg fanns åtskilliga butikslokaler: en speceriaffär, mjölk- och charkuteriaffär, cigarr- och pappershandel samt konditori Norrgatt med försäljningsbutik. Den senare försågs redan från början med en neonskylt med konditoriets namn i frakturstil, tillverkad av AB Roos Skyltreklam i Västerås.

Den långsträckt huskroppens fasader fick tidstypisk slätputs avfärgad i ljusa kulörer. Skalan på byggnaden bröts effektivt ned i mindre delar genom variation av putskulör samt olika utformning och kulör på balkongfronterna. Entréerna, vilka är förlagda mot gården, fick portomfattningar av keramiska plattor.

Strömmingen 5 omkring 1948. Fasad mot Broväg med butikslokaler vilka numera till större delen är borta. Källa: Facebook-gruppen Gamla Visby

Genomförda förändringar

Bebyggelsen i kvarteren Laken och Strömmingen renoverades i mitten av 1990-talet med ny fasadputs. Samtliga ytterportar utbyttes då med nuvarande i lättmetall och man genomförde också en tilläggsisolering av fasaderna då. I samband med renoveringen på 1990-talet renoverades eller ersattes också majoriteten av balkongerna. De nya balkongerna med sinuskorrugerade har likheter med de ursprungliga, men med ett enklare detaljutförande. I Strömmingen 5 utmed Broväg fanns tidigare viss variation i balkongfronternas utförande vilket försvann i samband med renoveringen.

2002 skedde en större ombyggnad av Strömmingen 5 då flertalet av butikslokalerna i bottenvåningen ändrades till lägenheter. Detta medförde en fasadförändring med nya balkonger i stil med då befintliga. Som kontrast till denna förändring finns dock konditori Norrgatt vars inredning till stora delar är intakt sedan huset uppfördes. Till denna konditorimiljö hör även ljusskylten ovanför entrén. Träterassen mot väster tillkom i slutet av 1990-talet.

Omkring 2010 ersattes kalkstensläggningen utanför Norrgatt av en tillgänglighetsanpassad yta.

Samtliga fönstersnickerier inom kvarteren Laken och Strömmingen har bytts ut eller inplåtats.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen inom Strömmingen 5 utgörs av en lång smalkropp, om tre våningar och källare. Fasaderna är tilläggsisolerade och stänkputsade i gula och orange kulörer, med viss nyansvariation för att bryta upp den långa byggnadskroppens fasad. Taket utgörs av ett flackt sadeltak, klätt med enku-

Strömmingen 5 under uppförande 1947. Närmast i bild äldre bebyggelse som tillhörde Eskelunds Stenhuggeri. Källa: Gotländskt Arkiv 1999.

pig terteegel. Fönster utgörs av plåtinklädda inåtgående tvåluftsfönster, och är utplacerade rytmiskt i fasaden.

Trapphusportarna är förlagda till gårdssidan, mot norr, och utgörs av enkelportar med öppningsbart sidoljus av postmodernt snitt, i rödlackad metall med liggande glassektioner och sparkskydd i räfflat gummi. Portarna omgärdas av omfattningar av keramiska plattor med reliefverkan. Mot Broväg finns små utanpåliggande balkonger med front i vit- respektive ljusgrön småsinuskorrugerad plåt, med vitmålade överliggare i smide.

I byggnadens västra del finns verksamhetslokaler försedda med större perspektiv- och skyltfönster i gatuplanet, i övrigt utgörs huset huvudsakligen av bostäder. Konditori Norrgatts lokaler i anslutning till den västra gaveln är försedd med ett entréparti i tegel och en terrass mot väster. I den östra gaveln finns två garagedfarter.

På gårdens västra del finns en asfalterad parkeringsyta. Gården består i övrigt av gräsmatta med några asfalterade gångvägar.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Bostadshuset i kvarteren Strömmingen och Laken utgör tillsammans ett exempel på 1940-talets enkla och rationellt utförda flerfamiljshus med rötterna i 1930-talets funktionalism. Trots vissa förändringar är husen fortfarande välbevarade. Detta förstärks genom publika lokaler i bottenplan, idag i form av konditori Norrgatt som legat i fastigheten sedan den uppfördes, liksom cykelverkstaden i kvarteret Laken. Tillsammans berättar de om en tid då denna typ av bebyggelse ofta hade många olika typer av servicefunktioner i gatuplan.

Verksamhetslokaler mot Broväg.

Byggnadskroppen sedd från öster. Omväxlande fasad- och balkongkulörer bryter upp skalan något.

Fasad mot gårdssidan, i norr.

Konditori Norrnatts lokaler i anslutning till den västra gaveln.

Smidesräcken i anslutning till entréer mot gårdssidan.

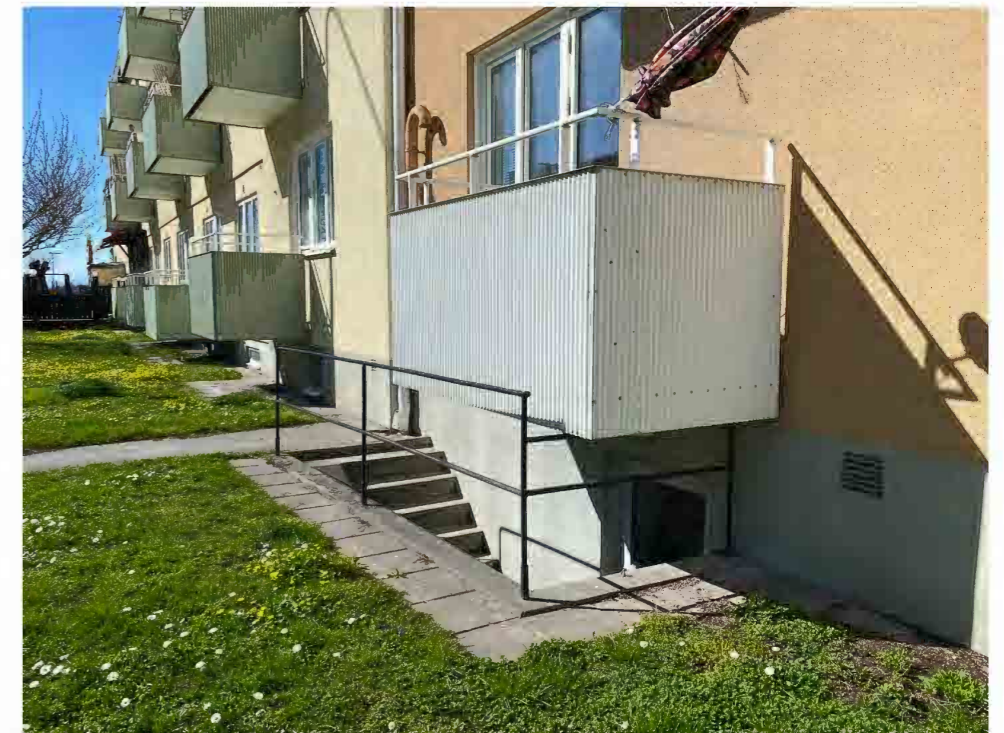
Lastkaj med smidesräcken mot norr.

Garagedrifter i den östra gaveln.

Olika putskulörer och inplåtade fönster.

Källarnedgång i södra fasaden.

Gemensam gårdsyta med parkering, miljöstation och uppvuxna träd.

Entréparti med ursprungligt runt fönster, Konditori Norrgatt. Den äldre kalkstensläggningen har ersatts av en gjuten stenimitation.

Träterrass i anslutning till den västra gaveln.

Trappusentré med postmodernistiskt dörrparti.

Detaljbild portomfattning i keramik med reliefverkan.

Konditori Norrgatts välkända neonskylt.

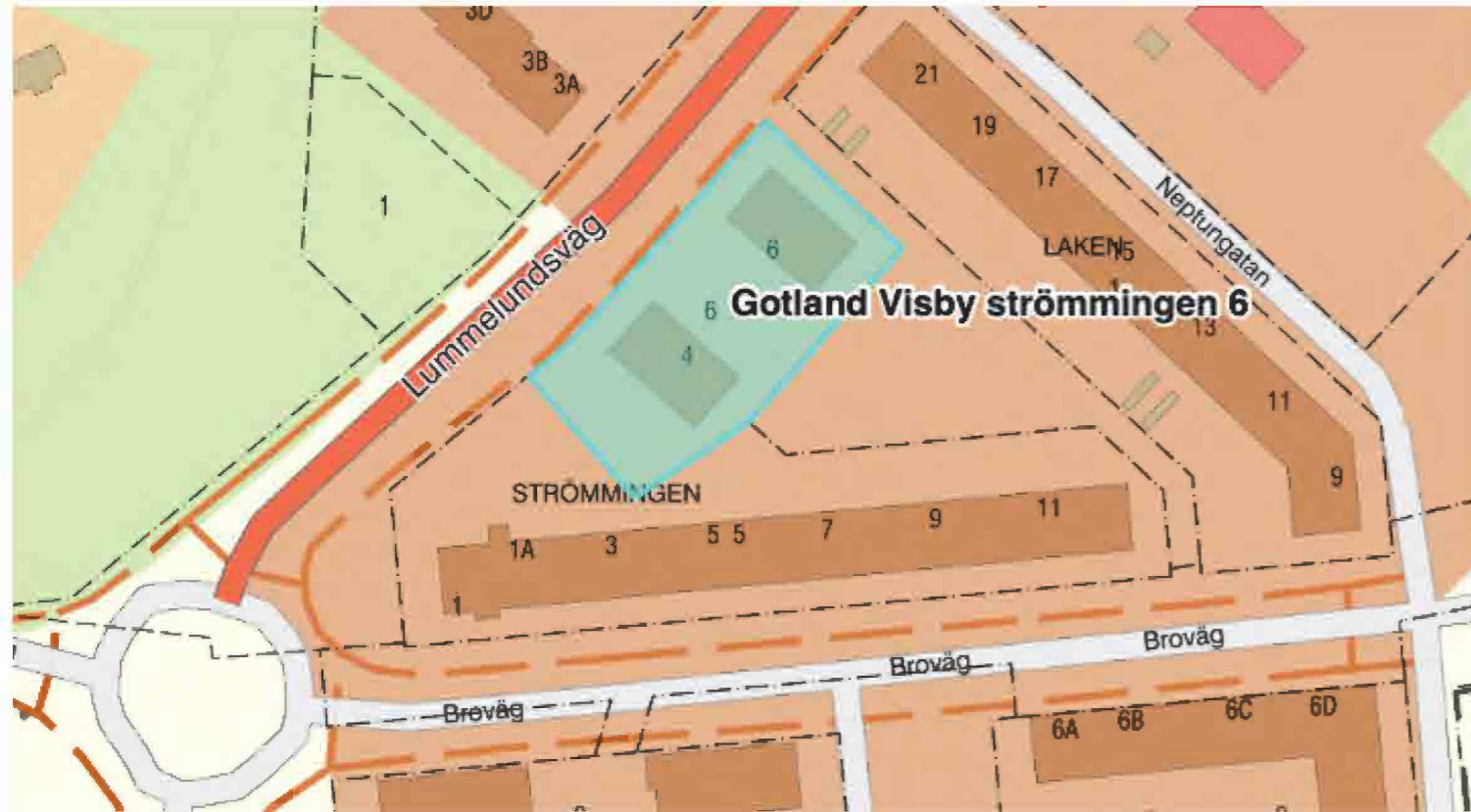
Trappusentré med dörrparti i aluminium.

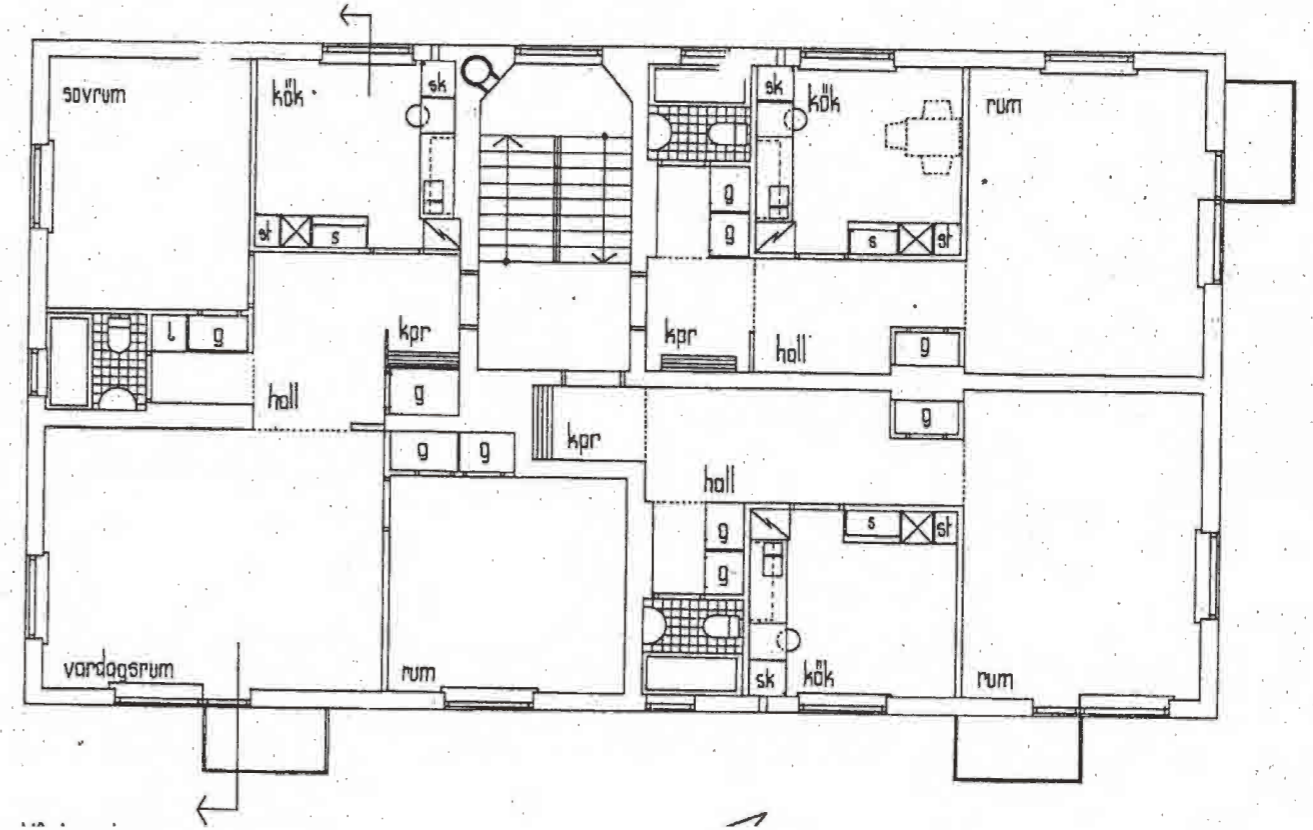
Detaljbild runt fönster i vindfånf vid Norrgatt.

Detaljbild trapphus.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Planlösning för lägenheter i ett av bostadshusen inom Strömmingen 6. Carl Ekeman, 1946. Visbys regionarkiv.

VISBY STRÖMMINGEN 6

ORIENTERING

Fastigheten är belägen norr om Visby innerstad, i kilen mellan Lummelundsväg och Broväg, och Neptungatan i öster. Fastigheten är bebyggd med två mindre flerfamiljs, i nordvästlig-sydöstlig riktning, med infart från Lummelundsväg. Tomten gränsar i söder till bostadsbebyggelsen i kvarteren Strömmingen 5, och i öster Laken 1. De tre fastigheterna omger en gemensam triangulär gård.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

De två bostadshusen i kvarteret Strömmingen 6 uppfördes 1946–1948 efter ritningar av arkitekt Carl Ekeman. Byggherre var Eric Nyberg. Byggnaderna fick ljusa slätputsade fasader i likhet med de intilliggande husen i kvarteret Laken. Portomfattningarna utfördes i kalksten.

Genomförda förändringar

Bebyggelsen i kvarteret Strömmingen renoverades i mitten av 1990-talet med ny fasadputs. Samtliga ytterportar utbyttes då med nuvarande i lättmetall och man genomförde också en tilläggsisolering av fasaderna. I samband med renoveringen på 1990-talet renoverades eller ersattes också majoriteten av

balkongerna. De nya balkongerna med sinuskorregerade har likheter med de ursprungliga, men med ett enklare detaljutförande. Samtliga fönstersnickerier inom kvarteret har bytts ut eller inplåtats.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen inom Strömmingen 6 utgörs av två huskroppar, om tre våningar och källare. Fasaderna är tilläggsisolerade och stänksputsade i gul kulör. Taken utgörs av flacka sadeltak, klädda med enkupigt lertegel. Fönster utgörs av plåtinklädda inåtgående tvåluftsfönster, och är utplacerade rytmiskt i fasaden. Varje byggnad har ett centralt placerat trapphus, med entré åt nordost. Trapphusportarna utgörs av enkelportar med öppningsbart sidoljus av postmodernt snitt, i rödlackad metall med liggande glassektioner och sparkskydd i räfflat gummi. Portarna omgärdas av omfattningar av polerad kalksten. Mot sydväst och sydost finns små utanpåliggande balkonger med front i vitlackad småsinuskorrugerad plåt, med vitmålade överliggare i smide. I den norra byggnadskroppens gavel mot Lummelundsväg finns en garagedfart.

På gårdens västra den finns en asfalterad parkeringsyta. Gården utgörs av gräsmatta med uppvuxna träd och prydnadshäckar. Mellan byggnaderna finns en lucka och luftningsrör till någon form av underjordiskt utrymme. I söder finns en asfalterad parkeringsyta, mellan byggnaderna löper asfalterade gångvägar.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Bostadshusen i kvarteren Strömmingen och Laken utgör tillsammans ett exempel på 1940-talets enkla och rationellt utförda flerfamiljshus med rötterna i 1930-talets funktionalism. Trots vissa förändringar är husen fortfarande välbevarade. Detta förstärks genom publika lokaler i bottenplan, idag i form av konditori Norrgatt som legat i fastigheten sedan den uppfördes, liksom cykelverkstaden i kvarteret Laken. Tillsammans berättar de om en tid då denna typ av bebyggelse ofta hade många olika typer av servicefunktioner i gatuplan.

Byggnadskropparna sedda från norr, längs Lummelundsväg.

Byggnadskropparna sedda från den gemensamma gården.

Port till centralt placerat trapphus till höger i bild. Till vänster källarnedgång med dekorativt smidesräcke.

Gavelparti mot Lummelundsväg.

Vy från gården, med piskställning och prydnadsbuskar.

Vy från söder, gavel mot gården.

Lufningsrör och uppvuxen växtlighet mellan byggnadskropparna.

Dekorativt smidesräcke i anslutning till källartrappa.

Garagedfart mot Lummelundsväg.

Luckor till underjordiskt utrymme, omgivet av prydnadshäck.

Ådringsmålad skyddsrumsdörr.

Trappsteg med metallskodd kant.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY TAPTOT 1

ORIENTERING

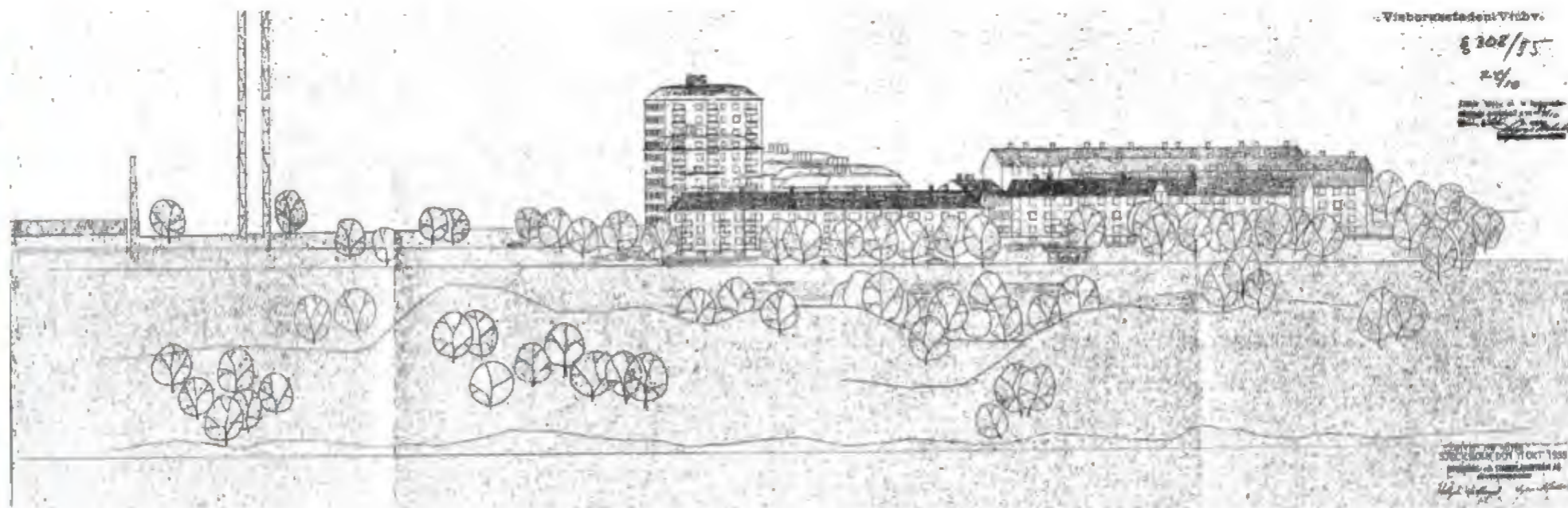
Taptot 1 ligger i det sydvästra hörnet Visborgsstadens i den sydvästra delen av Visby. Fastigheten är bebyggd med åtta byggnadskroppar uppförda i flera etapper.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten Taptot 1 uppfördes två etapper. Den första etappen genomfördes år 1955–1958 efter ritningar av Helge Widlund vid Byggnads och Stadsplanebyrå AB, Stockholm. Byggmästare var Arthur Perssons Byggnads AB.

Den andra etappen uppfördes 1961–62 efter ritningar av Egon Jonasson, arkitekt SAR.

Området utgör en del av den så kallade Visborgsstadens som planerades med anledning av det intilliggande övningsområdet för dåvarande I18. Frågan om stadsplan för detta område aktualiserades på grund av svårigheten att anskaffa lämpliga bostäder åt den personal som var anställd på de militära förbanden i staden. Markområdet ägdes av Fortifikationsförvaltningen och utformningen

Vy över den planerade Visborgsstadens sedd från havet enligt Byggnads och Stadsplanebyrå AB i Stockholm 1955. Bilden visar den ej genomförda förslaget med 11-våningshuset. Källa: Region Gotlands bygglövsarkiv.

av bostadsområdet bestämdes i hög grad av närheten till militär verksamhet. 1952 bildades Visby Garnisons bostadsrättsförening och utarbetade ett första förslag för exploatering av området för bostadsändamål.

Även Visby stad ansåg det önskvärt med bostäder och övertog området 1955 från Fortifikationsförvaltningen. Samma år färdigställdes ett nytt förslag till detaljplan vilket kom att ligga till grund för exploatering av området. Planen utarbetades av Byggnads- och Stadsplanebyrå AB i Stockholm. Taptot 1 blev den först genomförda delen i detta område. Enligt avtalet med Fortifikationsförvaltningen hade försvarets personal viss förtur till de nya lägenheterna.

På situationsplanen från nybyggnadshandlingarna markerades bebyggelsen med följande littera:

A1-3 – Flerbostadshus

C – Centrumhus

D – Punkthus

E och F 1–2 - Flerbostadshus

Flerbostadshuset (A) med adress Signalgatan 4A–D förlades i fastighetens västra del närmast Söderväg. Det utformades som ett i tre sektioner förskjutet lamellhus i två till tre våningar med tegelklätt sadeltak. Fasaderna utfördes i puts med släta fönsteromfattningar. Balkonger och ett burspråk förlades till byggnadens västra fasad. Dessa fick sinuskorrugerade fronter och räcke i smide. Källaren innehöll bland annat maskintvättstuga med torkrum och intilliggande lektrum för barn, mangelrum, torkrum, förråd, matkällare och

ett skyddsrum för cirka 100 personer.

Centrumhuset (C) med adress Signalgatan 8A–K förlades centralt i fastigheten. Byggnaden fick hästskoformad plan kring en gård med grönytor och lekplatser vilken delades med punkthuset (D). Fasaderna utfördes i rött tegel. Takfallet utformades som ett brutet mansardtak klätt med kopparplåt. Byggnaden försågs med balkonger med fronter av korrugerad plåt och räcke i smide.

I byggnaden fanns ursprungligen daghem och förskola, tobaksbutik, blomsterhandel, herr- och damfrisering och butik med servering i bottenplan medan det i övre planet disponerades för ett antal bostadslägenheter.

Trapphuset fick golv av kalksten och betong. Lägenhetsgolven utfördes i linoleum och parkett.

Punkthuset (D) med adress Signalgatan 6A–B uppfördes som ett 4-våningshus under valmat kopparklätt mansardtak. Fasaderna utfördes i puts.

Punkthusets trapplopp förlades centralt i byggnaden, med lägenheterna placerade runt om. Samtliga lägenheter på våningsplan 3 försågs med öppna spisar i vardagsrummet.

I bottenvåningen anordnades butikslokaler.

På grund av den stora bostadsbristen avsågs punkthuset ursprungligen utföras i nio alternativt elva våningar trots att stadsplanen endast tillät byggnader i fyra våningar. Byggnadsstyrelsens kom att ifrågasätta lämpligheten med ett sådan hög byggnad, bland annat på grund av närheten till det militära

Kvarteret Taptot 1 fotograferat i början av 1970-talet. I bakgrunden syns centrumhuset, till höger punkthuset med ICA-butik i bottenplan

övningsfältet och radiomaster. Av den anledningen kom våningsantalet att sänkas avsevärt.

I källarutrymmen fanns bland annat skyddsrum för ca 100 personer, med gasfång, matkällare och utrymmen för oljetank, kolrum och pannrum.

Flerbostadshusen (E och F) med adress Signalgatan 10A–D och 12A–C och i fastighetens södra del närmast Signalgatan utformades som lamellhus i två par kopplade i vinkel genom balkonger. Utförandet löstes av att balkongernas baksida utgjordes av tegelklädda fasader med rektangulära diagonala fönsteröppning. Fasaderna utfördes i puts med släta fönsteromfattningar.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1, 2, 3 och 4 rum och kök och de största lägenheterna försågs med öppna spisar i vardagsrummet. Samtliga byggnadskroppar försågs i källarplanet med skyddsrum för vardera omkring 50-100 personer.

1961–62 uppfördes den sista byggnadsetappen inom fastigheten, kallat B i byggnadslovet, i form av ett lamellhus i tre våningar under sadeltak. Byggnaden förlades i fastighetens sydvästra del. Fasaderna utfördes i ett tunt lager brädriven puts på fasadtegel samt av 25 cm breda liggande lättbetongstav. Sockeln göts i betong mönstrat av stående formbrädor. Fönstersnickerier

täckmålades i en mörk kulör. Fasaden mot sydväst försågs med balkonger. Dessa placerades indragna i fasadlivet och kläddes med fronter av liggande träpanel i en mörk kulör och räcke av smide. Utförandet med träpanel fortsatte även under de intilliggande fönstren. Byggnadens entréer förlades i den nordöstra fasaden.

Takmaterialet utgjordes av grovkorrugerad mörkgrå eternit och utvändiga trappor utfördes av Gotlandskalksten.

Invändigt fick trapphusens vilplan beklädnad av cementmosaik och trapploppens ledstänger handledare av plast.

I lägenheterna lades golv av linoleum eller kork-o-plast. Fönsterbänkarna var av finslipad Gotlandskalksten. I köken kaklades väggpartiet över spis och diskbänk där det översta skiftet utfördes i blått kakel.

Källaren bestod utöver förråd och vissa disponibla utrymmen av ett skyddsrum för drygt 100 personer.

Ovan, Kvarteret Taptot 1 fotograferat från Söderväg i början av 1970-talet. I fonden syns centrumhuset. Nedan, Del av flerbostadshuset (E1 i situationsplanen). Källa: AB Visbyhems arkiv, förvaras på Regionarkivet.

Genomförda förändringar

1966 skedde utbyte och komplettering av värmepannor samt utbyte av oljeanläggningen punkthuset. Entreprenör var Byggnadsproduktion i Visby AB.

1971 skedde en ombyggnad inom punkthuset i lokalen som tidigare inrymt livsmedelsbutiken för bagerirörelse.

1977 genomfördes en ombyggnad av daghemmet i centrumhuset efter ritningar av BJ-Konsult AB.

1981–82 genomfördes fasadrenovering. Entreprenör var Granath & Pettersson Byggbymråden, Visby. Arbetet avsåg omputsning med spritputs av byggnadskroppen A (Signalgatan 4E–G).

1983 genomfördes ombyggnad av en affärslokal (Smörgåsnissen) inom punkthuset. Entreprenör var BJ Konsult AB.

1984–85 genomfördes fasadrenovering. Arbetet avsåg tilläggsisolering av fasader och omputsning med spritputs. I samband med detta försvann trapphusens tegelfasader på lamellhusen.

1995 genomfördes badrumsrenovering i huskroppen B (Signalgatan E–H).

NULÄGESBESKRIVNING

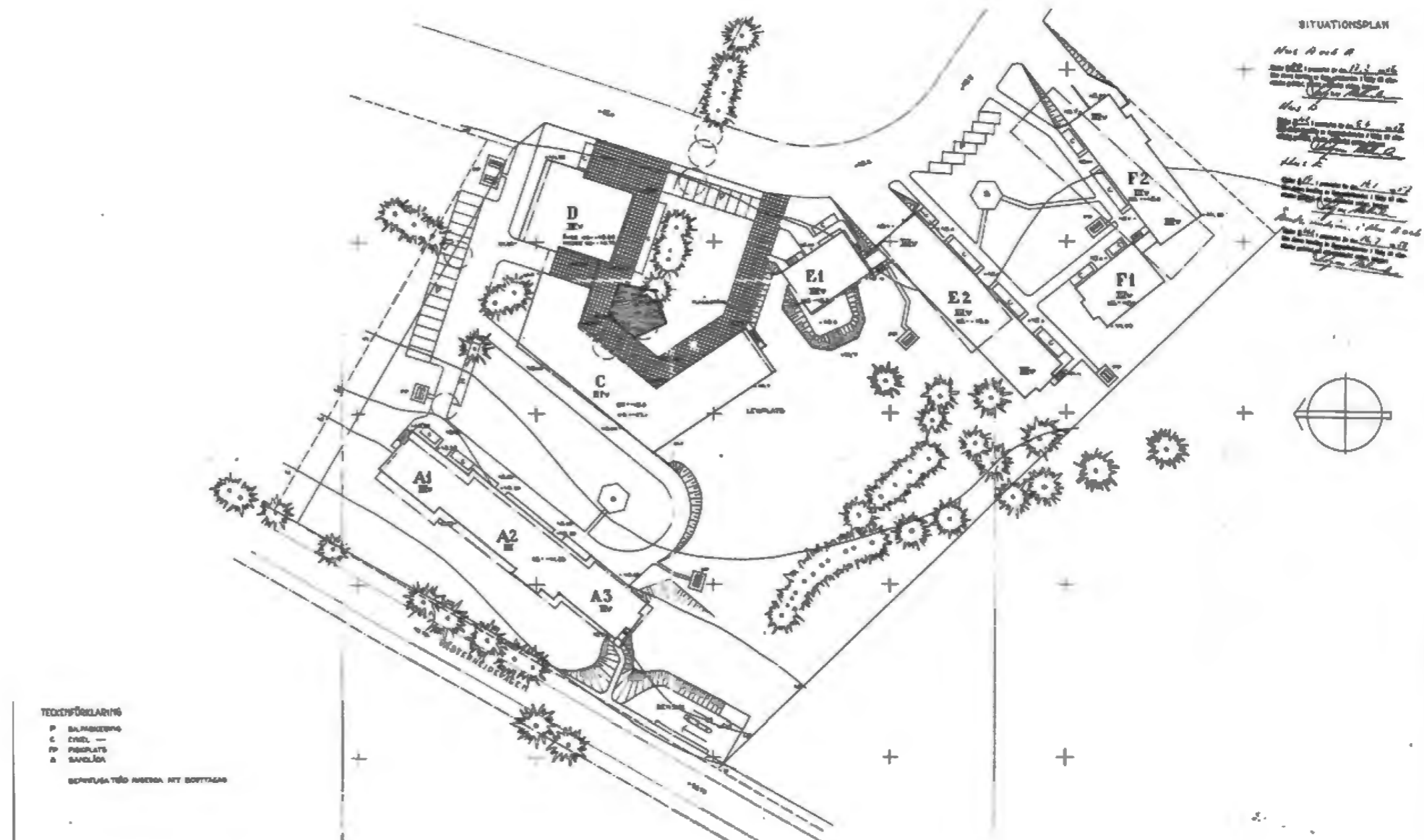
Bebyggelsen i kvarteret Taptot 1 har i huvudsak fått bibehålla en tidstypisk karaktär, men flera ursprungliga karaktärsdrag har förändrats eller förenklat gestaltningsmässigt till följd av tilläggsisolering och byten av portar och fönster.

A1-A3 Flerbostadshusen på Signalgatan 4a-d

Flerbostadshuset vid fastighetens västra del består av ett lamellhus med tre sammanbyggda men inbördes något förskjutna huskroppar. Flerbostadshuset är uppfört i tre våningsplan med en lägre del i två våningsplan längst åt söder. Trapphusentréerna vetter mot öster och lägenheternas balkonger är placerade på den västra fasaden. Huset har fått bibehålla huvuddragen av sin ursprungliga gestaltning men den har förskjutits bland annat på grund av tilläggsisolering, nya fönster och portar. Vissa ursprungliga detaljer finns dock kvar, som de små kopparklädda skärmtaken ovanför entréportarna.

C – Centrumhuset på Signalgatan 8a-k

Centrumhusets ursprungliga gestaltning är i stort bibehållen, både till gestaltning och funktion, med flera mindre verksamheter i bottenplanets lokaler. De exteriöra materialvalen är gedigna och slitstarka med sakligt mönstermurade tegelfasader och koppartak, med dekorativa inslag av mosaik på entrésidan. Fönster och entrépartier i glas och trä, somliga med tidstypisk, lekfull utformning. Trapphusen har ursprungliga räcken i smide, med överliggare i trä samt handledare i trä längs väggarna. Golv, vilplan och i trappor är belagda

Situationsplan för Taptot daterad 1956 och signerad Helge Widlund. Källa: Nybyggnadshandlingar för fastigheterna Taptot 1, regionens bygglövsarkiv.

med kalksten. Sopnedkassen finns bevarade, lägenhetsdörrarna är ursprungliga och vid renovering av ytskikt har 1950-talets estetik plockats upp vad gäller färg och form. Interiört i lokalerna finns många ursprungliga detaljer bevarade, som öppna eldstäder, skärmväggar och toalettutrymmen.

D Punkthuset på Signalgatan

Punkthuset är uppfört i fyra våningsplan över, och tre plan under jord. Fasaderna är putsade och avfärgade i en ljusrosa kulör, taket är skivtäckat med koppar och husets balkongfronter i plåt har målats ärggröna. Till en del lägenheter finns fransk balkong. Fönstren är utbytta till pivohängda med karm och bågar i vit lättmetall. I bottenvåningen finns en restaurang.

Trapphusen nås via entréer som ligger djupt indragna från fasad, men markeras av en slätputsad, vit omfattning. Nischen fram till porten är murad i rödtegel, och porten är utförd i trä och glas med ett innanför liggande vindfång, också det i trä och glas. Trapploppet löper mitt i huset och saknar fönster, väggarna är vitmålade med en bröstning i rödtegel. Golv och trappor belagda med kalksten, räcken och handledare ursprungliga i smide och trä. Ursprungliga lägenhetsdörrar.

E 1- E2 Flerbostadshusen på Signalgatan 10a -10d

Flerbostadshuset på Signalgatan 10a-10d utgörs av två putsade lamellhus uppfört i tre våningsplan. De två husen är placerade vinkelrätt mot varandra och sammanlänkas av balkonger av "svalgångskaraktär" där den norra är murad i tegel. Taken är beklädda med tegel och trapphusen är markerade genom att de skjuter ut något från fasadlivet, samt att alla utom ett har ett litet, tegelklätt sadeltak i vinkel mot taket i övrigt. Husen har exteriört fått bibehålla huvuddragen av sin ursprungliga utformning, även om den förskjutits något på grund av bland annat byten av fönster, portar och vissa plåtbeklädnader.

F 1- F2 Flerbostadshuset på Signalgatan 12a-12c

Flerbostadshuset på Signalgatan 112a-12c utgörs av två putsade lamellhus uppfört i tre våningsplan. De två husen är placerade vinkelrätt mot varandra och sammanlänkas av balkonger av "svalgångskaraktär" med ena sidan murad i tegel. Sadeltaken är tegelklädda, med röda plåtarbeten vid skorstenar och ventilationshuvar. Trapphusen är markerade i fasad genom att de skjuter ut något från fasadlivet, samt att alla utom ett har ett litet, tegelklätt sadeltak i vinkel mot taket i övrigt. Husen har exteriört fått bibehålla huvuddragen

Hus A – Exempel på ett av de flerbilshus som uppfördes under den första etappen 1955. Huset är ett lamellhus där tre delar uppfördes i tre våningsplan och delen längst åt söder i två våningsplan. Källa: Nybyggnadshandlingar för fastigheterna Taptot 1, regionens bygglovarkiv.

av sin ursprungliga utformning, även om den förskjutits något på grund av bland annat byten av fönster, portar och vissa plåtbeklädnader. Fasaderna är avfärgade ljusrosa och brutet vitt.

Utformning mycket snarlik grannhusen på Signalgatan 10, både vad gäller ursprunglig gestaltning som genomgångna renoveringsåtgärder.

Flerbostadshuset på Signalgatan 4 E-H

Huset är putsat och avfärgat i en dovt rosa kulör, sockeln är formgjuten. Entréfasaden vetter in mot resterande kvarter, och portarna är något indragna från fasad och försedda med ett svart skärmtak, placerat mellan porten och överljuset. Taket är belagt med svart plåt, vindskivor och takavvattningen är utförd i vitt. Fönstren är utbytta till pivothängda i vit lättmetall. På husets baksida finns balkonger, indragna från fasadliv och med vita, täta räcken. Ytan närmast huset är anordnad som privat yta med låga staket och planteringar. I trapphusen finns en bit äldre tapet utsparad, resterande väggar är täckmålade med bröstning, trappspindel i kontrastfärg. På golven ligger terrazzo, och luckorna till sopnedkassen finns bevarade. Området närmast framför huskroppen är väl gestaltad, med trappor, stensättningar, planteringar och räcken.

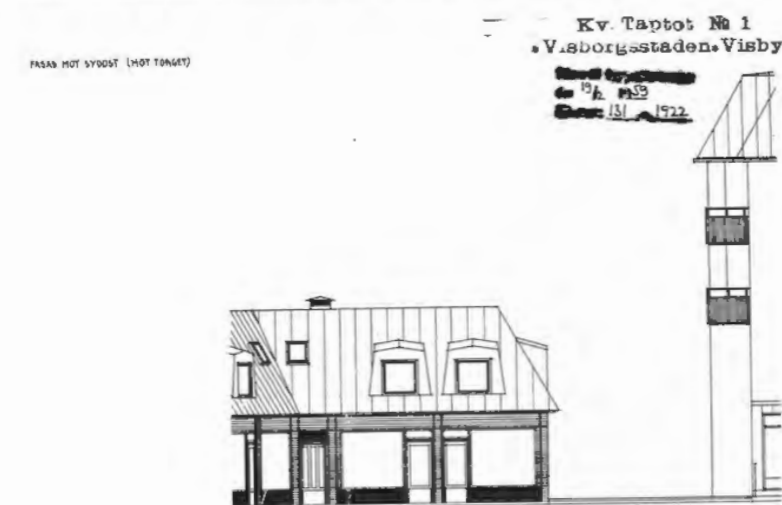
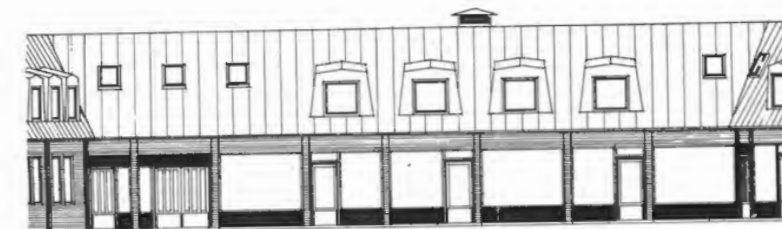
KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Bebyggelsen i kvarteret Taptot 1 har i huvudsak fått bibehålla en tidstypisk karaktär, där en del renoveringar har genomförts relativt varsamt. En del åtgärder har dock genomförts som förändrat eller förenklat den ursprungliga gestaltningen, exempelvis tilläggsisoleringar och byten av portar och fönster. Områdets bebyggelse håller trots detta hög kvalitet såväl arkitektoniskt som hantverks- och materialmässigt.

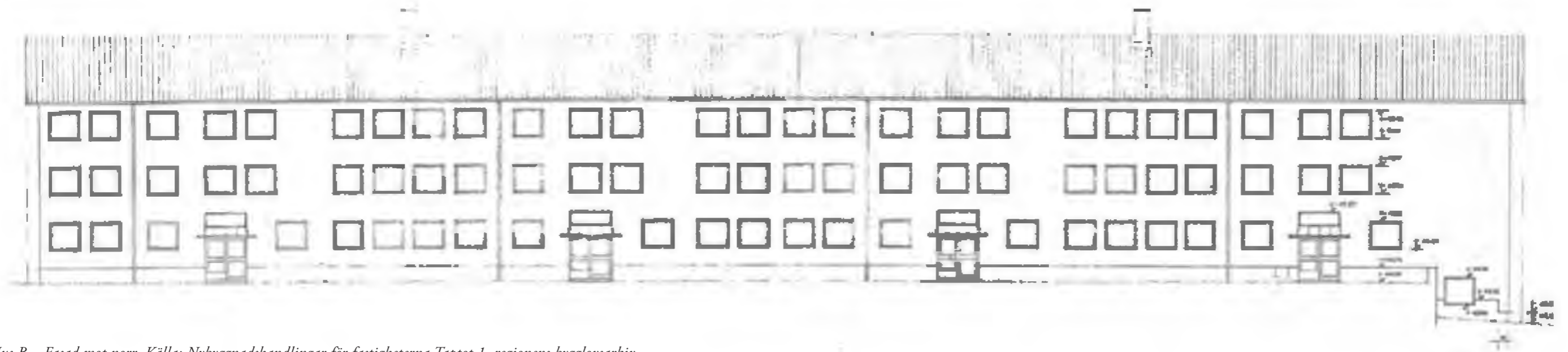
Utmärkande är centrumbebyggelsen i kvarteret, som håller ovanligt hög kvalitet sett till både exteriör och interiör gestaltning, med lekfull dekor och hantverksmässigt utförande. Anläggningen saknar motstycke på Gotland, och är närmast besläktad med de banbrytande tidiga ABC-orterna i storstäderna. Sammantaget bedöms centrumhuset ha mycket höga kulturhistoriska värden, och vara känsligt för förändring, såväl exteriört som interiört.

Punkthuset är ovanligt till form och gestaltning ur ett lokalt perspektiv, och vittnar om ambitionsnivån vid kvarterets planläggning. Byggnaden är förhållandevis robust och tålig, men har gestaltningsmässiga värden kopplade till entrépartiet, skärmtak i anslutning till lokaler, utformning av balkonger och takform och takbeklädnad.

Flerbostadshusen inom kvarteret har också vissa kulturhistoriska värden, främst kopplade till områdets helhetsverkan, och till den individuella variationen samt bevarade ursprungliga byggnadsdetaljer. Detsamma gäller grönytorerna inom området.

Hus C – centrumhusets fasader mot torget. Källa: Nybyggnadshandlingar för fastigheterna Taptot 1, regionens bygglovsarkiv.

Hus B – Fasad mot norr. Källa: Nybyggnadshandlingar för fastigheterna Taptot 1, regionens bygglousarkiv.

Hus D – Punkthusets fasader och sektion. Källa: Nybyggnadshandlingar för fastigheterna Taptot 1, regionens bygglousarkiv.

Flerbostadshuset i kvarterets västra del som består av tre sammanbyggda huskroppar, inbördes lätt förskjutna till varandra.

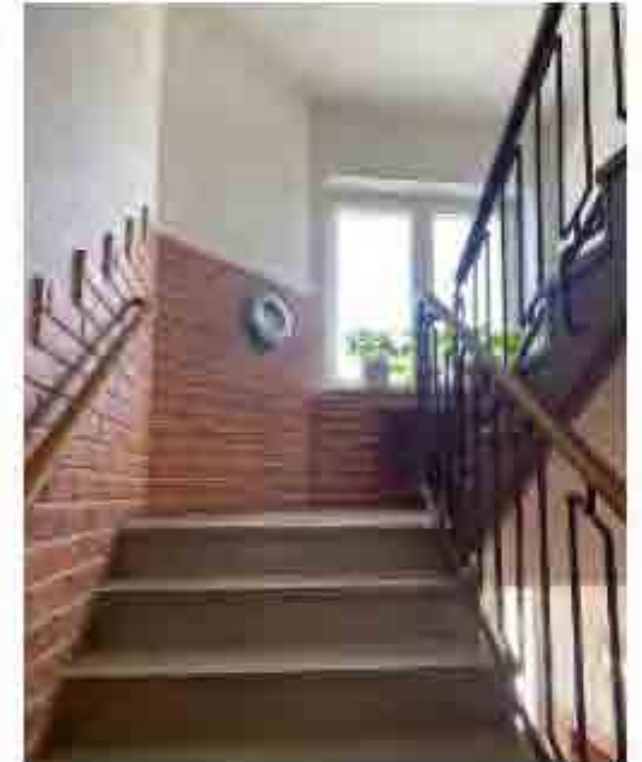
Flerbostadshusets södra del är uppfört i två våningsplan, med burspråk i den södra gaveln.

Lägenheternas balkonger är förlagda åt väster. I högdelen gavelröste finns ett hexagonformat fönster.

Trapploppens vilplan och trappornas sätt- och plansteg är belagda med kalkstenskivor. Räckerna och handledare är tidstypiskt utformade i smide och trä och luckorna till sopnedkastet finns bibehållna, även om de plomberats. Lägenhetsdörrarna är ursprungliga.

Trapphusen är tidstypiskt markerade genom att de skjuter ut något från fasadlivet.

Entréerna är lekfullt snedställda och har fått bibehålla sina ursprungliga, kopparklädda tak.

Del av centrumhusets fasader mot det lilla torget.

Del av centrumhusets fasader mot det lilla torget. Tegelfasaderna har dekorativa inslag av blå och flerfärgad mosaik och bryts upp av stora fönster- och entrépartier i glas och trä.

Entréparti mot torget med portar i glas och trä och mosaikdekorationer.

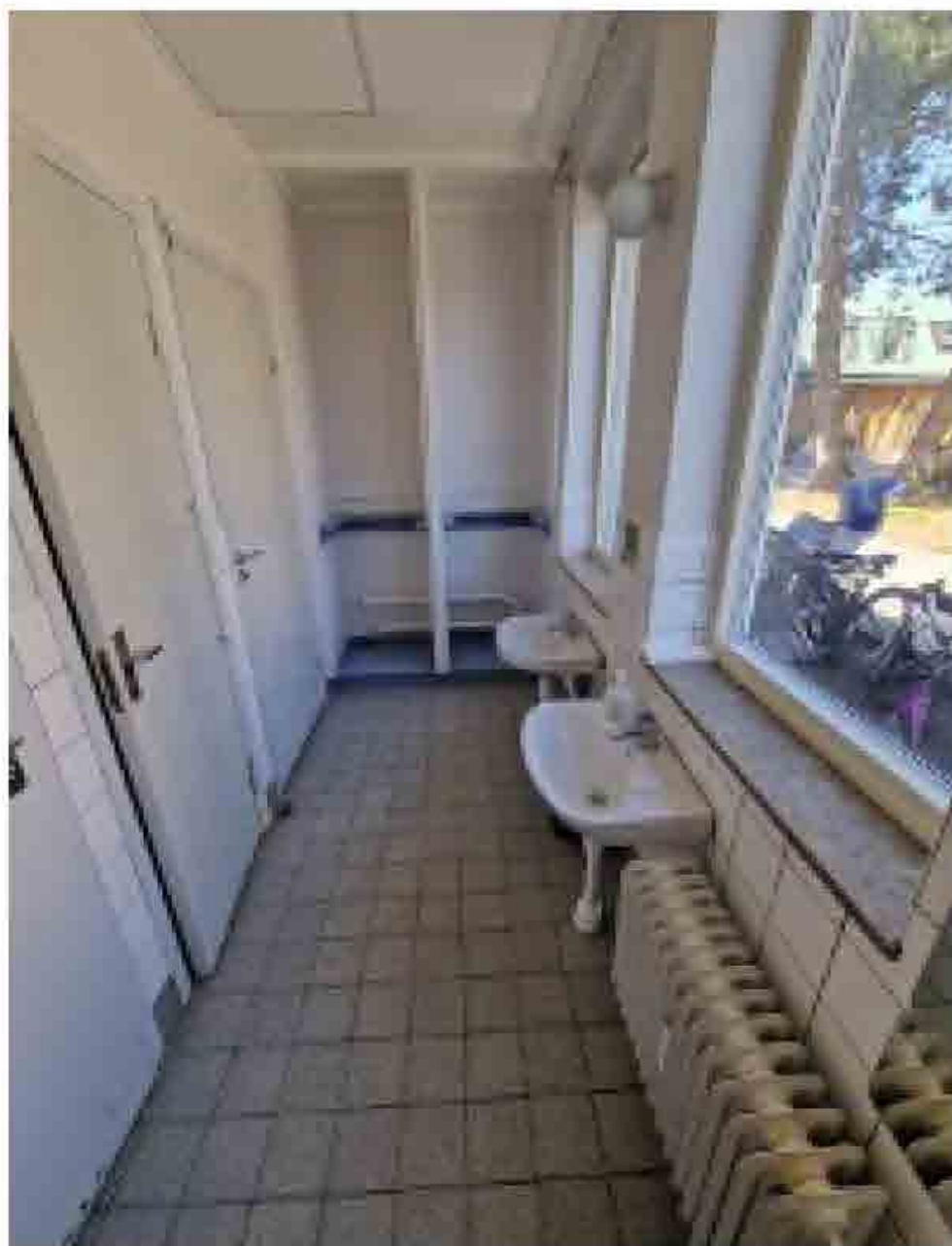
Del av centrumhusets baksida som ursprungligen, och fram till nyligen, användes som förskola.

Huset har kvar många ursprungliga byggnadsdelar, som baksidornas trappor, dörrblad och det lilla skärmtaket. Fönstren är nyligen utbytta.

Tegelfasaderna har en murad ram, som diskret dekorativt inslag.

Bevarad toalettinteriör i centrumhuset.

Bevarad interiör i centrumhuset, med vikhvägg och eldstad.

Detaljbild på vikhvägg.

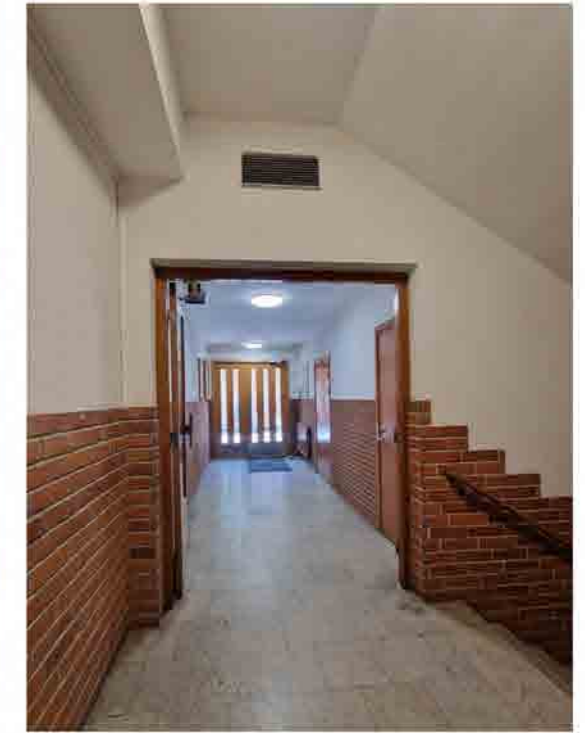
Punkthuset sett från gårdsbildningen utanför centrumhuset.

Lastkaj och balkonger mot Signalgatan.

Entréparti i västra fasaden.

Trapphuset är försett med ett generöst vindfång.

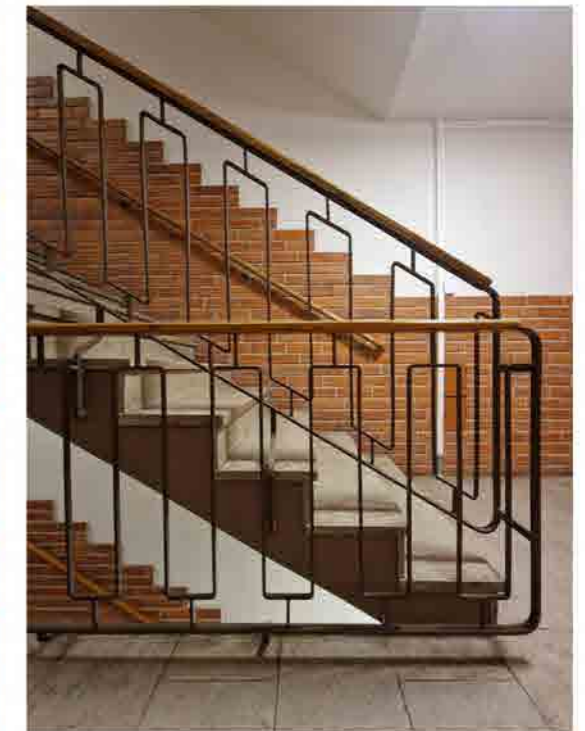
Byggnaden sedd från Signalgatan i söder.

Västra fasaden.

*Detalj porttrycke hos vindsfångets pardör-
rar.*

*Detalj trappräcke i smide, med överliggare i lackat
trä.*

Huskropparna är placerade i vinkel och sammanbyggda med en länk murad i tegel.

Den större huskroppens fasad åt öster.

Gaveln med asymmetriskt placerade fönster, garageportar och entrédörrar till källarplan.

Länken som binder samman de två huskropparna är troligtvis murad i Haudhemstegel.

Huskropparnas baksida med balkonger som vetter mot gårdens grönyta.

Gaveln mot söder med burspråk och balkonger.

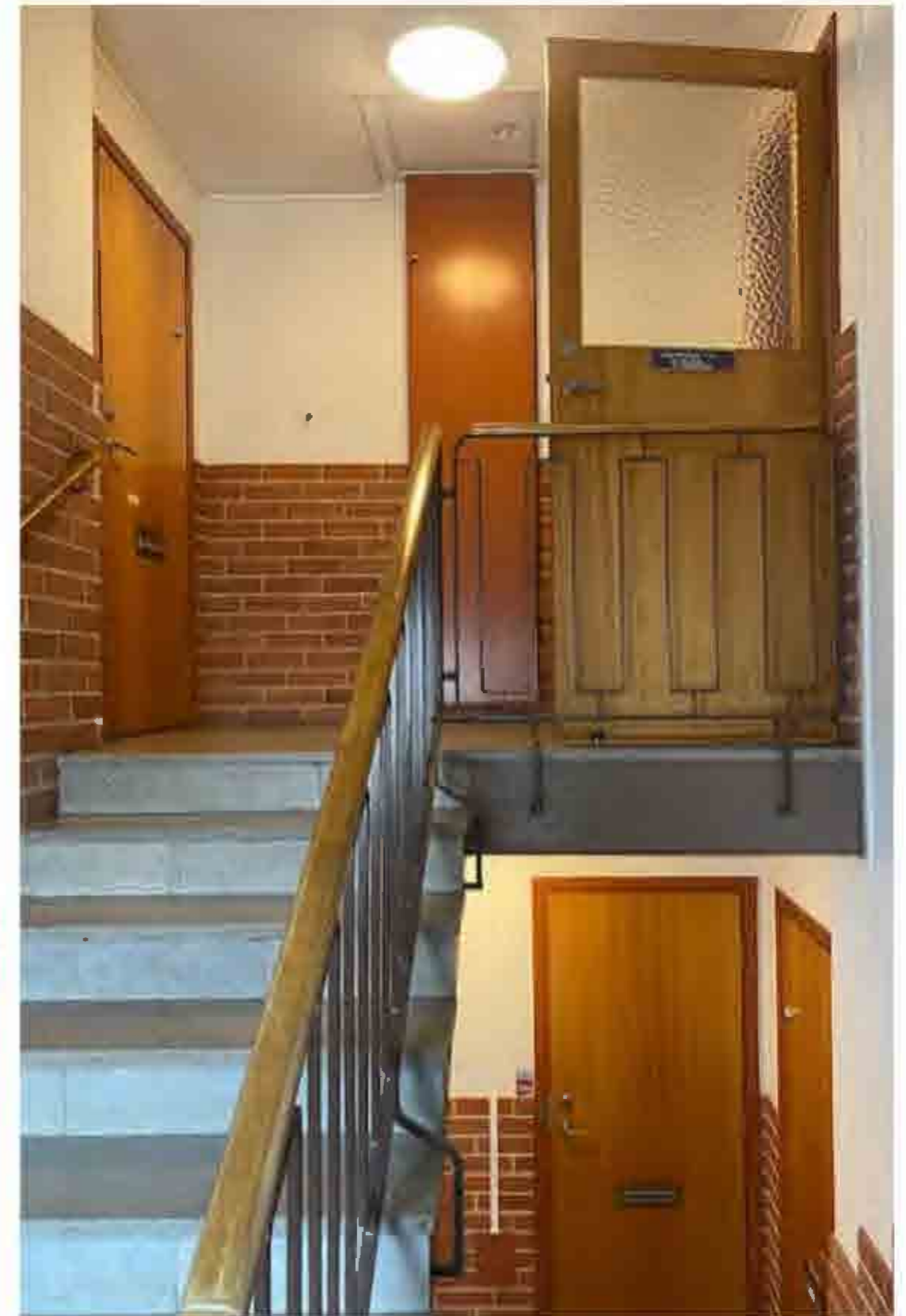
Exempel på trapploppens nuvarande gestaltning, med ursprungliga trappor, räcken och handledare.

Dörrbladen i trapploppens övre plan har dekorativa glastrutor i olika utförande.

Högst upp i trapploppet finns en intern korridor bakom halvglasade dörrblad, som binder samman trapphusen.

Trapphusen har ursprungliga räcken i smide, med överliggare i trä. Golv, vilplan och trappor är klädda med kalkstensskivor.

Trapphusen har fått bibehålla sina ursprungliga dörrblad. Väggarna har en bröstning i rödtegel.

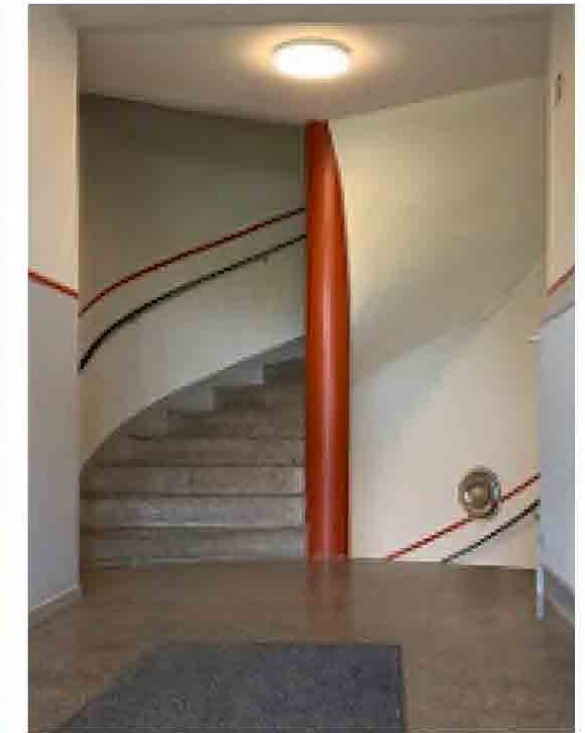
Bostadshuset uppfört i tre våningsplan.

Lägenheternas balkonger ligger indragna från fasadliv, med fronter i plåt.

Ursprungligt entréparti.

Trapploppet med golvbeläggning i terrazzo och bevarade luckor för sopnedkast.

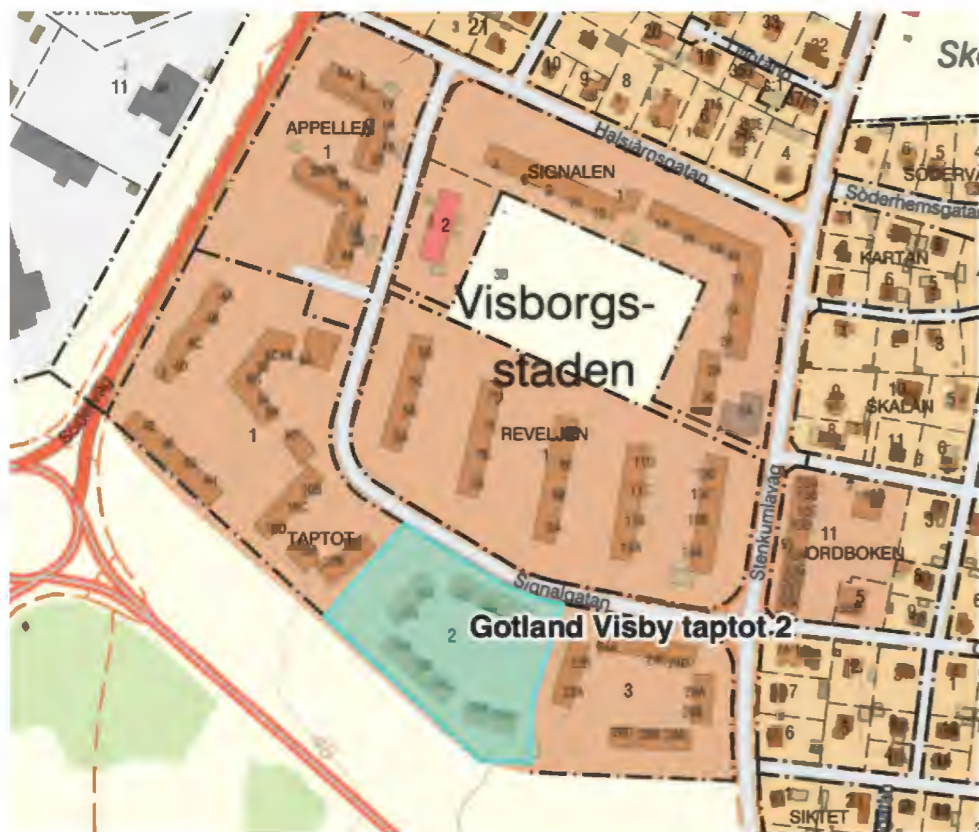
Husens entréer vetter mot en gestaltad innergård.

Tidstypiskt gestaltad innergård med hårdgjorda ytor och stödmurar uppblandat med grönska.

Detaljbild på gjuten sockel med spår från brädform mot fasadens grova spritputs.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY TAPTOT 2

ORIENTERING

Fastigheten Taptot 2 utgörs av 4 flerbostadshus grupperade kring en gemensam innergård. Kvarteret är beläget i sydvästra Visby, och gränsar till Signalgatan i norr, fastigheterna Taptot 1 väster, Taptot 3 i öster samt ett obebyggt område i söder.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten Taptot 2 uppfördes mellan åren 1959–61 efter ritningar av Helge Widlund vid Byggnads- och Stadsplanebyrån AB, Stockholm. Ändringar i detaljplan och planlösningar 1960 efter förslag av byggnadsingenjör Kalju Havossar vid Husbyggnadsbyrån, Visby. Byggherre var AB Visbyhem. Byggmästare var Fackföreningarnas Byggnadsproduktion i Visby.

Byggnadskropparna, form av fyra lamellhus grupperade kring en gemensam innergård, fick sinsemellan något olika utförande anpassat efter tomtens topografiska förhållande. Byggnaderna i fastighetens norra del mot Signalgatan och Taptot 1 utfördes i tre våningar. De byggnader som placerades i fastighetens södra del mot naturområdet utfördes i 2–3 våningar. Fasader utfördes i slammat Havdhemstegel avfärgat med PVA-färg i olika kulörer och socklar i

Osignerad fasadritning från 1960 av byggnadskroppen Signalgatan 18A–C. Källa: Region Gotlands bygglovsarkiv

cementbruk. Portomfattningar i fasadtegel. Entrédörrarna utfördes i ek. Takbeläggning av korrugerad eternit.

Trapphus med standardtrappor belagd med cementmosaik. Tamburdörrar utfördes enligt Bröderna Forsells typ A. Ledstänger med handledare utfördes mörkbetsad björk i samma kulör som tamburdörrarna. Lägenhetsdörrar utfördes med gabonfanér. Fönsterbänkar utfördes i ädelträ belagd med Perstorps-platta.

Golvbeläggning i lägenheterna av linoleum respektive eklamell. Kök med rostfria diskbänkar från Olofström. Badrummen försågs med inmurningsbadkar av i form av emaljerade gjutjärnsbadkar från Ankarsrum. Av kostnadsbesparingar planerades vissa av lägenheterna ha duschrum istället för badrum och Wiltonmattor istället för ekparkett (både mjuka och lätta att sköta för husmodern enligt samtidens reklam).

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1, 2, och 3 rum och kök. Bland ettorna fanns på bottenvåningen två tillgänglighetsanpassade lägenheter, då kallade "invalidbostäder", varav en med egen entré från innergården. Byggnaderna försågs till viss del med källare vilka innehöll skyddsrum, maskintvättstugor, mindre matkällare och garage. Fastigheten anslöts till den då befintliga panncentralen i Taptot 1 genom en värmekulvert.

Innergården planerades i enlighet med den av stadsarkitekten fastslagna stadsplanen som fri från trafik och i största möjliga mån reserverad för lekplatser och grönytor. Utifrån samma princip förlades också entréer till trapphusen mot gårdsmiljön med lekplatser.

Genomförda förändringar

1961 skedde en ombyggnad i byggnadskroppen Signalgatan 14A–D för uteplats med bil till en tillgänglighetsanpassad bostad. En mur i kalksten kringgårdad av staket uppfördes.

1969 kompletterades uteplatsen med ett skärmtak. Ritningarna utfördes av Husbyggnadsbyrån i Stockholm.

1970 utfördes ommålningsarbeten av väggar, fönster- och dörrsnickerier och radiatorer i trapphus och andra gemensamma ytor. Arbetet avsåg samtliga byggnadskroppar inom fastigheten. Nya tapeter i plast från Borås tapetfabrik uppsattes i trapphusen. Entreprenör var BPA, Byggnadsproduktion AB, Visby.

1981–82 genomfördes fasadrenovering och renovering av balkonger efter ritningar av BJ-Konsult AB, Visby. Entreprenör var Granath & Pettersson Byggfirma, Visby. Arbetet avsåg tilläggsisolering och putsning med spritputs Serpoterm.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten Taptot 2 utgörs idag av fyra lamellhus grupperade kring en gemensam innergård. På gården finns grönytor och en lekplats och runt bebyggelsen finns parkeringsplatser. Husen har tilläggsisolerats sekundärt och fått nya fönster och balkongdörrar. Samtliga fasader har idag samma gestaltning med rosa puts, balkonger med svart smidesgaller tillsammans med fronten i blågrå korrugerad plåt.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Flerbostadshusen inom kvarteret tillskrivs vissa kulturhistoriska värden, främst kopplade till områdets helhetsverkan, och samverkan med grannkvarteret Taptot 1, samt bevarade ursprungliga byggnadsdetaljer. Detsamma gäller grönytor inom området. En utmärkande detalj är den vid tillkomsttiden tillgänglighetsanpassade lägenheten med egen uteplats med stödmurar i kalksten.

Innergården vid kvarteret Taptot 2 fotograferat någon gång på 1970-talet. Närmast i bild tillgänglighetsanpassad bostad med uteplats. Källa: Handlingar om AB Visbyhem som förvaras på Regionarkivet i Visby.

Entréfasaderna vetter in mot den gemensamma innergården.

Ursprunglig port med sparkskydd i plåt och nedfällt skrapjärn i trappsteget.

Gavelfasad och fasad ut från kvarteret med garage i källarplan.

Anlagd, tillgängliggjord uteplats i kalksten.

Kvarterets entréfasader mot innergården, med planteringar närmast fasad.

Lekplats på innergården.

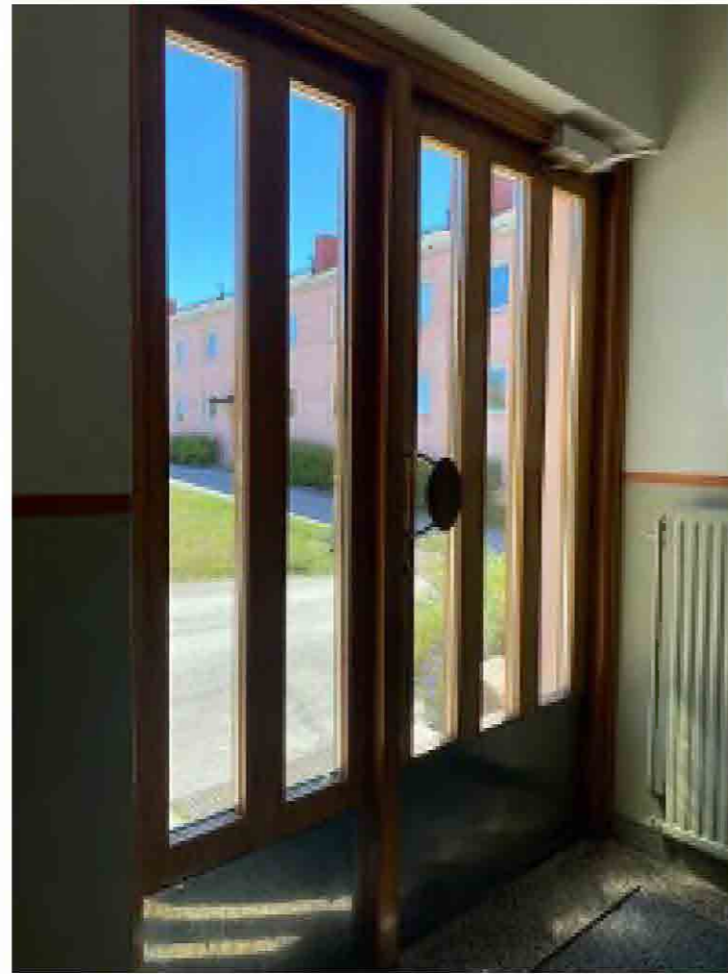
Lekfullt uppbrutet fasadparti med balkonger.

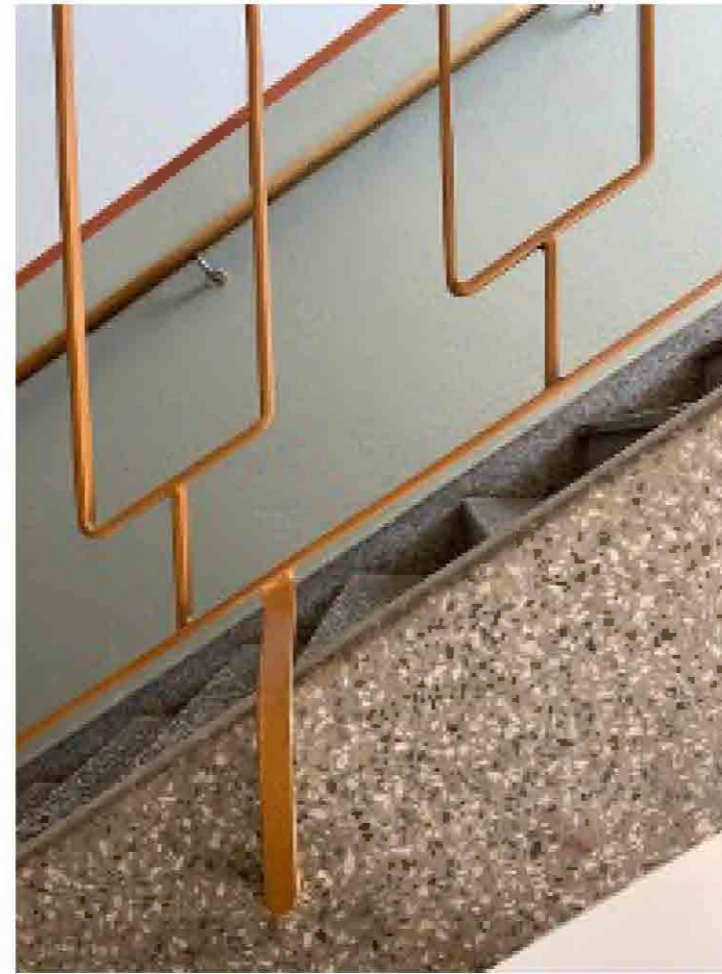
Mot gatan är fasaderna mer slutna, med endast fönsteröppningar. Huskroppen är anpassad till platsens topografi med lätt trappad uppdelning.

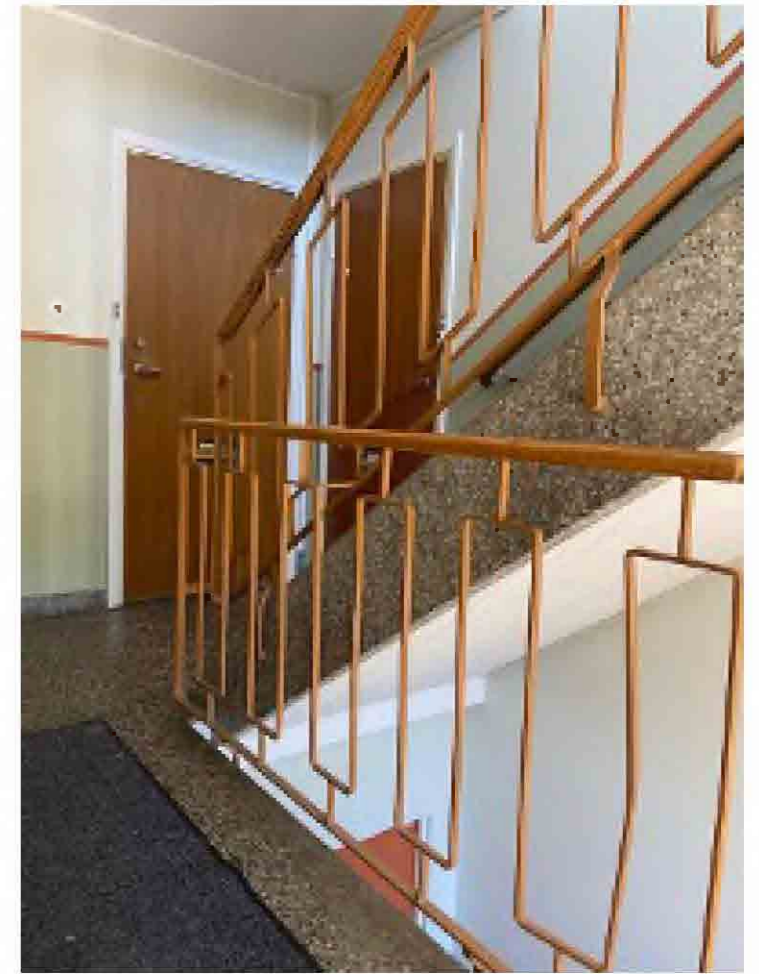
Ursprungligt tryckhandtag.

Ursprungligt entréparti i trä och glas. I golvet finns en nedfälld skrapmatta.

Vangstycke i terrazzo.

Ursprungligt och tidstypiskt räcke i smide, täckmålrat i en orange kulör.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

FASAD MOT ÖSTER

Ak
 PENSIONÄRSHEM VID
 VISBY I MAJ 1947
 STADSARKITEKTKONTORET

Akacian 1. Nybyggnadsritning från 1947 signerad Gabriel Winge. Källa: Region Gotlands bygglovsarkiv

VISBY AKACIAN 1

ORIENTERING

Kvarteret Akacian ligger söder om Tallunden i Visby. Fastigheten Akacian 1 utgör den västra delen av kvarteret och är bebyggd med ett bostadshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten Akacian 1 uppfördes 1947–48 som ”pensionärshem” efter ritningar av arkitekt Gabriel Winge vid Stadsarkitektkontoret i Visby stad. Byggherre var Visby stads pensionärshemsstyrelse.

Byggnaden uppfördes i två våningar med putsade fasader under sadeltak. På gavlarna fanns på varje våning en balkong placerad. De två entréerna, vilka var försedda med skärmtak, förlades till den östra fasaden.

Lägenhetsstorlekarna var på 1 rum och kokvrå. Varje våning och trapphus hade fem lägenheter vilka via trapphuset nåddes från en korridor som i ena änden avslutades med balkongdörr mot gaveln. Trapphus och korridorer hade enligt ritningarna golv belagda med stenplattor.

Toaletterna delades gemensamt mellan hyresgästerna: två toaletter per våningsplan och trapphus. Ett badrum avsett för samtliga lägenheter fanns i

källaren. Där fanns också pannrum med bränslerum, soprum, tvättstuga med strykrum och torkrum (vilket kunde nyttjas som skyddsrum), matförråd och samlingsal.

Vinden var från början endast en kallvind med förråd men inreddes delvis 1954 till två lägenheter om 1 rum med alkov och kokvrå och egen toalett. Lägenheterna placerades i vardera ända av huset och fick ljusinsläpp genom att tre nya gavelfönster upptogs i gavelröset. Ritningarna uppgjordes av Nils Vernersson, fastighetsingenjör.

1970–71 skedde en omfattande ombyggnation av huset. Antalet lägenheter minskades då från 22 till 14 med lägenhetsstorlekar om 1 respektive 2 rum och kök. Varje lägenhet fick då egen toalett med badrum genom att korridorerna kortades ned. Detta innebar också att balkongerna togs bort och ersattes av fönster. Ritningarna uppgjordes av Kommunalbyggnadsbyrån AB i Stockholm.

NULÄGESBESKRIVNING

Huset på Akacian 1 är uppfört i två våningar med putsade fasader under regelklätt sadeltak. Huset utgörs av två byggnadskroppar sammanlänkade lätt förskjutna till varandra. De två skärmtaksförsedda entréerna är förlagda till den östra fasaden, med portomfattningar i svart kakel. Portarna är ursprungliga i trä och glas. Trapphusen är tapetserade med storblommiga, gula tapeter.

Trapploppens räcken i rött smide, vilplan och trapploppens plan- och sättsteg är belagda med kalksten, innanför entréerna finns en i golvet nedfällt skrapmatta.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnaden är en av de tidigaste uttalat allmännyttiga bostadshusen på Gotland, med koppling till det tidiga kategoribygandet då det uppfördes som pensionärshem. Byggnaden är tidstypisk, välbevarad och i stort utan senare tillägg. Ädelputs, huvudsakligen ursprungliga fönster, kakelklädda portomfattningar, skärmtak, ombonat trapphus med väggar klädda med tapeter, kulört räcke och golv klädda i kalkstensplattor. Tillsammans med grannfastigheten Akacian 2 har Akacian 1 höga kulturhistoriska värden.

Vy över den då relativt nyuppförda bebyggelsen i kvarteret Akacian.

Bostadshusets fasad åt väster, med gaveln åt söder.

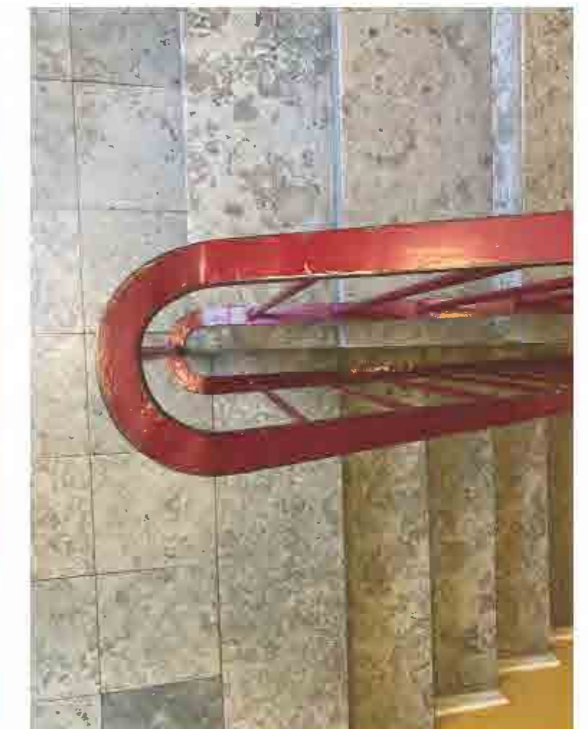
Husets entréfasad vetter in mot kvarteret.

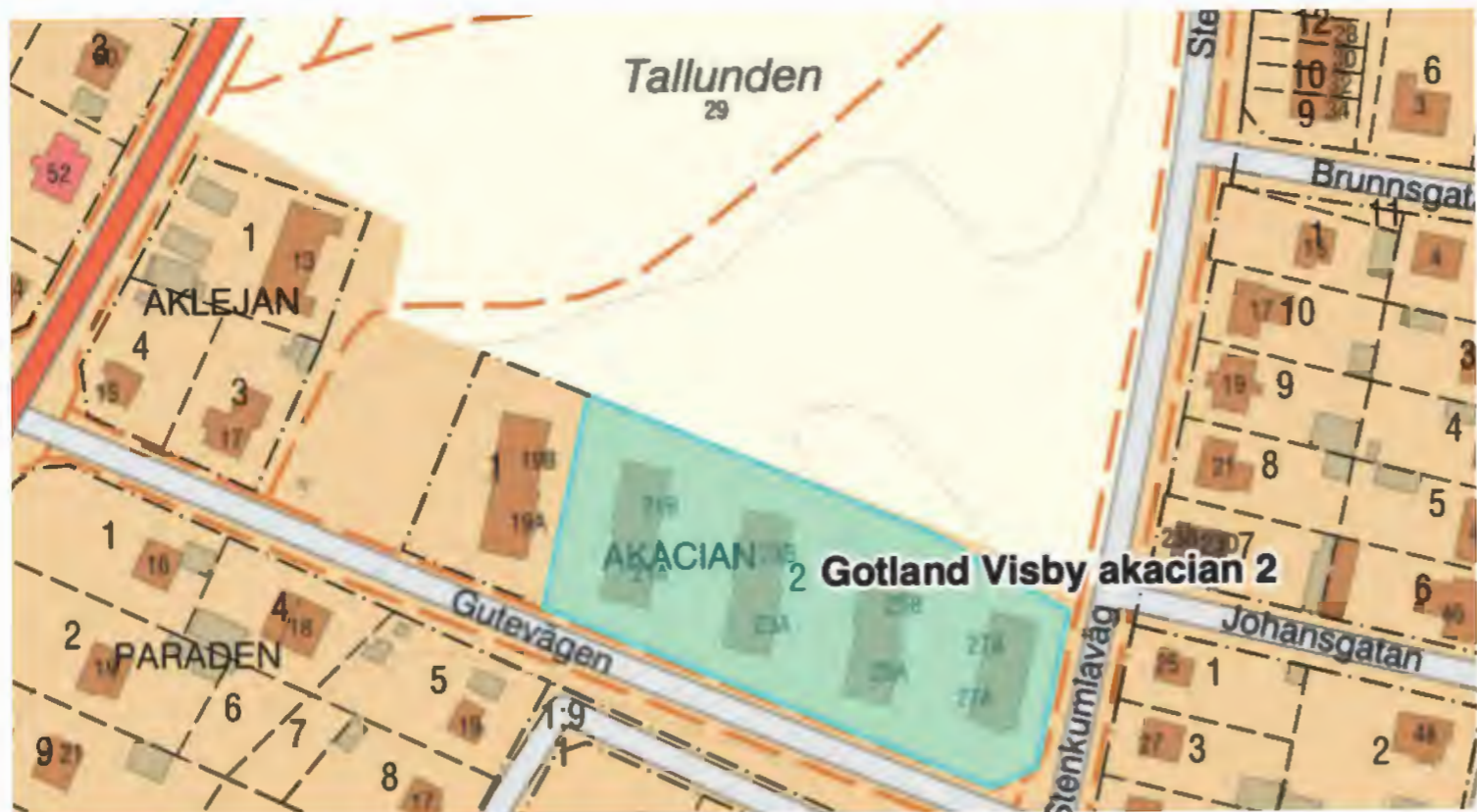
Ursprunglig entréport med portomfattning i svart kakel.

Trapplopp med kulörta, mönstrade tapeter.

Trapplopp med vilplan belagt med kvadratiska stenplattor. Smidesräcke målat i kulört rött.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Hua Gii i Fasad mot väster.

Tomt nr 2 i Kv. AKACIAN, 2

Akacian 2. Nybyggnadsritning från 1949 signerad Gabriel Winge. Byggnadskroppen Gutevägen 27A–B. Källa: Region Gotlands bygglousarkiv

VISBY AKACIAN 2

ORIENTERING

Kvarteret Akacian ligger söder om Tallunden i Visby. Fastigheten Akacian 2 är bebyggt med fyra parallellt ställda lamellhus med gaveln mot Gutevägen. I öster gränsar fastigheten mot Stenkumlaväg och i norr om parkområdet Tallunden. Bebyggelsen ansluter planmässigt till Akacian 1 i väster.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1949–50 efter ritningar av Gabriel Winge arkitekt SAR, Visby. Byggherre var Visby stads drätselkammare. Byggmästare var Fackföreningarnas Byggnadsproduktion, Visby.

Byggnaderna, i två våningar under sadeltak, utfördes med fasader i ädelputs. Fasaderna mot väster försågs med balkonger samt entrépartier mot öster vars utfört med fronter i horisontellt smide. Entrédörrar utfördes i furu och plan- och sättsteg framför entréer av krysshämrad kalksten. De södra gavelfasaderna fick garage i källarplanen vilka nåddes genom en bred uppfart mot Gutevägen. Byggnaderna fick entréer från öster. Gavelpartierna inreddes med vindslägenheter, två i varje byggnad. Framför vindsfönstren uppsattes blomlådshållare i plattjärn. Byggnadskroppen Gutevägen 27 A–B i hörnet Sten-

kumlaväg och Gutevägen avvek dock att vara något mindre än övriga samt genom en affärslokal i stället för garage samt att entréer fanns i den västra fasaden. Golven i affärslokalen utfördes av polerad kalksten, röda sintrade plattor, Tarkett och stålslipat cementbruk.

Trapphusen utfördes med trappsteg och vilplan i polerad Gotlandskalksten samt räcken och ledstänger i smidesjärn. Tamburdörrar utfördes med ytfanér i knivskuren furu. I lägenheterna inlades golv av linoleum samt konsthartsbehandlade omönstrade eklamellbrädor. Fönsterbänkar i Gotlandsmarmor. I Badrum med inmurningsbadkar och golv av röda sintrade plattor.

Lägenhetsstorlekar främst på 3 rum och kök.

I källarna fanns, utöver garage, bland annat soprum, barnvagnsförråd, lägenhetsförråd med matkällare, skyddsrum. I källaren på byggnadskroppen Gutevägen 25A–B fanns en koleldad panncentral vilken genom en kulvert försåg de andra byggnaderna inom fastigheten med värme. Pannskorsten utfördes i rött tegel. Tvättstuga med strykrum och torkrum samt bastu med tvagningsrum fanns i källaren i byggnadskroppen Gutevägen 23 A–B. I tvagningsrum och bastu inlades röda sintrade golvplattor. I källaren på byggnadskroppen Gutevägen 21 A–B fanns en samlingslokal med kapprum, förrum, kök och toalett.

Förändringskronologi:

Samtliga fyra hus genomgick 1970 en fullständig renovering, grundförstärkning efter ritningar av Gunnar Hörnfeldts Ingenjörbyrå, Visby.

1970 ändrades gårdsmiljön genom nya lekplatser med sandlådor, parksoffor med bord, ny trädgårdsplantering samt nyplantering av träd. Ritningarna uppgjordes av Lennart Lisjö AB Trädgårdsarkitektkontor.

1982 genomfördes en renovering av balkongerna då de fick sitt nuvarande utseende.

NULÄGESBESKRIVNING

De fyra bostadshusen ligger parallellt med ena gavelfasaden mot norr och Tallunden och den andra åt söder och Gutevägen. Fasaderna är putsade med spritputs och avfärgade i en dovt sandfärgad kulör under tegelklädda sadeltak. Fönstren är ursprungliga träfönster, med vitmålade snickerier. Balkongfronterna, som tillkom på 1980-talet, har olika kulör för respektive hus. Husen utgörs av två byggnadskroppar, sammanlänkade och något förskjutna till varandra. De skärmtaksförsedda entréportarna är ursprungliga träportar, med en enkel omfattning murad i tegel som slammats ljus. Trapphusens vilplan, och trappornas plan och sättsteg är belagda med kalksten. Väggarna är mura-de i tegel som täckmålats. Räckena och handledare är utförda i tunt smide som målats i olika, kontrasterande kulör för varje huskropp.

Utemiljöerna är genomgående gestaltade, med planteringar, stensättningar och sittmiljöer.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Flerbostadshusen på Akacian 2 är tidstypiska, välbevarade och i stort utan senare tillägg. Husen har många gestaltningsmässiga likheter men viss in-bördes variation i källarplanets användning som exempel publik lokal eller garagednedfart på gaveln. Fasaderna har handslagen ädelputs, ursprungliga fönster och det finns ett par inslag av ursprungliga räckena till den indragna franska balkongen på gaveln. Trapphusen är ombonade med många ursprungliga detaljer, idag har de kulört färgsättning, olika i respektive trapphus och det översta trapphusfönstret bryter genom takfoten.

Utemiljön har en enkel men välgestaltad och ombonad trädgårdskaraktär. Tillsammans med grannfastigheten Akacian 1 har fastigheten som helhet höga kulturhistoriska värden.

Bostadshusen är placerade parallellt med gavlar åt söder och norr.

Gavelfasad med liten indragen balkong i gavelröset och garage i källarplan.

Gavelröset med fransk balkong. Skorstenar murade i ljust tegel.

Gestaltad gårdsmiljö med hårdgjorda ytor uppblandade med klippta gräsytor och planteringar.

Del av entréfasad. Tidstypiskt lekfullt ljusinsläpp till trapploppet som bryter genom takfoten.

Gavelparti med balkong i gavelröset och uppglasat parti i källarplan.

Karaktäristiskt smidesräcke i trapphuset, målat kulört rött.

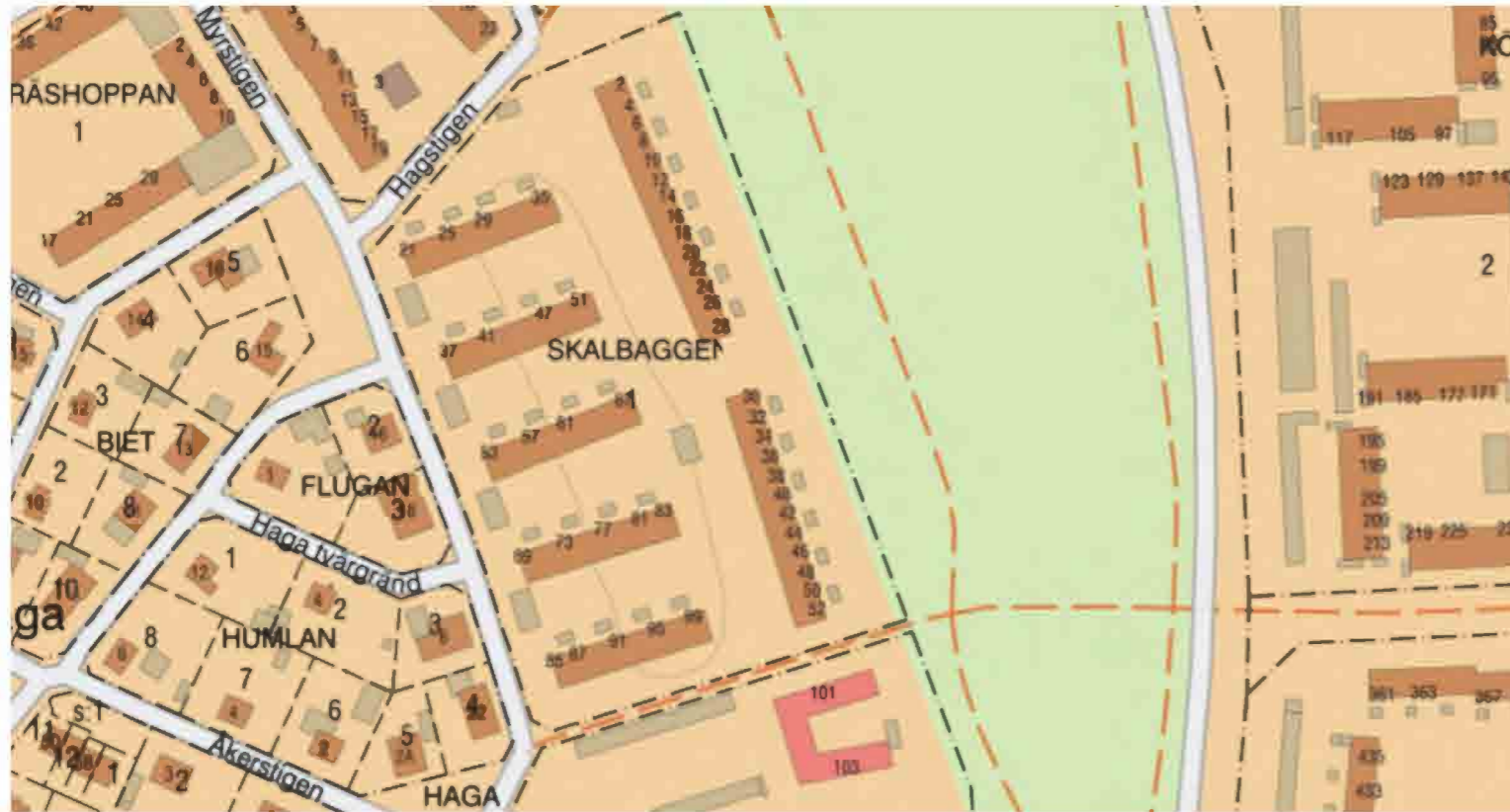
Gestaltad utemiljö med grus och stödmur i kalksten.

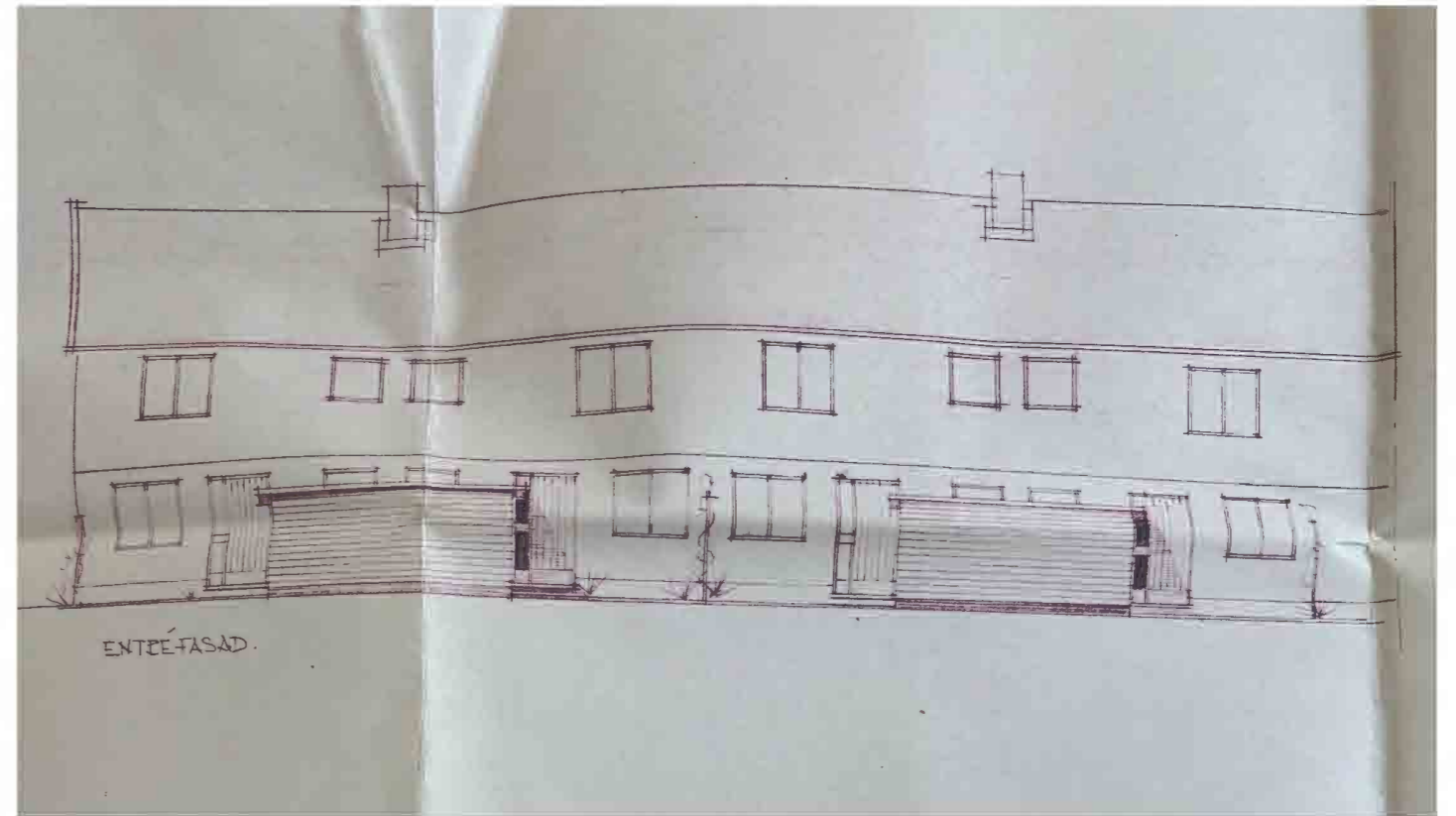
Stenlagd uteplats vid källarlokal, omgiven av stödmurar i kalksten och äldre, idag igenvuxen, plantering.

Tidstypiskt räcke och radiator i trapphus, målat kulört.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Nybyggnadsritning över entréfasad. Källa: GotlandsHems arkiv.

VISBY SKALBAGGEN 1

ORIENTERING

Fastigheten Skalbaggan ligger i området Haga i södra Visby. Haga gränsar till Gråbo i nordost, Allégatan och Lyckåker i norr och Pilhagsvägen i sydväst och är till stor del bebyggt med enfamiljshus, flera uppförda innan flerbostadshusen i områdets östra del tillkom. Skalbaggan ligger i områdets östra del och fastigheten är bebyggd med sju flerfamiljshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

År 1960 var de intilliggande fastigheterna Gråshoppa och Nyckelpigan bebyggda, samt så fanns en del av enfamiljshusen i övriga Haga. Det som idag är fastigheterna Skalbaggan och Myran bestod av oexploaterad grönyta, som sannolikt fungerade som jordbruks- eller betesmark.

Bostadshusen började byggas 1962, med inflyttning 1963, efter ritningar av Bertil Ahlqvist arkitektkontor i Stockholm. Byggherre var AB VisbyHem och entreprenör BPA Byggnadsproduktion i Visby. Byggnadsingenjör var Värmetekniska byrån, Lilla Adolfsberg i Visby och även byggnadsingenjören var Gotlandsbaserad, Lennart Träff med säte på Backgatan 14 i Visby.

Enligt entreprenadkontraktet uppfördes alla väggar, utom källarväggarna, i lättbetongblock med tegelklädda fasader. Kvarteret försågs med tvättrum, torkrum, pannrum och oljetank. På gårdarna anlades lekplats.

Genomförda förändringar

1993 – Renovering av badrum

1994 – skyddsrumsmärkostnader

2002 – ventilationsombyggnad med anledning av streptomyceter i konstruktionen som skapade lukt av mögel/jordkällare.

NULÄGESBESKRIVNING

Bostadshusen i kvarteret Skalbaggan är uppförda som radhus i två våningsplan under tegelklädda sadeltak. Fasaderna är spritputsade och långsidorna avfärgade i två kulörer, en för bottenvåningen och en för det övre våningsplanet. Gavelfasaderna är enfärgade. Plåtarbeten och avvattning är utförda i rött och ytterdörrarna med sidoljus är gulbetsade med brytskydd i röd plåt. Radhusen har en mindre, privat yta framför respektive bakom lägenheten, innan de gemensamma gårdarna tar vid. Varje lägenhet har också en liten förrådsbod vid entrén, med fasader i liggande svartmålad panel.

De gemensamma utemiljöerna är rationellt anordnade med grönytor med stora gräsmattor och uppväxta träd och buskar. I området finns lektyor, sittplatser och gemensamma funktionsbyggnader som tvättstuga och sophus.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret har vissa kulturhistoriska värden kopplade till exteriörer och utemiljön. Fasaderna är ursprungliga, troligtvis med ursprunglig färgsättning. Huskropparna är tidstypiska med sin anpassning efter platsens lätt sluttande topografi, vilket bryter upp byggnadsvolymen. Garagens placering, sammanlänkade vid hörn och parkeringarnas placering berättar om samtidens bilpositivism. Samtidigt är gårdarna inramade och trafikseparerade, med rationellt anlagda gårdsmiljöer och generösa, privata ytor.

Vy längs med en av huskropparnas fasader mot gården.

Varje lägenhet har en liten, privat grönyta i anslutning till huset.

Området är trafikseparerat med parkering förlagd till utkanten.

Vy längs med en av huskropparnas entréfasader. I anslutning till entréläget har varje hus en egen förrådsbyggnad.

Huskropparna ligger trappade mot varandra, anpassade till platsens topografi.

Pannskorsten murad i rött lertegel.

Exempel på entré med asfalterad och stenlagd gång fram till ytterdörr, flankerad av förrådsbyggnad respektive plantering.

Husen har ursprunglig puts, troligtvis i ursprunglig tvådelad färgsättning.

Varje lägenhet har en privat mindre trädgårdsyta. De låga trästaketerna som omger trädgårdarna är återkommande i hela området.

Förrådsbyggnader regelbundet utplacerade längs gångväg genom området.

Parkering i områdets utkant.

Grönytor, pisk-lvådringsbord och planteringar.

Ursprungligt smidesräcke och källardörr intill pannskorstenen i rödtegel.

Vy över bostadsentréer.

Garagebyggnad under pulpettak.

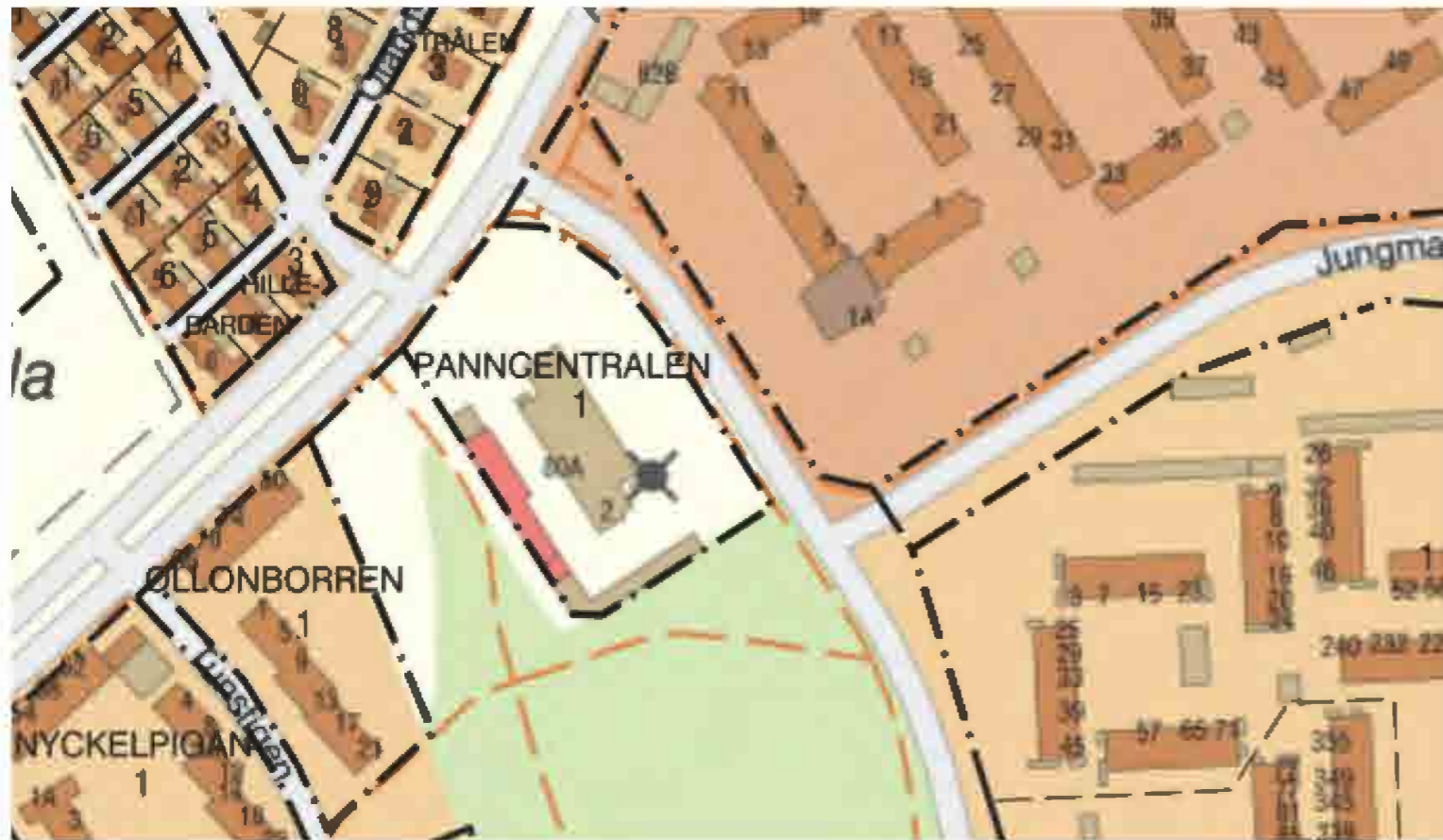
Garagebyggnad.

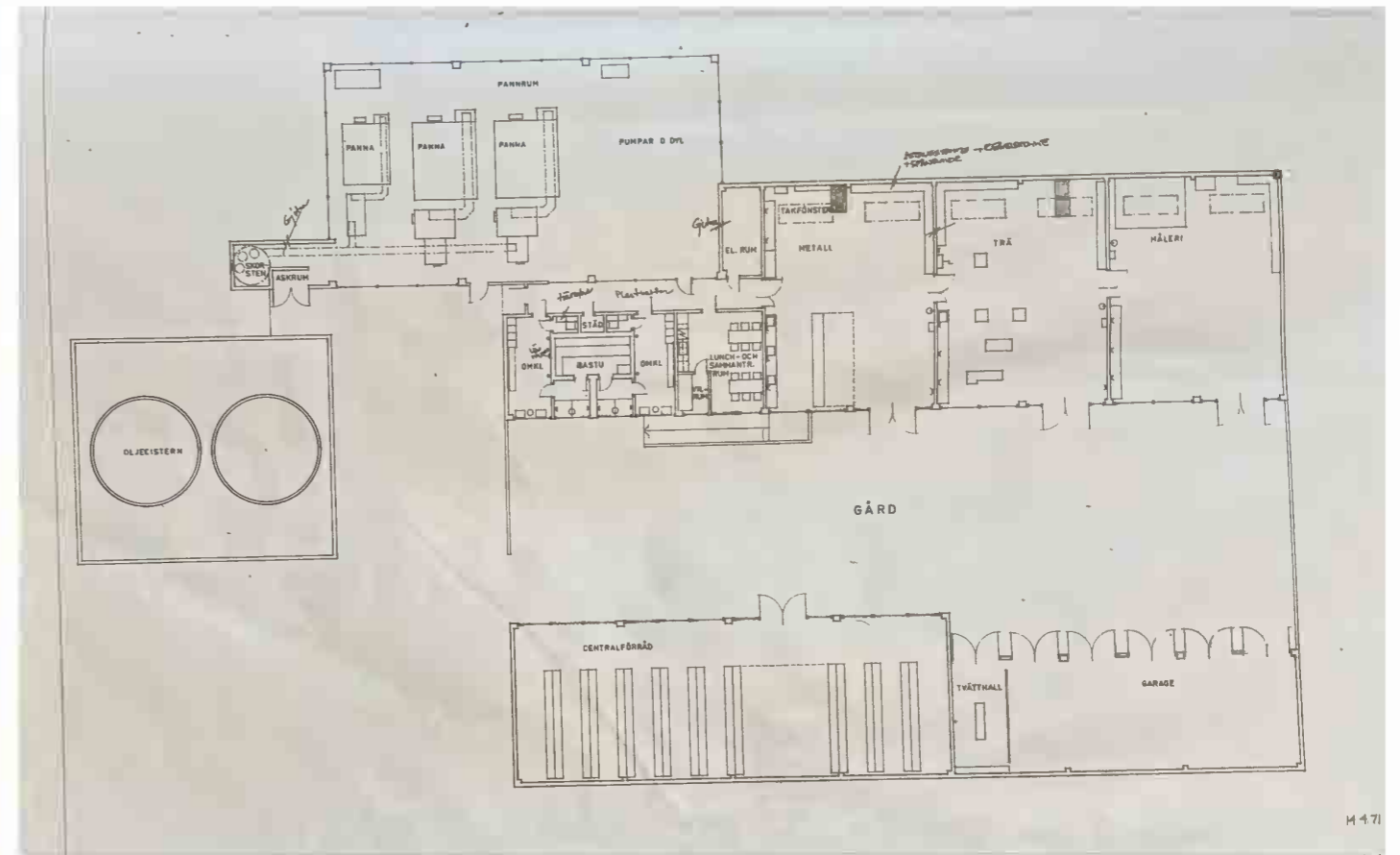
Avvattningslösning hos garagebyggnad.

Nyanlagd lekplats.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Plan över panncentralens bottenvåning. Källa: Nybyggnadshandlingar, GotlandsHems arkiv.

VISBY PANNCENTRALEN 1

ORIENTERING

Fastigheten Panncentralen ligger centralt i södra Visby, i hörnet Allégatan/ Styrmansgatan. I söder gränsar fastigheten till grönområdet som ligger mellan stadsdelarna Haga och Gråbo.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Panncentralen började uppföras 1971 på uppdrag av GotlandsHem. Anläggningen ritades av Ericson Gynnerstedt Ågren arkitektkontor AB, Stockholm och uppfördes av AB Skånska cementgjuteriet. Panncentralen syftade till att förse Gråboområdet med värme, men skulle också leverera till både Riksbyggens och kommunens fastigheter i området.

Ursprungligen omfattades anläggningen av utrymmen för olika verksamheter och funktioner, bland annat verkstad, pannhus, personalbyggnad, centralföråd och servicebyggnad.

Personalbyggnaden hade två lika stora omklädningsrum med bastu samt lunch- och sammanträdesrum. Anläggningens bebyggelse låg placerad på ömse sidor av en gemensam gård. Separata verkstäder för trä, måleri och metall.

Pannrumsbyggnadens stomme konstruerades så att värmepannorna skulle kunna gå att dra ut genom fasaden för underhåll. Byggnaden uppfördes av med fasadelement i prefabricerad, formgjuten sjöstensbetong och ytterväggarnas insidor behandlades med "epoxylack i färg". På taken lades lackerad plåt.

Genomförda förändringar

1996 – Uppförande av ny basradiostation för Telia, stålteknikbyggnad om sex kvadratmeter samt 30 meter hög mast. Arkitekt Lars Grönberg.

2000 – Ny teknikbod

2001 – Nybyggnad av varuhiss, trappor m.m. Rivning förrådsbyggnad, verkstäder, samt den fd. panncentralen.

2008 - Fasadändringar

NULÄGESBESKRIVNING

Anläggningen fungerar inte längre som panncentral och det mesta av den ursprungliga bebyggelsen är riven men vissa fasadelement i formgjuten sjöstensbetong finns bevarade. Anläggningen används idag som verkstadslokaler för GotlandsHems fastighetsskötare.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Begränsade kulturhistoriska värden främst kopplade till kontinuitet för allmännyttig fastighetsdrift och service. Bevarade ursprungliga fasadelement i sjöstensbetong.

Exempel på bevarade fasadelement i formgjuten sjöstensbetong.

Delvis bevarade ursprungliga fasadelement.

Fasader utmed områdets ytterkant.

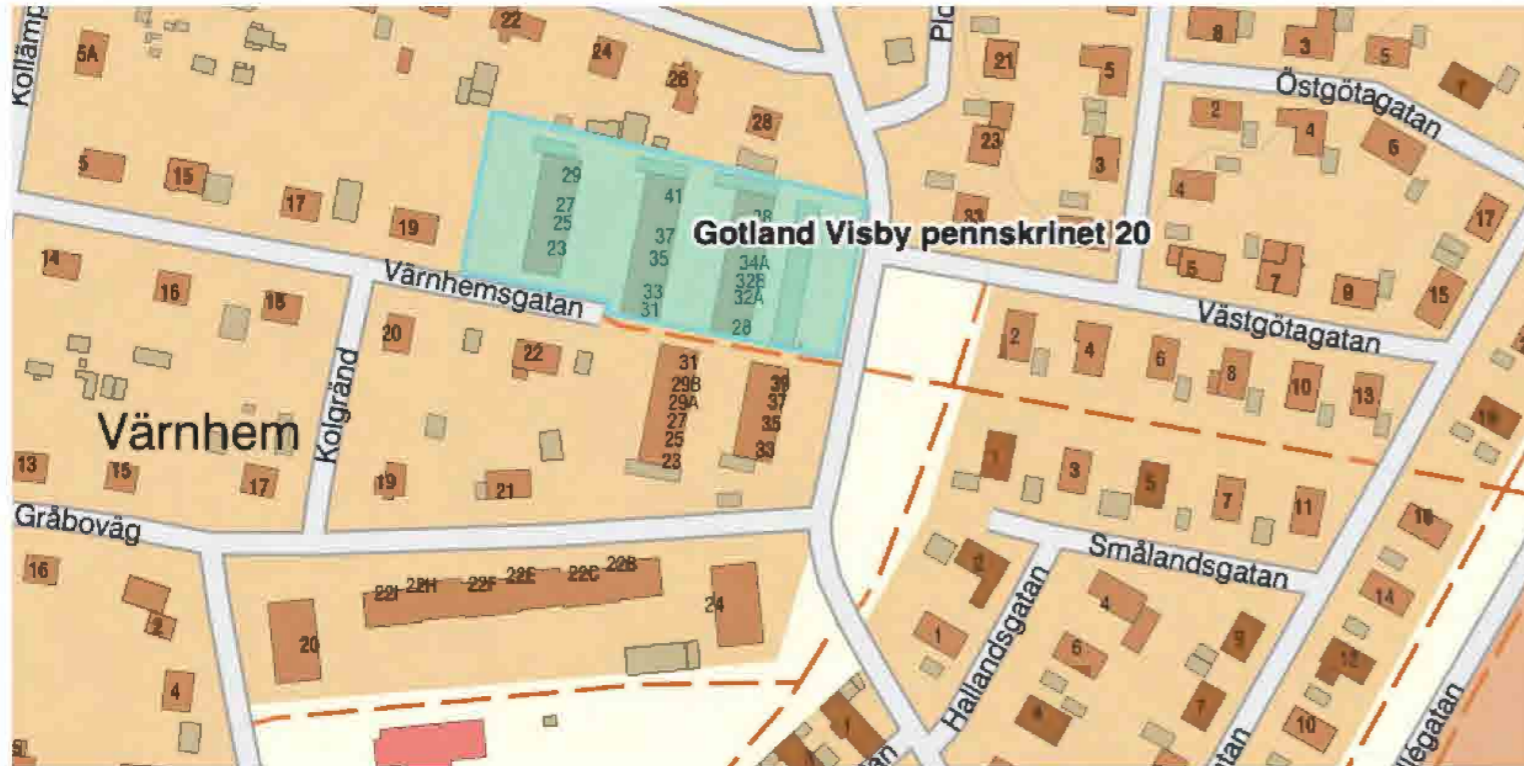
Vy över gården.

Detalj av undertak.

Detalj av den formgjutna sjöstensbetongen.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över kvarteren Pennskrinet och Räkneboken ca 1975. Området är förhållandevis oförändrat, bortsett från att bilvägen som löper mellan kvarteren i fotot ersatts av ett gångstråk. Foto är hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-10.

VISBY PENNSKRINET 20 OCH RÄKNEBOKEN 11

Pennskrinet 20 Räkneboken 11 ligger intill varandra, och skiljs åt av en gånggata. De två kvarteren är mycket lika varandra, är ritade av samma arkitekt och uppförda så gott som samtidigt och beskrivs därför i samma avsnitt i denna rapport.

ORIENTERING

De två bostadsområdena ligger i Värnhem i södra Visby, norr om Lyckåkerskolan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

De båda kvarteren uppfördes i vad som vid tiden var stadens utkant, gränsande till åkermark i öster och en odlingsplats med växthus. I övriga väderstreck fanns villabebyggelse.

År 1966 beställde AB VisbyHem en kulvertplan och ett år senare påbörjades av bebyggelsen i kvarteret Pennskrinet. Arkitekt var Ericsson Gynnerstedt arkitektkontor AB Stockholm. Byggnadsentreprenör var BPA Byggnadsproduktion i Visby AB och ingenjör Gilbert Hansson AB, Stockholm. Utomhusmiljöerna gestaltades av Lennart Lisjö med säte vid Banantorget i Nynäshamn, och Nybergs entreprenad, Gotland, stod för anläggningsarbetet.

Nybyggnadsritningarna visar ett familjeorienterat bostadsområde med 26 stora lägenheter i två plan, med egna tvättstugor med torkskåp i lägenheterna. På övervåningen fanns fyra sovrum, badrum etc. Lägenheterna hade även förvaringsplats och egen grönyta.

De gemensamma grönytorna hade lekplatser med gungor, trähästar, sandlåda och sittplats. Det fanns också mattpiskställning och cykelparkering. Grönytorna hade en rationell gestaltning med träd, gräsmattor och kantstöd av asfaltsbetong och trä.

I den gemensamma garagelängan fanns också ett pannrum med oljerum. Området planerades med relativt högt parkeringstal med både 12 varmgarage och vanliga parkeringsplatser.

Bostadshusen uppfördes med grundmurar i betongblock, bärande väggar i lättbetongblock. Fönster och ytterdörrar utfördes i trä och fönsterbänkar i kalksten. Fasaderna spritputsades med slätputsade fönster- och dörrromfattningar. Yttertak kläddes med papp och husen försågs med horisontella ränn-dalar och invändiga stuprör.

Kallförrådets ytterväggar kläddes med liggande förvandringspanel (i arsenikimpregnerad furu).

Genomförda förändringar

1977 - Återvinningscentral

1984 - Ändring av två lägenheter, en i Pennskrinet och en i Räkneboken, (ombyggnad av femrumslägenhet till 4 1/2 rok. I samband med det tillbyggdes förrådslängan med ytterligare två förråd om 6 m² vardera. Till lägenheterna på övre plan byggdes en externa trappor.

2002–2003 - Fasad- och markreovering. Nya staket, plank och spaljéer i området i anslutning till hyresgästernas ytor. Helhetsgrepp kring gemensamhetsytter utomhus, med växtförteckning etc. Bakom gestaltningen låg Vision 5 (Tommy Daun) trädgårdsdesign. I samband med detta tillkom också i grindarna vid gånggatan och fartsänkande gupp på densamma. Nya belysningsarmaturer. Redovisning av fasadkulörer, tilläggsisolering om 3 cm.

2020 - Nytt plank som ersätter gammalt runt större delen av fastigheten

Området är trafikseparerat, här nås bostädernas entréfasader via en trappa.

Planteringar med tåliga växter och förrådsbyggnader.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen i kvarteren består av radhus i två plan under pulpettak. Fasaderna är putsade och avfärgade i två sandfärgade kulörer där markplanets dörr- och fönsteromfattningar givits en ljusare kulör. Fasadavsnittet strax under takfoten och mellan hälften av det övre planets fönster är också avfärgat i samma ljusa kulör.

Lägenheternas ytterdörrar är täckmålade i brunt och har skärmtak. Byggnadernas tak är flackt, plåtarbeten kring skorstenar och takfot är målade i en bruten vit kulör.

Områdena är trafikseparerade, med parkering och en garagelänga i kvarteret Pennskrinets östra del respektive Räknebokens södra. Lägenheterna har en privat yta vid entréerna samt på husens baksidor, i kvarteret Pennskrinet är de gemensamma ytorna är i huvudsak gångvägar genom området medan det i Räkneboken finns en gemensam lekplats.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteren har visst kulturhistoriskt värde främst kopplat till de tidstypiskt rationella utemiljöerna med mycket hårdgjorda ytor och tålig växtlighet. Lekfullhet i fasadernas lågmälda färgsättning och de för Visby ovanligt flacka taken. Gårdarnas trafikseparering som förstärkts sekundärt med grindar är ytterligare en tidsmarkör.

Fasaderna har en lågmäld men lekfull färgsättning.

Områdets nivåskillnader avhjälpas bland annat med trappor.

Extern trappa till lägenhet som iordningställdes 1984.

Förråd och parkering i områdets ytterkant.

Vy genom området.

Extern trappa till lägenheter som iordningställdes på 1980-talet.

Vy genom området.

Lägenheterna har egna, privata grönytor och uteplatser i anslutning till bostäderna.

Detalj av trappa och räcke.

Del av lekplats i området.

Detalj av trappa och insynsskyddande räcke.

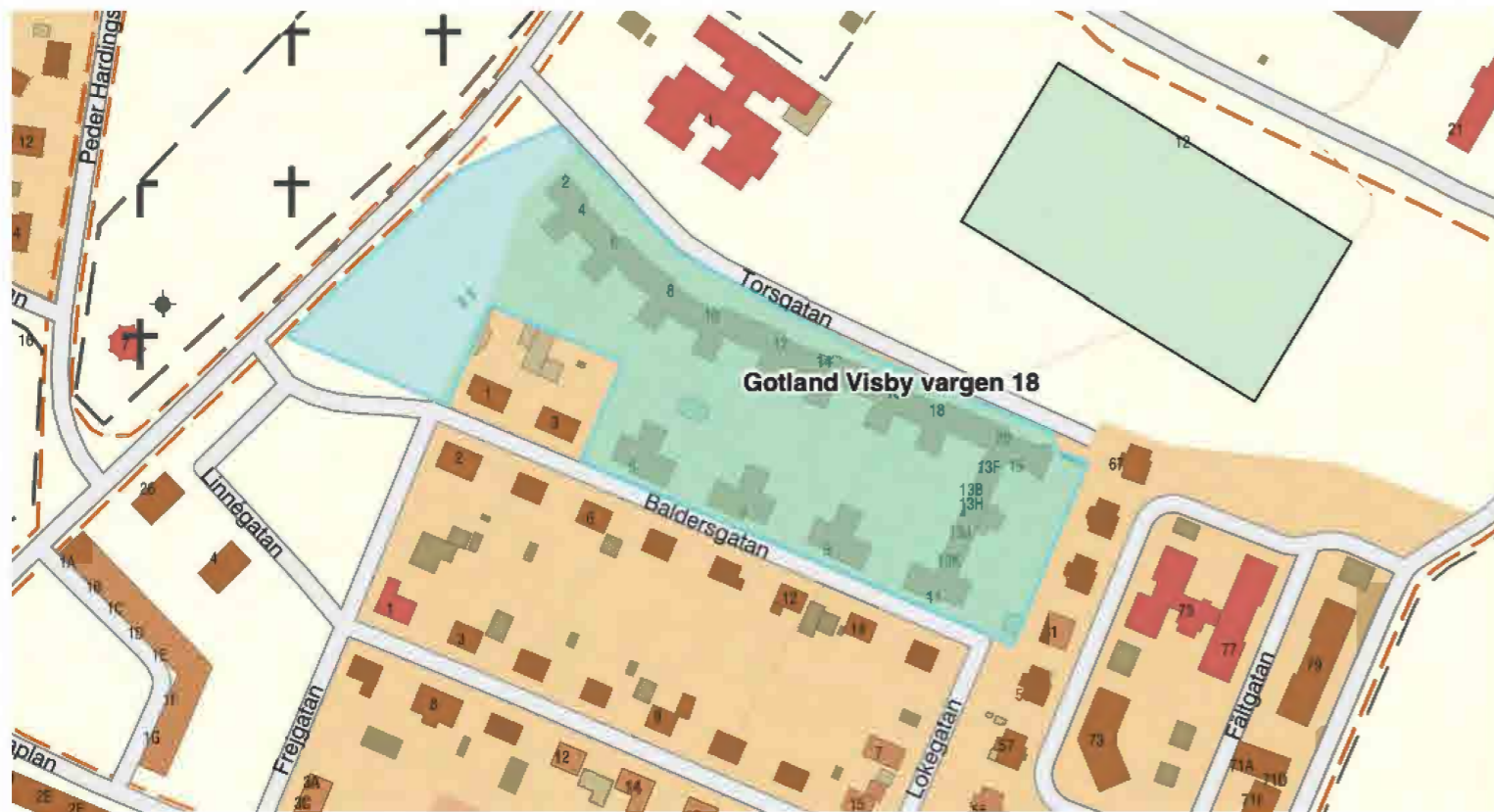
Vy mot garagelänga.

Förråd och insynsskyddande plank.

Garagelänga.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Perspektivskiss över området, Per Erik Nilsson. GotlandsHems arkiv.

VISBY VARGEN 18

ORIENTERING

Kvarteret Vargen ligger strax sydöst om Visby innerstad, i stadsdelen Länna. Fastigheten är bebyggd med flerbostadshus, fördelat på en långsträckt asymmetrisk huskropp längs Torsgatan och tre mindre punkthus vid Baldersgatan i söder. Mot söder och öster gränsar fastigheten till kvarter med villa-bebyggelse, i norr mot ett äldre boende och en idrottsplats, och i väster mot Östra kyrkogården på andra sidan Östra Hansegatan.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen i kvarteret Vargen 18 uppfördes 1962–64 efter ritningar av arkitekt Per Erik Nilsson. För grönytornas utformning svarade trädgårdsarkitekt Jange Blomkvist, Västerås. Byggherre var AB VisbyHem, och entreprenör Byggnadsproduktion i Visby.

Vid 1960-talets början bestod platsen huvudsakligen av odlingsmark, som i västra delen börjat bebyggas med mindre flerbostadshus av villatyp. Inför anläggandet upprättades en ny stadsplan för området, och tomten ”sanerades” från en (mycket liten) träbyggnad.

Den ursprungliga anläggningen rymde främst bostäder om två, tre, och fyra rum med kök, men också några enrummare med kokvrå. I källaren fanns skyddsrum, tre handtvättstugor och en centraltvättstuga med anslutande ”barnrum”. I den större byggnaden fanns också butiks- och kontorslokaler, med konferensrum, väntrum, expedition, växel och arkiv.

Vid bygget förordades ”betongsten av gotländsk produktion”.

I anslutning till varje trapphus förlades ett barnvagnsrum med egen entré. Barnvagnsrummen försågs utvändigt med eternitskivor målade i distinkta färger – mörkrött, klarblått och ljusgrönt.

Trädgårdsarkitektens ritningar visar hur bebyggelsen omger en stor innergård gestaltad med hårdgjorda ytor i olika geometriska former omgivna av gräsytor och planteringar. Det ursprungliga växtmaterialet bestod av ginnalalonn, avenbok, skafthagtorn, fontänpil, robinia, bandbladsberberis, häckberberis, cotoneaster, praktforsythia, paradibuske, potentilla, rönnsumak, flockoxbär, äppelros och spirea.

I väster fanns ursprungligen grusade och asfalterade rundlar med sandlåda, bänkar och lekredskap (vippgunga, överslagsräcke, hänggunga), och mellan husen en fritt formad hexagon med ytterligare lekredskap av samma typ, bänkar och sandlåda. I den östra delen av gården fanns en rombisk sandlåda, parksoffor och en konstnärligt utformad vattenlek med flera vattenspeglar i olika nivåer. Skisser på utförandet har tagits fram av Per Erik Nilsson, och be-

skrivs som ”en slags vattenlekplats med fem stycken identiska grunda chockbetongbassänger staplade på varandra med stålsprintar och plastlangsmellanlägg. Ytan avses polerad, med synligt vitt ballastmaterial tex marmorkross.”

Genomförda förändringar

1976 – Fasadenovering, blästring, puts, utvändig målning, invändig målning + avstädning. Anledningen var frostsprängt tegel och färgavflagningar (sikrol)

1982 – 1984 Om- och tillbyggnad fasader, ombyggnad av smålägenheter till större familjelägenheter och nytt traktorgarage E Fehrstedt BJ konsult AB, Visby. Omdaning av utemiljön, både vad gäller växtlighet och funktioner (piskställning blev pergola)

1983 – Ny boservicebyggnad dockas på områdets östra del. BJ Konsult. I bygglovet finns också ett nytt traktorgarage med samt nytt skärmtak och glasparti på den norra byggnadskroppens södra fasad, längst åt öster.

1987 – Nybyggnad balkonger, S Landahl (med kontor i byggnaden) (Slutbesiktning 1988)

1988 – Ombyggnad av fastighetsskötaryttrymme med anledning av minskad mängd personal i området.

1989 – Nybyggnad av fristående tvättstuga

1995 – Bygglov för nybyggnad återvinningscentral (miljöstation) BJ Konsult, Visby.

2007 – Bygglov för två cykelgarage, uppförda i enlighet efter ett redan etablerat koncept inom GotlandsHems områden, bland annat i Stäven. (Skisser och broschyrer bifogades bygglovet).

2008 – Installation av rullstolshiss från markplan till loftgång.

2011 – Två återvinningsstationer uppfördes i området.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med fyra bostadshus, asymmetriskt utformade och med skiftande höjder. Den långa huskroppen längs Torsgatan viker längst i öster av i vinkel och fortsätter in på fastigheten. Fasadens olika förskjutningar bryter upp den stora byggnadskroppen och trapphusen har olika färgsättningar för att underlätta orienteringen. Inåt gården skjuter små ”noder” ut vilket ytterligare bryter upp den annars stora byggnadsvolymen. Mot baksidan finns också sekundärt monterade balkonger i glasfiber och på den östra byggnadskroppen svalgångar. Punkthusen ligger regelbundet utplacerade med entréer från Baldersgatan och balkonger och uteplatser mot innergården. Husens fasader är murade och slammade i en ljus kulör, exteriöra räcken är utförda i smide medan fönster och portar sekundärt utbytta till aluminiumfärgade konstruktioner i lättmetall. Trapphusen nås via entréportar djupt indragna från fasadliv. Den djupa nischen har en sida som utgörs av ett gemensamt förrådsutrymme i glas och plåt, med olika färgsättning för varje trapphus. Färgsättningen plockas sedan upp även interiört på trapphusens väggar. Golven är belagda med terrazzo och de raka trapploppen har en formgjuten undersida medan plan- och sättsteg är utförda i terrazzo. Smidesräcken och handledare i täckmålat smide.

På den gemensamma innergården finns en gemensam tvättstuga, lekplats och planteringar. Fastighetens östra del utgörs av en större gräsyta med fotbollsmål.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret som helhet bedöms ha mycket höga kulturhistoriska värden. Bebyggelsen saknar helt motsvarighet på Gotland och är ritad av Per Erik Nilsson, en lokal arkitekt som ligger bakom många märkesbyggnader på ön. Nyskapande arkitektur och stor gestaltningsmässig omsorg vid såväl hanteringen av byggnadsvolymer och utemiljö som de väl genomritade detaljerna.

Asymmetrisk och lekfull gestaltning, luftiga trapplopp och trapphusens varierade färgsättning. Kvarteret har också en konsekvent genomförd postmodern årsring.

Fasaderna utmed Torsgatan.

Huskroppen har inbördes olika höjder och variation i fasadliv, vilket bryter upp skalan.

Vy längs med Torsgatan i västlig riktning.

Fasaderna är slammade i ljus kulör.

Vy längs med Baldersgatan.

Husen har flacka tak, och har sekundärt kompletterats med balkonger i glasfiber.

Vy från gården mot del av huskroppen längs med Torsgatan.

Vy över del av den gemensamma innergården.

Huskropparna är slammade i en ljus kulör, med entrélägen i kulörta färgsättningar.

Gavelparti åt öster.

Den tidigare boservicebyggnaden.

Entréläge med barnvagnsförråd bakom grönmålat parti. Sekundärt utbytt port.

Trapphusen har en luftig gestaltning, med tidstypiska räcken och golv belagda med terrazzo.

Gång- och cykeltunnel med bilhinder i form av vertikalt monterade stolpar.

Vy över innergården.

I områdets västra del finns en fotbollsplan och en liten talldunge.

BINGEBYOMRÅDET I VISBY

ORIENTERING

Bingeby ligger öster om Visby innerstad och utgörs idag av ett område av förstads – eller förortskaraktär med flera bostadskvarter, vårdcentral, förskolor, skolor och annan service. Allmännyttan äger flera av bostadsområdena, varav följande är uppförda under den tidsperiod som denna rapport hanterar: Dillen, Vitkålen och Höken. Utöver detta finns också flerbostadskvarteren Melonen och Gurkan, skolfastigheten Hackspetten, vårdområdet Korpen samt villaområden.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Innan den nuvarande flerbostadsbebyggelsen uppfördes på 1960-talet utgjordes området i huvudsak av åkermark och ytor för växthusodling, de sistnämnda stod i nuvarande kvarteren Gurkan och Melonen och syns tydligt på flygbilder tagna vid 1960-talets början. Delar av vårdinrättningarna vid Korpen hade uppförts, liksom delar av egnahemsbebyggelsen i Smittenslund.

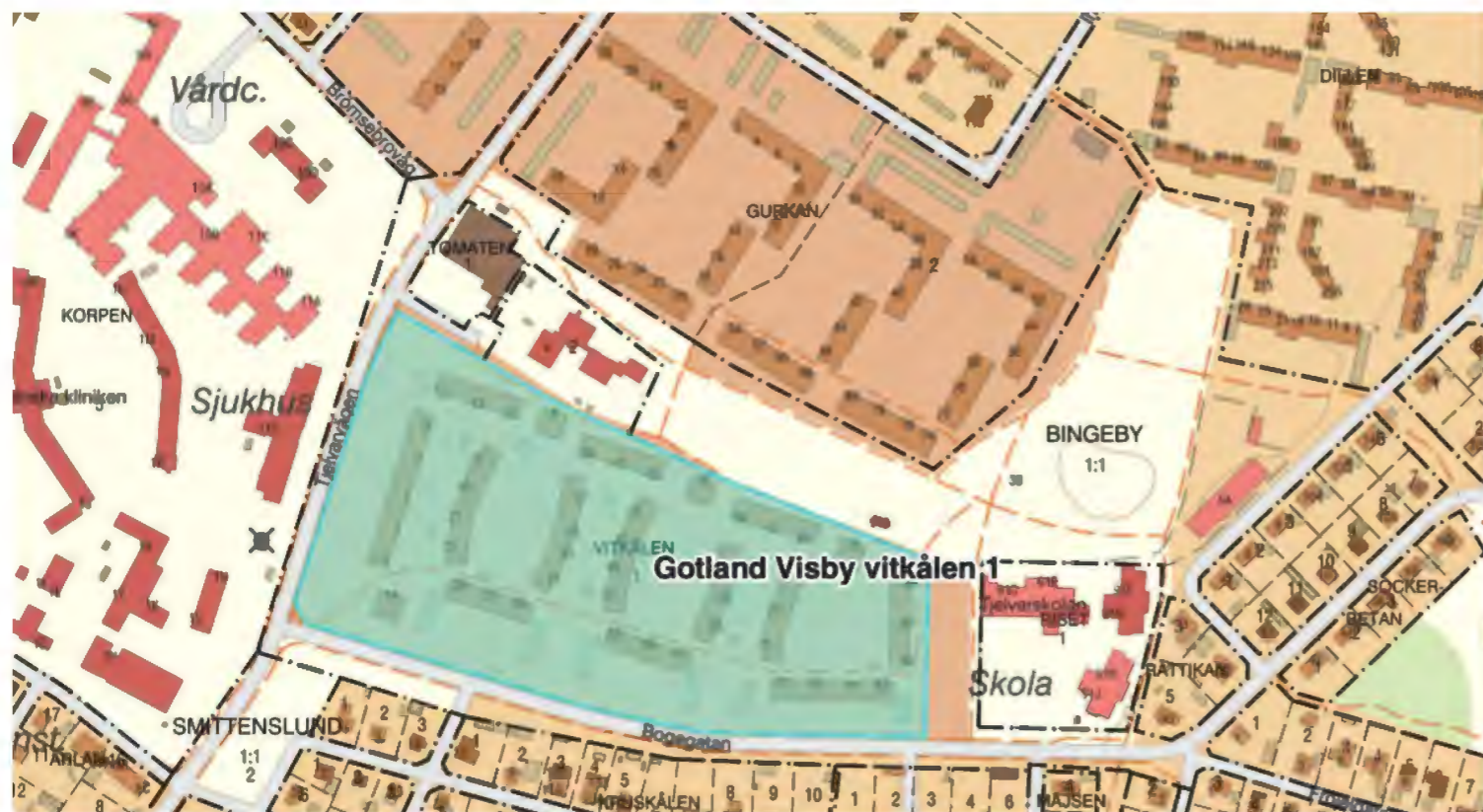
På 1960-talet startade LM Ericsson upp en rad fabriker i glesbygdsområden runt om i landet. Det rådde viss skepsis till att förlägga verksamhet till Gotland, då man ville ha kostnadseffektiva transporter mellan fabrikena och man var orolig över att vara beroende av sjötransporter. Gotland hade heller ingen industritradition, industriarbetarna sades komma ”direkt från plogen och fåren”. Men eftersom lönerna på ön var låga, och man dessutom valde att göra fabriken till en ”kvinnoindustri”, kunde kostnaderna hållas nere. 1961 startade LM Ericsson en kabelsyningsfabrik i Visby innerstad. Lokalerna blev dock snabbt för små och man började se sig om efter en annan lokalisering. Den gotländska riksdagsmannen, socialdemokraten Georg Pettersson var mycket engagerad i att få LM Ericsson att etablera en större verksamhet på Gotland. Som ordförande i Visby stadsfullmäktige drev han frågan och förhandlingarna med företaget landade i att staden gav en fri tomt om 43 400 kvadratmeter, löfte om att stadens tjänstemän skulle hjälpa till med planeringen samt fri anslutning till avlopp och vatten. Tomten var lokaliserad till östra Visby vid Norra Hansegatan. Verksamheten vid den nya fabriken växte snabbt till att bli Gotlands största arbetsplats med som mest 1300 anställda. LM Erikssons höll en hög anställningstakt och tryckte på för att få fart på bostadsbyggandet i närområdet. Som en direkt följd av etableringen växte ett helt nytt, sammanhängande bostadsområde fram i anslutning till fabriken – Bingebyområdet med kvarteren Vitkålen, Höken, Gurkan och Dillen och senare även Melonen. Området rullades ut på kort tid, med för Gotland stora bostadsområden med stora gårdar, kringliggande grönska och trafikseparering. I områdena fanns också daghem, skolor, lekplatser, vård- och omsorg samt en livsmedelsbutik.

Flygbild daterad 1960 som visar Bingebyområdet innan det började bebyggas strax efteråt. Källa: Lantmäteriets karttjänst, "Min karta" <https://minkarta.lantmateriet.se>.

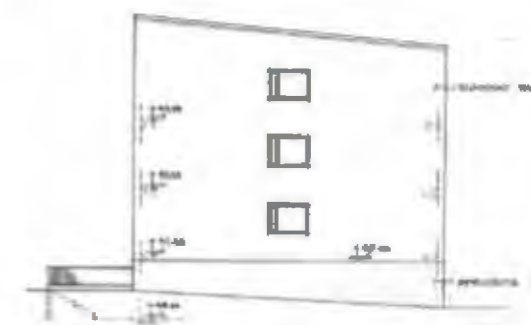

Flygfotografi daterat 1975, efter att områdena Vitkålen, Höken och Dillen uppförts. Källa: Lantmäteriets karttjänst, "Min karta" <https://minkarta.lantmateriet.se>.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1963 signerad Bertil Ahlqvists Arkitektkontor i Stockholm. Källa: Region Gotlands bygglousarkiv.

VISBY VITKÅLEN 1

ORIENTERING

Fastigheten Vitkålen 1 utgör ett stort bostadsområde som idag är bebyggt med sjutton flerbostadshus. Kvarteret är beläget i nordöstra Visby, och gränsar till Bogegatan och Tjelvarvägen i söder och grönområdet som ligger insprängt i Bingebyområdet i norr.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1963–65 efter ritningar av Bertil Ahlqvists Arkitektkontor i Stockholm. Trädgårdsarkitekt var Jange Blomkvist, Västerås. Byggherre var AB Visbyhem. Entreprenör var Byggnadsproduktion i Visby AB.

Bebyggelsen, i form av tretton flerbostadshus i tre våningar uppfördes i två etapper. Den första etappen avsåg enligt entreprenadhandlingarna från 1963 sex bostadshus inklusive panncentral med oljeeldningsanläggning. Dessa var belägna inom fastighetens västra del angränsande mot Tjelvarvägen, Bogegatan och Vitkålen 2. Den andra etappen 1965 avsåg sju bostadshus i kvarterets östra del mot Bogegatan och Tjelvarskolan.

Byggnadskropparna i form av lamellhus under pulpettak placerades kring stora öppna innergårdar. De byggnader som vändes i nord-sydlig riktning gavs ett bågformat utförande.

Fasaderna utfördes i riven ädelputs med socklar i cementsprituks. Gavelfasader utfördes i slammat tegel. Takfallen täcktes av eternitskivor. Entréerna, vilka försänktes in i fasadlivet, kläddes med keramiska plattor och entrédörrarna utfördes i trä.

Balkongerna försänktes i fasadlivet och fick fronter av plåtkassetter och räcke av målat smide.

Bostadsområdet utsmyckades redan från början med konstverk, både på fasader och som fristående skulpturer.

I huskroppen Bogegatan 74–80 inrättades en kyrkolokal (St Mikael's kapell) med egen ingång. Kyrkporten i trä hade mindre kvadratiska pyramidformade fyllningar. Väggen intill entrén pryddes av ett dekorativt kors i koppar.

Trapphusen utfördes med golv av marmormosaik och försågs med lysrörsarmaturer från ASEA, typ A 24.

Golvbeläggningen i lägenheterna utgjordes av linoleum samt ekparkett och lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1, 2, 3 eller 4 rum och kök.

Gårdarna mellan bebyggelsen utformades med stora grönytor, träd och buskar. Centralt i kvarteret fanns större hårdgjorda ytor med bland annat lekplatser. Parksoffor av modell "Stockholmssoffan" tillverkade vid Björcks verkstäder i Åkersberga. Parkbänkar tillverkades enligt särskilda ritningar och placerades ut i samråd med trädgårdsarkitekten. Området sammanlänkades genom kör- och gångvägar, med formgjutna stödmurar i betong. Naturstensmurar av råhuggen kalksten. Vid lägenheter i markplan anordnades träspaljéer. Parkeringsplatser placerades i fastighetens södra och västra del utmed Tjelvarvägen och Bogegatan. Mot den sistnämnda uppfördes även sex garage-längor.

1965 anordnade VisbyHem en tävling med anledning av att de båda nybyggda kvarteren Vitkålen och Höken skulle smyckas med konst. Budgeten var 200 000 kronor, och verken fick kosta mellan 5000–50 000 kronor styck. Vidare var kravet att verken skulle vara oömma och barnvänliga. Fem konstnärer vann och Lars Erik Falk, en svensk konstnär född i Uppsala 1922, arbetade fram skulpturen som sedan 1966 står placerad på gräsmattan i Vitkålen sydvästra del. Verket heter Segeltorn och är utfört i smide på en sockel av gotländsk sandsten.

1983–84 skedde om- och tillbyggnad av boservice vid Bogegatan 43. Tillbyggnaden avsåg ett garage. Samma år uppfördes även en fristående byggnad avsedd att användas som tvättstuga. Byggnaden placerades på innergården strax öster om huskropparna Bogegatan 11–15 och 17–23.

Flerbostadshuset som ligger längs med Tjelvarvägen, fotograferat kring 1970. Källa: Visbyhem ABs arkiv som förvaras på Regionarkivet.

1989–90 skedde nybyggnad av tio fristående byggnader avsedda att användas som tvättstugor. Byggnaderna utplacerades assymetriskt på innergårdarna i förhållande den befintliga bebyggelsen. Arkitekt var Hjukströms Arkitektkontor AB, Visby.

1992 utfördes en större omgestaltning av gårdsmiljön som då var sliten och bedömdes vara i behov av upprustning.

Nya gångvägar av mer slingrande karaktär anlades, andelen hårdgjorda ytor minskades ned till förmån för nyplantering av träd, buskar och plantskoleväxter. Gårdsmiljöerna gavs en sinsemellan individuell karaktär. Gården centralt i kvarteret mellan huskropparna Bogegatan 45–51 och 59–63 gestaltades till en park i viktoriansk stil med bäck och fontän.

De körbara vägarna inom fastigheten minskades ned till hälften. Nya lekplatser med annan karaktär än tidigare skapades också.

Arbetet innefattade även nya cykelställ, cykelbodas, belysning vid entréer och på stolpar. Generalentreprenör var Siab.

1995–96 utfördes takomläggning och fönsterrenovering. Entreprenörer var Allt i Tak Ove Borneskog Sälj AB och LH Fönsterteknik.

Fönsterrenoveringen innebar utbyte av samtliga fönsterdörrar till dörrblad med trippelisolerglas samt utvändigt beklädnad av vitlackerad aluminium.

2000–2002 skedde en förtätning av bebyggelsen. Fyra punkthus i fem våningar uppfördes i fastighetens norra och södra del. Arkitekt var Visby

Lekande barn på en av gårdarna i kvarteret Vitkålen. Källa: Visbyhem ABs arkiv som förvaras på Regionarkivet.

Arkitektgrupp AB och generalentreprenör Skanska. Lägenheterna i de nya husen var avsedda för äldre och funktionshindrade. I samband med nybyggnation revs tillbyggnaden för boservice.

2002 skedde en ombyggnad av hyresgästlokal efter ritningar av Visby Arkitektgrupp AB.

St Mikael's kapell upphörde att fungera som gudstjänstlokal 2010. Korset intill den tidigare entrén till kyrkolokalen har sedan dess tagits ned.

2009–12 utfördes utvändigt upprustning med tilläggsisolering och omputsning. Gavelfasaderna tilläggsisolerades och försågs med slätputs. Balkongerna renoverades varvid balkongfronterna utbyttes till nuvarande utförande med sinuskorrugerad front.

NULÄGESBESKRIVNING

Kvarteret Vitkålen består idag av 17 bostadshus bestående av tre olika hustyper, de ursprungliga längorna längs Bogegatan, de lätt kurvade längorna inne i området och punkthusen som uppfördes strax efter millennieskiftet. De ursprungliga huskropparna är tilläggsisolerade och har en putsad yta avfärgade i olika ljusa kulörer. Även fönster och portar är utbytta till moderna i lättmetall.

De tre huskropparna längs med Bogegatan har entréerna vända in mot området och den asfalterade gångvägen som löper längs med dem. Husens fasader är avfärgade i en sandfärgad kulör, med grå sockel. Fasaderna mot Bogegatan har balkonger indragna från fasad. Lägenheterna i bottenplan har uteplatser.

Kvarteret Vitkålen fotograferat från hörnet Bogegatan/Tjelvarvägen. Källa: Visbyhem ABs arkiv som förvaras på Regionarkivet.

Entréerna till trapphusen ligger indragna från fasad, i svartkalkade nischer. Trapploppen är raka, golv och trappor utförda i terrazzo. Räckerna i smide med överliggare i krympplast. Trapphusens väggar är täckmålade, med bröstning i kontrasterande färg färgsättningen varierar mellan trapphusen.

Mot Bogegatan finns också det som ursprungligen var området kyrka, S:t Mikael's kapell. Den ursprungliga träporten finns bevarad, och lokalen finns också markerad i fasad genom ett stort parti i fasaden som ursprungligen troligtvis varit ett fönster.

Övriga sju ursprungliga huskroppar är placerade med gavlarna i nord-sydlig riktning. De fem i mitten har en omväxlande konkav/konvex form. Husen är avfärgade i ljust beige till beigerosa kulörer med grå sockel. Entréerna är placerade på de konvext välvda fasaderna och portarna ligger indragna från fasadliv i nischer klädda i svart kakel. Trapphusens golv och trappor är utförda i terrazzo och trapploppens räckerna är utförda i smide med överliggare i plast. Väggarna är täckmålade med bröstning i kontrasterande kulör, färgsättningen varierar mellan trapphusen.

Husens fasader mot gårdarna bryts upp av balkongerna som ligger indragna från fasadliv.

Gårdarna har mycket växtlighet, med uppvuxna träd och buskar varav flertalet härrör från 1992 års omgestaltning. Det finns också mycket offentlig konst i kvarteret.

Den offentliga konsten fick ta stor plats i kvarteret.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Vitkålen's bebyggelse färdigställdes 1965 och har många likheter med den tidiga miljonprogramsbegyggelsen. Kvarteret är en del av stadsdelen Bingeby, som öster om Tjelvarvägen är konsekvent utförd, trafikseparerat med grönstråk, skolor och förskolor och tidigare även matbutik.

På kvartersnivå är Vitkålen robust och tålig som helhet. Området är omsorgsfullt gestaltat vad gäller bostadsplanering och genomförande av gemensamma utemiljöer, både ursprungligen och vid omgestaltningen vid 1990-talets mitt, från växtlighet till fasta strukturer som murar, räcken, stenläggningar, gångars olika material och bredd. I området finns ytterligare en tidsmarkör i form av offentlig konst, för Gotland dessutom en ansevärd mängd. En annan tidsmarkör är kyrkolokalens läge som inplanerad funktion i miljonprogramsområdet. Kvarterets kulturvärden finns främst på områdesnivå.

Vy genom kvarteret Vitkålen. Källa: Visbyhem AB:s arkiv som förvaras på Regionarkivet.

Vy över en av innergårdarna, med klippta gräsytor, gångstig och upp vuxen grönska.

Ett av de krökta bostadshusens fasader mot gemensam innergård.

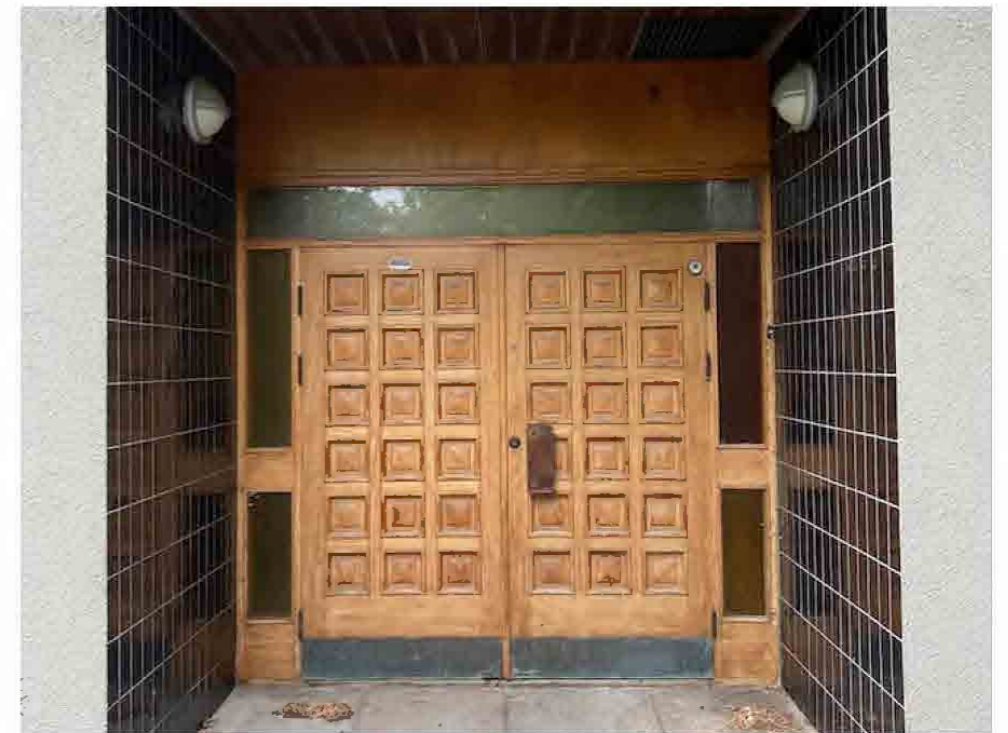
En av huskropparna längs med Bogegatan, med ett konstverk i gavelfasaden. Glaspartiet i sockeln vetter in mot det före detta kapellet.

Läget för kyrkolokalen som ursprungligen fanns i kvarteret är fortfarande läsbart i fasad, med höga smala fönster och omsorgsfullt gestaltad entréport i trä.

Läget för kyrkolokalen till vänster i bild, till höger syns balkonger och uteplats. De två funktionerna avskiljs med ett smalt vegetationsparti.

Entréporten till kyrkolokalen. Entrénischen är klädd med svart kakel.

Huskropp längs med Bogegatan.

Balkongerna ligger indragna från fasadliv. Bottenvåningens lägenheter har en liten uteplats i markplan.

Områdets entréportar är utbytta till aluminiumportar.

Trapphusen har samma grundgestaltning men i olika färgsättning. Färgsättningen är sentida.

Huskropparna i kvarterets inre har en svagt krökt form.

Området är trafikseparerat och försett med grindar. Asfalterade gångstigar och stödmurar i kalksten.

Vitkålen betraktas som Gotlands första miljonprogram.

Husen har tilläggsisolerats utvändigt med putsade skivor.

På 1990-talet omdanades områdets grönytor, då iordningställdes också en av gårdarna till en park i "viktoriansk" stil i 1990-talstappning.

Vy genom parken, med odlingslådor och bänkbord.

Del av balustraden med formgjutna överliggare och bärande delar, och dekorativt smidesrärke.

I området finns en stor mängd offentlig konst.

Vid 1990-talets omdaning av gårdsmiljöerna mjukades den ursprungliga gestaltningen upp, bland annat med hjälp av mer vindlande gångstigar.

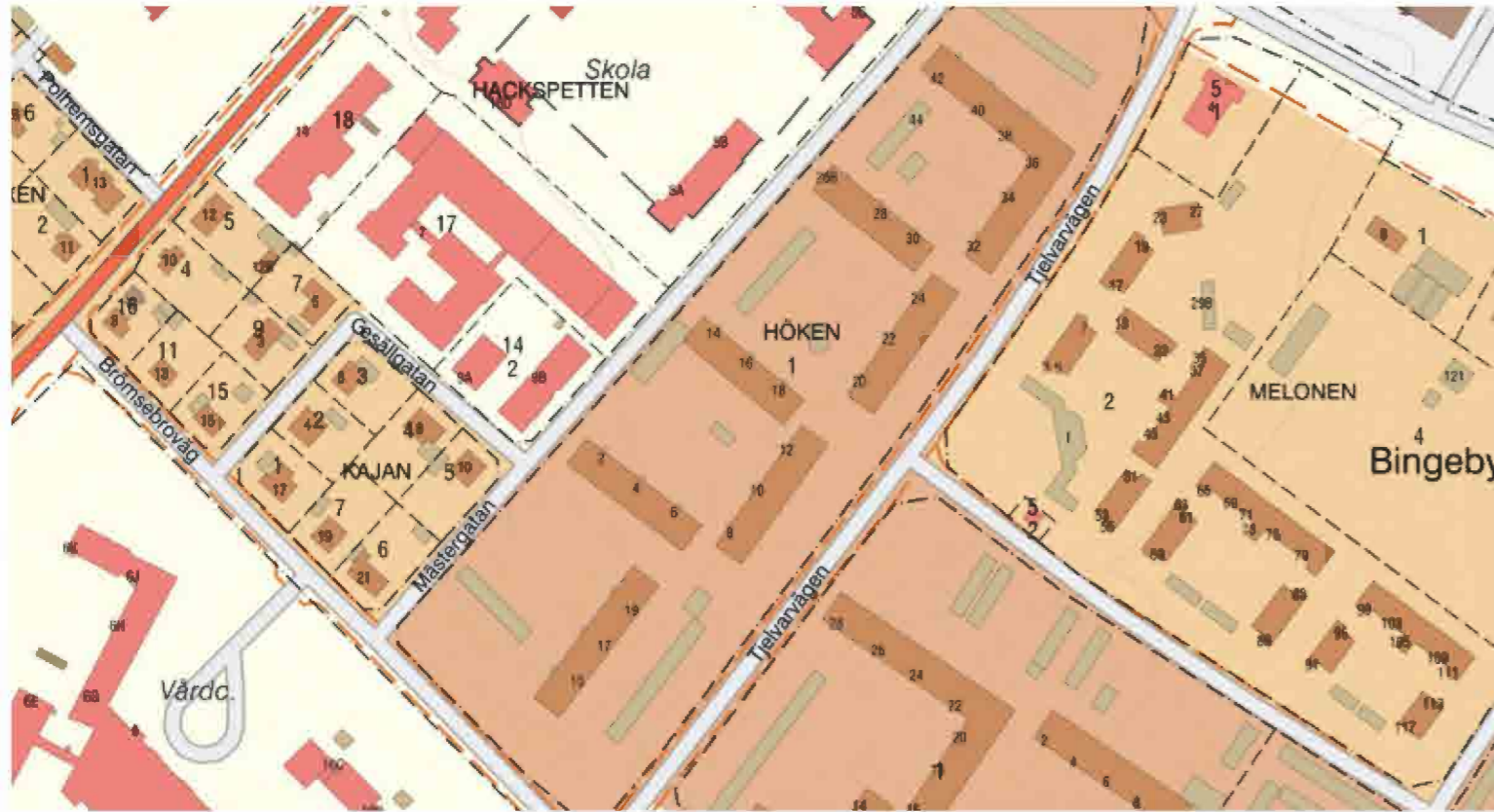
Gestaltad uteplats med stenläggning och stödmurar i kalksten.

Vy genom en av gårdarna.

1990-talets omgestaltning har resulterat att området karaktäriseras av lummig grönska, snarare än de ursprungliga mer rationella, gräsklippta ytorna.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY HÖKEN 1

ORIENTERING

Fastigheten Höken är ett bostadsområde inom Bingeby och innefattar sju flerbostadshus samt garagelängor, parkeringar, miljöbyggnader och verkstad/garage för GotlandsHems fastighetsskötselpersonal. Fastigheten är rektangulär och gränsar till Brömsebroväg i söder, Mästergatan i väster, Bingebygatan i norr och Tjelvarvägen i öster.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Kvarteret Höken uppfördes av stadens allmännyttiga bolag Visbyhem 1965 efter ritningar framtagna av Bertil Ahlqvists arkitektkontor AB. Utemiljöerna gestaltades av Sjöbergs trädgårdsarkitektkontor AB, Västerås och anlades av Nybergs entreprenad AB i Visby.

När kvarteret stod färdigt utgjordes det av sju byggnadskroppar placerade i vinkel runt gårdar med planteringar, lekplatser, vädrings- och piskställningar. Körvägarna i kvarteret asfalterades medan vissa av gångvägarna belades med betongplattor. Kantsten utfördes i betong alternativt asfaltkantsten. Planteringsplanen anger bland annat skogsalm, rönn, ornäsbjörk, berberis, spirea och forsythia liksom ett antal parkrosor.

Husen uppfördes i tre bostadsplan och ett källarplan eller markplan, till det

sistnämnda förlades olika gemensamma servicefunktioner som förråd, samlingslokaler med tillhörande kök, sammanträdesrum, kapprum och toaletter samt hobbylokaler. I några huskroppar fanns tvättstugor och skyddsrum, liksom barnvagns- och cykelförråd. Bostadslägenheterna förlades över tre våningsplan, de större lägenheterna innehöll funktioner som kök och tvätttrum, matplats, vardagsrum, badrum, arbetsrum och sovrum. De mindre lägenheterna utgjordes av rum med sovalkov, kokvrå, badrum och kapprum.

Entréportar utfördes i trä med glasade över- eller sidoljus. Garageportarna tillverkades i trä och samtliga portar fabriksmålades. Balkongfronter i trapets-korrugerad plåt.

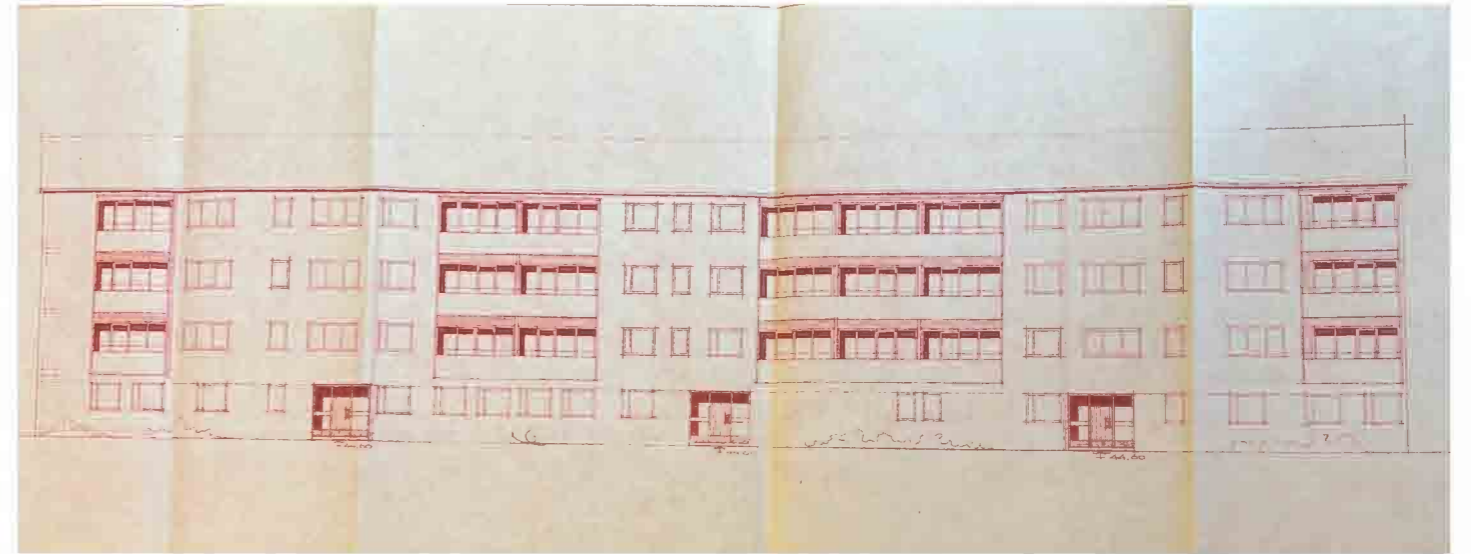
Trappräcken och handledare utfördes i smide med överliggare i krympplast. Fönsterbänkar i polerad gotlandskalksten. Trapphusen försågs också med sopnedkast, som mynnade i mindre nischer för tömning. 1986 ändrades denna hantering till fasadsoprum.

Inom området uppfördes också en pannrumsbyggnad med verkstadsdel.

2006 byggdes en lokal i hus A (Tjelvarvägen 15) som tidigare fungerat som daghem om till lägenhet.

2009 – renovering av området.

NULÄGESBESKRIVNING

Nybyggnadsritning över entréfasad. Källa: GotlandsHems arkiv.

Bebyggelsen i kvarteret Höken består av åtta flerbostadshus uppförda i två till fyra plan, varav huskropparna i områdets norra ände är sammanlänkade vid gaveln till en vinkel. Fasaderna är tilläggsisolerade, spritputsade och avfärgade i sandfärgade och röda kulörer. Fönstren är utbytta till moderna, pivothängda i aluminiumfärgad lättmetall. Entréportarna är ursprungliga i trä men renoverade och med glaset utbytta till energikassetter. Portomfattningar i kalksten. Trapphusens golv, vilplan och trappornas plan och sättsteg är utförda i terrazzo, räcken och handledare i smide med överliggare i plast. Väggarna är täckmålade med bröstning, med olika färgsättning i trapphusen.

På gårdarna finns lekplatser, cykelförvaring, återvinningshus, träd och planteringar samt offentlig konst. I områdets nordvästra del, längs med Mästergatan finns lokaler för GotlandsHems fastighetsförvaltare. Till området hör också garagelängor och parkeringsplatser.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret Höken är en del av den större stadsdelen Bingeby, där bebyggelsen planerades och uppfördes vid samma tid och med anledning av industrin vid LM Ericssons fabrik. Kvarteret Höken är välbevarat som helhet, och det är också till kvarternivå som de huvudsakliga kulturhistoriska värdena finns kopplade. Det är ett tidstypiskt bostadsområde, med trafikseparering och huskroppar som kringgårdar gemensamma gårdar dit planteringar, lekplatser och funktionsbyggnader finns utplacerade. De enskilda byggnadskropparna är relativt tåliga för till platsen anpassade förändringar. Kvarvarande, ursprungliga byggnadsdetaljer, som portomfattningar, portar och trapphusens golv och räcken utgör dock viktiga inslag som stärker värdet, liksom den offentliga konsten.

Vy mot byggnadskroppen längst i söder.

Fasad mot väster. Parkeringsplats i förgrunden.

En av huskropparna i kvarterets inre, med balkonger åt söder.

Området är trafikseparerat, idag med hjälp av fysiska hinder som grindar.

Huskropparna har putsade fasader avfärgade i olika kulörer.

Del av områdets bebyggelse med fasader mot Tjelvarvägen.

Husen har putsade fasader under flacka sadeltak.

Balkongerna är utanpåliggande med fronter och sidoväggar i plåt.

Ursprunglig entréport i trä och glas. Portnischen är klädd med kalkstensskivor.

Exempel på områdets många bevarade entréportar.

Detalj av portomfattningens stenplattor.

Detalj av portarnas sparkskydd i räfflat gummi.

Vy mot entréporten inifrån förstugan. Golv, vilplan och trappornas plan och sättsteg är klädda med ljus terrazzo.

Vy över trapplopp. Luckorna till sopnedkassen är bevarade men plomberade.

Vy över GotlandsHems servicebyggnad som ligger i området, längs med Mästergatan.

Gårdarna kringgärdas av bostads- eller servicebebyggelse, här med lekplats och cykelställ.

Innergård med klippt gräsmatta och låga parkträd.

Områdets parkering och garagebyggnad med flackt pulpettak.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över kvarteret Dillen ca 1975, innan området förtätades. Notera de öppna och rationellt planerade innergårdarna. Foto är hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-10.

VISBY DILLEN 1

ORIENTERING

Bostadsområdet Dillen ligger i den nordöstra delen av det större området Bingeby och är ett för Visby stort bostadsområde med radhus i ett och två plan placerade kring gemensamma gårdar. Fastigheten gränsar till Bingebygatan i norr, Rutegatan och villaområdet Smittenslunds norra delar i öster, grönområdet som ligger insprängt i Bingeby i söder och Irisdalsgatan och kvarteret Melonen i väster.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Områdets bebyggelse ritades av Bertil Ahlqvist arkitektkontor och uppfördes under andra 1960-talets andra hälft, med inflyttning 1968–1969. Byggherre var Visbyhem och utomhusmiljöerna gestaltades av Jange Blomkvist, Västerås. När området stod färdigt bestod det av 119 radhuslägenheter med tillhörande panncentral och tvätt, förrådsbyggnader, garage och parkeringsplatser med motorvärmare.

Fasaderna putsades med stålslipat cementputs, slätputsade partier ädelputs från Serponit eller motsvarande.

Genomförda förändringar

1984 genomfördes en förtätning av området med nya bostadslängor, förråd, soprum och skyddsrum. De nya husen var inflyttningssklara 1986. Den nya bebyggelsen uppfördes efter ritningar upprättade av Hjukströms arkitektkontor i Visby, Generalentreprenör var Granath och Pettersson AB i Visby. 1986 genomfördes också en ombyggnation av områdets tvättstugor efter ritningar av Hjukströms arkitektkontor. Det gjordes också arbeten med bostädernas golv.

1988 – uppförande av utrymningstrappa på Rutegatan 131

2006 genomfördes en ”markupprustning” av Sles markkonsult. Upprustningen syftade till att hantera kvarterets fem innergårdar, vilka då benämndes som: Körsbärgården (cericeröd), Solgården (gul), Himmelsgården (blå), Fjärilsgården (lila) och Drömgården (vit). Entreprenaden omfattade också renovering av de gamla husens entréer och trädgårdar, där trädgårdarnas uteplatser skulle avgränsas med nya häckar av oxbär, omläggning av plattsatta

ytter, nya avskiljare mellan lägenheter, byte av befintliga trädäck mot plattsatta uteplatser. Lågdelnas uteplatser lämnades dock utan åtgärd.

I samband med åtgärderna uppfördes också fyra miljöstationer med kompostanläggningar, fem redskapsbodor, garage och parkeringsplatser. I kvarteret monterades också nya orienteringstavlor och två skyltar som anger avstånd till ett antal storstäder.

NULÄGESBESKRIVNING

Bostadsbebyggelsen i kvarteret Dillen utgörs av två byggnadstyper, radhus i två våningsplan som ligger placerade längs med områdets ytterkanter, sekundärt är flera av dem sammanbyggda med en länkbyggnad med två lägenheter i ett plan. Inom kvarteret finns radhus i ett plan.

Tvåplanshusen är tilläggsisolerade och putsade med spritputs i två kulörer, markplan i grått och övre plan i en sandfärgad kulör. Husens fönster

Vy längs med ett av radhusen som ligger utplacerade längs områdets ytterkanter.

Mellan radhusen i två plan ligger länkbyggnader i ett plan, också innehållande lägenheter.

är utbytta till moderna i aluminiumfärgad lättmetall. Ytterdörrarna är rödmålade och försedda med ett litet skärmtak. Taken är nästan helt flacka, hängrännor och stuprör är utförda i vitt. Varje lägenhet har en privat yta framför entrén liksom på husens baksidor innan de gemensamma innergårdarna tar vid.

Radhusen i ett plan har spritputsade fasader avfärgade i en vit kulör, slätputsade fönsteromfattningar. Fönster med lösspröjs. Entrédörrarna är vitmålade med glasad yta med utanpåliggande spröjs. På de flacka sadeltaken ligger tegelimiterande betongpannor. Varje lägenhet har en privat yta på entrésidan liksom på husens baksidor innan de gemensamma innergårdarna tar vid.

Området är trafikseparerat, parkeringar är förlagda till kvarterets utkanter. Innergårdarna är planterade med gräsmattor, lekplatser och tennisbana. I området finns också återvinningshus, gemensam tvättstuga och kvarterslokal.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret Dillen är en del av den större stadsdelen Bingeby, där bebyggelsen planerades och uppfördes vid samma tid och med anledning av industrin vid LM Ericssons fabrik, och kulturvärdena är främst kopplade till den större tillkomstkontexten. Området karaktäriseras av låg bebyggelse över ett relativt stort område. Det är trafikseparerat, i viss mån gestaltat, med upphöjda planteringskärl. Området är hårt förtätat.

Radhusen har en egen liten uteplats i anslutning till entrén.

Vy mot radhusens baksidor, där respektive lägenhet har en egen grönyta innan den gemensamma gårdsmiljön tar vid.

Motbyggd funktionsbyggnad med pulpettak.

Vy längs med områdets ytterkant, där gångväg, stensättning och plantering utgör gräns innan parkering och bilväg tar vid.

Huskropparna är putsade eller klädda med panel. Fasaderna har en ljus sandfärgad färgsättning medan dörrbladen är kontrasterande röda.

Upphöjd plantering i förgrunden, och carportlänga i bakgrunden.

Vy mot radhus i två plan, med privat trädgårdsyta bakom plank och växtlighet.

Entréfasad.

Exempel på radhus i ett plan som återfinns i kvarterets mitt.

Området är trafikseparerat, och genom gårdarna löper asfalterade gångvägar.

Radhusen i ett plan i kvarterets mitt har putsade fasader med panelade avsnitt. Taken är flacka sadeltak klädda med betongpannor.

Exempel på kvarterets radhus i två plan, med fasad mot innergård.

Carport och parkeringsplatser är placerade vid områdets ytterkanter.

Servicebyggnader.

VISBY INNERSTAD

Följande text är ett sammandrag av Visby innerstads utveckling under tidsperioden 1920–2010, som den beskrivs i dokumentet Byggnadsordning för Visby innerstad.

Under 1920-talet och framåt minskade antalet boende innanför murarna då Visbys ytterområden bebyggdes med moderna bostäder i allt snabbare takt. Innerstaden ansågs trång och omodern, och levnadsstandarden var låg. Först 1925 byggdes ett allmänt vattenledningssystem, innan dess var många hänvisade till allmänna pumpar i staden.

Under 1900-talets första hälft prioriterades den ökande bilismen genom olika åtgärder. I ett tiotal fall har gator breddats, och i samband med ombyggnader togs gångarkader upp vid de smalaste gatorna.

Frågan om Visby innerstads kulturvärden var emellertid tidigt närvarande i stadsplaneringen. 1920 gav Sällskapet De Badande Wännerna ut skriften "Huru skall man bygga i Visby" författad av arkitekten Karl Berlin. Enligt denne skulle nya byggnader anpassas till stadens karaktär, även om Berlin kunde tänka sig vissa rivningar, dock inte av de medeltida husen.

Under 1930-talet bebyggdes de trädgårdsmästerier som sedan länge legat i innerstadens norra delar. Här byggdes 1½-plansvillor med fasadputs och taktegel i ordinär villaområdeskaraktär, men med branta takfall.

En arkitekttävling rörande en stadsteater i kvarteret Nunnan vid Stora torget utmynnade i att en av jurymedlemmarna, Hakon Ahlberg, fick ett uppdrag

i kvarteret. Delar av den medeltida bebyggelsen revs och ersattes av bostäder och stadsbibliotek. Kvarteret stod färdigt 1937 och anses nog av de flesta vara väl anpassat till den äldre staden i skala och formspråk.

1962 bildades Saneringskommitté för innerstaden, som lanserade begreppet "En levande innerstad". Fokus vid denna tid låg på höjd bostadsstandard och bristen på samhällligt stöd till finansieringen. Man poängterade också vikten av en stad som innehöll blandade funktioner, men tillskrev samtidigt den äldre stadsmiljön höga kulturhistoriska värden som krävde särskild hänsyn.

Under 1960-talet togs ett viktigt steg i synen på bevarandet när varuhuset Tempo fick avslag på ansökan att riva för att ge plats för kundparkering. Varuhuset hade legat vid Hästgatan sedan det byggdes 1939. Utan kundparkering i innerstaden valde företaget att bygga nytt och flytta till Österväg där Kooperationens varuhus fanns sedan 1962.

Några år tidigare, 1958, vållade rivningen av ett helt kvarter inför byggandet av föreningshuset Borgen 1958 ingen nämnvärd debatt – trots att det nya husets arkitektur mer avspeglade 1950-tal än anpassades till stadens karaktär. Några år senare hade pendeln svängt helt - rivningen av grannkvarteret Östertull år 1972 medförde den första opinionsyttringen mot rivande i Visby innerstad under modern tid. Debatten bidrog till en vändpunkt i synen på bevarandet och stadens kulturvärden, och utgjorde en verklig vändning då innerstaden som bostadsmiljö kom att omvärderas i positiv bemärkelse. Flera av innerstadens obebyggda gårdar förtätades under 1970-talet med radhus. Till dessa hör exempelvis kvarteren S:t Klemens, Södertull och Gråbrodern.

Till er tjänst hela Gotlands Tempo

Östercentrum — det nya, stora och moderna varuhuset. Med de många och väl sorterade avdelningarna. Den färgglada kaffebaren med god mat och gott kaffe. Den fina livsmedels-avdelningen med allt man kan önska — en delikatessdisk med massor av finesser t.ex. Blommor, klackbar, fotoautomat och mycket mycket mer. Lättparkerat! 200 avgiftsfria P-platser — varav 100 i källarplanet.

Tempo Hästgatan finns kvar. Upprustat. Färgglatt. Med utökad Livsmedels-avdelning — nya kyl-diskar bl.a. Och avdelningar för dagligvaror — husgeråd, leksaker, pappersvaror, verktyg, underkläder, tvättmedel t.ex. 40 avgiftsfria P-platser

TEMPO

Östercentrum · Hästgatan

Tempo flyttade ut till Östercentrum 1962. Annonssida ur "Visby stad - minnesskrift över staden verksamhet 1952-1970".

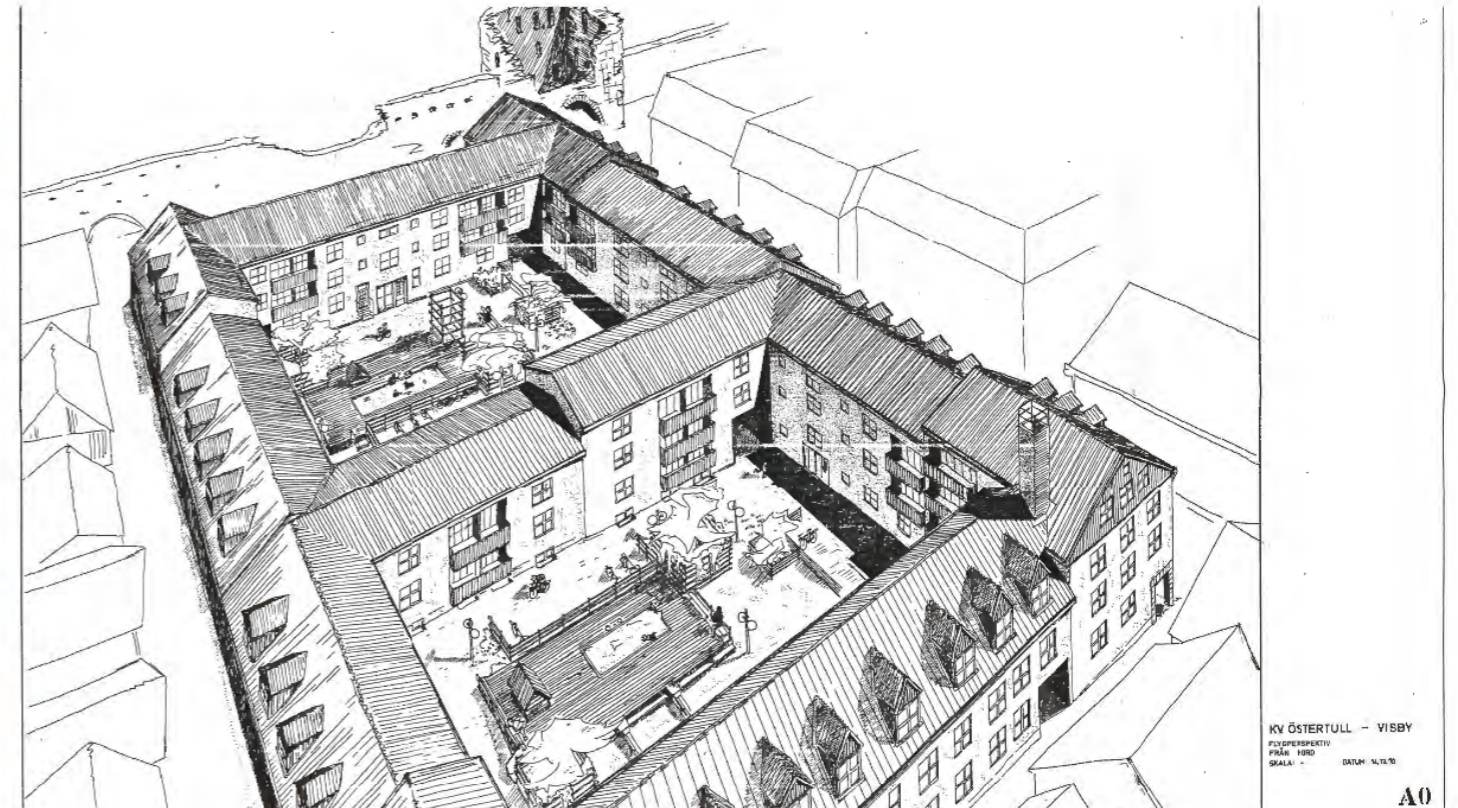
Tempo på Hästgatan 1973, innan verksamheten övergav lokalerna i innerstaden för sin nya etablering utanför stadsmuren. Gotlands Museums arkiv.

Kvarteret Östertull innan sanering och nybyggnation. Stillbild från "Så byggdes din stad" SVT play.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Skiss på det planerade nya kvarteret Östertull. Källa: Region Gotlands bygglovarkiv.

VISBY ÖSTERTULL 6

ORIENTERING

Fastigheten Visby Östertull ligger i Visby innerstad, strax innanför Österport och utgör ett förhållandevis stort kvarter som gränsar till Östra Tullgänd i öster, Torngränd i norr, Nygatan i väster och Hästgatan i söder. Kvarterets bebyggelse är utplacerad i formen av en kantig åtta, med två innergårdar. I bottenvåningen längs med Hästgatan finns affärslokaler.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Under medeltiden var vägen in genom Österport och vidare längs Hästgatan en väl använd transportled genom staden och kvarteren strax innanför stadsmuren blev tidigt bebyggda. Fynd så tidiga som vikingatid har gjorts och det har funnits varierad bebyggelse på platsen. Under sent 1700-tal beskrivs platsen vara byggd med flera trähus, men också ett par stenhus.

Vid 1900-talets andra hälft beskrevs kvarterets bebyggelse som sliten och det fanns förelägganden med anledning av bristande underhåll, och diskussioner om att riva eller kraftigt förändra bebyggelsen inleddes. Nuvarande kvarter kom slutligen att uppföras, men som ett resultat av ett vid tiden mycket omdiskuterat saneringsprojekt. Förslaget på ny bebyggelse togs fram av arkitekten Yngve Östborn. Den gamla bebyggelsen skulle rivras, och ett helt nytt

bostads- och handelskvarter skulle rullas ut. I Region Gotlands bygglovarkiv finns ett utdrag ur ett protokoll från byggnadsnämnden, daterat 20 april 1967. Stadsarkitekten hade under mötet förevisat arkitekten Yngve Östborns förslag på det nya bostadskvarter. Byggnadsnämnden hade lite att erinra men föredrog förslaget med färre fönster i fasaden mot Nygatan, att föreslagna skyltfönster i den nedre delen av fasaden mot Hästgatan skulle utgå samt att ”med hänsyn till befintlig äldre, låga bebyggelse utmed norra sidan av Torngränd, höjden å nybebyggelsen på alla sätt hålles så låg som möjligt, ev. genom ändrad takutformning.” AB VisbyHem uttalar sig i en skrivelse till Drätselkammaren att den ”tänkta nybyggnaden har getts sådan utformning att den i görligaste mån inpassar sig i miljön, ex. med begränsat våningsantal, inredd med takkupor etc.” Dessutom framhåller man att eftersom arbetsplatsen är trång så omöjliggörs rationella byggmetoder. Det framgår av skrivelsen att den ekonomiska situationen är bekymmersam, och att man undersökt möjligheten att renovera och bygga om det befintliga byggnadsbeståndet men inte sett någon möjlighet att få ihop ekonomin.

1971 kom en hemställd signerad Dick de Jounge till kommunfullmäktige med argument för att flytta den planerade bebyggelsen till mark i ”mindre känsligt läge” och att man istället skulle låta renovera den befintliga bebyggelsen, bland annat för att bevara en värdefull kulturmiljö i innerstaden. Mot saneringen vände sig också flera ungdomar som demonstrerade mot rivningen och argumenterade för att även innerstadens 1800-talsbebyggelse var värd att bevara. Trots motståndet så beslutades att saneringsprojektet ändå skulle genomföras och ett helt nytt kvarter med bostads- och affärsbebyggelse upp-

föras. GotlandsHem förvärvade kvarteret under 1965–1968, och kvarteret var utrymt 1971, och rivningen påbörjades strax därefter.

Byggherre var AB VisbyHem och totalentreprenör var Skanska Cementgjuteriet. Kvarteret ritades av ingenjör Bengt Bäckman vid Svenska Byggkonsulter AB (SBK AB husarkitekt – Bengt Bäckman, Odd Sköld, Holger Ellgaard), Skärholmen. El-och VVS konstruktör var Gotlands Elkonsult AB respektive Ingenjörfirman Gilbert Hansson AB, Visby. Trädgårdsarkitekt var Christoff Repenthin vid Lennart Lisjö AB, Uttran.

Yngve Östborns förslag, som kom att utföras efter flera omarbetningar, visar ett bostadskvarter, underbyggt med garage i två våningar med garageinfarter från Östra tullgränd. Den undre källarvåningen innehöll garage medan det övre, utöver bilupställningsplatser, också hade plats för pannrum och oljerum, förråd och matkällare, varuintag och lager. Fasaden mot Hästgatan är ritad som tre sammanlänkade byggnadskroppar i olika nivåer, fasaden mot Torngränd är också uppdelad men trappas åt väster. Mot Östra Tullgränd är flera affärslokaler inritade i markplan.

I GotlandsHems respektive Region Gotlands bygglovarkiv finns protokoll över byggprocessen bevarade, med olika turer kring bland annat materialval och färgsättning. Gårdsfasaderna hade beställts som spritputsade, men beställningen hade missuppfattats och entreprenören hade istället förutsatt att fasaderna skulle prefabriceras. Detta landade i att man gav elementen ett yt-skikt i puts med fogindelning vid elementskarvarna, och avfärgades gult och

rosa. Genom färgsättning, volym, utformning och material tycks en vilja ha funnits att anpassa bebyggelsen till innerstadens. Husens gavlar skulle utföras som en ”Gotlandsgavel”, det vill säga att taket slutar i liv med fasad. Mot den småskaliga, äldre bebyggelsen vid Torngränd fick den långa byggnadskroppen en relativt låg höjd, och genom förskjutningar och färgsättning kom volymen att uppfattas som mindre.

I protokollen finns förslag på att de planerade skyltfönstren i aluminium skulle ersättas med ekprofiler för att bättre överensstämja med den kringliggande bebyggelsen. Samtidigt så blev de föreslagna arkadpelarna i kalksten för kostsamma och ersattes istället av mörk betong. Huskropparnas socklar göts mot skivform medan fasaderna spritputsades. För bedömning av fasadelement och arkadpelarnas utförande beställdes fullskaleprov från elementfabriken i Träkumla.

År 1970 kom en ny SIS-standard där standardbredden för skåp blev 60 cm och äldre bänkskåp om 30 cm utgick. Kvarteret Östertull hade dock ursprungligen ritats utan hänsyn till detta, men beslut togs om att omrita köks- och garderobsuppställningar efter den nya standarden.

Trapphusen utfördes med prefabricerade trappor och vilplan belagda med cementmosaik.

GotlandsHem gick ut med en intresseanmälan för att hyra butiks- och verksamhetslokaler och följande hade anmält intresse:

- Wisby bosättningsmagasin
- Svenssons tapetserare & gardinateljé
- Tobakshörnan
- AB Svenska pressbyrå
- Tobaksaffär 2C
- Harryssons skor
- Lalla Gisteds damfrisering
- Irisdals blomsterhandel
- Firma klädtjänst

Genomförda förändringar

1973 – Beviljat lov för skylt ”Pressbyrå”.

1983 – Komplettering med WC och dusch i källare till frisersalong, Wahlings, Visby.

1983 – Beviljat byggnadslov för skylt till Pressbyrå.

1985 – Ombyggnad av kiosk för Pressbyrå, med kundentré istället för den befintliga serviceluckan. Fasad och planritning signerad Ronny Thor

1986 – Ombyggnad av befintliga kontorsutrymmen till lokaler för Psykiatrisk rehabiliteringsklinik, med utrymmen för aktiv rehab och administration. Arkitekt var Visby Arkitektgrupp.

1993 – Beviljat lov för ombyggnad av affärslokal från klädbutik till delikatesbutik.

2002 – GotlandsHem informerar om montering av ny basstation med antenner på skorstenen för 3G

2006 – Ansökan om lov för skylt till hälsokostbutik, Life.

2008 – Ombyggnad av soprum.

2010 – Renovering av de två gavelfasaderna mot Östra Tullgränd.

2011 – Ansökan om lov för en hängskylt i arkadgången samt fönsterdekal för Subway.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen inom kvarteret Östertull utgör ett stort kvarter med bostäder och affärslokaler i markplan mot Hästgatan. Bebyggelsen kringgärdar hela kvarteret och sammanlänkas över innergården med ett gårdshus. Huset längs Hästgatan är uppdelat i fyra enheter, där markplanets affärslokaler ligger indragna från fasadliv så att resterande huskropp utgör ett tak över gångstråket. Husens fasader vilar här på betongpelare och utformningen skapar ett trafikseparerat gångstråk under tak, längs med affärslokalernas skyltfönster och entréer. Gångstråket följer gatans lutning, gångytan är klädd med marksten i betong, pelarna är mörkgrutna och gångstråkets tak är klätt med brädor, med belysningsarmaturer. Mot Hästgatan finns en låg, gjuten mur på vilket ett smidesräcke är monterat, med en överliggare i trä, täckmålad i en

ställvis avskavd, röd kulör. Mitt längs sträckan finns en gjuten betongtrappa, med svängda handledare i smide. Butikslokalernas entréer och skyltfönster är utförd i bruneloxerad aluminium.

Fasadens övriga våningsplan är uppdelad i fyra enheter, med putsade fasader avfärgade i gula och röda kulörer under tegelklädda sadeltak. I takfallen finns takkupor, klädda i plåt med små sadeltak belagda med tegel.

Mot Östra Tullgränd vetter en huskropp flankerad av två gavelfasader i kvarterets respektive hörn. Huset är putsat och avfärgat i en sandfärgad kulör, under ett tegelklätt sadeltak med takkupor i svart plåt. Fönstersnickerierna är gulmålade. I fasad finns en portöppning med gallergrind in till innergården och en entréport, indragen från fasadliv där det istället finns en gallergrind.

Gavelfasaden i hörnet Östra Tullgränd/ Torngränd är slätputsad, med vita, putsade omfattningar runt fönstren med röda snickerier. Mot Torngränd har bebyggelsen medvetet hållits låg, och fasaden är uppdelad i olika enheter avfärgade i olika kulörer. Fasaden saknar entrélägen. I de tegelklädda takfallen finns flera takkupor.

Även mot Nygatan är fasaden uppbruten med hjälp av varierad färgsättning. Fasaderna är putsade och i takfallen finns takkupor i svart plåt under tegeltak. En sluten träport finns i den norra delen.

Gårdshuset är putsat och avfärgat i en gul kulör, balkongfronter och fönstersnickerier täckmålade i en röd kulör.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret har kulturhistoriska värden kopplade till lokalhistoria och det omdäbatterade saneringsprojektet som föregick platsens nuvarande bebyggelse. Kvarteret som helhet är ett tydligt exempel på 1970-talets anpassning till den medeltida staden, med samtidens materialpalett. Exempel på viktiga karaktärsdrag är den uppbrutna skalan, färgsättningen, gångstråkets och affärslokalernas gestaltning med formgjuten betong, smide och entré- och skyltpartier i bruneloxerad lättmetall.

Vy från Österport.

Fasaden längs Torngränd är uppbruten med olika höjder och färgsättningar.

Vy längs med Nygatan.

Genom att dela upp fasaden i olika höjder och färgsättningar var syftet att platsanpassa det helt nya kvarteret till den befintliga bebyggelsen i Visby innerstad.

Vy längs med Torngränd i östlig riktning.

Låg fönstersättning var ett annat grepp för att anpassa den nya bebyggelsen till platsen.

Gångstråk längs med Hästgatan, anpassat till topografin med trappning i fasad.

Vy genom portiken som bärs av formgjutna pelare.

Skyltfönster och entrédörrar i tidstypisk, brunloxerad aluminium.

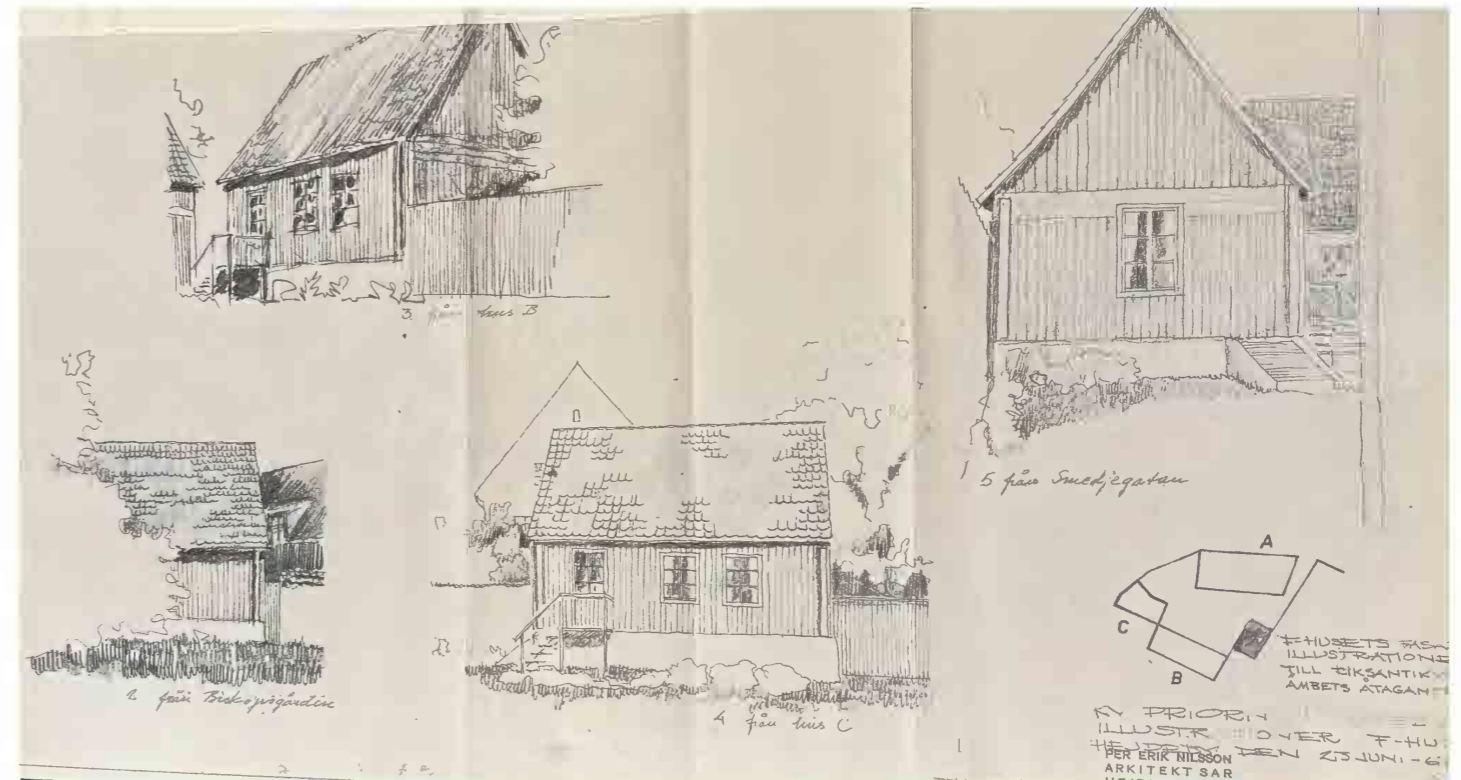
Panelklätt innertak, armaturerna är utbytta.

Detalj av formgjutna steg till trappan upp till gångstråket utmed Hästgatan.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Illustrationer på gårdshuset, framtagna av arkitekt Per Erik Nilsson. Källa: GotlandsHems arkiv.

VISBY PRIORN 1

ORIENTERING

Kvarteret Priorn ligger precis väster om domkyrkan i Visby innerstad och är ett av stadens största kvarter. Fastigheten Priorn 1 är belägen i kvarteret Priorns nordvästra hörn, vid Smedjegatans början. Fastighetens bebyggelse består av fyra huskroppar som sedan 1968 ägs av GotlandsHem och fungerar som bostadshus med hyreslägenheter.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten nyuppfördes respektive iordningställdes 1967–1969, efter ritningar av Per Erik Nilsson. Beställare och byggherre var AB VisbyHem, och bolaget hade en egen ingenjör, Leif Andersson. BPA Byggproduktion var entreprenör, Lennart Lisjö anlätades som trädgårdsarkitekt och Nybergs entreprenad stod för anläggandet av utemiljöerna.

Smedjegatan 2A: Byggnaden består av en större bulverkskonstruktion med gatufasad längs Smedjegatan. Byggnadsåret är inte fastställt, i en husklassifikation från 1785 finns byggnaden dock omnämnd som en ladugårdsbyggnad. Under 1800-talet putsades bulhusets fasader och försågs med takgesims. 1896 omgestaltades byggnadens östra del från butik till lägenhet. I samband med ombyggnationen ändrades även byggnaden exteriört till nuvarande volym och proportioner, då husets sydöstra hörn flyttades ut för att möjliggöra extra rum.

På 1960-talet köpte Visby Stad fastigheten. Flera av byggnaderna var då i ett mycket nedgången skick och majoriteten av husen revs. Det gamla bulhuset ansågs 1967 vara ett av två hus på fastigheten som hade stora kulturhistoriska värden och var i tillräckligt gott skick för att restaureras. Efter överläggningar bestämdes att husets revetering skulle tas ner så att bulhuskonstruktionen åter blev tydlig under en spontad panel. Ett par äldre dörrhåll byttes mot fönster och de takkupor som finns i två våningsplan idag byggdes. I samband med restaureringen byttes även fönstren till det nuvarande utförandet, som är en imitation av de äldre, fast med två öppningsbara lufter, istället för de tidigare fyra. Fåtalet fönster på dagens byggnad kan dock vara av äldre ursprung.

Exteriört målades fasaderna med tjära och rödfärg, provstrykning av en kvadratmeter skulle enligt beställningen genomföras i "tidigt skede". Avfärgning av husets fasader föreskrevs senare ske med prima dalbränd tjära blandad med rödfärg. Noggranna färgprover ingick i entreprenaden, fem invändiga färgprover på vägg om ½ kvadratmeter och 10 invändiga färgprover på snickerier. Snickerier skulle enligt föreskrivning målas i olika kulörer på vägg. Två vardagsrumsgolv belades med ekparkett, på befintliga trägolv som grovslipades.

Smedjegatan 2B-D: De två byggnaderna uppfördes 1968 på fastighetens södra och östra del. Huskropparna länkar in i varandra. På platsen för byggnaderna stod tidigare ett rökeri, tvättstuga och bryggghus, samt ett flertal uthus i trä. Samtliga byggnader ansågs i så pass dåligt skick att de revs 1968 och ersattes nuvarande hyreshus i ett plan med inredd vind samt källare. Husens stomme är av lättbetong som putsats utvändigt och försetts med takgesims. Byggnadernas fönster är från uppförandeåret.

Smedjegatan 2E: Huset är det minsta på fastigheten och är till utformningen ett gårdshus med faluröd träpanel placerad på en hög putsad sockel i fastighetens sydöstra del. Sockeln utgör den övre delen av en medeltida källare som nås via två luckor på byggnadens norrsida. Det finns inget fastställt byggnadsår för timmerkonstruktionen som utgör bostadsdelens stomme, men det anses troligt att den är från 1700-talet. 1892 byggdes en putsad utbyggnad till åt öster. Huset ska år 1950 ha varit mörkt tjärat. När Visby Stad tog över fastigheten på 1960-talet var huset i mycket dåligt skick. Trots detta ansågs det ha tillräckligt höga kulturhistoriska värden för att bevaras och en större summa lades på att återställa huset i samarbete med Riksantikvarieämbetet som bekostade delar av arbetet som så kallade beredskapsarbeten. I samband med det gjordes också en utgrävning av den medeltida källaren, tillbyggnaden åt öster revs och timmerstommen restaurerades och kläddes med den faluröda lockpanelen som idag täcker fasaderna. Byggnaden inreddes till en lägenhet på ett plan med sovalkov och kokvrå. 1974 inreddes husets vind till ett sovrum och byggnaden fick sin nuvarande planlösning. Byggnadens fönster byttes troligen under arbetet runt 1970-talet.

Utemiljön iordningställdes bland annat genom att befintliga stenhällar bevarades i trädgårdsanläggningen. Stor- och smågatssten, lavendel och stockrosor m.m. Soptunnor skulle vara av "i marken nedgrävd typ". Vidare försågs utemiljön med cykelställ, parkmöbler, piskställ, sandlåda. Sopnedkast och soprum.

Fasaden utmed Smedjegatan innan renoveringen och ombyggnationen till lägenheter inleddes. Källa: Gotlands Museums arkiv.

Fasaden utmed Smedjegatan.

Genomförda förändringar

1991 – Ny upptagning av fönster i tidigare brandgavel, hus B. Fönstren vetter mot Biskopsgården.

2001 – Nybyggnad sop- och återvinningsförråd. Faltak behandlas med järn- vitriol och silverbets. Synliga ytor behandlas med slamfärg (Falu rödfärg). Tommy Daun, vision5.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med fyra bostadshus. Huset vid Smedjegatan har fasader målade med rödtjära under tegelklätt sadeltak. I takfallen finns takkupor, klädda med rödmålade panel. Mot gården också en skorsten i rödtegel, förlängd med svart plåt. Övriga plåtarbeten i svart, taksäkerhetsanordningar i rött. Spröjsade fönster målade i en ljus brun kulör. Husets entréer nås från gården, trapphuset belagt med kalksten, skrapmattor nedfällda i golvet innanför entrén. Räcken i svart smide.

Husen på Smedjegatan 2 B-D är spritputsade och avfärgade i en gul kulör. Sadeltak belagda med tegel och takkupor utförda i puts och svart plåt. Dörr och fönstersnickerier brunmålade.

Huset på Smedjegatan 2E är klätt med röd locklistpanel under tegelklätt sadeltak. Svarta hängrännor. Entré via liten svart och rödmålade trappa i trä. Entrédörr med spröjsat glasparti, i övrigt målade i en gul kulör.

Gården belagd med smågatsten, uppbyggda planetringslådor i betong och med pergola. Planteringar med lavendel, stockrosor m.m. Mindre träd och buskar. På gården, strax innanför entrén mot Smedjegatan finns också en bod, motbyggd mot muren vid grannfastigheten åt öster, för återvinning, dörrar och väggar rödtjärade och taket klätt med falor.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Kvarteret har höga kulturhistoriska värden och är ett gott exempel på ett saneringsprojekt i innerstaden som genomfördes på ett, med sin samtids mått mätt, varsamt och byggnadsvårdsmässigt sätt. Bebyggelsemönstret är också pedagogiskt då det tydligt visar hur man varit mer tillåtande mot förändring för kvarterets inre, medan man utåt varit tydligt mer historiserande för att anpassas till den omgivande medeltida miljön.

Gårdshusets fasader mot den stenlagda innergården.

Området nås från Smedjegatan, via en gångväg som flankeras av en förrådsbyggnad till vänster i bild, respektive ett av bostadshusen till höger.

Vy över bebyggelsen kring innergården.

På gården finns en upphöjd plantering med torktåliga växter.

Gården är belagd med sten, med inslag av växtlighet.

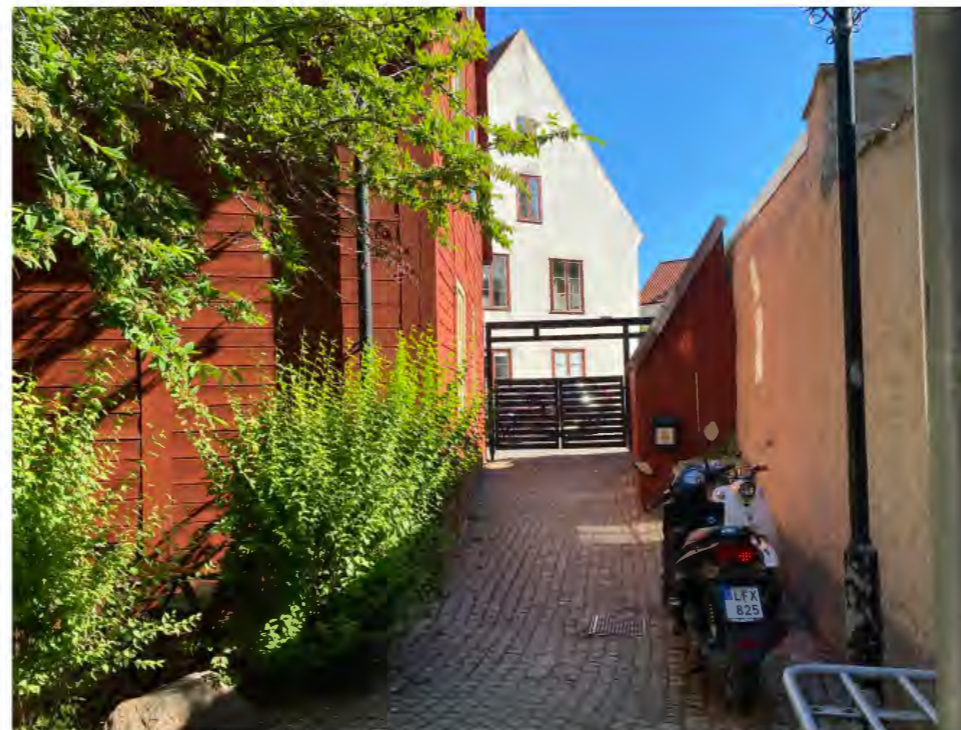
Vy mot bostadshuset på Smedjegatan 2D.

Fasaderna är målade med röd slamfärg.

Cykelställ och piskställning i förgrunden.

Vy från gården mot Smedjegatan.

Blinddörr i fasaden mot Smedjegatan.

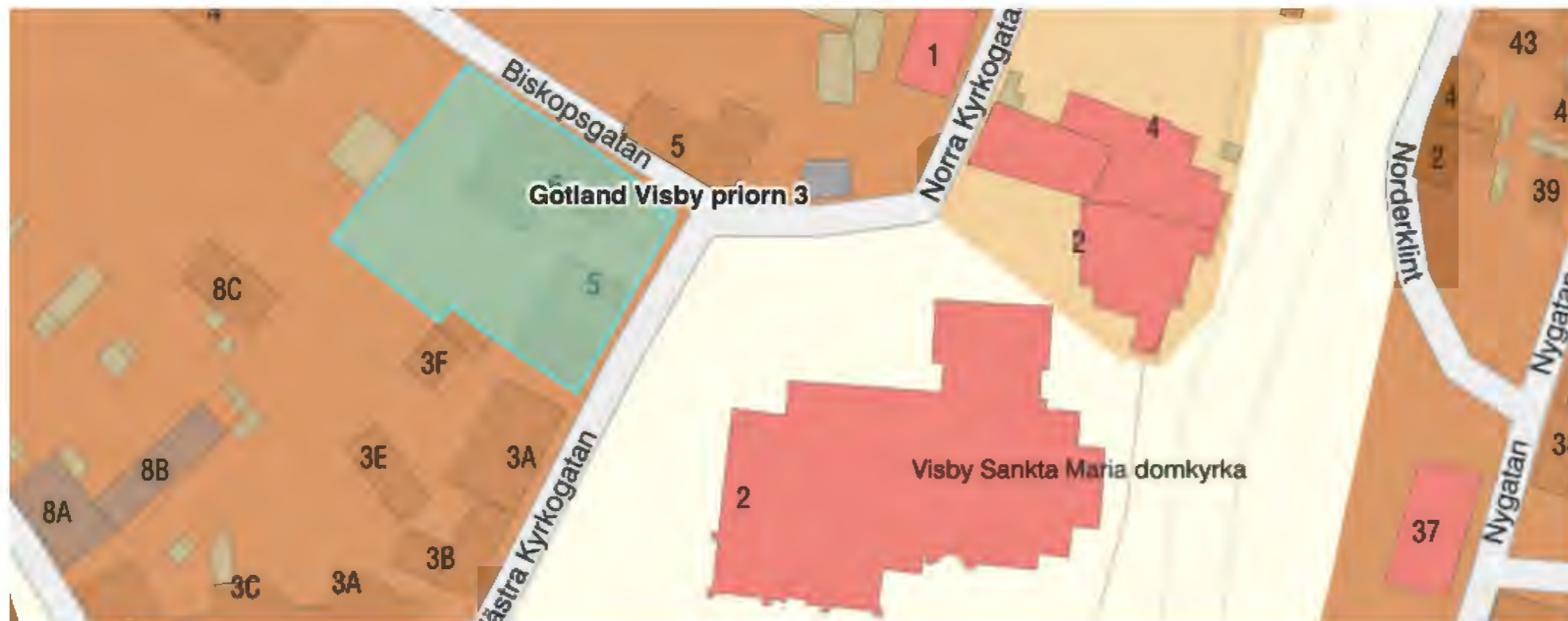
Entré till ett av trapphusen.

Trapphus med för ombyggnadstiden tidstypiskt trappräcke.

Grind mot Smedjegatan.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

VISBY PRIORN 3

ORIENTERING

Kvarteret Priorn ligger precis väster om domkyrkan i Visby innerstad och är ett av stadens största kvarter. Fastigheten Priorn 3 ligger i kvarterets nordöstra del och är bebyggt med ett hus med medeltida anor samt ett uppfört i slutet av 1950-talet.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Det äldre huset uppfördes under medeltiden, i innerstadsinventeringen är den daterad till 1200-tal. Under 1700-talet fungerade den som skola och blev därefter fabrik för att sedan åter bli skola år 1836 då Fruntimmersamfundet köpte byggnaden. Samfundet bedrev skolverksamhet i huset fram till 1961. År 1933 genomfördes ändringar i huset vilken då gick under benämningen Fruntimmersamfundets arbetsstuga. Andra namn som används om bebyggelsen är Virginska huset, Gahniska eller Gahniska huset samt Drottning Desiderias skola.

1959 uppfördes en nybyggnad för hushållsskola, byggherre var Visby stads skolstyrelse, som uppförde byggnaden på mark tillhörande Fruntimmersamfundet, entreprenör var Alvar Hallgren, efter byggnadsbeskrivning upprättad av arkitekt Per Erik Nilsson.

Den nya skolbyggnaden utrustades med undervisningskök med podium, matsal, lärarrum, hemkök, kapprum och badrum. Tak utfördes i betong och grupperade akustikplattor monterades, i matsalen mönstergjuten betong i tak. En trappa upp förlades hemvårdsrum, barnvårdsrum, tvättstuga, strykrum, omklädningsrum och trapphus. Lamellgolv och ohyvlad furu i tak.

Genomförda förändringar

År 1961 köptes även det medeltida huset in av Visby stad.

1984 upprättades ett förslag på provisorisk pastorexpedition av arkitekten Jerk Alton. Två år senare, 1986 byggdes den gamla hushållsskolan om till lägenheter, Hjukströms arkitektkontor.

2010 ombyggdes även pastorexpeditionen om till lägenheter.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med två huskroppar, den ena ligger längs med Västra kyrkogatan den andra utmed Biskopsgatan. Huset utmed Västra kyrkogatan är slätputsat med gesims och avfärgat i en rosa kulör, sockeln är grå. Brant sadeltak belagt med tegel, takkupor åt väster, takkupor och takfönster åt öster. Plåtarbeten är utförda i svart. Entrén till huset nås från gården med infart från Biskopsgatan, entrén har tillgänglighetsanpassats. Ursprungliga fönster med vitmålad snickerier. På husets baksida finns en gemensam innergård.

Priorn 3 fotograferat 1970. Foto via Visinvent.

Huset längs med Biskopsgatan ligger i liv med gatan och är byggt i vinkel in mot gården. Entrélägen finns dels i gatufasaden dels på gården. Fasaderna är putsade och ytan kvastad, fönstersnickerierna målade i en kimiröksgrå kulör. Taket är ett högre, valmat sadeltak klätt med tegel. I takfallen finns takkupor med röda plåtarbeten. Skorsten inklädd med brun plåt. Gårdsfasaden har två glasade altandörrar och en halvtrappa ner finns en källardörr under valv. På gården finns ett motbyggt, mutat och putsat cykelförråd med rött, plåttäckt pulpettak.

Gården är uppdelat i två, den första är i huvudsak stenlagd med kullersten respektive smågatsten. Via en putsad mur med tegelklätt krön nås en den gemensamma innergården.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Värde kopplat till ursprungskontext äldre än 1930-tal samt äldre historik finns beskrivet i tidigare utredningar. Det medeltida husets kvastade puts är dock en tidsmarkör för hur man med moderna material historiserade putsfasader i Visby kring 1900-talets mitt.

Huset vid Västra kyrkogatan har mycket höga kulturvärden. Husets exteriöra gestaltning är överlag välbevarad med en intressant gestaltning, där husets verksamhet fått styra fönstersättning. Fönstren är ursprungliga, med inåtgående bågar och okonventionell fördelning av lufter samt hantverksmässigt tillverkade. Huset har en tydlig gestaltningsmässig koppling till den gotländska stenhustraditionen, samtidigt som volymen Gotlandsgavlar där den ena helt saknar dörr- och fönsteröppningar. 1700-talsflirt, men med satt volym, ger en särpräglad karaktär i kombination med de branta takfallen. Takkupornas placering, små men nätta fönsterbågar.

Fasaden utmed Västra Kyrkogatan.

Fasad mot gården.

Fasad mot gården i väster.

Entréparti i trä och glas, med tillgänglighetsanpassad ramp.

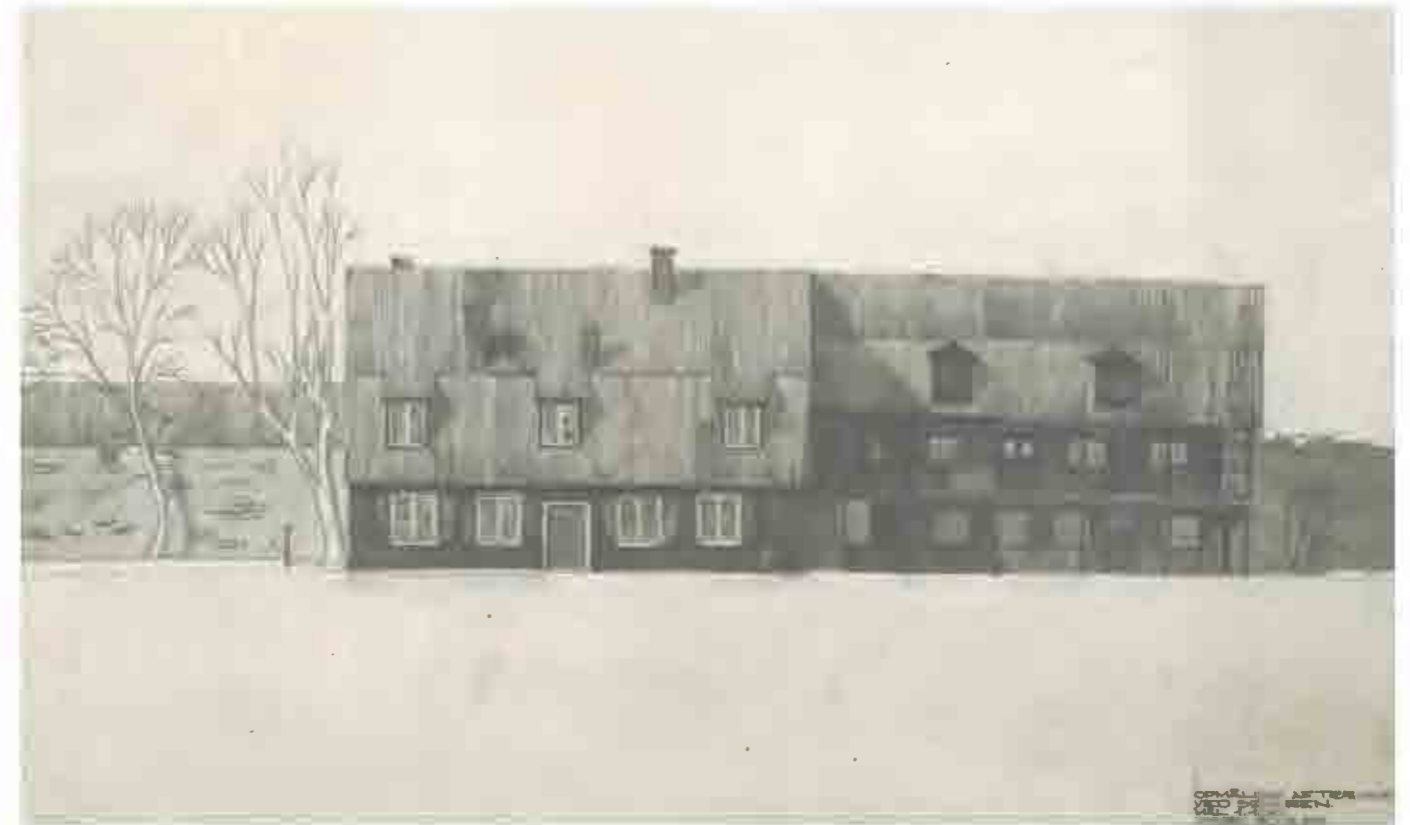
Karaktäristiska fönster.

Det medeltida husets kvastade puts.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Uppmåtningsritning 1957, H Nielsen, IB Lydholm, F Miltersen.

VISBY FREGATTEN 21

ORIENTERING

Fastigheten ligger i Almedalens nordvästra del och består av en yta bebyggd med ett bostadshus samt en yta med trädgård och parkering strax innanför stadsmuren.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Enligt Innerstadsinventeringen från 1995, uppfördes huset troligtvis under 1700-talet och har sedan åtminstone sent 1800-tal kallats Garvaregården, med koppling till Odins garveri. 1968 förvärvades huset av AB Visbyhem som iordningställde lägenheter i huset. Entreprenör var BPA byggproduktion och arkitekt Yngve Östborn. Trädgårdsanläggningen gjordes av Nybergs entreprenad efter ritningar av trädgårdsarkitekt Lennart Lisjö. Utemiljön gestaltades med häck av avenbok och silverlön, gråpoppel m.m. Stödmurar och staket uppfördes och man lät också placera ut sandlåda och sittplatser, cykelplats och anlade en parkering.

Genomförda förändringar

1983 – Nybyggnad av cykelförråd. BJ konsult tar fram ritningar. Prefabricerat kallförråd av trä på tryckimpregnerad syll direkt på avgrusad yta. Takbeklädnad svart plåt.

1986 – Inredning av vindsvåning på del av vind.

2001 – sop- och återvinningsförråd, faltak järnvitriol och slamfärg övriga ytor.

NULÄGESBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten utgörs av två vid gavlarna sammanlänkade trähus under brutna sadeltak. I takfallen finns takkupor och fasaderna är klädda med stående, tjärad panel. Spröjsade fönsterbågar, dörrblad och raket till den östra huskroppens svalgång är täckmålade i en ärggrön kulör. En häck ramar in fastigheten i hörnet mot Almedalen.

På baksidan, innanför stadsmuren med ett muravsnitt som en del av fasaden (oklart om det delvis är stadsmurens murverk eller ej) nås en gemensam trädgårdsyta med gräsmatta och stenläggning, samt parkering. Parkeringen är stenlagd och med stödmur i brädgjuten betong mot grannfastigheten i norr. Mot gatan avgränsas fastigheten av ett rött plank.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Värde kopplat till ursprungskontext och äldre historik finns beskrivet i tidigare utredningar. Värden med bäring på modernismens årsring utgörs främst av den gestaltade innergården samt parkeringen. Intressant är också att byggnaden har undgått alla former av modern exteriör omgestaltning, även under 1900-talets annars osentimentala moderniseringsiver.

Fasad mot Almedalen.

Vy mot bostadshusen från Almedalen.

Bebyggelsens östra del avskärmas från den publika parken med en tätvuxen häck.

Gavel åt väster intill ringmuren.

Fasad mot norr, med utgång till den gemensamma gårdsmiljön.

Gården är delvis belagd med sten, delvis av gräsmatta och växtlighet.

Översiktskarta över centrala Romakloster. Källa: Min karta.se

Rälsbuss vid stationen i Roma i mitten av 1900-talet. Källa: Järnvägsmuseet via Digitalt Museum.

ROMAKLOSTER

KORT OM PLATSENS 1900-TALSHISTORIA

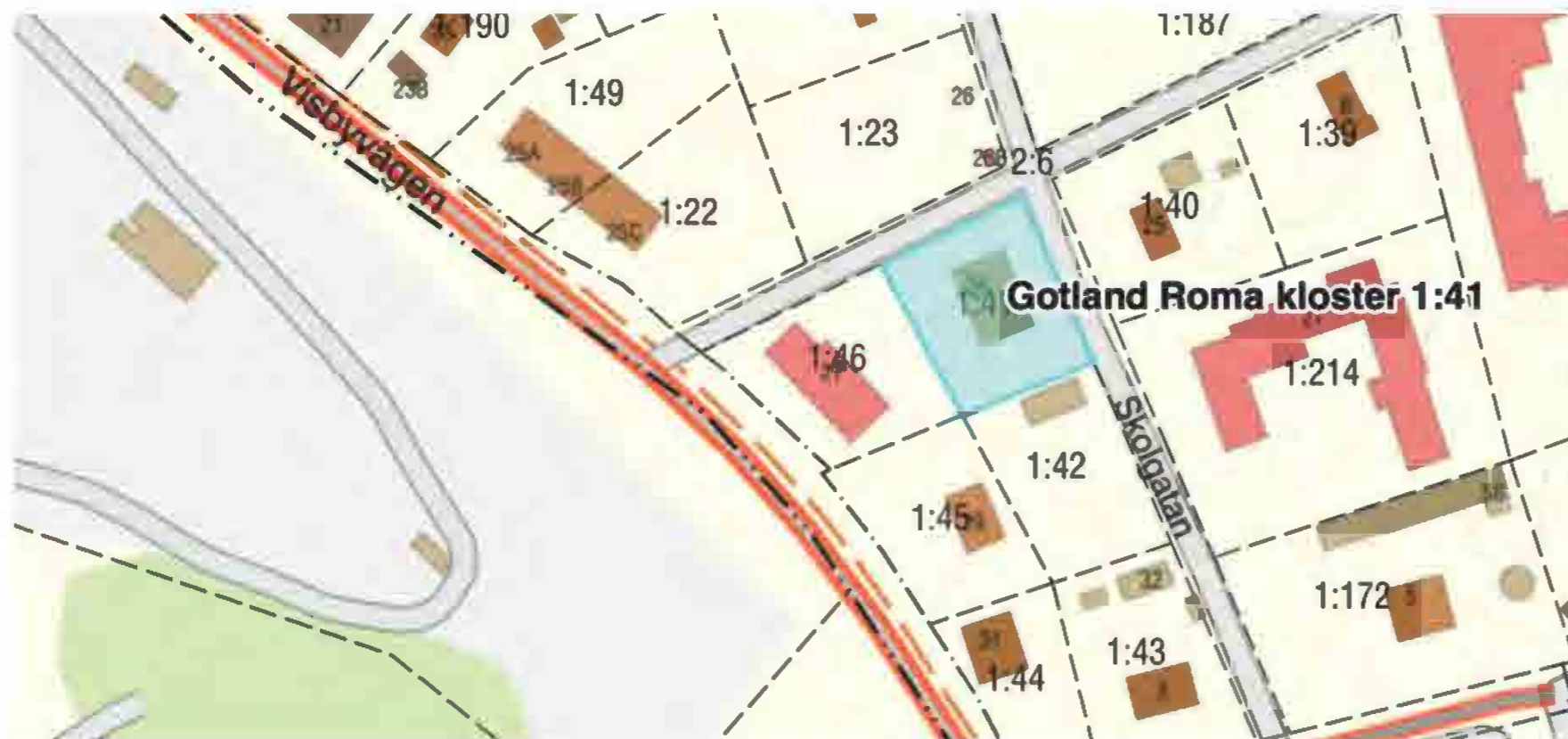
Roma är en centralort belägen mitt på Gotland. Socknens tidiga historia och utveckling präglas till stor del av det kloster som 1164 anlades på platsen av cisterciensermunkar, och den kungsgård som 1733 byggdes i anslutning till det forna klosterområdet av landshövding Johan Didrik Grönhagen.

Järnvägsstationen invigdes 1878, och syftade till en början främst till att transportera gods till och från Kungsgården och de intilliggande lantbruken. Då sockerbruket invigdes 1894 utvecklades platsen till en viktig järnvägsknut som fraktade betor från hela ön till sockerbruket i Roma, och därefter socker vidare till Visby för utskippning. Sockerbruket anlades på 1890-talet och bruket kom att präglade utvecklingen av tätorten Roma. Sockerbruket var fram till betkampanjen 1997 en av Gotlands största industrier.

Vid kommunsammanslagningen 1952 blev Romakloster den största, både sett till areal och till invånare. 6036 personer. 18 socknar sammanfördes då kommunen bildades och den sträckte sig från södra Visby ut till kusten vid Östergarn. De centrala delarna av orten ligger på ömse sidor om Visbyvägen, med merparten av bostadsbebyggelsen på den östra sidan.

Sockerbruket i slutet av 1800-talet. Källa: Klosterfastigheters hemsida, www.klosterfastigheter.se.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1953 signerad Arne Pettersson, arkitekt SAR. Källa: Romaklosters byggnadsnämnds arkiv, Regionarkivet, Visby

ROMA KLOSTER 1:41

ORIENTERING

Fastigheten ligger centralt i Roma, strax väster om Visbyvägen i hörnet av Skolgatan och Björkstigen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten bebyggdes 1952–1953 efter ritningar av Arne Pettersson SAR, Visby. Byggherre var Stiftelsen Roma och byggmästare var Byggnadsfirman Wiberg & Pettersson, Hemse. Fastigheten bebyggdes med ett flerfamiljshus i tre våningar, enligt entreprenadkontraktet från 1953 så projekterades det samtidigt med bebyggelsen på den intilliggande fastigheten (Roma Kloster 1:46). Där uppfördes en tandpoliklinik, som inte längre är i GotlandsHems ägo.

Fasaderna utfördes i ädelputs med yta riven i cirkelformade rörelser, samt släta fönsteromfattningar i kalkcementputs och med portomfattning i tegel. Byggnaden fick ett sadeltak med takkupor klätt med rött, enkupigt tegel. Trapphus och entréer fick golv utförd i Gotlandsmarmor. Trapphusets räcke och ledstänger utfördes i stål och fönsterbänkar i Gotlandsmarmor. Vissa rum i lägenheterna fick parkettstavgolv.

NULÄGESBESKRIVNING

Huset är uppfört i två plan med inredd vind under tegelklätt sadeltak med takkupor. Skorstenarna är murade i rödtegel. Fasaderna är putsade och avfärgade i en gul kulör, med grå fönsteromfattningar. Husets entré nås från Skolgatan, trapphuset är markerat genom att vara indraget från fasadliv. Ovanför entréporten finns en gemensam piskbalkong. Entrén omfattas av en rödtegelklädd nisch, entréporten är ursprunglig och utförd i trä och glas. Framför entrén finns ett nedfällt skrapgaller. Trapphusets ursprungliga golvbeläggning i Gotlandsmarmor är bevarat, liksom räcken i smide och handledare längs väggen i trä. Ursprungliga lägenhetsdörrar, liksom piskbalkongens dörrpar.

Lägenheternas balkonger är placerade på husets västra fasad, där finns också nedfart till två garage. Husets fönster är delvis utbytta till pivotohängda i lättmetall, men några lägenheter har bibehållna, ursprungliga fönster.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnadens kulturhistoriska värden i form av tidstypisk gestaltning med trapphus och balkonger markerade genom indrag i fasad, gemensam vädringsbalkong och småskalig garagefunktion i källarplan. Placering "hus i park" med uppvuxna träd. Bevarade ursprungliga detaljer, som fönster (delvis bibehållna) dörrpartier till gemensam vädringsbalkong, lägenhetsdörrar etc.

Entréfasaden mot Skolgatan.

Huset kringgärdas av klippta gräsmattor och uppväxta träd, tidstypiskt "hus i park".

Entré till trapphus och ovanförliggande gemensam piskbalkong.

Balkonger indragna från fasadliv.

Tidstypisk, småskalig bilanpassning med garage under huset.

Huset har några bevarade, ursprungliga fönster.

Husets fasader är putsade med en spritputs.

Vy mot entréporten.

Bevarade, ursprungliga lägenhetsdörrar.

Bevarad, ursprunglig balkongdörr till gemensam piskbalkong. På bilden syns också luckan till sopnedkast.

Bevarad ursprunglig entréport i trä och glas. Murad portomfattning i rödtegel.

Tidstypiskt räcke i smide, täckmålat.

Väggmonterad handledare i trä. Golv, plan- och sätsteg klädda med Gotlandsmarmor.

Detalj på dörrparti till piskbalkong.

Detalj på sekundärt, energibesparande fönsterkassett.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över fastigheten ca 1975. Foto är hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-10.

ROMA KLOSTER 1:22 OCH 1:49

ORIENTERING

Fastigheterna ligger på den östra sidan av Visbyvägen, och fastighetsgränsen löper rakt igenom flerbostadshuset.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Innan platsen bebyggdes utgjordes den av obebyggd åkermark. När området fastighetsindelades för bostadsbebyggelse delades marken in i två fastigheter, men bebyggdes från början med det flerfamiljshus som står där än idag, trots det är fastigheterna inte sammanslagna.

Flerfamiljshuset på platsen uppfördes 1958–1959 efter ritningar av Gunnar Hörnfeldts ingenjörbyrå, Visby. Byggherre var Stiftelsen Roma. Byggmästare var BPA Byggnadsproduktion AB, Visby. Några bevarade nybyggnadsritningar har inte kunnat återfinnas inom ramen för arbetet med denna rapport.

1975 skedde en ombyggnad för Försäkringskassan efter ritningar av Lindströms Ingenjörbyrå AB, Visby.

NULÄGESBESKRIVNING

Flerbostadshuset vänder sig mot Visbyvägen, och fastigheten mellan vägen och byggnadskroppen är asfalterad. I anslutning till husets entrélägen finns en yta belagd med rött marktegel. Huset är uppfört i souterräng, och på baksidan finns garage i markplan. Fasaderna är tilläggsisolerade, spritputsade och avfärgade i en gul kulör. Sockeln är slätputsad och avfärgad i en ärggrön kulör. De i fasad indragna entréerna, med ovanförliggande balkonger med svarta smidesräcken, har en fondvägg murad i rödtegel. Entréernas vilplan är belagda med kalksten, med nedfällda skrapgaller framför portarna. Fönstren är utbytta till bågar i lättmetall medan portarna är i trä med glasad överdel. I bottenplanets södra del finns en frisörsalong, med en entrédörr i lättmetall och glas.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Tidstypisk byggnad i form av kombinerat butiks- och bostadshus. Byggnaden har kulturhistoriska värden kopplade till dessa ursprungliga funktionernas långa kontinuitet, vilket också bidragit till en bevarad exteriör gestaltning. Bevarade ursprungliga byggnadsdetaljer är viktiga karaktärsbärare.

Fasad utmed Visbyvägen.

Entrépartier och ovanförliggande balkonger ligger indragna från fasadliv.

Vy mot entréport från förstuga.

Tidstypiskt trapplopp med smidesräcken med överliggare i krympplast.

Källartrappa och tak av brädgjuten betong.

Vilplan utanför entré med nedfällt skrapgaller.

Ursprungligt entréparti, med igensatt fönster.

Anpassad tillgänglighetsramp.

Vy längs med fasaden med det gamla sockerbruket i bakgrunden.

Huset kringgärdas av asfalterade ytor. På bilden syns också en stödmur i kalksten.

Garage på husets baksida.

Vy mot huset från sydväst.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Flygfoto över fastigheten ca 1975. Foto är hämtat från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2026-03-10.

ROMA KLOSTER 1:194

ORIENTERING

Fastigheten Roma kloster 1:194 ligger i den östra delen av centrala Roma. Den långsmala fastigheten sträcker sig från norr till söder och består av fyra flerbostadshus, garage, boservicebyggnad och förråd. Åt väster gränsar fastigheten mot Romas centrumbebyggelse med busstation, apotek och andra servicefunktioner.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse uppfördes 1972 efter ritningar av den Visbybase-rade arkitekten Arne Philip. Byggherre var Centrala byggnadskommittén i Gotlands kommun, Stiftelsen Roma Gamla stationsområdet och entreprenör Gotlandsbyggen EG Nilsson, Hemse

Bostadslägenheterna bestod av två respektive tre rum och kök. Till området hörde också en väl tilltagen tvättstuga med många funktioner samt en stor panncentral som försörjde hela området. Till nybyggnadshandlingarna finns en separat mapp med förfrågningsunderlag för anordnandet av utomhusmiljöerna "Trädgårdsanläggning vid flerbamiljshus i Roma, Gotlands läns hushållningssällskap" innehållande bland annat arbetsbeskrivning, planteringsplan och underhållsplan. Ansvarig trädgårdsarkitekt var N-A Stenström

och planen visar en rationellt arrangerad utemiljö, med hårdgjorda respektive gräsbelagda ytor, fyra olika arter träd och tre olika sorters buskar. Den innehåller också lekplats med sandlåda, gungställning och bollplan, liksom vädringsbord och piskställ, papperskorgar, parksoffor och trafik hinder.

Det är sparsamt med arkivmaterial som redovisar genomförda förändringar, men 1986 uppförs en boservicebyggnad av Alvar Hallgren bygg AB, ritad av Hjukströms arkitektkontor i Visby.

NULÄGESBESKRIVNING

Bostadshusen är uppförda i två våningsplan med pulpettak och fasader i slammat murtegel. Fönstren är sekundärt utbytta till lättmetallbågar men entréportarna, placerade djupt indragna från fasad, är i trä och glas med sparkskydd i plåt. I fasad, i anslutning till vardera entréläge finns en tät dörr, målad i en röd kulör. Markytan framför huskropparna är hårdgjord med asfalt och grus, med utplacerade sittbänkar, planteringskärl och cykelställ. Trapphusens vilplan samt plan- och sättsteg är utförda i terrazzo, trappräcken i lättmetall med handledare i svartlackerat trä. Väggarna är vitmålade med en marmorerad bröstning som avslutas med en aluminiumfärgad list. Lägenhetsdörrarna i trä är ursprungliga. I anslutning till bostadshusen finns garagelängor och cykelförråd, de senare uppförda i gles, rödmålad panel med vitmålade portar. På gårdarna finns uppvuxna träd och häckar, lekplats med gungställning och sandlåda, piskställning och vädringsbord samt sittplatser.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Visst kulturhistoriskt värde kopplat till den tidstypiskt, sakligt gestaltade bebyggelsen där flacka tak, slammade tegelfasader, ursprungliga fönster, och de rationella och tidstypiska utemiljöerna är värdebärande karaktärsdrag.

Vy genom bostadsområdet.

Entréfasad med lekplats och bänkbord.

Entréfasad i slammat tegel.

Lägenheterna har egen trädgårdsyta i anslutning till huset.

Exempel på ursprunglig entréport i trä, med sparkskydd i plåt.

Ursprunglig armatur.

Privata uteplatser och trädgårdsytor innan den gemensamma gården tar vid.

Rationellt hårdgjorda ytor vid entréer.

En låg servicebyggnad är sammanlänkad i vinkel med ett av bostadshusen.

Utbytta fönster i lättmetall.

Franska balkonger.

Servicebyggnad med ursprunglig puts.

Gångväg flankerad av planteringar.

Äldre utomhusarmaturer.

Undertak med träpanel och infällda armaturer.

Gestaltad utemiljö med uppväxta träd och gestaltad uteplats.

Trädrad längs med gångstig.

Vy över panncentral.

Servicebyggnad med fasader i slamfärgad träpanel.

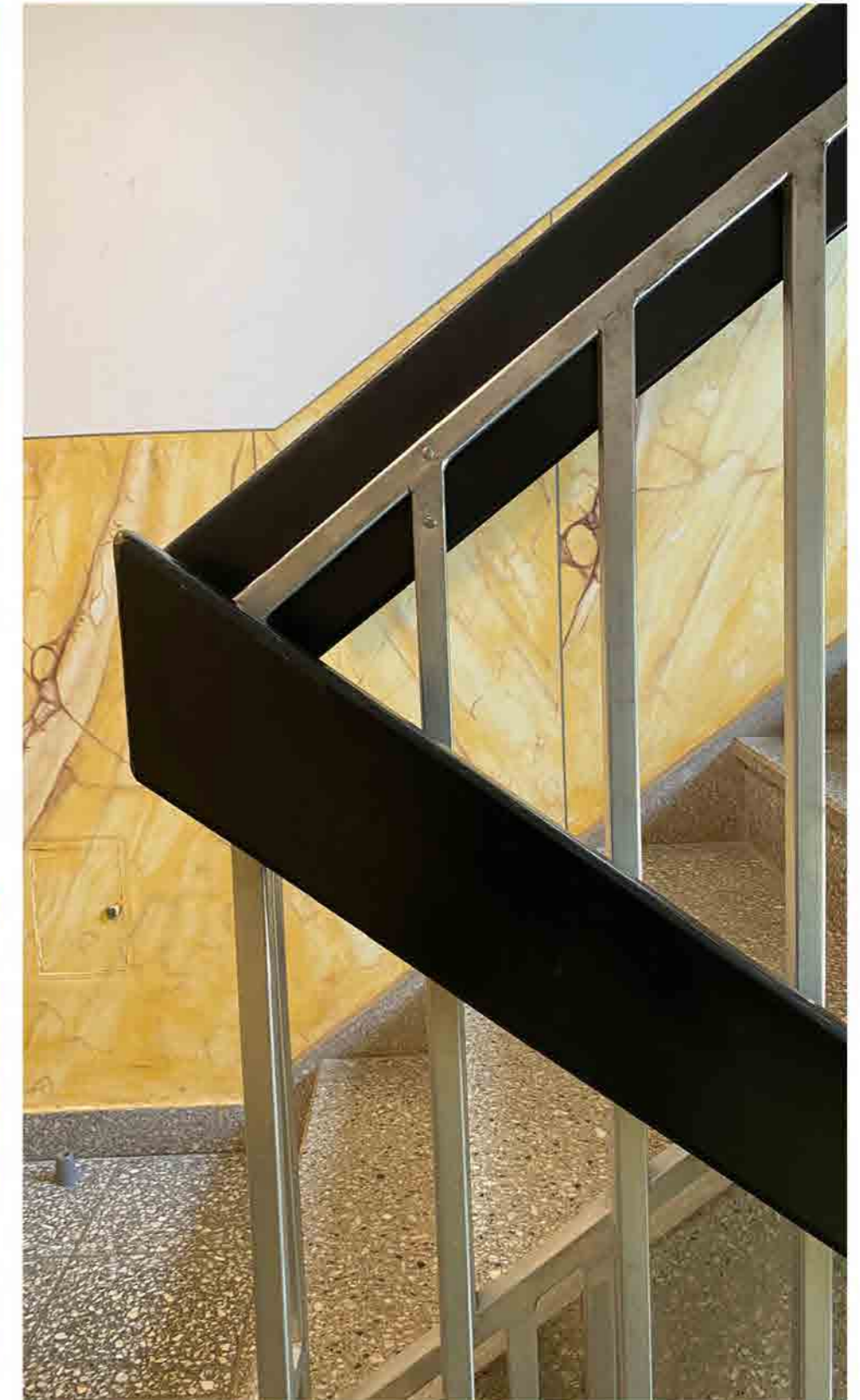
Trapplopp med marmorerad bröstning.

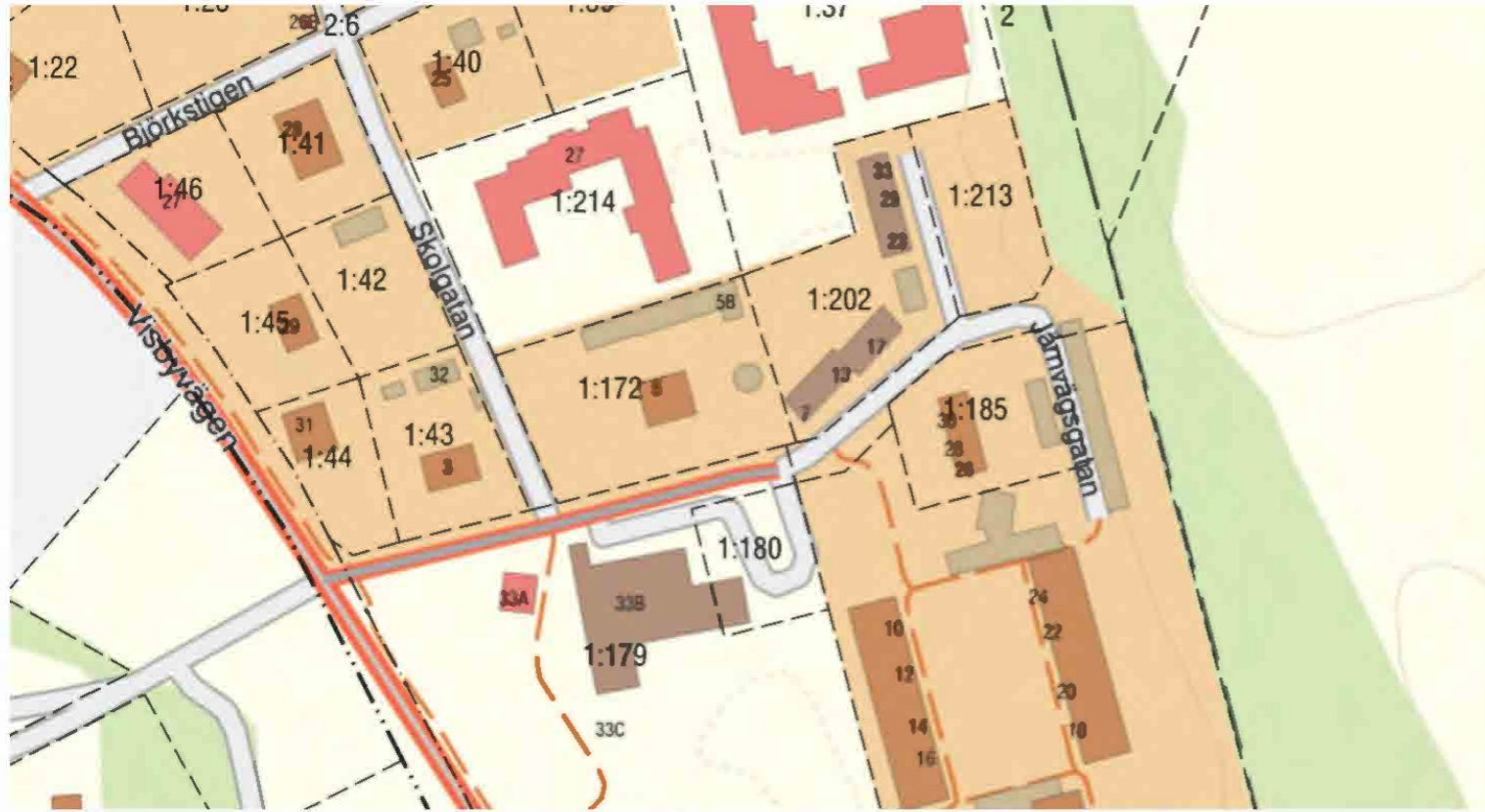
Vy mot förråds- och garagebyggnader.

Trapphusens golv, vangstycken samt plan- och sättsteg är utförda i terrazzo.

Detalj av räcke i lättmetall med handledare i täckmålat trä.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Google streetview 2011. Sedan dess har färgsättningen förändrats, och fönster och ytterdörrar bytt ut.

ROMA KLOSTER 1:202

ORIENTERING

Fastigheten ligger i centrala Romas östra del, och ligger i vinkel med Järnvägsgatan närmast i öster och söder. Norrut gränsar fastigheten till ett äldreboende och västerut ligger det gamla ålderdomshemmet, Klostergården.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen på fastigheten uppfördes 1961, som "pensionärshem om åtta lägenheter jämte pannrumsdelen" arkitekten är okänd men byggherre var Roma kloster kommun, pensionärshemskommittén. Byggnadsingenjör var SBR, Nils Lindström, Visby och entreprenör Fackföreningarnas Byggnadsproduktion, Visby.

Husen uppfördes i ett plan med pulpettak. Gavelfasaderna murades i gultegel och entréerna utfördes med dubbeldörr i furu. I lägenheterna belades samtliga golv med spånskivor med jaspé, badrummen undantagna där lades istället en 2 mm tjock plastmatta på både golv och väggar ovanpå spånskivorna. I kapprum och förråd kläddes såväl väggar som tak med gips och ströks med emulsionsfärg. Även kökens väggar och tak kläddes med gips och fönstret fick en fönsterbänk i polerad marmor. Vardagsrummets väggar kläddes med

putsgipsplattor och fönsterbänkarna utfördes i polerad marmor. Till området hörde också en separat funktionsbyggnad med stryk- och mangelrum, pannrum, torkrum, tvättrum, förråd och hobbyrum.

NULÄGESBESKRIVNING

Området består idag av två längor med lägenheter i ett plan med pulpettak. Den ena längan är en enhet, medan den andra utgörs av två mindre byggnadskroppar, sammanlänkade men lätt förskjutna i förhållande till varandra. Mellan de två längorna finns en funktionsbyggnad. Bostadshuset har gavelfasader murade i gultegel, övriga fasader har liggande träpanel täckmålade i en ljus kulör. En del lägenheter har låga staket, träaltaner eller andra anordningar som markerar den privata delen av de gemensamma utemiljöerna bostadshusens fram- och baksidor. Det har under arbetet med denna handling inte påträffats något arkivmaterial som beskriver genomförda förändringar, men husen har av nuvarande utseende att döma genomgått vissa renoveringar och kompletteringar. Entrédörrarna är utbytta till moderna, fabriksmålade dörrblad samt så har det tillkommit svarta skärmtak ovanför varje entré. Även fönstren är utbytta till pivothängda i lättmetall.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Visst kulturhistoriskt värde kopplat till tillkomstkontexten som pensionärsboende samt till den tidstypisk gestaltningen med förskjutna byggnadskroppar och materialval som gultegel.

Entrélägen mot Järnvägsgatan.

Vy från gårdssidan, med upp vuxna tallar och privata mindre trädgårdsytor.

De sammanlänkade byggnadskropparna är förskjutna sinsemellan.

Vy från sydöst. En putsad servicebyggnad är placerad i vinkeln mellan de två bostadslängorna.

Putsad servicebyggnad sedd från gården.

Ett plank med en enkel smal öppning länkar samman respektive bostadslänga med servicebyggnaden i mitten.

Översiktskarta Hemse. Källa: Lantmäteriets digitala karttjänst, min karta.

Storgatan på Hemse, fotot är odaterat. Källa: www.lindebilder.se

HEMSE

KORT OM ORTENS 1900-TALSHISTORIA

Hemse utgör centralort för den södra delen av ön och omges av ett bördigt odlingslandskap som delvis, innan 1800- och 1900-talets utdikningar, också utgjordes av myrmarker.

Hemse blev municipalsamhälle 1886, och vid kommunreformen 1952 sorterades socknarna Hemse, Fardhem, Levide, Gerum, Lojsta, Linde, Rone och Alva till Hemse kommun. Hemse utgjorde, och utgör fortfarande, södra Gotlands centrum för handels- och serviceinrättningar men under mitten av 1900-talet fanns en större mängd olika småindustrier, verkstäder och byggföretag, exempelvis Hemse snickerifabrik, Hemse ångkvarn & sågverk, Lantmännens centralförening, Hemse traktor A/B och F. Siltberg. På orten fanns också tryckeri, elfirmor, fem frisörsalonger, järnhandel, urmakeri, banker mm. Hemse hade också ett digert utbud av vårdinrättningar som provinsialläkare, apotek, tandläkare, äldreboende, landsfiskal och veterinär, liksom folkhögskola och realskola. Järnvägen löpte genom orten och vidare både till

Ronehamn, Klinte och söderut genom Alva socken. Stationsbyggnaden på Hemse finns kvar och är idag busstation och lägenheter.

De kommunägda fastigheterna utgjordes år 1956 bland annat av kommunhuset (byggt 1939), ålderdomshem, posthuset och ett mindre bostadshus med 12 lägenheter. Ytterligare ett bostadsprojekt med 18 lägenheter samt plats för pensionärsboende fanns beslutat.

Den allmännyttiga bostadsstiftelsen Stiftelsen Högbygårdar bildades 1951, det vill säga ett år före kommunreformen 1952. Samma år uppförde man det första flerbostadshuset intill Storgatan och torgplatsen i centrala Hemse.

De kommunägda fastigheterna utgjordes år 1956 bland annat av kommunhuset (byggt 1939), ålderdomshem, posthuset och ett bostadshus med 12 lägenheter. Ytterligare ett bostadsprojekt med 18 lägenheter samt plats för pensionärsboende fanns då beslutat.

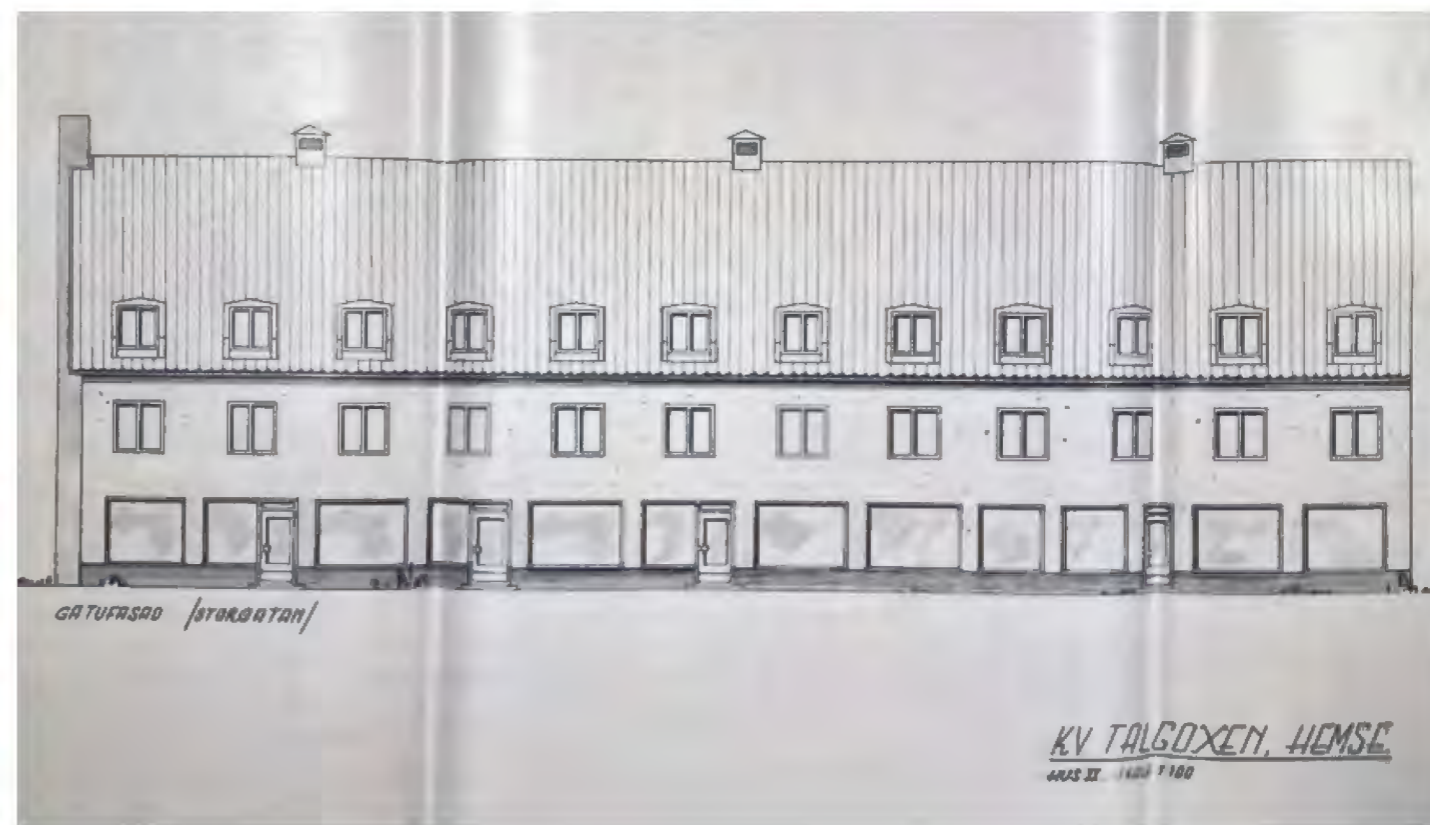
1969 förvaltade Stiftelsen Högbygårdar 158 lägenheter, 6 lokaler, 13 garage och 12 bilplatser. I då pågående produktion hade företaget 12 lägenheter. Därutöver planerades för 12 lägenheter att byggas per år 1970–73, totalt 48 lägenheter. Företaget uppgick i det nybildade GotlandsHem 1971.

Kommunhuset på Hemse. Fotot är odaterat. Källa: www.lindebilder.se

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1951 signerad Arne Pettersson. Källa: Regionarkivet, Gotland. Hemse byggnadsnämnds arkiv.

HEMSE TALGOXEN 8

ORIENTERING

Kvarteret Talgoxen ligger centralt i Hemse, strax öster om huvudgatan Storgatan som löper genom orten. Kvarteret som helhet utgörs till stor del av parkeringsplats för besökare till affärer och service. Fastigheten Talgoxen 8 ligger i kvarterets norra del och är bebyggd med två mot varandra vinkelställda flerfamiljshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten bebyggdes i två etapper 1950–51 och 1954. Arkitekt för första etappen var Arne Pettersson SAR, Visby. Arkitekt för andra etappen var Gunnar Hörnfeldts Ingenjörbyrå, Visby. Byggmästare var Byggnadsfirman Pettersson & Nilsson, Hemse (etapp 2, 1954). Byggherre var Stiftelsen Högbygårdar.

I ett PM från arkitekt Arne Pettersson daterat 1950 angående två nya bostadshus i Hemse omnämns som bakgrund att orten hade behov av nya lärarbostäder. Minst åtta av de planerade lägenheterna avsågs bli bostäder för anställda vid folk- och småskolan i Hemse. Om skolan dessutom skulle byggas ut förväntades antalet lärare bli fler och därigenom också behovet av tjänstebostäder öka till det tredubbla.

Hemse kommunalnämnd framhöll i ansökan om byggnadstillstånd samma år att det, utöver bostäder för lärare, rådde brist på moderna lägenheter för barnfamiljer och pensionärer. Det fanns också ett stort behov av nya affärslokaler.

Varje lägenhet i de nya husen skulle vara försedd med badrum, WC, kylskåp och elspis. Dessutom skulle tillgång till sopnedkast och maskintvättstuga finnas.

Byggnaden som uppfördes 1951 (Storgatan 66 A–C) var ett flerbostadshus i två våningar med inredd vind och affärslokaler på bottenvåningen. Huset fick ett sadeltak täckt av rött enkupigt tegel och försett med takkupor. Fasaderna utfördes i brådriven cementputs. Den sydöstra fasaden försågs med balkonger med fronter och räcke i smide. Trapphusen entréer nåddes från sydöst och portarna utfördes i trä.

Lägenhetsstorlekarna var 2 rum och kök och byggnaden blev det första flerfamiljshuset som uppfördes av Stiftelsen Högbygårdar.

Byggnaden som uppfördes 1954 (Ängsgatan 9 A–B) var ett flerbostadshus i två våningar. Fasaderna utfördes i ädelputs "serponit stänkputs" med släta fönsteromfattningar och slätputsad sockel. Entréportarna var av ek och på taket lades enkupigt rött tegel.

Fasaderna mot söder försågs med balkonger med fronter i korrugerad plåt och räcke av smide.

Trapphusen fick av golv av kalkstenstensplattor och räcken i smide målat med syntetisk lack och handledare av ädelträ. I källarvåningen fanns, utöver källarförråd och skyddsrum, även fem garage vilka nåddes från gården via en nedfart.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1, 2 och 3 rum och kök och på golven lades golv av linoleum och stavparkett av ek. Badrummen försågs med inmurningsbadkar av gjutjärn, invändigt emaljerat. Toaletterna av vitt sintrat porslin av modell Ifö Cito med svart ring och lock.

Enligt situationsplanen från 1954 planerades ytan framför byggnadskroppen mot Storgatan utgöras av parkeringsplats. Ytan framför byggnadskroppen mot Ängsgatan avsågs, förutom av cykelparkering, även för planteringar. Gården mellan de båda byggnaderna planerades med en gemensam lekplats. Stensatta kanter utfördes mot garageuppfarterna mot Ängsgatan 9 A–B.

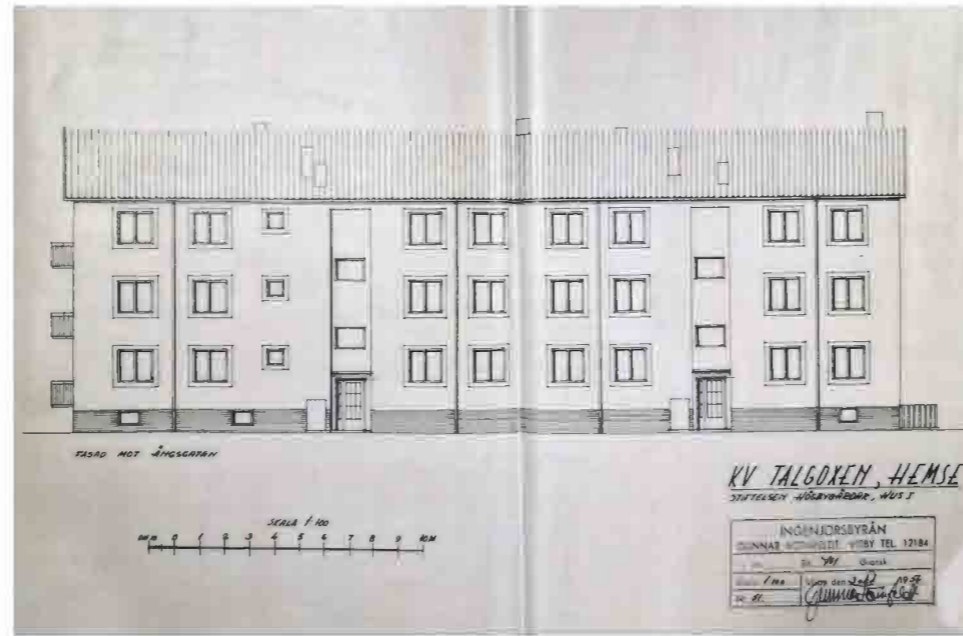
1980 skedde ombyggnad av bottenvåningen flerbostadshuset/affärshuset i syfte att ge biblioteket större lokaler. 1999 skedde ombyggnad och ändring av ventilation byggnadskroppen Storgatan 66 A–C.

NULÄGESBESKRIVNING

Husen har fått bibehålla sina ursprungliga funktioner - bostadshus i kombination med mindre affärslokaler mot Storgatan. Även den grundläggande, ursprungliga gestaltningen är bibehållen även om bytet av vissa byggnadsdelar, som fönster, portar och balkonger, påverkar helhetsintrycket. Fasaderna är putsade och trapphusens lägen markeras genom att vara något indragna från fasadliv. Även gavlarnas balkonger är något indragna, och vid den översta balkongens nisch är sadeltakets form tagits upp i överkant, ett tidstypiskt enkelt men lekfullt gestaltungsgrepp. Den södra fasaden på huset vid Ängsgatan har också en variation i hur långt ut fasadlivet sträcker sig. Den uppbrutna fasaden ger en viss småskalighet till byggnadsvolymen, som dock förtas något av de sekundärt monterade balkongerna.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Bostads- och affärsbebyggelsen har i huvudsak fått bibehålla sin robusta ursprungliga gestaltning, typisk för det tidiga 1950-talet, även om gestaltningen förenklats och förskjutits med utbytta dörrar, fönster och skyltningspartier. Värden finns annars i huvudsak kopplat till den långa kontinuiteten med affärslokaler i markplan mot Storgatan, liksom till bebyggelsens ursprung som nischat kategoriboende i form av lärarbostäder och affärslokaler.

Fasadritning från 1954 signerad länsarkitekt Ingenjörbyrå Gunnar Hörnstedt. Källa: Regionarkivet, Gotland. Hemse byggnadsnämnds arkiv.

Vy över fasaden mot Storgatan.

Gavel mot parkeringen i centrala Hemse.

Entréfasad mot öster, entréerna och trapphusens läge markeras genom indrag från fasadliv.

Gavelfasad mot Ängsgatan.

Bostadshuset längs Ängsgatan.

Entréport med ursprungligt skärmtak men utbytt port, armatur och husnummer.

Nedgång till källarplan vid gaveln, huset vid Storgatan.

Skärmtak med putsat undertak, huset längs Ängsgatan.

Skärmtak med undertak i trä, huset vid Storgatan.

Husens fönster är utbytta till båg- och karmar i lättmetall.

Tidstypisk fasadgestaltning med balkonger indragna från fasadliv. Utbytta balkongfronter.

Fasad mot söder och parkeringen i centrala Hemse. Nedfart till garageutrymmen.

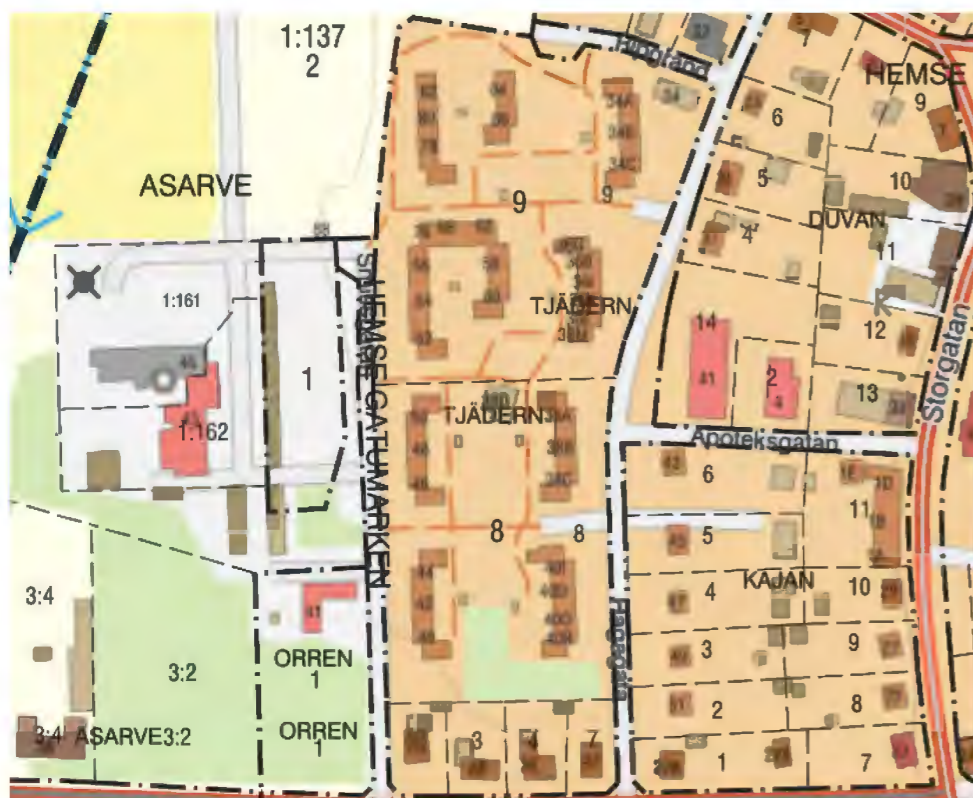
Detalj av garageportar.

Husen har putsade fasader under flacka sadeltak.

Detalj på balkongfront i skivmaterial.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

HEMSE TJÄDERN 8 OCH 9

ORIENTERING

Kvarteret Tjädern ligger i Hemses sydvästra del, strax söder om Fardhemsvägen och öster om värmeverket. Fastigheterna Tjädern 8 och 9 är allmännyttans och är bebyggda med flerbostadshus

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen började uppföras år 1965 efter ritningar av arkitekt Per Erik Nilsson. Byggherre var stiftelsen Högbygårdar och entreprenören lokal, Wiberg och Pettersson, Hemse. Under den första etappen uppfördes ett hus om 16 lägenheter. Kvarteret kallades då Trasten. Av entreprenadkontraktet framgår att ytterväggar och dylikt skulle kläs med "Havdhems glittertegel eller därmed likvärdigt" medan fönsteraxlar göts mot råspont, och ytbehandlades med cuprinol. Sockeln stänkputsades och målades med silikatfärg. Karmytterstycken beslogs med kopparplåt medan balkongräcken utfördes med korrugerad plåt. Invändigt göts betongen mot gjutform av råspont, och lämnades obehandlade eller målades utan föregående putsning.

I tvårumslägenheterna belades vardagsrumsgolven med eklamell, andra golv kläddes med linoleum (Forshaga marmoleum) och vinylmattor. I köken fanns bakhord i teak och bänkar med Perstorpsplatta. Ytterdörrar försågs

med sparkskydd i räfflat gummi, och fönsterbänkarna var av hårdpressad och polerad eternit.

I källaren fanns pannrum, bränslerum, förråd, kapprum, mangelrum, tvättstuga, WC och torkrum.

Etapp två uppfördes två flerbostadshus av Gotlandsbyggen och slutbesiktigades 1967. Arkitekt var Per Erik Nilsson och byggherre Stiftelsen Högbygårdar. De pivohängda fönstren levererades av Olsson och Rosenlund i Stockholm, portbladen kläddes med teak med sparkskydd av räfflat gummi. Fönsterbänkarna utfördes i gotländsk marmor.

Förändringar

1979 anslutning till kommunens fjärrvärmenät

1980 – handlingar om ombyggnad av undercentraler och inreglering av befintliga värmesystem för fastigheter i Slite och Hemse.

1983 – Boservicebyggnad tillkom, Hjukströms arkitektbyrå i Visby, innehöll traktorgarage m.m.

1984 – Takpapp, lagd på hus 01.

1990 – bygglov sökt för balkong och anläggande av uteplatser till lägenheter i markplan. Ritning finns också för en läskärm utförd i tryckimpregnerat trä, klass A. Weland aluminiumbalkonger.

1991 – Kvarterslokal, med tvättstuga och samlingslokal, nybyggnad NOARK arkitektkontor AB. Betongpannor, socklar obehandlad kantbalk i betong, väggpanel, dekorbågar över fönster,

1991 – Byte av trappor till loftgångar. Takomläggning på gammal papp med Superseal FR, hus B, C och D. Byte takavvattning.

1992 – Omtag kring grönytorna, med växttyper, inventering och planterings-skisser.

1993 – Kryddträdgård anlades, efter planteringsplan.

1998 – interiör tillgänglighetsanpassning av mindre lägenheter. Installation av hiss och utökning av loftgångar. (Arriba)

2004 – rivningslov för brandskadad byggnad om 8 lägenheter i kvarterets norra del (gäller Tjädern 9).

2013 – 2014 – Takarbeten, ABS papp samt badrumsrenovering.

2016 – Fasadarbeten, plåtband/balkong och loftgång

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheterna är bebyggda med sammanlagt nio bostadshus. På Tjädern 8 är fyra huskroppar placerade spegelvänt kring en gemensam gård, medan de på Tjädern 9 har en mer oregelbunden utplacering. På Tjädern 8 finns också en gemensam funktionsbyggnad, klädd i vit träpanel och en gemensam uteplats kringgårdad av murar uppförda som en tegelborg i miniatyr. På Tjädern 9 finns en boservicebyggnad uppförd i ett plan under sadeltak. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i en brutet vit kulör, med slätputsade omfattningar kring dörr- och fönsteröppningar.

Bostadshusen på båda fastigheterna är både uppförda och renoverade i enlighet med en för området gemensam gestaltungsprincip, med fasader i rött tegel under flacka plåttak. Ett bostadshus i Tjädern 9 avviker från gestaltningen och har istället för tegel en putsad fasad i en djupt roströd kulör. Den övre delen av fasaderna är klädd med brun, korrugerad plåt, även fönsteraxlarna är markerade med detsamma. Ovanför entréerna finns grunda skärmtak i likadan plåt. Fönster och dörrar är utbytta till moderna motsvarigheter i lättmetall. Sekundärt har det tillkommit balkonger, vilka monterats utanpå fasad och är försedda med vita fronter.

Några av huskropparna har svalgångar med räcken och trappor med överliggare i aluminium samt ett fristående hisstorn.

Trapphusens golv, vilplan och trapploppens plan- och sättsteg är klädda med plastmatta med halkskydd i räfflat gummi vid trappkanterna. Räcken är utförda i smide med överliggare i plast. Väggar täckmålade med kulört dekor-målning.

De gemensamma utemiljöerna har sittplatser, planteringar, träd och gräsmattor. Det finns också en stor lekplats.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Vissa kulturhistoriska värden kopplade till den tidstypiska gestaltningen på såväl områdesnivå som hos de enskilda byggnaderna. Fasader i gediget material, flacka tak och nedkragad plåt över takfot samt markerade fönsteraxlar. Relativt påkostat och ett med Gotlandsmått mätt stort bostadsområde med trafikseparerade gårdar med mycket grönska, lekplatser och gemensamhetsytor.

Vy längs med en av fasaderna mot innergården.

Balkonger med fronter i trapetskorrugerad plåt.

Huskropp i rödtegel under flacka tak.

Sekundärt tillkommen trappa och svalgång till lägenheter.

Vy över innergård med klippta gräsytor.

Området är trafikseparerat, med asfalterade gångstråk.

Byggnadens fönsteraxlar är markerade i fasad med bröstning i brun plåt.

Vy mot trapplopp från förstuga.

Bevarad lucka till sopnedkast.

Gestaltad utemiljö med låga kalkstensmurar, spaljéer och pergola.

Lekplats som kringgärdas av rader med oxel.

Gestaltad uteplats i rödtegel.

Översiktskarta Klintehamn. Källa: Lantmäteriets digitala karttjänst, Min karta.

Donnersgatan i centrala Klintehamn. Foto från tidigt 1960-tal. Till vänster Strands 1:147. Foto: Gårdefors, Visby. Källa: Klinte hembygdsförening.

KLINTEHAMN

KORT OM ORTENS 1900-TALSHISTORIA

Klintehamn ligger relativt centralt placerat vid Gotlands västra kust. Vid 1952 års kommunsammanslagning samlades nio socknar inom Klintehamns kommun, Klinte, Sanda, Västergarn, Mästerby, Väte, Hejde, Fröjel, Eksta och Sproge. I mitten av 1950-talet hade kommunen Gotlands näst största folkmängd med 4862 invånare.

Hamnen ombyggdes 1952 och via den skedde utskeppning av timmer och spannmål samt införsel av gödningsmedel. Klintehamn låg också längs järnvägslinjen Roma-Hablingbo och via den skedde främst transport av betor. Idag är det gamla stationshuset busstation.

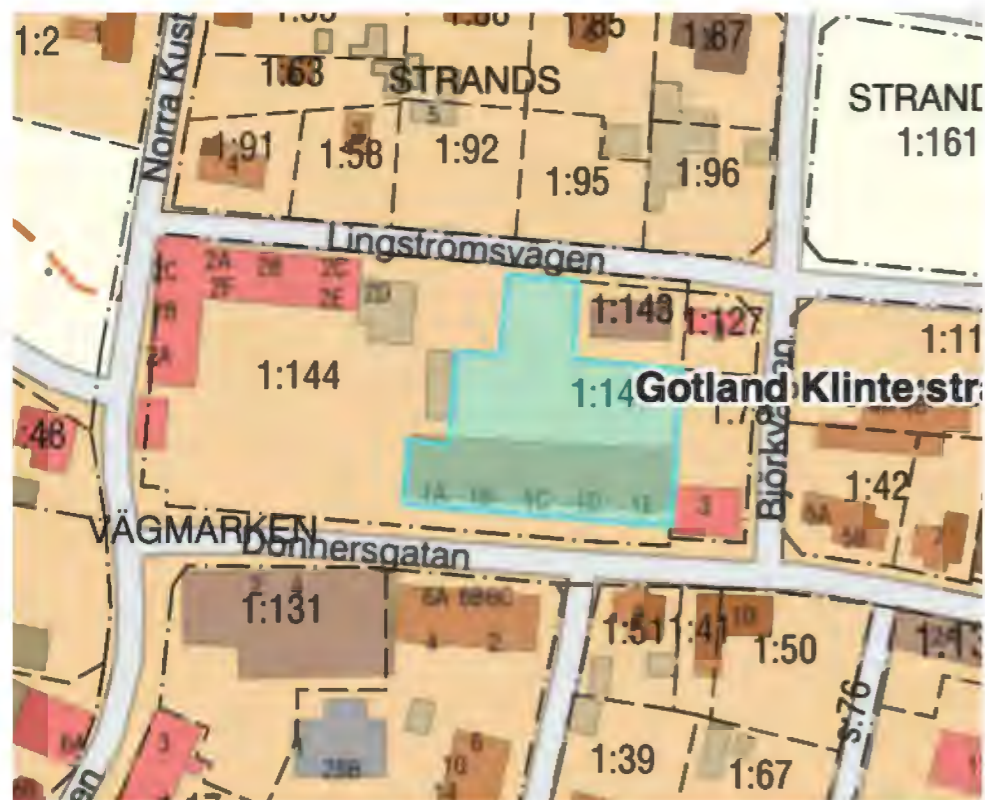
Gotlands största mejeri låg i Klintehamn och ägdes på 1950-talet av Sanda mejeriförening. Mejeriet mottog årligen ca 4 miljoner liter mjölk. Andra mer omfattande industrier var exempelvis Klintebys konserverfabrik som startade upp sin verksamhet 1915, tre snickerifabriker, verkstäder som Cedergrens mekaniska och ett par cementvarutillverkare.

I samhället fanns flera olika servicefunktioner: läkare, tandläkare, apotek, veterinär, landsfiskal, tullstation, lotsar, banker, hotell, biograf, bagerier och flera specialaffärer. Det fanns också en del platser för idrott och rekreation, som idrottsplatsen på Klintevallen och längs kusten norrut ett antal badpensionat, bland annat Warfsholm.

Donnerska huset, uppfört under 1700-talet, köptes in av kommunen 1951 i syfte att fungera som kommunhus. 1954 uppfördes en helt ny skolbyggnad för hela kommunens elever från sjunde klass och folkskolor var under 1950-talets mitt också nyuppförda i Sanda och Hejde, samt att Väte fått en ny lärarbostad. Kommunens övriga folkskolor reparerades under 1900-talets mitt, förutom skolan i Västergarn som lades ner. 1952 byggdes ett nytt äldreboende och ett kommunalt vatten- och avloppssystem ordnades 1954 för Klintehamns samhälle.

Första maj-tåg genom Klinte, 1939. Källa: Klinte hembygdsförening.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

KLINTE STRANDS 1:147

ORIENTERING

Fastigheten ligger utmed Donnersgatan i centrala Klintehamn, bebyggelsen utgörs av ett flerbostadshus med affärslokaler i bottenvåningen.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastighetens bebyggelse uppfördes 1960–1961 efter ritningar av Bertil Ahlqvists Arkitektkontor i Stockholm. Byggherre var Stiftelsen Donnersgården och byggmästare Artur Perssons Byggnads AB.

Fastigheten har i folkmun kallats Donnersgården och är belägen vid Donnersgatan i centrala delarna av samhället. Byggnaden är ett flerbostadshus med ett antal affärslokaler i bottenvåningen. Dessa innehöll ursprungligen bland annat lokaler för posten och Handelsbanken.

I samma kvarter fanns sedan tidigare det så kallade Donnerska huset från 1700-talet, vilket bland annat inrymde kommunalkontoret, samt ett flerbostadshus från 1950-talet vilket också huserade polisstation, brandstation och tandvård.

Fasadritning från omkring 1960 signerad Bertil Ahlqvists Arkitektkontor i Stockholm. Ritningen påträffades kopierad från originalet (som inte gått att finna) för ett bygglov från 1990. Källa: Region Gotlands bygglovsarkiv.

Fastigheten började projekteras 1959. Klintehamns kommunala bostadsstiftelse gjorde en undersökning om bostadsbehovet på orten där det framkom ett behov av bostadslägenheter. Därtill fanns även ett behov av bostäder för landstingsanställda samt lokaler för bank, post och tull expedition.

Byggnaden, med sammanlänkade byggnadskroppar om två respektive tre våningar, fick ett tegelklätt sadeltak vilket delvis bröts upp genom en lägre mittdel samt genom balkonger och plåtinklädda takkupor. Fasaderna var putsade i en ljusgrå kulör. Balkongerna försågs med fronter av skivmaterial i grönblå kulör, och svarta smidesdetaljer. Vissa lägenheter försågs med franska balkonger. Gatuplanet präglades av stora butiksfönster och under dessa mosaikplattor i en grönblå kulör. Entrédörrar, butiksfönster och dörrar var utförd i betsat eller oljat trä.

Planteringar, murar (inklusive stödmurar utmed garagedrifter) i kalksten mot norr utfördes efter förslag från trädgårdsanläggare Tore Forsberg, Visby.

1986 utfördes ombyggnad av postkontoret.

1999–2000 utfördes renovering av balkonger och tillgänglighetsanpassning av entréer samt tillbyggnad av skärmtak framför affärslokalerna.

NULÄGESBESKRIVNING

Huset är uppfört i tre nivåer, den östra och västra i tre våningar och huskroppen i mitten i två våningsplan. Fasaderna är putsade i en ljus kulör under ett sadeltak klätt med tegel. Plåtarbeten är utförda i tegelröd plåt. Gavlarna är utförda som så kallade "Gotlandsgavlar" där taket slutar i liv med den anslutande fasaden, utan utskjutande takutsprång. De övre planen nyttjas som bo-

stadslägenheter medan markplanet utgör affärslokaler. Bostadslägenheternas balkonger vetter mot Donnersgatan och ligger indragna från fasad- respektive takliv.

Affärslokalerna har bibehållen, ursprunglig blå mosaik under skyltfönstren i markplan, fönstren är utbytta till aluminiumprofiler.

Entréerna in till fastigheten är delvis utbytta men vid framsidan finns ett exempel på en bevarad träport med glasat, öppningsbart sidostycke och överljus. Trapphusens golv och trappor är utförda i terrazzo och löper kring en trappspindel målad i kontrasterande kulör. Räckena i täckmålat smide med överliggare i plast.

På husets baksida finns en urschaktad och asfalterad yta framför garagen i markplan. Stödmurar är utförda i kalksten och trappor leder upp till en grönyta där den ursprungliga marknivån är bibehållen.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnaden är tidstypisk och en relativt välbevarad representant för ett mindre centrumhus från 1950–60-talet. Den ansluter arkitektoniskt på ett naturligt sätt till de andra byggnaderna i kvarteret: Donnerska gården och bostadshuset från 1950-talet. Det finns därmed vissa drag av en regionalt anpassad modernism. Vissa kulturhistoriska värden kopplade till byggnadens bibehållna ursprungsanvändning, uppbrutna volymer och bibehållen grundgestaltning. Bevarade, ursprungliga byggnadsdetaljer som fasadmosaik, ursprungliga portar samt den bibehållna anpassningen till platsens topografi på husets baksida, med stödmurar och trappor, är värdebärande karaktärsdrag.

Vy längs med fasaden utmed Donnersgatan.

Butikslokaler i bottenvåningen och lägenheter i de övre våningsplanen.

Huset har varierande höjder och bostädernas balkonger ligger indragna från fasadliv.

Det sekundärt påbyggda gångstråket längs med affärslokalerna.

Vy genom gångstråket längs med butiksfasaden.

Bevarad, ursprunglig fasadmosaik.

Bevarad ursprunglig port till vänster, utbytt port i lättmetall till höger. Framför båda finns ett nedfällt skrapgaller.

Vy mot trapplopp från förstuga.

Trapploppet är målat i grått och gult med detaljer i kulört rött.

Vilplan i grå terrazzo, räcke i rödmålat smide med överliggare i svart plast.

Trappornas plan- och sättsteg i grå terrazzo.

Vy över fasaden åt norr med parkering, lastkaj och grönyta.

Stödmur i sten med ovanför liggande grönyta.

I stödmurens hörn finns en platsanpassad, gjuten trappa upp till grönyta.

Ölandstok och stenläggning ovanför garage.

Stödmur i sten invid lastkaj. Dörr till källarutrymme.

Plattformshiss med smidesräcke i anslutning till lastkaj.

Donnersgatan i Klintehamn. Närmast i bild Robbjäns 1:4. Foto från 1948. Källa: Klinte hembygdsförening.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Byggnadens tidigare höga kulturhistoriska värde har reducerats kraftigt efter ovarsamma energieffektiviseringsinsatser i form av tilläggsisolering och fönsterbyten. Husets grundgestaltning finns dock fortfarande kvar, och med hjälp av bevarade arkivmaterial är det möjligt att vid framtida insatser återskapa husets ursprungliga och välgestaltade exteriörer.

Fasaden inåt fastigheten.

Gårdsmiljön är delvis asfalterad, delvis utgörs den av en klippt gräsyta med träd.

Fasad mot Donnergatan.

Gavelfasad med asymmetrisk fönstersättning.

Gårdsfasaden. Fönster, dörrblad och balkongfronten är utbytt till varianter i lättmetall med grövre dimensioner och förenklad profilering.

Garage- och förrådsbyggnader invid gaveln.

Gjutna stöpelare för balkong.

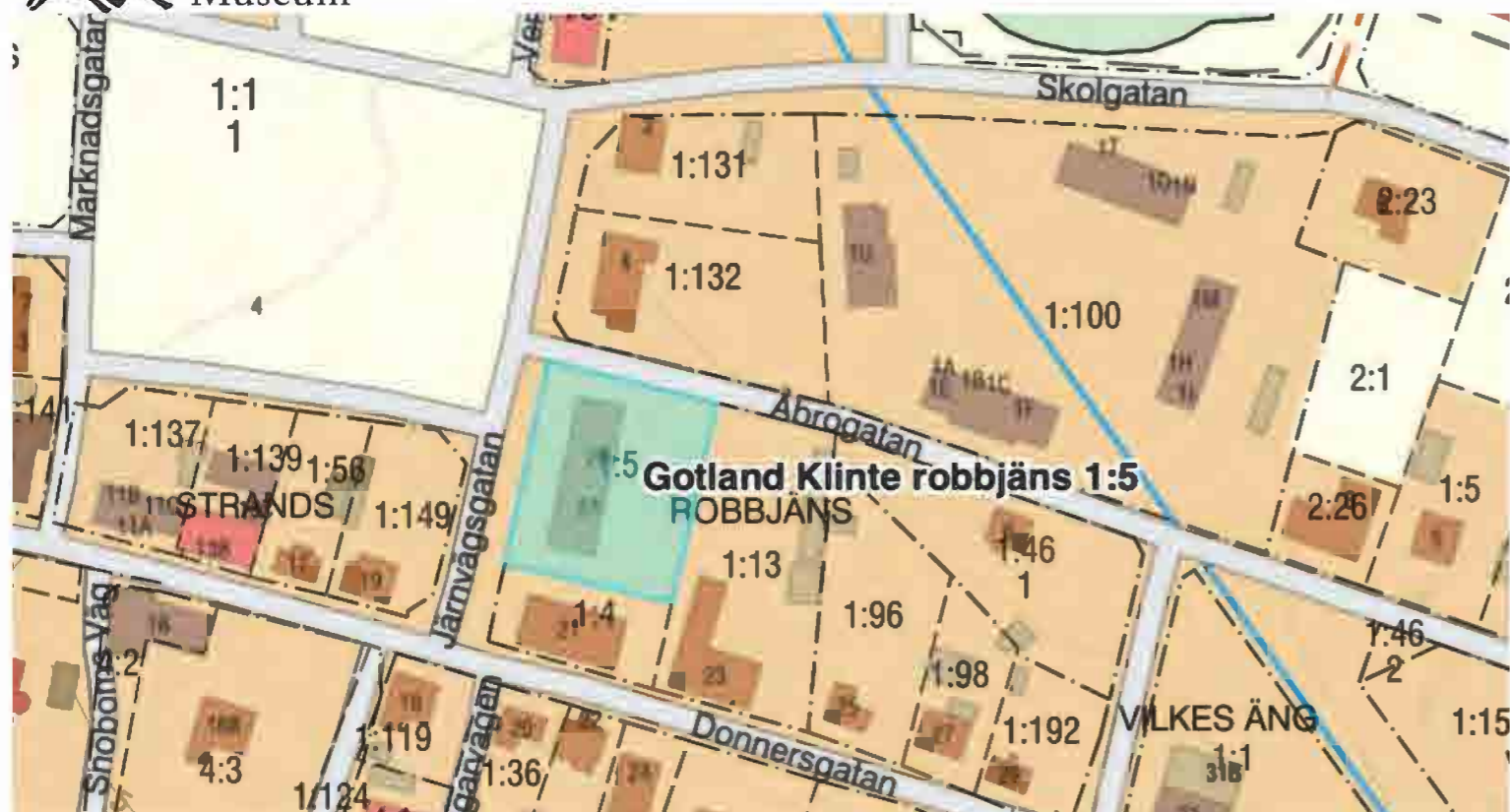
Vy längs med gårdsfasaden, under balkongen. Bevarad ursprunglig utombusarmatur.

Entré från Donnersgatan. Entrépartiet är utbytt till dito i lättmetall.

Det ursprungligen mycket välgestaltade balkongpartiet har genom ovarsamma byten av byggnadsdetaljer fått ett helt annat uttryck.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasaddritning från 1962 signerad Wilhelm Franchells Arkitekt- och Ingenjörbyrå. Källa: Klintehamns byggnadsnämnds arkiv, Regionarkivet, Visby.

KLINTE ROBBJÄNS 1:5

ORIENTERING

Fastigheten ligger i centrala Klintehamn, i hörnet Järnvägsgatan/Åbrogatan och är bebyggd med ett flerbostadshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1962–1963 efter ritningar av Wilhelm Franchell Arkitekt- och Ingenjörbyrå i Visby. Byggherre var Klintehamns kommunalnämnd. Generalentreprenör var Byggnadsfirma Pettersson & Nilsson i Hemse. Bebyggelsen, som utgörs av ett flerbostadshus i form av lamellhus under sadeltak, ligger utmed Järnvägsgatan i samhällets centrala delar.

Enligt nybyggnadshandlingarna från 1962 skulle byggnaden fått fasader i gult Havdhemstegel, men detta kom troligtvis inte till utförande, utan fasaderna putsades redan från början. Entréerna förlades mot gårdssidan. Fasaden mot Järnvägsgatan fick balkonger i två olika utföranden: balkonger med betongplatta och fronter i korrugerad plåt samt franska balkonger med smidesräcken. Trapphus i gjuten betong belagd med kalksten.

Lägenhetsstorlekarna varierade mellan 1 och 2 rum och kök.

NULÄGESBESKRIVNING

Flerbostadshuset ligger utmed Järnvägsgatan, något indraget på fastigheten så att en trädrad och parkeringsplatser ryms mellan huskroppen och trottoaren. Huset är uppfört i två våningsplan under tegelklätt sadeltak med svartmålad plåtarbeten och takavtning. Huset är tilläggsisolerat med ytskikt i prefabricerad spritputs avfärgad i en gul kulör. Fönstren är utbytta till pivothängda lättmetallfönster, och tilläggsisoleringen är gjord så att de hamnat en bit in från fasadliv. Husets två entréer ligger indragna från fasadliv, ursprungligen markerade med en omfattning i gultegel. Denna har dock hamnat bakom tilläggsisolerskivorna, men skymtar fortfarande i nischen. Portnischen har bibehållit en ursprunglig, gul spritputs, ytan framför porten är belagd med klinker som troligtvis tillkommit som en tillgänghetslösning under 1900-talets sista decennier. Entréporten är ursprunglig i trä och glas.

Trapphusens golv, vilplan och trappornas plan- och sättsteg är belagt med kalksten. Sockel mot väggen i kalksten. Det tidigare utrymmet för nedfällt skrapgaller innanför entréerna är sekundärt uppfyllt med ljus kakel. Trapploppen har handledare och räcken i svartmålat smide, med överliggare i plast. Väggar täckmålade med bröstning i kontrasterande kulör. Delvis ursprungliga lägenhetsdörrar.

På fastigheten finns en gemensam innergård med frukt- och prydnadsträd, planteringar, sittplats, förrådsbyggnad och piskställning.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Visst kulturhistoriskt värde kopplat till fastighetens ursprungliga gestaltning som trots sekundärt ovarsamma åtgärder som tilläggsisolering samt byte av fönster fortfarande är avläsbar. Värdebärande karaktärsdrag är exempelvis huskroppens volym och placeringen en bit indragen från Järnvägsgatan, bevarade byggnadsdetaljer vid och i entréer och trapphus samt de uppvuxna träden.

Entréfasad mot gården. Fönstren är utbytta till pivothängda lättmetallbågar.

Trappa till källare, med ursprunglig armatur.

Asfalterad gångyta längs med fasad.

Ursprunglig port i trä och glas.

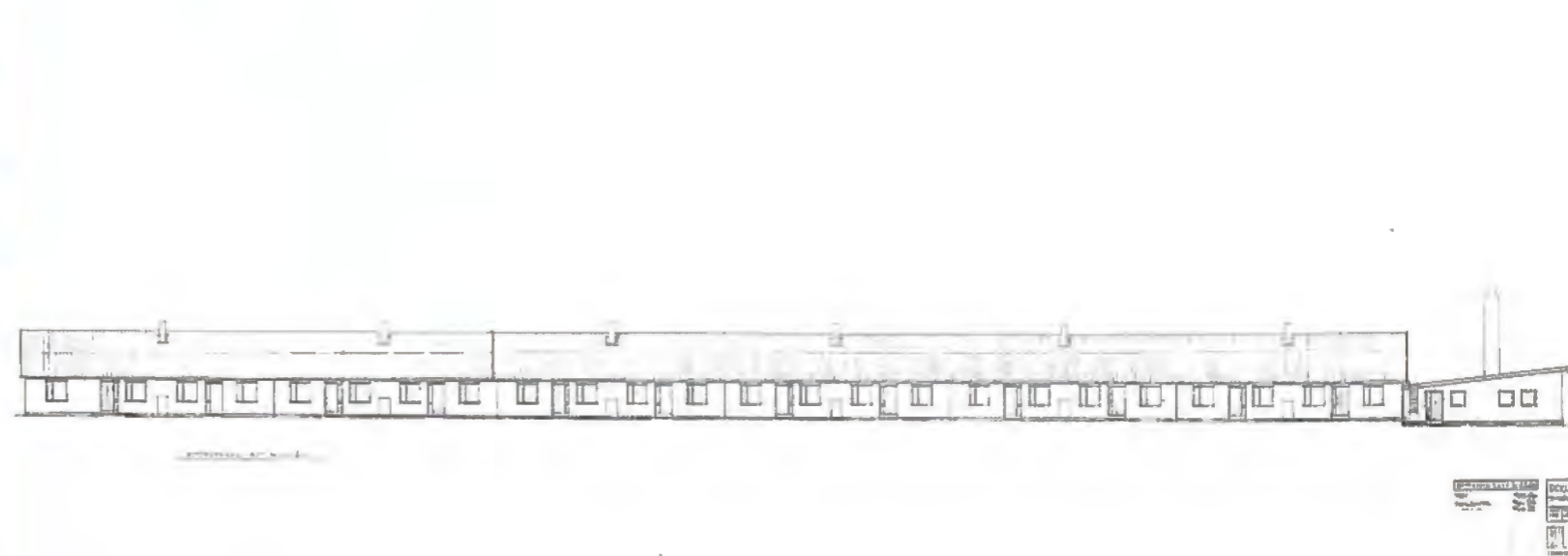
Utbytt fönster.

Plantering längs med fasad.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Fasadritning från 1962 signerad Bertil Ahlqvists arkitektkontor i Stockholm. Källa: Klintehamns byggnadsnämnds arkiv, Regionarkivet, Visby.

KLINTE SICKLINGS 1:119

ORIENTERING

Fastigheten ligger i den södra delen av centrala Klintehamn och är bebyggd med fyra flerbostadshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes i två etapper 1962–64 efter ritningar av Bertil Ahlqvists arkitektkontor i Stockholm. Byggherre var Stiftelsen Donnersgården. Generalentreprenör var Alvar Hallgren AB i Romakloster.

Bebyggelsen består av fyra radhuslängor grupperade i fyra något förskjutna men parallella rader. Totalt innehåller dessa 30 lägenheter. Kvarteret ligger utmed Garvaregatan i samhällets södra del.

Radhusen fick stänkputsade fasader av ädelputs i två olika kulörer. Husens gavelrösten kläddes med liggande panel. Sadeltaken var belagda mörkrött enkupigt tegel. Ytterdörrarna utfördes i teak.

I vinkel mot husens södra gavlar placerades garagelängor vilka vändes mot en gemensam parkeringsplats. Undantaget den var den översta radhuslängan vilken istället anslöt till en byggnad innehållande garage, panncentral, automat-

tvättstuga samt cykel- och barnvagnsförråd. Panncentralens skorsten utfördes i rött tegel. Både garagelängorna och panncentralen fick putsade fasader.

Lägenhetsstorlekarna utgjordes huvudsakligen av tre rum och kök med matvrå.

Bland interiöra detaljer märks fönsterbänkar utförd i finslipad Hoburgsmarmor, vardagsrumsgolv av eklamellbrädor i holländskt mönster och jaspémönstrat linoleumgolv övriga rum. Innerdörrar var industriellt målade med pigmenterad lack. Köksinredningen målades i tre kulörer.

Ytorna mellan radhusen utgjordes till större delen av grönytor och gångvägar vilka i norr anslöt till två ytor avsedda som lekplats.

1970 utfördes omfattande reoveringar i radhusen på grund av fuktskador. Detta innebar att flera golv behövde bytas ut.

1984 utfördes en större reovering, fuksanering och ombyggnad av fastigheten genom Canholms Ingenjörfirma. Skånska cementgjuteriet var generalentreprenör.

I samband med denna reovering tilläggsisolerades ytterväggarna. Ytterdörrarna utbyttes mot nya i trä med treskikt isolerglas. Även vissa fönsterpartier utbyttes mot nya med treskiktsglas. De invändiga byggnadsarbetena avsåg

bland annat målning, fuktisolering av golvbjälklag samt ny golvbeläggning, nya röranläggningar, luftbehandlingsanläggning och elanläggningar.

1999 kläddes gavelröstena på samtliga radhus med plåt i vit kulör.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med fyra flerbostadshus av radhustyp, uppförda i ett plan. Byggnadslängorna är uppbrutna i mindre enheter, sammanlänkade något förskjutna till varandra.

Fasaderna är tilläggsisolerade, isolerskivorna är stänkpudsade i en sandfärgad kulör. Gavelröstena är klädda med plåt och sadeltaken klädda med lertegel. Tilläggsisoleringen är utförd så att fönstren hamnat indragna från fasadliv. Ytterdörrarna är vitmålade med fast sidoljus. Skorstenar inklädda med brun plåt, vitmålade vindskivor.

Lägenheterna har en privat yta på såväl fram som baksida av husen. I söder finns en gemensam parkeringsyta och vid varje byggnadslängas södra gavel finns en sammanlänkad garagebyggnad. Resterande del av fastigheten utgörs av grönytor.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH

□ Inge Stenström, Visby, och Åke Pettersson, Lärbro, håller på att göra snyggt på tomten utanför B-huset vid Sicklings.

Ur tidningsartikel från 1963 om de nya radhusen. Källa: Gotlands allehanda 27/9 1963.

Vy över husen under flacka sadeltak. Garage till vänster i bild.

Asfalterad gångstig framför entréer. Huskropparna är placerade förskjutna till varandra.

VÄRDEBESKRIVNING

Vissa begränsade kulturhistoriska värden kopplade till byggnadernas bibehållna volymer, inbördes förskjutna byggnadskroppar och garagens placering och utformning. Kvarvarande ursprungliga byggnadsdelar, som det enkupiga takteget är värdebärande karaktärsdrag.

Garage under flackt tak.

Privat grönyta framför entré.

Husen är placerade förskjutet till varandra vilket bryter upp skalan.

Egna uteplatser och trädgårdsytor invid fasad, bakom häckar och plank.

Privata trädgårdsytor i anslutning till entrélägen.

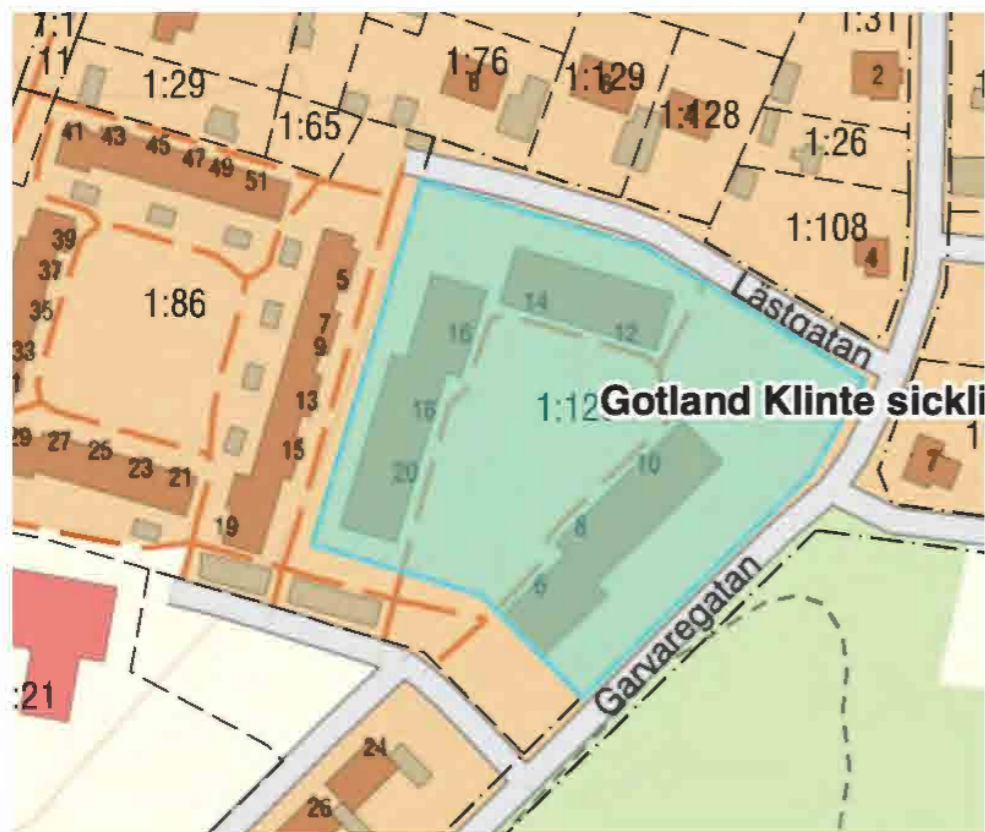
Gavel i puts och plåtinklätt gavelröste.

Asfalterat gångstråk förbi bostäderna.

Garagebyggnad under pulpettak.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

KLINTE SICKLINGS 1:120

ORIENTERING

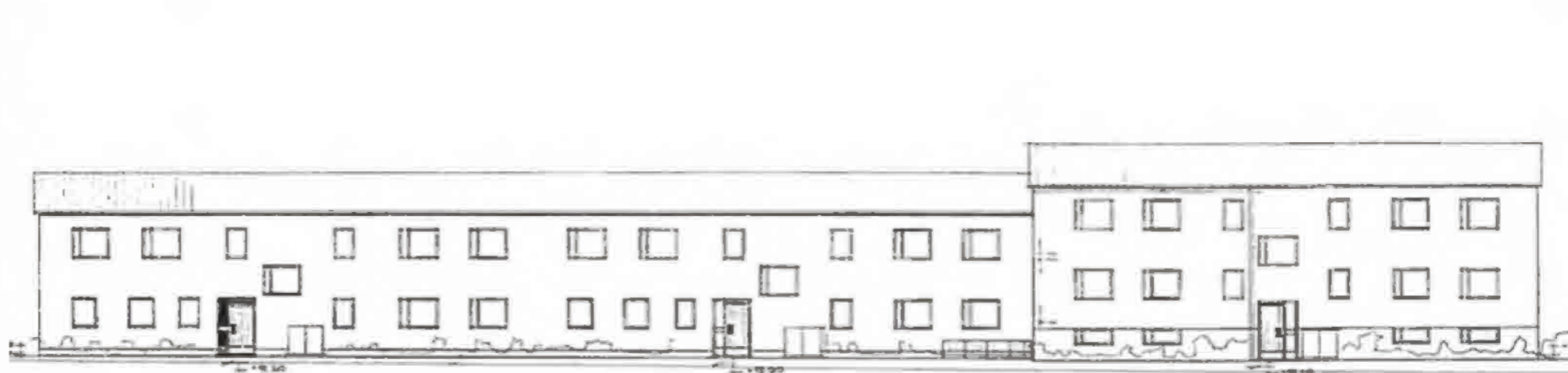
Fastigheten ligger i den södra delen av centrala Klintehamn och är bebyggd med fyra flerbostadshus.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastigheten uppfördes 1964–65 efter ritningar av Bertil Ahlqvists arkitektkontor i Stockholm. Byggherre var Stiftelsen Donnersgården. Generalentreprenör var BPA Byggnadsproduktion i Visby. Byggmästare var Pettersson & Nilsson i Hemse.

Fastigheten projekterades och uppfördes samtidigt med radhusen i Sicklings 1:119. Även dessa ritades av Bertil Ahlqvist. Fastighetsbeteckningen för båda dessa fastigheter var då Sicklings 1:112.

Bebyggelsen, bestående av tre tvåvåningslamellhus under sadeltak grupperade kring en innergård, ligger utmed Garvaregatan och Lästgatan i samhällets södra del. Fasaderna var utförda i terrasitputs undantaget socklarna vilka spritputsades med Serponit. Entréerna kläddes med rött fasadtegel. Taken var belagda med mörkrött, dubbelfalsat, enkupigt oglaserat taktegel. Husens bakre fasader försågs med generöst tilltagna balkonger vilka till hälften var

Fasadritning från 1964 signerad Bertil Ahlqvists arkitektkontor i Stockholm. Källa: Klintehamns byggnadsnämnds arkiv, Regionarkivet, Visby.

utkragade från fasadlivet. Balkongfronterna utfördes i sinuskorrugerad plåt. Den öppna innergården bestod av gräsytor och mindre planteringar kring en större hårdgjord yta avsedd för rekreation.

Trapphusen golvbeläggning utfördes i cementmosaik

I huskroppen närmast Lästgatan inrättades en oljeeldad panncentral vilken försörjde bostadsområdets uppvärmningsanordningar.

Lägenhetsstorlekarna utgjordes av tre rum och kök med matvrå. Bland interiöra detaljer märks fönsterbänkar i polerad Gotlandskalksten.

1984 skedde en större omgestaltning av innergården. Projektör var Viak AB i Visby. Entreprenaden omfattade i huvudsak markarbeten för gräs- och planteringsytor, hårdgjorda, plantering av växter samt utförande av yttre belysning. I samband med detta fick gården sin nuvarande utformning med gångvägar, murar av kalksten och lekplats. Samtidigt tillkom också staket runt fastigheten vilka ursprungligen var målade med en vit lasyrfärg.

NULÄGESBESKRIVNING

Husen är uppförda i två våningsplan under flacka, tegelklädda sadeltak. Fasaderna är tilläggsisolerade med spritputsad yta, avfärgad i en sandfärgad kulör. Balkonger med fronter och insynsskydd i grön- eller rödmålad små-

sinus. Entréportarna ligger indragna från fasadliv, och har ursprungligen varit markerade med röttegel men på grund av isolerskivorna är detta nu endast synligt i nischen. Portarna är bytta till aluminiumportar. Trapphusens golv är utfört i terrazzo, utrymmet för ett nedfällt skrapgaller innanför entréerna har fyllts upp sekundärt med kakel. Trappräcken i svartmålat smide med överliggare i plast. Bevarade men övermålade luckor till sopnedkast. Trapphusens väggar är täckmålade med bröstning i kontrasterande kulör. Ursprungliga lägenhetsdörrar.

Innergården är lätt kuperad med gräsmatteklädda kullar, centrerat finns en uteplats med bänkbord intill en lekplats. På gården finns också cykelbodnar med öppen långsida, täckmålade i brunt samt planteringar.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Fastigheten har vissa kulturhistoriska värden kopplade till bostadshusens ursprungliga gestaltning, som trots tilläggsisolering fortfarande är avläsbar. Ursprungliga gestaltungsgrepp som byggnadshöjder och inbördes förskjutna byggnadskroppar utgör tillsammans med bevarade byggnadsdetaljer som balkongfronter och räcken, trappor och ytterdörrar, viktiga värdebärande karaktärsdrag. Den gemensamma innergården utgör också ett kulturhistoriskt värde, med lätt kuperade grönytor, lekplats och gestaltad gemensam uteplats med kalkstensmurar.

Bostadshus i två plan under sadeltak.

Putsade fasader och låga planteringar.

Murstock putsad i samma utförande som resterande fasad. Trafikseparering med körhinder i form av det för GotlandsHem typiska betongrusset.

Bostadshuset har både balkonger indragna från fasadliv och franska balkonger.

Bostadshus i två plan, kringgårdat av asfaltsytor och gräsmattor.

Asfalterade gångvägar.

Balkonger med fronter och insynsskydd i grön småsinuskorrugerad plåt.

Balkongfronter i sinuskorrugerad plåt med överliggare i svart metall.

Portomfattningar murade i rödtegel.

Uteplats, plantering och lekplats kringgårdade av murar i kalksten.

Vy över innergården.

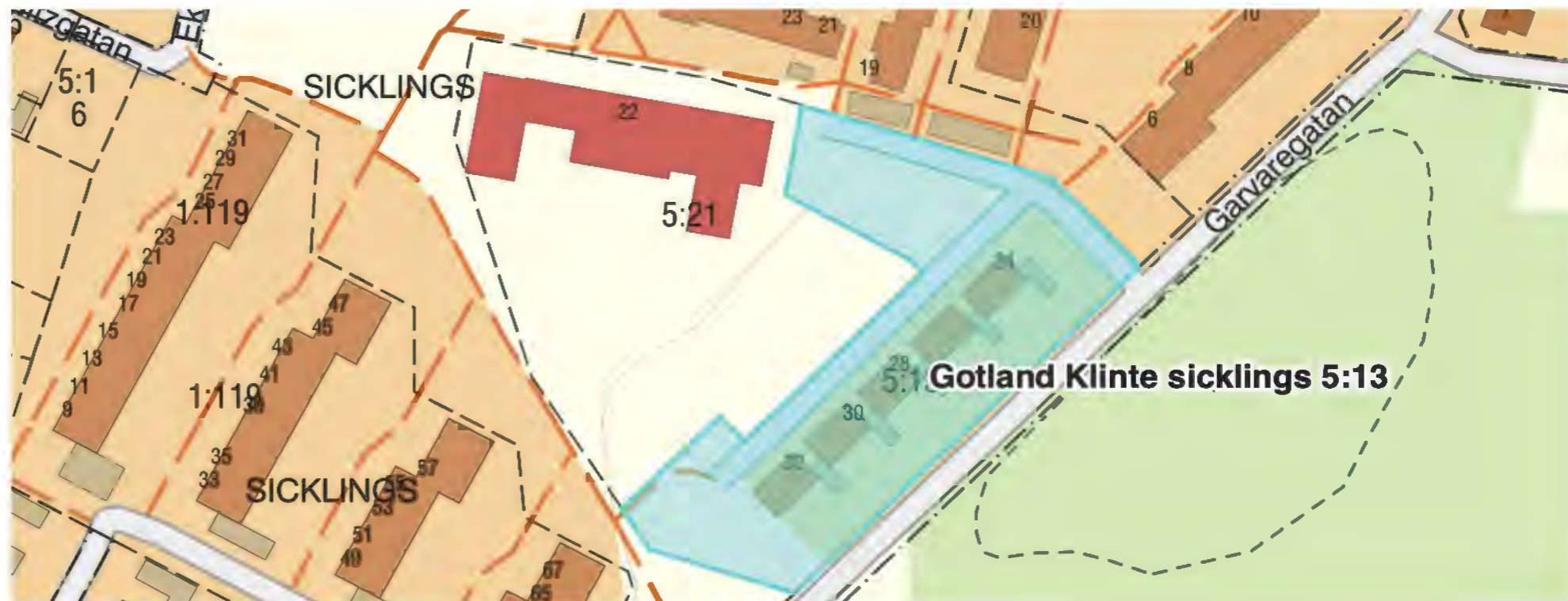
Grusad grillplats med låga kalkstensmurar och murad grill.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se.

KLINTE SICKLINGS 5

När fastigheten bebyggdes utgjordes hela området av en fastighet, Klinte Sicklings 5. Senare delades fastigheten upp i de enheter som redovisas nedan. Området planerades som en helhet, med gemensamma funktioner och service som panncentral och barnstuga. Barnstugan ingår inte längre i GotlandsHems bestånd, men uppfördes 1969 av Stiftelsen Donnersgården och byggdes om 1979. Den ligger idag på fastigheten Klinte Sicklings 1:112.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se.

KLINTE SICKLINGS 5:13

ORIENTERING

Fastigheten ligger utmed Garvaregatan i södra Klintehamns samhälle. Övriga väderstreck gränsar området till en skola i nordost respektive ytterligare bostadsbebyggelse i sydväst. Fastigheten är bebyggd med fem bostadshus och i nordväst finns en parkering.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Innan nuvarande bebyggelse uppfördes utgjordes marken av åkermark i Klintehamns utkant. Bebyggelsen uppfördes år 1970 på uppdrag av Stiftelsen Donnersgården. Byggmästare var Arthur Persson, Visby. Entreprenör och arkitekt är okända.

Husen uppfördes med fasader i rödtegel med gavelrösten och bröstning under fönster i fjällpanel. Husen sammanlänkades med garage/förråd men fick karaktären av enfamiljshus. Förråden kläddes med fjällpanel.

Förändringar och underhåll

1980: Växtförteckning, innehållande bland annat fruktträd och prydnadsbuskar.

1985: Fuksanering garage med förråd utanför kedjehus, med ombyggnad av fasader, med ny fjällpanel.

NULÄGESBESKRIVNING

Husen på fastigheten är uppförda i ett plan under sadeltak belagt med betongpannor, fasader i rödtegel och blåmålad panel i gavelröstena. Fönstren är utbytta till moderna lättmetallbågar, och under fönsterpartier på både entrésidan och husens baksidor finns bröstningar i blåmålad panel. Husen har svarta plåtarbeten och vita vindskivor. Ytterdörrar i trä med sidoljus.

Garagebyggnader utgör länkar mellan husen, och är klädda med blåmålad panel. Husen omges av en liten trädgård.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Vissa begränsade kulturhistoriska värden kopplade till tillkomstkontexten då fastigheterna utgjorde delar av en större helhet, med gemensamma funktioner och i viss mån service. Visst kulturhistoriskt värde kopplat till fasadernas repetitiva samgestaltning, gediget fasadtegel och tidstypisk förvandringspanel.

Vy över kedjehusen.

Husen har karaktär av egnahem, med egen trädgård.

Vy från bilvägen i nordöst.

Fasader murade rödtegel och gavelrösten klädda med täckmålad panel.

Kedjehusen sammanlänkas med låga garagebyggnader.

Gavel i tegel och panel.

Fastighetskartan är hämtad från lantmäteriets karttjänst, www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Historiskt flygfoto över fastigheterna, ca 1975. Fotot är hämtat från lantmäteriets karttjänst.

KLINTE SICKLINGS 5:2-5:4

ORIENTERING

Husen ligger i södra Klintehamn, längs med Smitterbergsvägen i det sydvästra hörnet av de många bebyggda fastigheter som utgör Sicklings. Ringvägen löper runt den mellersta av de tre fastigheterna, Sicklings 5:3.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Bebyggelsen uppfördes 1970 efter ritningar signerade 1969 av Bertil Ahlqvist arkitektkontor, Stockholm. Byggherre var Stiftelsen Donnersgården och entreprenör BPA Byggnadsproduktion i Visby. Bostadshuset uppdelades i ett rum med alkov och tvårumslägenheter men tycks vara riktad mot barnfamiljer, då det också fanns ett väl tilltaget barnvagnsförråd.

Huset på nuvarande fastighet Klinte Sicklings 5:2 uppfördes som ”byggnadstyp egen ingång”. Lägenheterna var något större om tre rum och kök samt försedda med egen tvättstuga, klädskåp och förråd.

Husen på nuvarande fastigheterna Klinte Sicklings 5:3–5:4 uppfördes som två spegelvända små kvarter med en bostadslänga som försågs med en entré på gaveln, där respektive lägenhet nåddes från en korridor som förlades till

huskroppens mitt, samt en huskropp där lägenheterna fick egna ingångar från utsidan. Utöver detta fick kvarteret också en hästskeformad servicebyggnad med soprum och cykelförråd och två biluppställningsplatser.

Genomförda förändringar

1999: Klinte Sicklings: 5:2–5:4 byte av fasadbeklädnad i gavelspetsar från träpanel till plåt.

2005: Uppförande av tre cykelförråd på Sicklings 5:4.

NULÄGESBESKRIVNING

Huset på Sicklings 5:2 utgörs av en byggnad i ett plan under sadeltak klätt med sinuskorrugerad eternit. Fasaderna är putsade och avfärgade i en gul kulör, gavelröstena är klädda med panel i en grå kulör. Entréerna till de fyra lägenheterna ligger längs den nordöstra fasaden och utgörs av moderna ytterdörrar i trä, med sidoljus och rödmålade karmsnickerier. Husets fönster är utbytta till moderna i lättmetall. På entrésidorna finns ett mindre insynsskydd bestående av en skärm i träpanel mellan lägenheterna. På husets baksida har respektive lägenhet en privat, inhägnad trädgård/uteplats.

Husen på fastigheterna 5:3 – 5:4 utgörs av två spegelvända kvarter med två bostadshus och en förrådsbyggnad förlagda på respektive fastighet. Bostadshuset utgörs av en huskropp där lägenheterna har egen ingång och en där lägenheterna nås från en gemensam korridor i husets mitt. Husets fasader har samma utförande som grannhuset på Sicklings 5:2, med putsade fasader avfärgade gult och med panelade gavelrösterna täckmålade i grått. Huset vars lägenheter nås via en gemensam korridor har en ursprunglig entréport, men resterande fönster och gångdörrar är utbytta till moderna.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRS- OCH VÄRDEBESKRIVNING

Vissa begränsade kulturhistoriska värden kopplade till tillkomstkontexten då fastigheterna utgjorde delar av en större helhet, med gemensamma funktioner och i viss mån service. Visst kulturhistoriskt värde kopplat till byggnadskropparna med den ovanliga entrélösningen där lägenheterna nås från en gemensam korridor.

Putsad fasad med plåtinklätt gavelröste.

Vy längs med entréfasad.

Privata trädgårdsytor i anslutning till husen.

Trädgårdsytor avskärmade med låga trästaket.

Huskropp i ett plan under flackt sadeltak beklätt med betongpannor.

Servicebyggnad.

Servicebyggnad i förgrunden och bostadshus i bakgrunden.

Kompoststation i formgjuten sjöstensbetong.

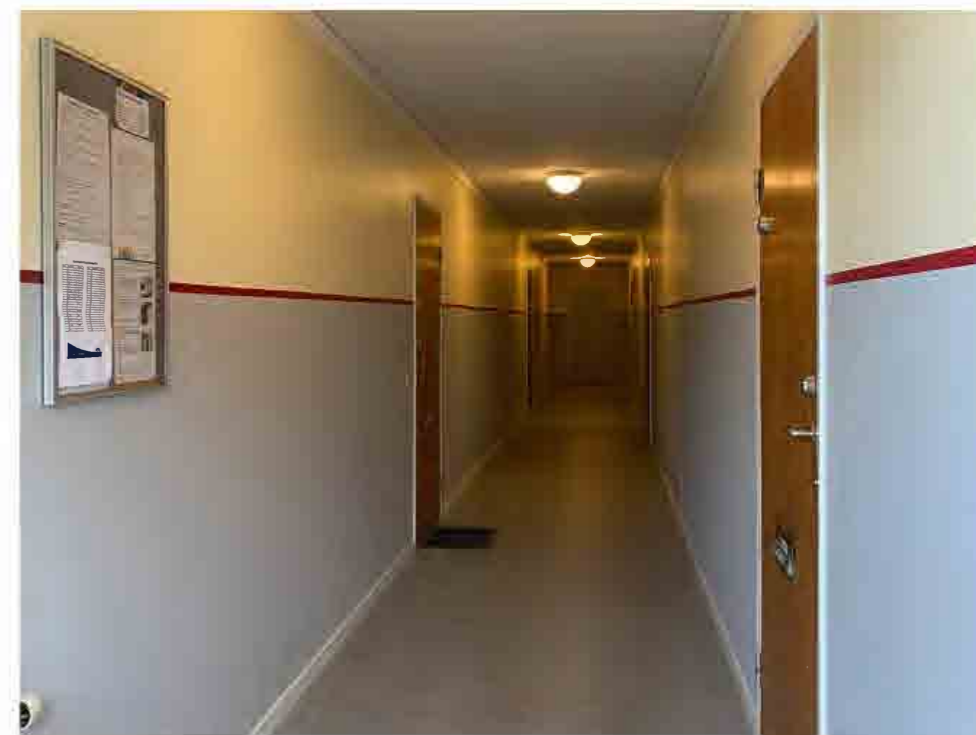
Vy över bostadshus med enskilda entréer.

Garage- och carportbyggnader.

Gemensam entréport i trä och glas, med sparskydd i räfflat gummi.

Korridor genom huskropp med entrédörrar till lägenheter.

KÄLLOR

OTRYCKTA KÄLLOR

Sveriges allmännyttas hemsida: www.sverigesallmannytta.se

GotlandsHems hemsida: www.gotlandshem.se

Lantmäteriets hemsida, tjänsten min karta: www.minkarta.lantmateriet.se, besökt 2024-10-10.

Region Gotlands bygglovsarkiv, GotlandsHems arkiv - Bygglovshandlingar och entreprenadkontrakt m.m.

Regionarkivet och Gotlands Museums arkiv: Arkivhandlingar från tiden innan kommunsammanslagningen, bostadsstiftelsernas arkiv mm.

Digitalt museum, facebookgruppen ”Gamla Wisbyminnen”

Svenska Aero-bilder AB, www.lindebilder.se: Äldre fotografier

TRYCKTA KÄLLOR

Bohman, Lennart, Gotlands läns landsting 1863–1962, Gotlands läns landstings förvaltningsutskott, Visby, 1962

Bohman, Lennart, Gotländskt självstyrelse - från landstinget till enkommun, Gotlands kommun, Visby 1990

Boro-hus, fördjupad beskrivning av industriområdet i Landsbro, Lannaskede socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, upprättad av Britt-Marie Börjesgård för Jönköpings länsmuseum, 2017

Hellenberg, Nicka, I tid och rum - femtio år med Gotlandshem, Gotlandshem, Visby, 2007

Jonsson, Stig, red, Visby stad – minnesskrift över stadens verksamhet 1863–1970, Gutförlaget, Visby, 1970

Gotlands läns bebyggelse: en skildring i ord och bild, Ibis-förl., Malmö, 1956

Kommunböckerna